

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΥΤΥΧΙΑ ΤΑΛΑΚΟΥΔΗ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΙΑΛΙΟΣ (1869-1940)
Βιογραφία, κατάλογος έργων, επιμελημένη έκδοση
και ηχογράφηση έξι έργων για βιολί και πιάνο

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή:

Επιβλέπων Καθηγητής:

Δημήτρης Χανδράκης, Καθηγητής βιολιού Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης,
Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Συνεπιβλέποντες:

Μίλτος Λογιάδης: Καθηγητής διεύθυνσης ορχήστρας Τμήματος Μουσικών Σπουδών,
Ιονίου Πανεπιστημίου

Γεώργιος Βράνος: Αναπληρωτής καθηγητής διεύθυνσης ορχήστρας Τμήματος Μουσικής
Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστημίου Μακεδονίας

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2020

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διατριβή αυτή παρουσιάζει το έργο και τη ζωή του συνθέτη Δημήτρη Λιάλιου (1869-1940) του οποίου η συμβολή στη νεοελληνική σύνθεση είναι εξαιρετικά σημαντική. Είναι ο πρώτος νεοέλληνας συνθέτης της ηπειρωτικής Ελλάδας που έγραψε συμφωνικό έργο (*Όνειρο μεσονυκτίου*), μεγάλο χορωδιακό ορχηστρικό έργο (*Missa pro Defunctis*) και καλλιέργησε συστηματικά τα είδη της μουσικής δωματίου (4 κουαρτέτα εγχόρδων και τρίο με πιάνο). Έζησε και δημιούργησε στην Πάτρα, την Αθήνα και το Μόναχο. Η διατριβή αποτελεί μια ιστορικομουσικολογική μελέτη και βασίζεται κυρίως σε πρωτογενείς πηγές. Επιπλέον περιλαμβάνει ένα εκτελεστικό μέρος. Επικεντρώνεται στο βιολιστικό έργο του συνθέτη, το οποίο είναι μεγάλο και δεξιοτεχνικό. Στο πρώτο μέρος περιγράφεται η ζωή του συνθέτη χωρισμένη σε πέντε περιόδους. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τον πλήρη και αναλυτικό κατάλογο των έργων του. Το τρίτο μέρος περιέχει την επιμελημένη έκδοση των έξι παρακάτω έργων για βιολί και πιάνο: *Illusion*, *Mein Leid*, *Ballade no. 1*, *Ballade no. 2*, *Tanzballade no. 1 «Smyrna»*, *Σονάτα σε Λα ελάσσονα*, ενώ στο τέταρτο μέρος ακολουθεί η ηχογράφιση αυτών των έργων. Στο παράρτημα παρατίθεται το χρονολόγιο της καλλιτεχνικής δραστηριότητας του συνθέτη, με πολλά στοιχεία από τις πρωτογενείς πηγές.

Λέξεις κλειδιά: Δημήτρης Λιάλιος, Έλληνας συνθέτης, κατάλογος έργων, βιογραφία, βιολί και πιάνο, ηχογράφιση, έκδοση, χρονολόγιο, ιστορικομουσικολογική μελέτη, *Illusion*, *Mein Leid*, *Ballade no. 1*, *Ballade no. 2*, *Tanzballade no. 1 «Smyrna»*, *Σονάτα σε Λα ελάσσονα*.

ABSTRACT

This dissertation describes the work and life of the composer Dimitris Lialios (1869-1940), who is the first modern Greek composer from the greek mainland to write a symphony (*Mitternachts Traum*) and big symphonic compositions for choir and orchestra (*Missa pro Defunctis*) and to cultivate various types of chamber music (4 string quartets and piano trio). He lived and worked in Patras, Athens and Munich. This dissertation is a historical/musicological study, based mainly on primary sources. In addition, it includes a musical performance part. It focuses on the composer's works for violin and piano, which are numerous, virtuosic and richly complex. The first part of the dissertation presents the composer's life in five different periods. The second part includes the complete catalogue of his compositions. The next part is the critical edition of the following pieces for violin and piano: *Illusion*, *Mein Leid*, *Ballade no. 1*, *Ballade no. 2*, *Tanzballade no. 1 "Smyrna"*, *Sonata in A minor*. The last part is performance oriented and includes a recording of the pieces for violin and piano mentioned above. The appendix that follows includes a timeline of the composer's artistic activity during his lifetime.

Key words: Demetrios Lialios, Greek composer, work catalogue, biography, violin and piano, recording, critical edition, performance edition, timeline, historical / musicological study, *Illusion*, *Mein Leid*, *Ballade no. 1*, *Ballade no. 2*, *Tanzballade no. 1 "Smyrna"*, *Sonata in A minor*.

Στη μητέρα μου,
στον πατέρα μου, στον David, στη Μυρτώ, στην Αλίκη, στον Ορέστη και στη Σελήνη

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Οφείλω ευγνωμοσύνη στην κυρία Έλσα Σκλαβούνου για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε δίνοντάς μου το υλικό σχετικά με τη ζωή του πατέρα της. Οι προσωπικές συναντήσεις μαζί της όπως και με τα αδέρφια της, Μαρία Τζίνη και Γιώργο Λιάλιο, την κόρη της, Μαίρη Σκλαβούνου αλλά και τον σύζυγο της κόρης της, Werner Sturzenegger ήταν πολύτιμες για την ολοκλήρωση αυτής της διατριβής.

Τον επιβλέποντά μου, Δημήτρη Χανδράκη, ευχαριστώ για τις συμβουλές του ιδιαίτερα στην επιμέλεια της έκδοσης και την ηχογράφιση αλλά και για τη μεγάλη υποστήριξη που μου προσέφερε σε όλα τα πεδία καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της διατριβής. Τον Μίλτο Λογιάδη για την καθοδήγησή του στη σύνταξη του καταλόγου. Τον Γιώργο Βράνο για τις πολύτιμες συμβουλές του στη σύνταξη του χρονολογίου.

Ευχαριστώ τον Γιώργο Δεμερτζή για τη μουσική του, την έμπνευση και την υποστήριξή του. Ευχαριστώ την Αλίκη Ταλακούδη, τη Σούλα Μητακίδου, τη Δέσποινα Λάμπρου, τη Στέλλα Τσοτινού και τον Παναγιώτη Συμεωνίδη για τη συμβολή τους στην καταχώρηση των πρωτογενών πηγών και τη διαμόρφωση των κειμένων. Επίσης, ευχαριστώ τον Γιώργο Σακαλλιέρο, τον Θεόδωρο Κίτσο και τον Γιούλη Παπαδόπουλο για τις συμβουλές τους σε θέματα εφ' όλης της ύλης, τον Δημοσθένη Φωτιάδη και τον Μιχάλη Παλαιολόγου για την πολύτιμη βοήθειά τους με λεπτομέρειες στη διαμόρφωση παρτιτούρας, τη Μυρτώ Ταλακούδη, τον Anthony Cannone, την Claudia Aquili και τον Φίλωνα Κτενίδη για τις μεταφράσεις των ξενόγλωσσων κειμένων, τη Βίκυ Μουρατίδου για τις διευκρινίσεις της στα νομικά κείμενα, τον Παναγιώτη Ανδριόπουλο για τις πληροφορίες σχετικά με την ιστορία και την πολιτιστική δραστηριότητα της Πάτρας, όπως και τους πιανίστες Νίκο Κυριόσογλου, Jean-Christoph Charron, Chien Lin Lu και Νίκο Ζαφρανά για τη σύμπραξή τους στις συναυλίες που πραγματοποιήσαμε με έργα του Δημήτρη Λιάλιου. Ακόμα, ευχαριστώ θερμά τον Βασίλη Βαρβαρέσο για τη σύμπραξή του στην τελική ηχογράφιση, τον Γιώργο Παπαδόπουλο για την ηχοληψία, όπως και την Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης για την ευγενική παραχώρηση της αίθουσας «Σόλων Μιχαηλίδης» για τις ανάγκες της ηχογράφησης.

Τέλος, ευχαριστώ τους γονείς μου, τον σύζυγό μου και τα παιδιά μου για την αγάπη τους, τη στήριξη και την υπομονή τους καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της διατριβής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT	4
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	7
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	9
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ	12
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
Επεξηγήσεις	16
Συντομογραφίες	16
1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	17
2 ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΔΗΜΗΤΡΗ ΛΙΑΛΙΟΥ (1869-1940)	23
2.1 Κοινωνικό πλαίσιο – οικογενειακό πλαίσιο – ιστορικό επιχείρησης	23
2.1.1 Γεγονότα – σταθμοί της εποχής	23
2.1.2 Η Πάτρα στον 19ο αιώνα	24
2.1.3 Η καταγωγή	25
2.1.4 Οι γονείς, Λουκάς Λιάλιος και Αικατερίνη Καλετζιώτη	26
2.1.5 Τα αδέρφια	28
2.1.6 Η πορεία της επιχείρησης «Αδελφοί Χ. Λιάλιου» / «Λουκάς Χ. Λιάλιος και Αναστάσιος Ρηγόπουλος Ο.Ε.» 1853-1894. Ίδρυση – Ακμή – Πτώχευση	28
2.2 Νεανικά χρόνια (1885-1893) Πάτρα-Ζυρίχη-Μόναχο	31
2.2.1 Ο Δημήτρης Λιάλιος	31
2.2.2 Πάτρα, 1869-1884	32
2.2.3 Ζυρίχη 1884-1885	33
2.2.4 Μόναχο	35
2.2.5 1η περίοδος Μονάχου (1885-1893)	36
2.2.6 Σπουδές με τον Ludwig Thuille	39
2.3 Πάτρα-Μόναχο-Αθήνα (1894-1920)	41
2.3.1 Επιστροφή στην Πάτρα – Διάσωση της επιχείρησης (1893-1903)	42
2.3.2 Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση 1903-1915	44
2.3.3 2η περίοδος Μονάχου – Επαφές με γερμανικούς εκδοτικούς οίκους: Περίοδος επαναπροσδιορισμού ως συνθέτη	45
2.3.4 Παρουσία στα μουσικά δρώμενα της Αθήνας 1911-1915	46
2.3.5 1916. Γάμος με την Ειρήνη Πάλλη – Οικογενειακή κατάσταση	49

2.3.6	Αθήνα 1916-1920. Συνέχεια της καλλιτεχνικής δραστηριότητας και οικονομικά ζητήματα	51
2.4	3η περίοδος Μονάχου 1920-1935	53
2.4.1	Εξελίξεις στην Ελλάδα	53
2.4.2	Εγκατάσταση στο Μόναχο	54
2.4.3	Υποπρόξενος στο Μόναχο	55
2.4.4	Οικονομικοί πόροι και απασχόληση	56
2.4.5	Οικογενειακή ζωή και κοινωνικές σχέσεις	58
2.4.6	Συναυλίες αυτής της περιόδου 1922-1926	63
2.4.7	Φροντίδα για τα καλλιτεχνικά της Πάτρας	63
2.4.8	Οικογενειακές απώλειες	65
2.4.9	Πατρική περιουσία και οικονομικά προβλήματα	67
2.4.10	Πολιτική κατάσταση στη Γερμανία	69
2.4.11	Απόφαση για επιστροφή στην πατρίδα	70
2.5	Αθήνα 1935-1940. Οριστική επιστροφή στην Ελλάδα	72
2.5.1	Προσαρμογή της οικογένειας στην πατρίδα	72
2.5.2	Οικονομικά θέματα μεταξύ Δημήτρη και αδελφών Παναγιώτη και Ντίνου	73
2.5.3	Επίλογος	74
3	ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟΣ ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΩΝ	77
3.1	Εισαγωγή	77
3.2	Επεξήγηση για τις συλλογές Partitur Lialios Compositionen	80
3.3	Κατάλογος	81
3.4	Εκδομένα έργα	120
3.5	Ανέκδοτα έργα με αρίθμηση από τον συνθέτη	121
3.6	Έργα με αφιέρωση	121
3.7	Προγενέστεροι κατάλογοι	122
4	ΕΠΙΜΕΛΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ	123
4.1	Τα έργα για βιολί και πιάνο	123
4.2	Κριτήρια επιλογής των έργων και πηγές	124
4.3	Βασικές αρχές έκδοσης	126
4.4	Κριτικός σχολιασμός και παρεμβάσεις	127
4.4.1	Illusion (TAL 309)	127
4.4.2	Mein Leid (TAL 311)	127
4.4.3	Ballade no. 1 (TAL 313)	127

4.4.4	Ballade no. 2 (TAL 314)	130
4.4.5	Tanzballade no. 1 «Smyrna» (TAL 318)	130
4.4.6	Σονάτα σε λα ελάσσονα (TAL 323)	131
5	ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΗ	255
5.1	Συναυλίες και αρχειακές ηχογραφήσεις	255
5.2	Σύντομα σχόλια για το κάθε έργο	256
	ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ	259
	Μουσικό αρχείο	259
	Καταγεγραμμένες προφορικές μαρτυρίες	259
	Κείμενα του οικογενειακού αρχείου του Δημήτρη Λιάλιου	259
	Αλληλογραφία	259
	Επίσημα έγγραφα	275
	Προγράμματα συναυλιών 1887-1940	277
	Κριτικές/άρθρα στον Τύπο της εποχής 1887-1940	279
	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	284
	Δισκογραφία	288
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	289
	Χρονολόγιο καλλιτεχνικής δραστηριότητας (1887-1940)	289
	Πορεία του έργου του Δημήτρη Λιάλιου μετά τον θάνατό του	338
	Εικόνες	339
	Λεύκωμα ποιημάτων	353

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1 Λουκάς Λιάλιος, λίγο πριν το 1915.	339
Εικόνα 2 Ελαιογραφία.	339
Εικόνα 3 Η Αικατερίνη Καλετζιώτη με τα παιδιά της: Δημήτρη, Πανωραία, Παναγιώτη και Ντίνο.	340
Εικόνα 4 Καρτ ποστάλ: Υδρόμυλος Λιάλιου.	340
Εικόνα 5 Δημήτρης Λιάλιος, ετών 15, Ζυρίχη.	341
Εικόνα 6 Ο Δημήτρης Λιάλιος με τους συμφοιτητές του από το Πολυτεχνείο της Ζυρίχης, Χ. Ρηγόπουλο, Α. Ζαχαρίου και Παπαθεοδώρου.	341
Εικόνα 7 Δημήτρης Λιάλιος, ελαιογραφία που φιλοτέχνησε ο Γιώργος Ιακωβίδης, Μόναχο, 1888.	342
Εικόνα 8 Ορχήστρα ερασιτεχνών, Πάτρα 1894.	342
Εικόνα 9 Οικογένεια Λιάλιου και Ρηγόπουλου, Μπεγουλάκι, περίπου 1902.	343
Εικόνα 10 Παναγιώτης (Τάκης) Λιάλιος, Πάτρα, 1905.	343
Εικόνα 11 Δημήτρης Λιάλιος, Μόναχο, μεταξύ 1907 και 1914.	344
Εικόνα 12 Δημήτρης Λιάλιος, Μόναχο, την ίδια περίοδο με προηγουμένως.	344
Εικόνα 13 Γελοιογραφία Δημήτρη Λιάλιου από τον Ζαχαρία Παπαντωνίου, μεταξύ 1912 και 1918.	345
Εικόνα 14 Δίπλωμα φωνητικής Ειρήνης Πάλλη, Λειψία, 1914.	345
Εικόνα 15 Ειρήνη Πάλλη, 1916.	346
Εικόνα 16 Ειρήνη Πάλλη, 1916.	346
Εικόνα 17 Ειρήνη Πάλλη με την πρωτότοκη κόρη της Έλσα.	347
Εικόνα 18 Francis Luise Barrel, μητέρα Ειρήνης.	347
Εικόνα 19 Φίλιππος Πάλλης, πατέρας Ειρήνης.	347
Εικόνα 20 Οδός Erhard StraÙe 8, Μόναχο, όπου διέμενε ο Δημήτρης Λιάλιος με την οικογένειά του από το 1920 έως και το 1935 (φωτογραφία της γράφουσας).	348
Εικόνα 21 Δημήτρης Λιάλιος, Μόναχο, περίπου 1930.	348
Εικόνα 22 Γιώργος Λυκούδης, Μόναχο, 24 Απριλίου 1923. Αφιέρωση: «Στον αγαπητό μου συμπολίτη Δ. Λιάλιο με απέραντο θαυμασμό και φιλία».	349
Εικόνα 23 Δημήτρης Λιάλιος, Μιχάλης Κόλλας και φιλικά πρόσωπα, Μόναχο, περίπου 1922-1923.	349
Εικόνα 24 Τα παιδιά του Δημήτρη Λιάλιου και της Ειρήνης Πάλλη Έλσα, Μαρία και Γιώργος, Μόναχο, περίπου 1926.	350
Εικόνα 25 Τα παιδιά του Δημήτρη Λιάλιου και της Ειρήνης Πάλλη: Μαρία, Γιώργος και Έλσα. Μόναχο, περίπου 1930.	350
Εικόνα 26 Ο Δημήτρης Λιάλιος (δεξιά), με την αδερφή του Πανωραία Στεκούλη (η πρώτη γυναίκα αριστερά) και τον πρόξενο της Ελλάδας στο Μόναχο, Ernst Jordan von Bassermann, Μόναχο, μεταξύ 1927 και 1935.	351
Εικόνα 27 Δημήτρης Λιάλιος με τις κόρες του Έλσα (αριστερά) και Μαρία (δεξιά), Ελλάδα, 1939.	351
Εικόνα 28 Η Έλσα Σκλαβούνου με τη γράφουσα, Αθήνα 2009.	352

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Όταν άρχισα να ερευνώ το ρεπερτόριο του βιολιού κατά τη διάρκεια των σπουδών μου στο εξωτερικό, διαπίστωσα πως το εκδομένο, άρα και προσβάσιμο ρεπερτόριο Ελλήνων συνθετών για βιολί και πιάνο ήταν πολύ περιορισμένο. Πόσο μάλλον οι διαθέσιμες ηχογραφήσεις αντίστοιχων ελληνικών συνθέσεων. Τα τελευταία χρόνια αυτό έχει αλλάξει. Πρωτοπόρο σε αυτήν τη στροφή ήταν το Νέο Ελληνικό Κουαρτέτο, το οποίο αποτελεί μία από τις εγκυρότερες παρουσίες στον χώρο της Ελληνικής μουσικής δημιουργίας. Από την ίδρυσή του το 1991 και καθ' όλη τη διάρκεια της δράσης του παρουσίασε πάνω από 150 συναυλίες και 30 ηχογραφήσεις ελληνικών έργων τα οποία κυριολεκτικά ανέσυρε από την αφάνεια. Επιστρέφοντας, λοιπόν, στη Θεσσαλονίκη και έχοντας ως πόλο έλξης το ΝΕΚ, του οποίου συναυλία δεν έχανα ποτέ, θέλησα να ανακαλύψω την Ελληνική μουσική.

Μία δεύτερη ώθηση προς αυτήν την κατεύθυνση ήταν τα λόγια του Βύρωνα Φιδετζή, όταν ήρθε να διευθύνει την Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης τον πρώτο χρόνο μου ως μόνιμου μέλους της. Είχε τότε ακόμα στα σκαριά τις Ελληνικές Μουσικές Γιορτές, οι οποίες έγιναν πλέον θεσμός και πραγματοποιούνται κάθε χρόνο από το 2005. Μας παρότρυνε να συνειδητοποιήσουμε τη σημασία που έχει το ενδιαφέρον μας ως ερμηνευτές για την ιστορία της ελληνικής μουσικής, η γνώση της οποίας είναι ακόμα ελλιπής. Αυτό με ώθησε να στραφώ προς ένα ανεξερεύνητο πεδίο, αξιοποιώντας τις δεξιότητές μου ως βιολονίστα.

Απευθύνθηκα στον Δημήτρη Χανδράκη, ως μέλος του ΝΕΚ το οποίο τότε ηχογραφούσε το 4ο κουαρτέτο εγχόρδων του Δημήτρη Λιάλιου (Πάτρα 2006, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης). Εκείνος βλέποντας το ενδιαφέρον μου για το βιολιστικό έργο κάποιου Έλληνα συνθέτη με παρότρυνε να ασχοληθώ με τον Δημήτρη Λιάλιο.

Αμέσως μετά μίλησα με τον Γιώργο Δεμερτζή, ο οποίος πέραν της σολιστικής του καριέρας ασχολείται περισσότερο από κάθε άλλον βιολιστή με την ελληνική μουσική. Θεώρησα ότι θα ήταν πολύ απίθανο να είχε ανακαλυφθεί έργο για βιολί που να μην το ξέρει. Εκτός από το 4ο κουαρτέτο είχε παρουσιάσει σε συναυλία τη *Σονάτα σε Λα ελάσσονα* και τη *Ballade no. 2* για βιολί και πιάνο του Δημήτρη Λιάλιου με τον Θανάση Αποστολόπουλο. Επίσης γνώριζε και για κάποια άλλα έργα του τα οποία όμως δεν είχαν παιχτεί. Μου μίλησε με ενθουσιασμό για αυτόν, όχι μόνο γιατί επρόκειτο για αξιόλογο Έλληνα συνθέτη με μεγάλη εργογραφία που αξίζει να ερευνησουμε, αλλά κυρίως γιατί το βιολιστικό του έργο είχε μεγάλο ενδιαφέρον. Έτσι αποφάσισα να προχωρήσω σε αυτήν την κατεύθυνση, θέτοντας ως αρχικό σκοπό να ασχοληθώ συγκεκριμένα με τη σονάτα για βιολί και πιάνο και τη σύγκρισή της με άλλες σονάτες Ελλήνων συνθετών.

Ωστόσο, η επαφή μου με την οικογένεια του Δημήτρη Λιάλιου και η γενναιόδωρη διάθεση του υλικού για τη ζωή και το έργο του συνθέτη εκ μέρους τους άνοιξε νέους, πολύ πιο σύνθετους και ενδιαφέροντες δρόμους έρευνας. Ο πλούτος του υλικού που μου διατέθηκε άλλαξε την αρχική μου πρόθεση και αποδέχτηκα την πρόκληση να προσπαθήσω να μεταφέρω μια όσο το δυνατό πληρέστερη εικόνα του συνθέτη και του έργου του.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διατριβή περιγράφει τη ζωή και το έργο του Δημήτρη Λιάλιου. Έχουν συγκεντρωθεί, μελετηθεί και καταγραφεί τεκμήρια που αναδεικνύουν άγνωστες πτυχές της ζωής και της σκέψης του πολύ σημαντικού αλλά ευρύτερα άγνωστου Έλληνα συνθέτη. Ιδιαιτερότητα της διατριβής είναι ότι βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά σε πρωτογενές υλικό.

Αποτελείται από τα εξής τέσσερα μέρη:

1. Βιογραφία
2. Πλήρη και αναλυτικό κατάλογο έργων
3. Επιμελημένη έκδοση των μέχρι τώρα ανέκδοτων έργων για βιολί και πιάνο: *Illusion, Mein Leid, Ballade no. 1, Ballade no. 2, Tanzballade no. 1 «Smyrna»* και *Σονάτα σε Λα ελάσσονα*
4. Ηχογράφηση των παραπάνω έργων

Τα τρία πρώτα μέρη είναι θεωρητικά ιστορικομουσικολογικά και το τέταρτο μέρος είναι εκτελεστικό. Στο τέλος ακολουθεί ένα παράρτημα με συμπληρωματικό υλικό. Βασικό μέρος του είναι το χρονολόγιο της καλλιτεχνικής δραστηριότητας του συνθέτη, στο οποίο γίνονται συχνές παραπομπές μέσα στο κείμενο και το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί βοηθητικά, ιδιαίτερα στην ανάγνωση της βιογραφίας και του καταλόγου.

Οι κύριες πηγές που χρησιμοποιήθηκαν είναι οι συνεντεύξεις και η προσωπική επικοινωνία με τα παιδιά του συνθέτη, τα οικογενειακά κείμενα, η αλληλογραφία, τα επίσημα έγγραφα, τα προγράμματα συναυλιών, τα δημοσιεύματα από τον τύπο της εποχής και το μουσικό αρχείο του συνθέτη.

Κεντρικός στόχος αυτής της διατριβής είναι να φέρει στην επιφάνεια τη ζωή και το έργο του Δημήτρη Λιάλιου και να δημιουργήσει σταθερή βάση δεδομένων για την περαιτέρω εξερεύνηση της μουσικής του, συντελώντας έτσι στη διεύρυνση της γνώσης για την ελληνική μουσική καθώς και στη διάδοσή της. Όπως γράφει και ο Β. Φιδετζής στο πρόγραμμα των Ελληνικών Γιορτών το 2010, «Η Ελληνική μουσική, εφόσον της δοθεί η δυνατότητα, διαθέτει τη δική της δυναμική για να κατακτήσει διεθνώς τη θέση που της αξίζει. Αρκεί εμείς να κάνουμε εκείνο που πρέπει...».

Παράλληλα στόχος είναι με την εκτενή βιογραφία να περιγραφούν συνολικά και σε ιστορικό πλαίσιο τα γεγονότα της εποχής και να φωτιστούν άγνωστες πτυχές της ζωής και της προσωπικότητας του μουσικού.

Στόχος είναι επίσης ο κατάλογος να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για τους επόμενους ερευνητές, να κινήσει το ενδιαφέρον των μουσικών εκτελεστών και να διευκολύνει τη διάδοση και περαιτέρω εξερεύνηση αυτής της μουσικής.

Τον ίδιο σκοπό υπηρετεί και το χρονολόγιο που αποτελεί μία βάση δεδομένων για μελλοντικούς μελετητές. Επίσης η επιμελημένη έκδοση προσφέρει έτοιμο υλικό το οποίο προσθέτει στο βιολιστικό ρεπερτόριο των Ελλήνων συνθετών έξι νέα έργα.

Τέλος, η ηχογράφηση ως αποτύπωση ενός μουσικού γεγονότος ζωντανεύει ένα κομμάτι της μουσικής του σημαντικού αυτού Έλληνα δημιουργού και συντελεί στη διάχυσή του.

Επεξηγήσεις

Ακολουθείται η γραμματική του Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Σε αγκύλη μπαίνουν τα στοιχεία όποτε πρόκειται περί εκτίμησης ή σχολιασμού της γράφουσας.

Λόγω της ανομοιογένειας και ιδιαιτερότητας των πηγών (πρωτογενών και δευτερογενών), η καταχώρηση τους εκτός από τα βιβλία, γίνεται χρονολογικά και όχι με βάση τον συγγραφέα.

Προκειμένου το κείμενο να είναι πιο φιλικό στον σημερινό αναγνώστη, στις ανατυπώσεις των κειμένων που είναι γραμμένα στην καθαρεύουσα δεν έχουν τηρηθεί τα σημεία στίξης των πρωτότυπων κειμένων.

Πολλές καταχωρήσεις έχουν δύο ημερομηνίες, διότι μέχρι τον Μάρτιο του 1923 χρησιμοποιούνταν στην Ελλάδα το παλιό ημερολόγιο, ενώ στην Ευρώπη ήδη είχε υιοθετηθεί το νέο (Γρηγοριανό) ημερολόγιο.

Συντομογραφίες

βλ.: βλέπε

κ.ά.: και άλλοι

κ.ε.: και εξής

ΚΟΑ: Κρατική Ορχήστρα Αθηνών

ΜΧΣ: Μέγιστη χρονολογία σύνθεσης

ΝΕΚ: Νέο Ελληνικό Κουαρτέτο

ό.π.: όπως παραπάνω

Π.Ε.: Πρώτη εκτέλεση

Πρβ.: παράβαλε

σ.: σελίδα, σελίδες

ΦΕΠ.: Φιλαρμονική Εταιρεία Πατρών

χγφ.: χειρόγραφο

χ.τ.: χωρίς τόπο

χ.χ.: χωρίς χρονολογία

PLC: Partitur Lialios Compositionen

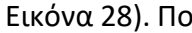
1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε κατά την εκπόνηση της διατριβής. Αποτελεί μία ιστορική έρευνα που βασίζεται κυρίως σε γραπτές και προφορικές πρωτογενείς πηγές, οι οποίες πρωτογενείς πηγές «είναι η ψυχή της ιστορικής έρευνας» (Cohen & Manion 1994: 79), καθώς διευκολύνουν την ερμηνεία περασμένων γεγονότων με βάση τα ίχνη που έχουν αφήσει αυτά. «Η ιστορική έρευνα έχει οριστεί ως ο συστηματικός και αντικειμενικός εντοπισμός, η εκτίμηση και σύνθεση μαρτυριών, προκειμένου να θεμελιωθούν γεγονότα και να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με συμβάντα του παρελθόντος» (Cohen & Manion 1994: 71).

Ανάμεσα στις πηγές που αξιοποιούνται σε μία ιστορική έρευνα είναι οι προφορικές και οι γραπτές. Στις πρώτες μπορεί να ανήκουν προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων που σχετίζονται άμεσα με το αντικείμενο της έρευνας. Στις γραπτές περιλαμβάνονται τεκμήρια όπως βιογραφίες, απομνημονεύματα, επίσημα έγγραφα, εφημερίδες και περιοδικά, καταγραμμένες συνεντεύξεις και φωτογραφικό υλικό. Σε περίπτωση μουσικολογικής έρευνας τα τεκμήρια περιλαμβάνουν επίσης μουσικά κείμενα και ηχογραφήσεις (Κώστιος 2000).

Η ανάλυση των δεδομένων μπορεί να είναι ποσοτική ή ποιοτική ή συνδυασμός των δύο. Στην ποσοτική ανάλυση προκύπτουν και αναλύονται αριθμητικά δεδομένα. Στην ποιοτική ανάλυση τα δεδομένα αντλούνται από τις διάφορες πηγές, εντοπίζονται οι σχέσεις και αλληλεπιδράσεις ανάμεσα τους και ερμηνεύονται κριτικά.

Στην παρούσα έρευνα, η διαδικασία που ακολουθήθηκε είναι η εξής. Λίγο πριν έρθω σε επαφή με τους απογόνους του Δημήτρη Λιάλιου, η οικογένεια δώρισε το μουσικό αρχείο του συνθέτη στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. Χρειάστηκε ειδική άδεια από τους τρεις απογόνους του συνθέτη, για να αποκτήσω πρόσβαση στο ιστορικό αρχείο των χειρόγραφων μουσικών έργων του. Τότε επικοινωνήσα για πρώτη φορά με τους απογόνους του συνθέτη. Και οι τρεις τους πρόθυμα μου παραχώρησαν συνεντεύξεις, οι οποίες αποτελούν σημαντικό ιστορικό τεκμήριο.

Έτσι ξεκίνησε η σχέση μου με την Έλσα Σκλαβούνου (1917-2012), πρωτότοκη κόρη του Δημήτρη Λιάλιου (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 28). Πολύ γρήγορα κατάλαβα πως πρόκειται για έναν πολύ αξιόλογο άνθρωπο, με μεγάλη αγάπη και σεβασμό για τον πατέρα της. Η προσοχή και η ευλάβεια με την οποία διατηρούσε αυτό το τεράστιο σε όγκο μουσικό αρχείο εξηνταπέντε χρόνια μετά το θάνατό του φανερώνει την αγάπη αλλά και την πίστη της στην αξία του. Οι πολύωρες συναντήσεις μας στο σπίτι της στην Αθήνα υπήρξαν διαφωτιστικές και με βοήθησαν να πλησιάσω και να σκιαγραφήσω τους χαρακτήρες των προσώπων που συνδέονταν στενά με τον Δημήτρη Λιάλιο και έτσι να αποκτήσω μια όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τον ίδιο. Κατέγραψα τις περιγραφές και τις αφηγήσεις της για τη ζωή τους πρώτα στη Γερμανία και αργότερα στην Ελλάδα. Επίσης μου παραχώρησε ένα πολύ πλούσιο πρωτογενές υλικό από το οικογενειακό αρχείο, το οποίο δεν είχε ως τότε δημοσιευθεί. Αναπτύξαμε μία προσωπική σχέση με αμοιβαία συμπάθεια, η οποία μετά το θάνατό της συνεχίστηκε με την κόρη της Μαίρη Σκλαβούνου και τον σύζυγό της Werner Sturzenegger.

Οι συνεντεύξεις από τον Γιώργο Λιάλιο (1925-2013), μικρότερο γιο του συνθέτη, στην Αθήνα ήταν επίσης πολύ κατατοπιστικές, όπως και η επίσκεψή μου στην Πάτρα, γενέτειρα του συνθέτη, όπου γνώρισα τη δευτερότοκη κόρη του Μαρία Τζίνη (1920-2017). Μαζί της επισκέφτηκα το κτήμα και το σπίτι της οικογένειας του Λουκά Λιάλιου, στο Μπεγουλάκι και είδα από κοντά αυτόν τον τόπο που αποτελούσε πολύ σημαντικό κομμάτι στη ζωή του συνθέτη.

Οι πρωτογενείς πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τη συγγραφή αυτής της διατριβής είναι οι εξής:

- α) οι προφορικές μαρτυρίες από τις πολλές προσωπικές συναντήσεις κυρίως με τη μεγαλύτερη κόρη του, Έλσα Σκλαβούνου αλλά και με τη μικρότερη κόρη του, Μαρία Τζίνη, όπως και με τον γιο του, Γιώργο Λιάλιο
- β) το μουσικό αρχείο του Δημήτρη Λιάλιου, το οποίο αποτελείται από 111 φακέλους με κυρίως χειρόγραφες αλλά και κάποιες τυπωμένες παρτιτούρες
- γ) 60 προγράμματα συναυλιών από το 1887-1940
- δ) 98 αποκόμματα δημοσιευμάτων του Τύπου της εποχής με κριτικές και άλλα άρθρα σχετικά με τα έργα του
- ε) τα παρακάτω χειρόγραφα βιογραφικά κείμενα:
 - Λουκάς Λιάλιος (1918), *Ο Βίος μου*
 - Δημήτρης Λιάλιος (1885), *Απομνημονεύματα της εν Ζυρίχη Διαμονής μου* (1η του έτους, Εκδρομή στο Ούτλιβεργ, Το Πάσχα μας στη Βάδη)
 - Δημήτρης Λιάλιος (χ.χ.), *Περί παγοδρομίας*
- στ) συλλογή ποιημάτων/στίχων διαφόρων ποιητών (λεύκωμα, χ.χ.)
- ζ) 760 επιστολές από την προσωπική και επαγγελματική αλληλογραφία του Δημήτρη Λιάλιου αλλά και μελών του στενού οικογενειακού του κύκλου στα ελληνικά, γερμανικά και ιταλικά
- η) 44 νομικά έγγραφα της οικογένειας Λιάλιου 1893-1939
- θ) φωτογραφίες και άλλες εικονογραφικές πηγές.

Ανάμεσα στις δευτερογενείς πηγές που χρησιμοποιήθηκαν είναι οι διηγήσεις της εγγονής του συνθέτη, Μάιρης Σκλαβούνου και του συζύγου της Werner Sturzenegger, οι οποίες συμπληρώνουν αρκετά κενά και πλουτίζουν τις περιγραφές, ιδιαίτερα για την περίοδο της ζωής του Δημήτρη Λιάλιου αφού έκανε οικογένεια. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν ορισμένα μουσικά σημειώματα προγραμμάτων συναυλιών (κυρίως από τους κύκλους των Ελληνικών Μουσικών Γιορτών) και ορισμένα άλλα δημοσιεύματα.

Η επίσκεψη στις ελληνικές πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, στη βιβλιοθήκη της Βουλής, όπως και η επιστολή της γράφουσας στο Υπουργείο Εξωτερικών για πληροφορίες σχετικά με την ιδιότητα του συνθέτη ως υποπρόξενου δεν έφεραν πολλά αποτελέσματα. Βρέθηκαν μόνο κάποιες ελάχιστες και σύντομες βιβλιογραφικές αναφορές. Στην προσπάθεια αναζήτησης όσο το δυνατόν περισσότερων πληροφοριών πραγματοποιήθηκε ταξίδι στο Μόναχο. Εκεί, στη βιβλιοθήκη «Bayerische Staatsbibliothek», βρέθηκαν αντίγραφα των τραγουδιών για φωνή και πιάνο εκδομένα από τον οίκο Lewy αλλά και κάποιες πληροφορίες για τον Ludwig Thuille, καθηγητή σύνθεσης του Δημήτρη Λιάλιου. Στη Μουσική Ακαδημία του Μονάχου (Akademie der Tonkunst) δεν βρέθηκε καταχώρησή του ανάμεσα στους φοιτητές που αποφοίτησαν από την Ακαδημία.¹

Μετά από αρκετές επισκέψεις στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη», όπου ήρθα σε πρώτη επαφή με το μουσικό αρχείο του Δημήτρη Λιάλιου, διαπιστώθηκε ότι μέσα στα συνολικά 165 έργα υπάρχουν 46 που ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία της μουσικής δωματίου, τα μισά από τα οποία είναι γραμμένα συγκεκριμένα για βιολί και πιάνο.

Μπροστά στο μέγεθος του μουσικού αρχείου, η ανάλυση σε βάθος ενός μόνο έργου, όταν αυτό αποτελεί ένα πολύ μικρό κομμάτι ενός άγνωστου συνόλου, κρίθηκε άστοχη. Έτσι, ο προσανατολισμός στράφηκε στη δημιουργία καταλόγου, κάτι πολύ χρήσιμο και αναγκαίο για την προσέγγιση του μεγάλου αυτού έργου.

Η παραχώρηση όμως των 760 επιστολών που μου εμπιστεύτηκε η Έλσα Σκλαβούνου κατά τη διάρκεια της καταλογογράφησης, σε συνδυασμό με τη δεδομένη απουσία βιβλιογραφίας για τη ζωή του Δημήτρη Λιάλιου, με οδήγησαν στο να συμπεριλάβω στη διατριβή και τη βιογραφία του.

Το πρωτογενές υλικό ήταν ιδιαίτερα εύθραυστο και ο όγκος του μεγάλος, άρα η επεξεργασία και καταγραφή του, που συχνά σήμαινε και μεταφορά από την καθαρεύουσα στη σύγχρονη νεοελληνική γλώσσα, καθυστέρησε σημαντικά την έρευνα. Ωστόσο, το πολυσχιδές αυτό υλικό έδινε μια εξαιρετικά πλούσια εικόνα της ζωής του μουσικού και της εποχής του, ώστε η αξιοποίησή τους για τη συγγραφή της βιογραφίας και του καταλόγου να θεωρηθεί αυτονόητο καθήκον, όχι μόνο προς το οικογενειακό περιβάλλον του συνθέτη που με εμπιστεύτηκε και μου παραχώρησε το τεράστιο και σημαντικό αυτό υλικό, αλλά και προς την εικόνα του μουσικού που αισθάνθηκα την υποχρέωση να αναδείξω.

Η επεξεργασία των τεσσάρων κύριων μερών της παρούσας διατριβής και του Χρονολογίου που βρίσκεται στο Παράρτημα έγινε παράλληλα, καθώς υπήρχε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους και τα ευρήματα του ενός μέρους ήταν απαραίτητα για τη συνέχεια κάποιου άλλου μέρους. Πολλά στοιχεία από το χρονολόγιο αποτέλεσαν τεκμήριο απαραίτητο για τη συμπλήρωση ορισμένων πεδίων του καταλόγου, όπως η χρονολογική τοποθέτηση. Αυτή με τη σειρά της ήταν στοιχείο που καθόρισε άλλα πεδία, όπως για παράδειγμα την αρίθμηση. Στοιχεία για τον κατάλογο έδωσε επίσης η γνωριμία των έργων για βιολί και πιάνο μέσω της επεξεργασίας της παρτιτούρας και της εκτέλεσης. Όταν αργότερα ο κατάλογος άρχισε

¹ Το κτίριο της μουσικής ακαδημίας του Μονάχου χρησιμοποιήθηκε για τα κεντρικά γραφεία του κόμματος του Χίτλερ και έτσι σώζονται ελάχιστα αρχεία πριν από τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο.

να παίρνει την τελική του μορφή, χρησιμοποιήθηκε για την καταχώρηση των συνθέσεων στο χρονολόγιο. Η βιογραφία, παρόλο που βασίστηκε κυρίως σε κείμενα του οικογενειακού αρχείου, ολοκληρώθηκε αφού ο κατάλογος και το χρονολόγιο έφτασαν στο τελικό στάδιο, δηλαδή όταν όλα ήταν αλληλένδετα και ήταν δυνατή η διασταύρωση και τεκμηρίωση των πληροφοριών από πολλές διαφορετικές πηγές.

Αφού συγκεντρώθηκε το υλικό, έγινε η ψηφιοποίηση του αρχείου με τη χρήση ψηφιακής φωτογραφικής μηχανής.² Ακολούθησε σταδιακά η καταγραφή των τίτλων και η ταξινόμηση των έργων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες. Στη συνέχεια άρχισαν να συμπληρώνονται οι πληροφορίες που προέκυπταν από το σύνολο των πηγών, μέχρι να πάρει ο κατάλογος την τελική του μορφή.

Η μεταφορά των έργων για βιολί και πιάνο σε ηλεκτρονική μορφή έγινε με τη χρήση του προγράμματος *Sibelius*. Για να αποδοθούν οι σωστές νότες, τα σύμβολα και όλες οι υπόλοιπες ενδείξεις φραστικής, δυναμικής και τοξοθεσίας του συνθέτη, χρειάστηκαν πολλές συγκρίσεις με το πρωτότυπο κείμενο. Επιπλέον, η επιμελημένη έκδοση περιλαμβάνει προτάσεις δακτυλοθεσίας και τοξοθεσίας, που προέκυψαν από τη μελέτη και την εκτέλεση των έργων από τη γράφουσα.

Η κριτική ανάγνωση και οι πρόβες με πιανίστα και των εικοσιτριών έργων για βιολί και πιάνο, οι αρχειακές ηχογραφήσεις και οι πέντε συναυλίες της γράφουσας δεκαεσσάρων έργων (αυτής αλλά και της ευρύτερης κατηγορίας μουσικής δωματίου) του συνθέτη σε συνδυασμό με την ακρόαση ηχογραφήσεων άλλων έργων του συντέλεσαν στη διαμόρφωση μιας όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένης αίσθησης και άποψης για τη μουσική του Δημήτρη Λιάλιου. Αυτή η εμπειρία λειτούργησε σαν προεργασία και προετοίμασε την ερμηνεία στην τελική ηχογράφιση των έργων.

Τα κείμενα του Δημήτρη και του Λουκά Λιάλιου καθώς και το περιεχόμενο της αλληλογραφίας εμπλουτίζονταν παράλληλα με υλικό από τις συναντήσεις και τις τηλεφωνικές συνομιλίες της ερευνήτριας με τους απόγονους του συνθέτη.

Η αλληλογραφία του Δημήτρη Λιάλιου διασώζεται, διότι ο ίδιος κρατούσε αρχείο με αντίγραφα των επιστολών που έστελνε. Το αρχείο δεν είναι ολοκληρωμένο καθώς μέσα στις υπάρχουσες επιστολές αναφέρονται άλλες που δεν διασώζονται. Οι πηγές αυτές αποδείχτηκε ότι σχετίζονταν περισσότερο με τη σχέση που είχε με τον αδελφό του Παναγιώτη και τις ασχολίες του κατά την τελευταία εικοσαετία της ζωής του. Οι επιστολές αποκαλύπτουν τα θέματα που απασχολούσαν τους δύο αδελφούς, τα συναισθήματα και τη στάση του Δημήτρη Λιάλιου για την αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων (1920-1940). Το βάρος της ευθύνης που είχε λόγω της διαχείρισης της οικογενειακής περιουσίας που ανέλαβε, η δύσκολη καθημερινότητα του, η επαγγελματική δραστηριότητα κατά την τρίτη περίοδο του Μονάχου είναι θέματα που επηρέασαν σαφώς την πορεία της καριέρας του. Οι επιστολές αυτές απαντούν σε πολλά ερωτηματικά, καλύπτουν πολλά κενά και συμπληρώνουν κατά μεγάλο βαθμό τη μέχρι τότε εικόνα της ζωής του. Καθιστούν δυνατό οι μελλοντικοί μελετητές να γνωρίσουν το έργο του Δημήτρη Λιάλιου σε συνάρτηση με τη

² Δεν είχε γίνει ακόμα η ψηφιοποίηση του αρχείου του Δημήτρη Λιάλιου από τη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη».

βιογραφία του. Οι επιστολές μπήκαν σε χρονολογική σειρά, μελετήθηκαν και οι πληροφορίες που προέκυψαν χρησιμοποιήθηκαν στο μέρος της διατριβής με το οποίο σχετίζονταν.

Στο τελικό στάδιο της διατριβής ολοκληρώθηκε η σύνταξη του κειμένου της βιογραφίας. Ο χρόνος που χρειάστηκε για τη μελέτη των κειμένων του οικογενειακού αρχείου και της αλληλογραφίας ήταν δυσανάλογα μεγάλος, καθώς τα χειρόγραφα, πολλές φορές ηλικίας πάνω των εκατό ετών, ήταν δυσανάγνωστα και δυσερμήνευτα. Ωστόσο, αποτελούσαν το υλικό για την ιστορική πλαίσισιωση του έργου και της ζωής του συνθέτη. Η αξιοποίηση αυτού του υλικού συντέλεσε σε μια σφαιρική αποτύπωση της προσωπικότητας και του καλλιτεχνικού προφίλ του, καθώς και στη σκιαγράφηση των χαρακτήρων - μελών της οικογένειας και του ρόλου που έπαιξαν στην πορεία της ζωής και της καριέρας του.

2 ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΔΗΜΗΤΡΗ ΛΙΑΛΙΟΥ (1869-1940)

Το παρόν κεφάλαιο αφορά τη βιογραφία του Δημήτρη Λιάλιου. Τα συνολικά 71 χρόνια του βίου του παρουσιάζονται σε πέντε υποκεφάλαια. Στο πρώτο περιγράφεται το κοινωνικό πλαίσιο της εποχής, το οικογενειακό περιβάλλον του Δημήτρη Λιάλιου, καθώς και η οικογενειακή επιχείρηση. Τα υπόλοιπα τέσσερα υποκεφάλαια αντιστοιχούν σε διακριτές μεταξύ τους περιόδους της ζωής του, που συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με τον εκάστοτε τόπο κατοικίας του.

2.1 Κοινωνικό πλαίσιο – οικογενειακό πλαίσιο – ιστορικό επιχείρησης

Στο παρόν υποκεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στην Ελλάδα και τον κόσμο (2.1.1), η πόλη της Πάτρας από ιστορική, κοινωνική, πολιτιστική κ.ά. σκοπιά, όπως ήταν την εποχή που έζησε ο Λιάλιος (2.1.2), η καταγωγή του από τη μεριά του πατέρα του³ (2.1.3), οι γονείς του (2.1.4), τα αδέρφια του (2.1.5) και, τέλος, η πορεία της οικογενειακής επιχείρησης μέχρι το 1894 (2.1.6).

2.1.1 Γεγονότα – σταθμοί της εποχής

Η προσωπική ιστορία του βιολονίστα και συνθέτη Δημήτρη Λιάλιου είναι από μόνη της πολύ γοητευτική αλλά γίνεται ακόμη πιο ενδιαφέρουσα αν διαβαστεί σε συνδυασμό με την ιστορική περίοδο στην οποία έζησε, μια ιστορικά συγκλονιστική περίοδο από οικονομική και κοινωνική άποψη για την Ελλάδα, την Ευρώπη και ολόκληρο τον κόσμο, όπως φαίνεται από την παράθεση των σημαντικών για την Ελλάδα γεγονότων της περιόδου 1821-1940 που ακολουθεί.

1821-1829: Ξεσπά η Ελληνική Επανάσταση που είχε σαν αποτέλεσμα την απελευθέρωση της Πελοποννήσου και του μεγαλύτερου μέρους της Στερεάς Ελλάδας.

1830: Ιδρύεται το πρώτο ανεξάρτητο Ελληνικό κράτος (Πρωτόκολλο Λονδίνου 22 Ιανουαρίου/3 Φεβρουαρίου) με την παρέμβαση και υπό την εγγύηση των Μεγάλων Δυνάμεων (Αγγλίας – Γαλλίας - Ρωσίας) (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους τ. ιβ' 1975: 537-538).

1832: Με τη συνθήκη Λονδίνου (25 Απριλίου/7 Μαΐου) εγκαθιδρύεται η μοναρχία στην Ελλάδα, με βασιλιά τον Όθωνα (ο.π., 575-576).

1843: Εκδηλώνεται το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου στην Αθήνα υπό την ηγεσία του Δ. Καλλέργη και του στρατηγού Μακρυγιάννη για τη θέσπιση συνταγματικών θεσμών (ο.π., τ. ιγ' 1977: 89-94).

1862: Αποπέμπεται ο Όθων (ο.π., 198).

1863: Νέος βασιλιάς ορίζεται από τις Μεγάλες Δυνάμεις ο Γεώργιος Α', πρίγκιπας της Δανίας (ο.π., 225).

³ Δεν υπάρχουν στοιχεία για την καταγωγή του συνθέτη από τη μεριά της μητέρας του.

1864: Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα. Ψηφίζεται νέο σύνταγμα από τη Β' Εθνοσυνέλευση, με το οποίο εγκαθιδρύεται η «Βασιλευομένη Δημοκρατία» (ο.π., 235-237).

1875: Ψηφίζεται, χάρη στις πιέσεις του Χαρίλαου Τρικούπη, η «αρχή της δεδηλωμένης» (ο.π., 292-295).

1881: Πραγματοποιείται η προσάρτηση της Θεσσαλίας ύστερα από κοπιώδεις διαπραγματεύσεις (ο.π., 353-364).

1882: Ο πρωθυπουργός Χαρίλαος Τρικούπης ξεκινάει το φιλόδοξο αναπτυξιακό πρόγραμμα της κατασκευής του σιδηροδρομικού και του οδικού δικτύου (ο.π., τ. ιδ' 1977: 39, 50-52).

1893: Πτώχευση του ελληνικού κράτους και παραίτηση του πρωθυπουργού Χαρίλαου Τρικούπη, λόγω της αδυναμίας της χώρας να ανταπεξέλθει στις δανειακές της υποχρεώσεις (ο.π., 36-37).

1897: Διεξάγεται ο ατυχής για την Ελλάδα Ελληνοτουρκικός πόλεμος (ο.π., 125 κ.ε.).

1909: Κίνημα στο Γουδί. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος προσκαλείται από τα μέλη του «Στρατιωτικού Συνδέσμου» για να συνεχίσει το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του Χ. Τρικούπη (ο.π., 265-267).

1904-1908: Μακεδονικός Αγώνας. Στην Τουρκοκρατούμενη Μακεδονία πολεμούν αντάρτικες δυνάμεις Ελλήνων και Βουλγάρων για την προσάρτηση εδαφών (ο.π., 237-254).

1911-1912: Ψηφίζεται από τη Β' Αναθεωρητική Βουλή νέο σύνταγμα με μεγάλες νομοθετικές και διοικητικές αλλαγές (ο.π., 268 κ.ε.).

1912-1913: Διεξάγονται οι Βαλκανικοί Πόλεμοι. Με το τέλος τους (Συνθήκη του Βουκουρεστίου, 10 Αυγούστου 1913) προσαρτώνται στην Ελλάδα η Ήπειρος, η Δυτική, η Κεντρική και η Ανατολική Μακεδονία (ο.π., 354).

1914-1918: Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος χωρίζει τον κόσμο σε δύο στρατόπεδα.

1920 (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου): Υπογράφεται η Συνθήκη των Σεβρών, ο διπλωματικός θρίαμβος του Ελευθέριου Βενιζέλου (ο.π., τ. ιε' 1978: 139 κ.ε.).

1919-1922: Μικρασιατικός Πόλεμος.

1922 (Αύγουστος-Σεπτέμβριος): Η Μικρασιατική Καταστροφή με οδυνηρές συνέπειες για τον Ελληνισμό και στις δύο πλευρές του Αιγαίου (ο.π., 233).

1923-1940: Τα χρόνια του Μεσοπολέμου ήταν μία περίοδος πολιτικής αστάθειας, εντάσεων και συγκρούσεων, που δυσχέραναν τις προσπάθειες για ανάπτυξη του τόπου.

2.1.2 Η Πάτρα στον 19ο αιώνα

Η σύνθεση της κοινωνίας της Πάτρας κατά τον 19ο αιώνα ήταν πολυεθνική, με μεγάλες παροικίες Ιταλών, Τούρκων, Εβραίων και Άγγλων σταφιδέμπορων. Με τον ερχομό του Καποδίστρια το 1828, ανατίθεται στον Κερκυραίο Σταμάτη Βούλγαρη «το σχέδιο πόλεως» της Πάτρας (Κανελλόπουλος, στο Μαρασλής 1978: 8), όπου ως τότε κυριαρχούσε παράνομη οικοπεδοποίηση και αυθαίρετη δόμηση. Έτσι, η πόλη αποκτά καλή ρυμοτομία

με άνετα πλακόστρωτα πεζοδρόμια, τα οποία προστατεύονται με καμάρες που προστατεύουν τους πεζούς από τις συνεχείς και συχνά καταρρακτώδεις βροχές. Η πόλη έχει πολύ καλό δίκτυο αποστράγγισης των νερών της βροχής και ποτέ δεν πλημμυρίζει. Το σχέδιο προβλέπει δημιουργία ωραίας πρόσοψης για όσους βλέπουν την πόλη από τη θάλασσα, δρόμο για περπάτημα στην παραλία (promenade), γηροκομείο, νοσοκομείο, χρηματιστήριο, τελωνείο, θέατρο, εκκλησία και βέβαια λιμάνι που αποτελούσε τότε την πύλη της Ελλάδας για την κοσμοπολίτικη Ευρώπη. Ελληνικά καράβια μετέφεραν σταφίδα (σημάδι πλούτου και αφθονίας, ως συστατικό της πουτίγκας και του κέικ), κρασί (στοιχείο απόλαυσης της αστικής οικογένειας) και καπνό. Γίνονται εξαγωγές στο Λονδίνο και το Λίβερπουλ, στην Τεργέστη, στην Ολλανδία, στα λιμάνια της Τουρκίας, στη Μάλτα και στα Σκανδιναβικά λιμάνια. Η Πάτρα αναδείχτηκε σε «μητέρα-τροφό» του προϋπολογισμού του νεοελληνικού κράτους για όλο σχεδόν τον 19ο αιώνα. Έτσι, γίνεται πόλος έλξης για Ζακυνθινούς, Κεφαλλονίτες και Ιθακήσιους, Αθηναίους, Ιταλούς, Γερμανούς, Σμυρνιούς και Εγγλέζους που διαμόρφωσαν την κοινωνική και ηθική φυσιογνωμία της πόλης. Όπως περιγράφει και ο Αλέκος Μαρασλής στο βιβλίο του *Πάτρα 1900*, οι Πατρινοί, ιδιαίτερα οι ευκατάστατοι, ζούσαν μια χαλαρή και ευχάριστη ζωή, γεμάτη ζωντάνια και κέφι. Έκαναν περιπάτους, αντάλλασσαν επισκέψεις και μεγάλωναν τα παιδιά τους με μεγάλη φροντίδα στον τομέα της γενικής μόρφωσης, της εκμάθησης ξένων γλωσσών, αλλά και της πολύ καλής μουσικής παιδείας. Βέβαια, εκείνη την εποχή για να ακούσει κανείς μουσική και να διασκεδάσει έπρεπε είτε να παίζει ο ίδιος ή να έχει προσκληθεί για να παρακολουθήσει μία εκδήλωση με ζωντανή μουσική από τις πολλές που οργανώνονταν στην πόλη. Γίνονταν λαμπρές χοροεσπερίδες σε αρχοντικά και δημόσιοι χοροί στο Δημαρχείο και το πατρινό καρναβάλι είναι εξέλιξή τους. Στα σπίτια, δίπλα στο σαλόνι, υπήρχε μια ευρύχωρη τραπεζαρία, γιατί την εποχή εκείνη συνηθίζονταν οι μεγάλες συναθροίσεις για φαγητό, και ακριβώς δίπλα ένα μικρότερο δωμάτιο, το δωμάτιο της μουσικής με το πιάνο.

2.1.3 Η καταγωγή

Σύμφωνα με το αυτοβιογραφικό κείμενο *Ο Βίος μου* του Λουκά Λιάλιου,⁴ πατέρα του συνθέτη, ο Α. Λιάλιος,⁵ προπάππος του Δημήτρη Λιάλιου, καταγόταν από το χωριό Ψάρι (το οποίο βρισκόταν, σύμφωνα με τον ίδιο τον Λουκά Λιάλιο, πάνω από την Αχαΐα) και ήταν αρματολός. «Κατά την επανάσταση κλείστηκε με τριάντα άλλους αρματολούς σε μια εκκλησία στο χωριό Βαρθολομιό, κοντά στη Γαστούνη, και αφού πολέμησαν γενναία κατά των Τούρκων, εκείνοι τους έβαλαν φωτιά και τους κάψανε ζωντανούς» (Λιάλιος Λουκάς 1895: 2).

Ο Χαράλαμπος Λιάλιος, παππούς του συνθέτη, μεγάλωσε ορφανός και είχε υπό την προστασία του τις τρεις αδελφές του. Εργάστηκε στη Ζάκυνθο, σε ένα από τα μεγαλύτερα

⁴ Δεν γνωρίζουμε πότε ξεκίνησε να γράφει την αυτοβιογραφία του ο Λουκάς Λιάλιος. Ωστόσο, η πρώτη μεγάλη ενότητα του έργου *Ο Βίος μου*, η οποία ξεκινά από την καταγωγή του προπάππου του, ολοκληρώνεται στα τέλη Δεκεμβρίου 1895. Για το διάστημα 1895-1903 έχουμε χωριστές καταχωρήσεις που ολοκληρώνονται στο τέλος κάθε ημερολογιακού έτους. Η επόμενη καταχώρηση γίνεται τον Μάιο του 1914, στην οποία περιγράφεται η περίοδος 1904-1914. Οι τελευταίες τέσσερις καταχωρήσεις γίνονται πάλι ανά έτος, τον Νοέμβριο του 1915, τον Απρίλιο του 1917, τον Απρίλιο του 1918, και, τέλος, τον Μάιο του 1918, περίπου ενάμιση χρόνο πριν πεθάνει στα τέλη του 1919 σε ηλικία 83 ετών.

⁵ Σε καμιά πηγή δεν αναφέρεται το πλήρες όνομα.

μπακάλικα που ανήκε στην πλούσια οικογένεια των Κρηκαίων, έμαθε μόνος του γράμματα και σιγά σιγά κέρδισε την εμπιστοσύνη τους, ώσπου έφθασε να διευθύνει ολόκληρο το κατάστημα και να έχει τη διαχείριση των οικονομικών τους. Ήταν δραστήριος, εργατικός και τίμιος, τον χαρακτήριζε μεγάλη ευφράδεια και με τη συμπεριφορά του μάγευε όποιον τον πλησίαζε. Όμως, ήταν αγαθός, ευκολόπιστος και επιπόλαιος και στις δυσκολίες, πολλές από τις οποίες προκαλούσε ο ίδιος, αντιδρούσε με πανικό και παραλογισμό.

Αργότερα νυμφεύθηκε την Πανωραία η οποία στάθηκε πολύ άξια σύντροφος, συνετή και εργατική. Έκαναν συνολικά τέσσερα παιδιά, ένα από τα οποία ήταν ο Λουκάς Λιάλιος, πατέρας του συνθέτη. Άνοιξαν δικό τους μαγαζί, απέκτησαν μεγάλη πελατεία και ζούσαν στη Ζάκυνθο πλουσιοπάροχα. Μόλις τελείωσε η ελληνική επανάσταση, οι Κρηκαίοι, που στο μεταξύ είχαν μετακομίσει στην Πάτρα, τον παρακίνησαν να εγκατασταθεί και αυτός εκεί. Στην Πάτρα μετά την επανάσταση είχε αποκατασταθεί η τάξη και μπορούσε, όποιος είχε τη δυνατότητα, να αγοράσει στην πόλη οικόπεδα και κτήματα σε εξευτελιστική τιμή. Ο Χαράλαμπος Λιάλιος και η οικογένειά του εγκαταστάθηκαν στην Πάτρα το 1835. Τη χρονιά αυτή εκδόθηκε από το κράτος το διάταγμα «Περί προικοδοτήσεως».⁶ Ο Χαράλαμπος Λιάλιος με τα χρήματα που είχε και λίγα δανεικά, αγόρασε ένα οικόπεδο, άνοιξε ταβέρνα, αλλά η επιχείρηση δεν πήγε καλά. Λόγω του χαρακτήρα του, τον εξαπάτησαν και τον εκμεταλλεύτηκαν συγγενείς και φίλοι, και καταστράφηκε οικονομικά. Εξουθενωμένος ψυχικά άρχισε να πίνει παραμελώντας την οικογένειά του, τη φροντίδα της οποίας ανέλαβε ο μεγαλύτερος γιος του και θείος του συνθέτη, Γιώργος⁷ (πρβ. Λιάλιος Λουκάς 1895: 2-7).

2.1.4 Οι γονείς, Λουκάς Λιάλιος και Αικατερίνη Καλετζιώτη

Ο πατέρας του Δημήτρη Λιάλιου Λουκάς, γεννήθηκε το 1835 στην Πάτρα (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 1). Ήταν πολύ καλός μαθητής και είχε ταλέντο και μεγάλη αγάπη για τη ζωγραφική σε βαθμό που σταμάτησε το σχολείο για να αφοσιωθεί αποκλειστικά σε αυτήν. Το πάθος του ήταν τέτοιο, που όλοι οι τοίχοι του σπιτιού τους ήταν καλυμμένοι με δικά του έργα. Το 1848, όταν δηλαδή ήταν 13 ετών, μαθήτευσε κοντά στον Κωνσταντινουπολίτη αγιογράφο Βυζάντιο,⁸ ο οποίος ζωγράφιζε τις τοιχογραφίες στον ναό του Αγίου Ανδρέα στην Πάτρα.

⁶ Σύμφωνα με αυτό, κάθε αρχηγός οικογένειας είχε το δικαίωμα να αποκτήσει κτήματα ή σπίτι μέχρι του ποσού των 2.000 δρχ. Ήπαιρνε από το κράτος ένα ισόποσο γραμμάτιο για την πληρωμή της αξίας του κτήματος που καθοριζόταν σε πλειοδοτική δημοπρασία, όπου την πρώτη τιμή την καθόριζε η Κυβέρνηση. Η εξόφληση γινόταν σε τριάντα έξι χρόνια με χρεολύσιο 6% και έγγειο φόρο 3% (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ιγ' 1977: 98).

⁷ Αδελφός του Λουκά Λιάλιου. Τον στήριξε πολύ στο ξεκίνημά του. Ήταν εργατικός, τον αγαπούσαν, τον εκτιμούσαν και εξυπηρετούσε όποιον του το ζητούσε. Πήρε τη θέση του πατέρα στην οικογένεια. Πέθανε από ασφυξία την ώρα που μιλούσε. Ο Λουκάς Λιάλιος, πριν πεθάνει και για να τιμήσει τον αδελφό του, ζήτησε από τους γιους του να κτίσουν μία εκκλησία με το όνομα Άγιος Γεώργιος στο κτήμα, τα σχέδια μάλιστα της οποίας είχε ετοιμάσει ο ίδιος. Επίσης, ο Δημήτρης Λιάλιος έδωσε το όνομα του θείου του στον δεύτερό του γιο (πρβ. Λιάλιος Λουκάς 1895: 6-7, 14, 29).

⁸ Δημήτριος Χατζηασλάνης-Βυζάντιος (Κωνσταντινούπολη περ. 1790 - Πάτρα 1853). Άσκησε το επάγγελμα του αγιογράφου ως το 1812, οπότε διορίστηκε διερμηνέας στην Αυλή του μπέη της Τύνιδας. Με το ξέσπασμα της Επανάστασης αγωνίστηκε στο μεσσηνιακό στρατόπεδο. Υπήρξε αναπληρωτής γραμματέας της Πελοποννησιακής Γερουσίας και γραμματέας του πρώτου εγκληματικού δικαστηρίου που συστάθηκε από τους Έλληνες αγωνιστές το 1826. Μετά τον θάνατο του Καποδίστρια απομακρύνθηκε από τις δημόσιες θέσεις λόγω διαφωνιών του με την κυβερνητική πολιτική και αναγκάστηκε να επιστρέψει στην αγιογραφική δράση. Γνωστή είναι η αγιογράφηση της εκκλησίας του Αγίου Ανδρέα στην Πάτρα, την οποία ανέλαβε το 1848. Στον

Γρήγορα έγινε ο αγαπημένος του μαθητής, χάρη στο ταλέντο και τον ζήλο που τον διέκρινε. Αναγκάστηκε όμως να σταματήσει, επειδή ο πατέρας του ήταν αντίθετος με αυτήν την ενασχόληση, γιατί πίστευε πως το μέλλον του θα ήταν αβέβαιο.

Ο νεαρός Λουκάς ήταν τίμιος και εργατικός, όμως είχε πολλές επαγγελματικές ατυχίες και απογοητεύσεις. Βρέθηκε σε ένα αδιέξοδο από όπου τον έβγαλε και πάλι ο αδελφός του ο Γιώργος, ο οποίος του πρότεινε να πάρουν το ρίσκο να δανειστούν και να στήσουν τη δική τους οικογενειακή επιχείρηση. Στα 1853 και ενώ ο Λουκάς ήταν μόλις 18 χρονών, άρχισε να στήνεται το εργοστάσιο αλευροβιομηχανίας με δύο μηχανήματα που ο ίδιος αγόρασε και έφερε από την Τεργέστη. Αυτή η επιχείρηση έγινε το έργο της ζωής του και ο ίδιος αναδείχθηκε σε έναν από τους γνωστότερους επιχειρηματίες της Πάτρας. Τον Απρίλιο του 1868, ο Λουκάς Λιάλιος νυμφεύθηκε την Αικατερίνη Καλετζιώτη. Αυτός ο γάμος ήταν μια ακόμη επιχειρηματική κίνηση που απέβλεπε στην επέκταση της επιχείρησης, καθώς πήρε προίκα τον υδρόμυλο που ανήκε στην οικογένεια της νύφης και που για χρόνια νοίκιαζε πριν το γάμο του από τον μέλλοντα πεθερό του (πρβ. Λιάλιος Λουκάς 1895: 7).

Η μητέρα του συνθέτη Αικατερίνη Καλετζιώτη (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 3) ήταν μια γυναίκα εργατική και ακούραστη, που ανατράφηκε από αυστηρούς γονείς με αρχές, δεν πήρε όμως την ανάλογη μόρφωση. Σύμφωνα πάντα με τη βιογραφία του Λουκά Λιάλιου και οι δύο σύζυγοι ήταν θρησκόι, όμως είχαν διαφορετικές προτεραιότητες στον τρόπο ανατροφής των παιδιών τους. Εκείνη έδινε μεγάλο βάρος στην καθαριότητα και την πειθαρχία, ενώ η μόρφωση των παιδιών ήταν κύριο μέλημα του Λουκά Λιάλιου, ο οποίος δεν ενδιαφερόταν μόνο για την παροχή γραμματικών γνώσεων αλλά φρόντιζε και για τη μουσική τους καλλιέργεια. Η αγάπη του Λουκά Λιάλιου για τη σφαιρική καλλιέργεια και μόρφωση αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι ήταν συνδρομητής της Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών και σε καλλιτεχνικά περιοδικά, όπως του *Παρνασσού* και του εικονογραφημένου περιοδικού *Εστία*. Παρόλες τις μεταξύ τους διαφωνίες και συγκρούσεις όμως, μεγάλωσαν τα παιδιά με αγάπη και φροντίδα. Ο Λουκάς Λιάλιος (1895: 27-28) γράφει:

[...] Η γυναίκα μου που ανατράφηκε από αυστηρούς γονείς [...] Ήτανε λοιπόν θεάρεστη, πάρα πολύ εργατική και ακούραστη, δεν άφηνε κανέναν να τη βοηθήσει και προπαντός, δεν εμπιστευόταν σε κανέναν τα παιδιά της ούτε για μια στιγμή, η δε περιποίηση και καθαριότητά τους δεν πιστεύω να υπήρξε αλλού τόσο αυστηρή όσο στα παιδιά μας. Γι' αυτό, γενικά, τα παιδιά μας έχουσε καθήκον εκτός από τον σεβασμό που οφείλουν στους γονείς να ξέρουν πως μεγάλωσαν με τρόπο εξαιρετικό και με αγάπη, χωρίς να υποφέρουν καθόλου από αρρώστιες που είναι πολύ συχνές σ' όλα τα παιδιά τόσων οικογενειών. Παρόλες λοιπόν αυτές τις αρετές με τις οποίες η σύζυγός μου ήταν προικισμένη, είχε και τρία ελαττώματα, τον θυμό, την αμέλεια και την επιμονή. Εξαιτίας αυτών ερχόμασταν σε συγκρούσεις διότι δε συμμορφωνόταν με τη γνώμη μου και δε ζήσαμε ευτυχισμένοι πλην όμως ο καθένας εργαζότανε αυτή μεν για τη σωματική ανάπτυξη των παιδιών μας κι εγώ για τη διανοητική και για τη μόρφωσή τους. Και

χώρο της νεοελληνικής λογοτεχνίας ο Βυζάντιος εντάχθηκε με τα θεατρικά έργα του και κυρίως με την κωμωδία του *Βαθυλωνία* (1836), η οποία αποτέλεσε την πρώτη νεοελληνική κωμωδία που παραστάθηκε στο ελεύθερο Βασίλειο της Ελλάδας (πρβ. Πολίτης [1978] 2009: 181 και <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=450>, ανακτήθηκε στις 20 Μαρτίου 2020).

τουλάχιστο γι' αυτό ήμουν ευχαριστημένος ότι δηλαδή αφήνω πίσω μου τους μεν γιούς μου καλούς και υγιείς πολίτες τις δε θυγατέρες μου αγαθές και ενάρετες. [...]

Η σκληρή δουλειά, οι εντάσεις και οι ανταγωνισμοί μέσα και έξω από την επιχείρηση, η πτώχευση το 1894 και τα προβλήματα που ακολούθησαν κούρασαν το ζευγάρι και επηρέασαν την οικογενειακή τους ζωή.

2.1.5 Τα αδέλφια

Ο Λουκάς και η Αικατερίνη Λιάλιου απέκτησαν οκτώ παιδιά, τρία αγόρια και πέντε κορίτσια. Ο Δημήτρης (Μίμης), ο συνθέτης, ήταν ο πρωτότοκος.⁹ Αδέλφια του ήταν η Πανωραία, η Αναστασία (Τασσία), η Αγγλαΐα, η Σοφία, ο Παναγιώτης (Τάκης), ο Κωνσταντίνος (Ντίνος) και η Ελένη (Ολυνιέζα). Όλα τα παιδιά πήραν μαθήματα γαλλικών, ιταλικών και μουσικής από δασκάλους στο σπίτι. Ο Δημήτρης έπαιζε βιολί και πιάνο και έγραφε μουσική, η Πανωραία έπαιζε πιάνο και τραγουδούσε, η Αγγλαΐα έπαιζε βιολοντσέλο, η Αναστασία πιάνο, η Σοφία βιολί, ο Παναγιώτης βιόλα. Ο Λουκάς Λιάλιος (1895: 29) ήταν αυστηρός και απαιτητικός με τα παιδιά του. Φρόντιζε ιδιαίτερα για τη μόρφωσή τους και αισθανόταν βαριά την ευθύνη να τα αποκαταστήσει επαγγελματικά και κοινωνικά.

[...] Έγραψα τη ζωή μου σε μια εποχή που αισθάνομαι τις δυνάμεις μου να με εγκαταλείπουν και βρίσκομαι κοντά στην πόρτα του θανάτου. Πεθαίνω δε με το παράπονο ότι σ' όλη μου τη ζωή δεν ένοιωσα καμιά χαρά και δεν κατάφερα ν' αφήσω τα παιδιά μου αποκαταστημένα. Τους αφήνω όμως καλό όνομα. Στα κορίτσια αφήνω την προίκα που τους ετοίμασε η μητέρα τους και στ' αγόρια έτοιμη φλόγα και εξαρτάται απ' αυτούς, και τις αδελφές τους να αποκαταστήσουν και το μέλλον τους να εξασφαλίσουν και να ζήσουν ευτυχισμένοι. Εύχομαι δε ο Θεός να τους βοηθήσει και να τους οδηγήσει στον δρόμο τον καλό για να γίνουν πιο ευτυχισμένοι από μένα, ζώντας ειρηνικά, κάτι που τους το συμβουλεύω θερμά. [...]

2.1.6 Η πορεία της επιχείρησης «Αδελφοί Χ. Λιάλιου» / «Λουκάς Χ. Λιάλιος και Αναστάσιος Ρηγόπουλος Ο.Ε.» 1853-1894. Ίδρυση – Ακμή – Πτώχευση

Εστιάζοντας στο γενικότερο πολιτικό πλαίσιο της εποχής, πρέπει να αναφερθεί πως την περίοδο εκείνη είναι πιεστική για την Ελλάδα η ανάγκη να προλάβει την εποχή. Πρέπει να ενισχυθεί η οικονομία για να οργανωθεί ο στρατός και να κατασκευασθούν μεταξύ πολλών άλλων δρόμοι και σιδηρόδρομος. Στον τομέα των συγκοινωνιών, ο πρωθυπουργός Χ. Τρικούπης με ένα κεφάλαιο 200.000 φράγκων ανέλαβε να κατασκευάσει το σιδηροδρομικό δίκτυο. Η Πάτρα δεν συνδέονταν τότε οδικά με καμιά πόλη ή κωμόπολη της περιοχής εκτός από κάποιους δρόμους, που όμως ήταν πολύ χειρότεροι απο αυτούς που υπήρχαν επί Τουρκοκρατίας. Ωστόσο η ίδια η πόλη της Πάτρας βρισκόταν σε τροχιά προόδου και ανάπτυξης (Μαρασλής 1978: 85).

Σε αυτό το πλαίσιο και σύμφωνα με τον πατέρα του συνθέτη (πρβ. Λιάλιος Λουκάς 1895: 14-20), ιδρύεται από το μηδέν η επιχείρηση των αδελφών Χ. Λιάλιου, στην οποία εκτός από τα δύο αδέλφια εργαζόταν και ο τρίτος αδελφός της οικογένειας, ο Δημήτρης, η μοναδική

⁹ Οι γονείς του παντρεύτηκαν τον Απρίλιο του 1868 και ο Δημήτρης γεννήθηκε τον Νοέμβριο του 1869 (Επίσημο έγγραφο αρ. 2, Προικοσυμβόλαιο).

τους αδελφή, Μαρία, και βέβαια οι γονείς τους, Χαράλαμπος και Πανωραία. Ο ίδιος ο Λουκάς ζύμωνε και ήταν αυτός που αντιμετώπιζε τις δυσκολίες με τους ανταγωνιστές τους και έβρισκε λύσεις, ώστε να γίνονται σιγά σιγά όλο και πιο ανεξάρτητοι. Η παραγωγή αύξανε και η δουλειά προόδευε. Στην επιχείρηση μπήκε και ο Αναστάσιος Ρηγόπουλος με τον οποίο ο Λουκάς ήταν παλιοί συνάδελφοι, μάλιστα ο τελευταίος του είχε διδάξει γραφή και ανάγνωση. Το 1864 νοίκιασε τον υδρόμυλο του μετέπειτα πεθερού του, ο οποίος βρισκόταν πέντε χιλιόμετρα έξω από την Πάτρα στην περιοχή Μπεγουλάκι, στον Γλαύκο. Στη συνέχεια ο Αναστάσιος Ρηγόπουλος νυμφεύτηκε την αδελφή του Λουκά, Μαρία, και πήρε ως προίκα ποσοστό $\frac{1}{4}$ από τα κέρδη της επιχείρησης. Το 1866, μέσα στην ίδια χρονιά, πέθαναν οι γονείς του Λουκά και τα δύο του αδέρφια, ο Γιώργος και ο Δημήτρης, και τότε αναγκάστηκε να προσλάβει στην επιχείρηση τον Γεώργιο Ρηγόπουλο, αδελφό του Αναστάσιου. Ο πρώτος μύλος, μαζί με το σπίτι της οικογένειας που ήταν χτισμένο σε ρυθμό μπαρόκ και το σπίτι της οικογένειας Ρηγόπουλου, βρισκόταν στο κέντρο της Πάτρας στην οδό Κανακάρη, ανάμεσα στο κάστρο και το λιμάνι και έπιανε ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο.¹⁰

Ο Λουκάς Λιάλιος αφοσιώθηκε στην επιχείρηση με όλη του τη ψυχή. Με πολλούς κόπους και δυσκολίες, με πολλά ρίσκα, αλλά προπαντός με σκληρή δουλειά, κατόρθωσε να την εδραιώσει και να την επεκτείνει. Το 1868, μετά το γάμο του με την Αικατερίνη Καλετζιώτη, ήρθε στην ιδιοκτησία της οικογένειάς του το κτήμα και ο μικρός υδρόμυλος που ως τότε νοίκιαζε. Από τότε άρχισε να ενδιαφέρεται περισσότερο για την ανάπτυξη και την επέκταση του εργοστασίου στο κτήμα αυτό, το οποίο μάλιστα επέκτεινε αγοράζοντας και άλλες όμορες ιδιοκτησίες, ώσπου έφτασε τα 900 στρέμματα. Εκεί χτίστηκε αργότερα ο νέος μύλος, ο οποίος έγινε διάσημος και μάλιστα τον έκαναν καρτ ποστάλ (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 4).¹¹

Σύμφωνα με τις περιγραφές της εγγονής του συνθέτη (πρβ. Σκλαβούνου Μαίρη 2017: 2-3), στο κτήμα αυτό σε εμβαδόν ενός στρέμματος χτίστηκε ένα μεγάλο και ωραίο εργοστάσιο στο στυλ της εποχής, επηρεασμένο από τα αγγλικά πρότυπα. Δίπλα, βρισκόταν το εξοχικό σπίτι¹² της οικογένειας. Υπήρχαν πολλά ακόμα κτίσματα στο κτήμα, όπως το σπίτι του επιστάτη, ένα κτίσμα όπου στο ισόγειο ήταν ο στάβλος για τα ζώα και τις τροφές τους κι επάνω τα δωμάτια των εργατών, ένα ακόμα σπίτι, μικρό, πέτρινο, το λεγόμενο σπίτι του Βίτα. Υπήρχαν μεγάλα χωράφια, όπου φυτευόταν σιτάρι και αραβόσιτος, φασόλια και διάφορες τροφές για τα ζώα, αγελάδες, κότες, πρόβατα, κατσίκες, πάπιες και κουνέλια. Ένας ελαιώνας που έβγαζε κάμποσους τόνους λάδι το χρόνο. Επίσης, αμυγδαλιές, ροδιές, πορτοκαλιές και μανταρινιές. Υπήρχαν όλων των ειδών τα αγριολούλουδα που έκαναν το τοπίο να δείχνει παραμυθένιο, πικροδάφνες και εκατοντάδες άλλα λουλούδια που μοσχοβολούσαν, αμπέλια, ένας περιστερώνας με χτιστές εσοχές για τις φωλιές, μια στέρνα.

¹⁰ Το μεν σπίτι της οικογένειας δεν υπάρχει σήμερα, τα απομεινάρια όμως του μύλου στέκουν ακόμα εκεί. Το 1898 αγοράστηκε σε δημοπρασία από την Εθνική Τράπεζα (Σκλαβούνου Μαίρη, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 10 Φεβρουαρίου 2013).

¹¹ Η απεικόνιση είναι ψεύτικη και δεν συμπίπτει με την πραγματική μορφή του μύλου ο οποίος ήταν πιο εκσυγχρονισμένος (Λιάλιος Γιώργος, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 5 Σεπτεμβρίου 2008).

¹² Το εξοχικό σπίτι στο Μπεγουλάκι γκρεμίστηκε για να μη χαρακτηριστεί «διατηρητέο» (Σκλαβούνου Μαίρη, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 10 Φεβρουαρίου 2013).

Η πρόσοψη του σπιτιού και μέρος της μεγάλης ταράτσας καλύπτονταν από μια περιπλοκάδα που έκανε από την άνοιξη ως το φθινόπωρο πορτοκαλί λουλούδια σαν τρομπέτες. Εκεί βρισκόταν και ο χωριάτικος κτιστός φούρνος, όπου ψήνονταν τα μεγάλα καρβέλια από το σπιτικό κοσκινισμένο αλεύρι που έβγαζε σκούρο ψωμί, ζυμωτό με προζύμι, τα αρνάκια και τα κατσικάκια με τις πατάτες, τα γεμιστά και τις πίτες. Και τέλος, ένας φοίνικας στο προαύλιο. Τον είχε φυτέψει ο Δημήτρης Λιάλιος, όταν γεννήθηκε η πρώτη του κόρη, η Έλσα, το 1917 και, σαν να την ακολούθησε, ξεράθηκε μετά το θάνατό της, το 2012.

Εν τω μεταξύ (πρβ. Λιάλιος Λουκάς 1895: 20-26), εκτός από τη γη, η επέκταση της επιχείρησης συνεχιζόταν με καινούριες επενδύσεις. Ο Λουκάς Λιάλιος έθετε συνεχώς καινούριους στόχους και δεν ησύχαζε μέχρι να τους πετύχει, ήταν ευφυής και διορατικός, αρετές που διέκριναν και τον γιο του Δημήτρη. Έτσι, το 1870 ταξίδεψε στην Αγγλία, την Αυστρία και το Παρίσι, για να αγοράσει μία ατμομηχανή και άλλα πιο σύγχρονα μηχανήματα. Η παραγωγή αυξήθηκε ακόμη περισσότερο και στο διάστημα μιας μόνο δεκαετίας τα κέρδη ήταν μεγάλα. Το 1878 ο Λουκάς επισκεφθηκε τη Λυών και εμπορική έκθεση στο Παρίσι και παρήγγειλε νέα μηχανήματα για τον συνεχή εκσυγχρονισμό της επιχείρησης. Στη δύναμή της ανήκαν πλέον τρεις υδρόμυλοι (ένας στο κέντρο της Πάτρας και δύο στο Μπεγουλάκι),¹³ κάθετη ατμομηχανή για την παραγωγή αλεύρων, υδραυλικό πιεστήριο και ζυμωτήρι ζυμαρικών και γινόταν παραγωγή σιμιγδαλιού, ψωμιού, μπισκότων, κουλουριών και παξιμαδιών. Όπως γράφει και ο Μούλιας (2000: 467), ο Λιάλιος και ο Ρηγόπουλος ήταν ανάμεσα στους Πατρινούς εμπόρους που ασχολούνταν με τη διάθεση συναλλάγματος τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα. Άνοιξαν γραφείο στο Λονδίνο, το οποίο ήταν από τα κύρια κέντρα αποστολής εμπορικών συναλλαγμάτων για την Πάτρα. Επίσης, άνοιξαν υποκαταστήματα στο Μεσολόγγι, στον Πύργο και στην Κέρκυρα. Από επιστολή του 1887 του Βλασόπουλου, εμπορικού αντιπροσώπου των αδελφών Λιάλιου, προς τον υποπρόξενο της Σομαλίας (Επιστολή αρ. 2) φαίνεται ότι ναυλώνανε ένα πλοίο με το όνομα «Αμφιτρίτη» που μετέφερε μαζί με το στάρι που έβγαζε σε σημαντικές ποσότητες τότε η Πελοπόννησος και τα προϊόντα που παράγονταν στο εργοστάσιο. Μάλιστα, υπάρχει μία ελαιογραφία στην οποία απεικονίζεται ένα καράβι με τη σημαία «Αδελφοί Λιάλιου και Ρηγόπουλου» (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 2). Ήταν τόσο μεγάλες οι διαστάσεις που είχε πάρει η επιχείρηση, ώστε ο καινούριος υδρόμυλος στο Μπεγουλάκι ήταν τότε ο μεγαλύτερος της μικρής Ελλάδος και ο Λουκάς Λιάλιος είχε πάρει δύο παράσημα από τον βασιλέα Γεώργιο Α', ο οποίος του είχε πει μάλιστα: «Ένας τόσο μεγάλος μύλος για μια τόσο μικρή χώρα, κύριε Λιάλιο»; Η ετοιμόλογη απάντηση του Λουκά Λιάλιου ήταν: «Θα γίνει μεγάλη, Μεγαλειότατε» (Σκλαβούνου Μαίρη 2017: 5).

¹³ Το πρώτο εργοστάσιο μαζί με την κατοικία της οικογένειας καταλάμβανε ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο στο κέντρο της Πάτρας, στην οδό Κανακάρη. Το δεύτερο βρισκόταν στο Μπεγουλάκι, υδρόμυλος Μαδούρου, λίγο έξω από την Πάτρα (δίπλα στα σημερινά ΤΕΙ), όπου παραθέριζαν οι αστοί της εποχής σε εξοχικές κατοικίες. Αυτοί οι δύο υδρόμυλοι στοιχίσαν σε δραχμές της εποχής το αστρονομικό ποσό των 144.000 δρχ. και το 1918 πουλήθηκαν μόλις 35.000 δρχ. Το τρίτο εργοστάσιο ήταν πάλι στο Μπεγουλάκι, υδρόμυλος Κρούσβ. Εκεί ήταν το τεράστιο κτήμα της οικογένειας Λιάλιου και το εξοχικό τους, το οποίο παραμένει ακόμα στην ιδιοκτησία της οικογένειας (πρβ. Λιάλιος Λουκάς 1895: 6-7, 14, 29 και Σκλαβούνου Μαίρη 2017: 1)

Όσο όμως μεγάλωνε η επιχείρηση, τόσο άρχιζαν να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και ρόλο περισσότερο μέλη της οικογένειας Ρηγόπουλου. Επρόκειτο κυρίως για τους τρεις νεαρούς ανεψιούς του Λουκά, τον Χρηστάκη, τον Γιωργάκη και τον Χαράλαμπο, γιους του Αναστάσιου και της Μαρίας Ρηγοπούλου. Αυτούς τους νέους, που δεν είχαν ούτε την πείρα αλλά ούτε τις ανάλογες ικανότητες, τους ενδιέφερε μόνο το κέρδος και η δόξα. Προκλήθηκαν εντάσεις, παρεξηγήσεις, διχόνοια. Η ένταση οξύνθηκε, όταν το 1885, ύστερα από πίεση του Χρήστου Ρηγόπουλου, άλλαξε η επωνυμία της επιχείρησης, για να προβληθεί και το όνομα του πατέρα του. Το άσχημο κλίμα επηρέασε τις επιχειρηματικές δραστηριότητες των συνεταίρων και σε μεγάλο βαθμό τις οικογενειακές τους σχέσεις. Παρά τους ανταγωνισμούς και τα προβλήματα ο Λουκάς Λιάλιος συνέχισε να δουλεύει ακούραστα.

Το 1884, όμως, άρχισε η πτώση. Με την άρση της αναγκαστικής κυκλοφορίας του νομίσματος από την κυβέρνηση του Χαρίλαου Τρικούπη (οπότε οι τράπεζες δεν έκαναν προεξοφλήσεις) και την ατυχή επιλογή να ανοίξουν γραφείο στο Λονδίνο (όπου έχασαν πολλά από τις αντιστοιχίες στο συνάλλαγμα) αναγκάζονται να δανείζονται από πιστωτές, ενώ τα νεαρότερα μέλη της οικογένειας Ρηγόπουλου εξακολουθούν να ζουν μέσα στην πολυτέλεια και τη σπατάλη. Η επιχείρηση οδεύει σε χρεοκοπία. Αφού σταματούν την εργασία για ένα διάστημα, συμφωνούν να ξαναρχίσουν και τον Μάιο του 1893 κάνουν μία προσπάθεια ανάκαμψης βάζοντας νέους όρους στο καταστατικό της εταιρείας τους. Όμως τα χρέη είναι πολλά και οι πιστωτές πιέζουν για τα χρήματά τους. Στις αρχές του 1894 η επιχείρηση «Λ. Λιάλιος - Α. Ρηγόπουλος» κηρύσσει πτώχευση. Ακολουθεί δικαστικός συμβιβασμός με τους δανειστές και έρχεται η καταστροφή.

2.2 Νεανικά χρόνια (1885-1893) Πάτρα-Ζυρίχη-Μόναχο

Στο παρακάτω κεφάλαιο σκιαγραφείται η προσωπικότητα και περιγράφεται η μουσική πορεία και τα βιώματα του Δημήτρη Λιάλιου από τα παιδικά του χρόνια μέχρι την ηλικία των 24 χρόνων. Αυτή ήταν και η πιο δημιουργική συνθετικά περίοδος της ζωής του.

2.2.1 Ο Δημήτρης Λιάλιος

Ο συνθέτης Δημήτρης Λιάλιος γεννήθηκε στην Πάτρα στις 16 Νοεμβρίου του 1869 και ήταν ένας πολύ χαρισματικός άνθρωπος. Δημιουργικός και ταλαντούχος, αγαπούσε και επεδίωκε τη γνώση και τη μόρφωση. Εκτός από ελληνικά, μιλούσε γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά και αγγλικά. Κυρίως όμως λάτρευε τη μουσική (Λιάλιος Γιώργος, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 6 Μαΐου 2006).

Όσον αφορά την εξωτερική του εμφάνιση, από τις φωτογραφίες που έχουν διασωθεί, ο Δημήτρης Λιάλιος ήταν ένας ωραίος άνδρας, ιδιαίτερα κομψός με αρχοντικό παρουσιαστικό (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 11 και Εικόνα 21).

Όπως φαίνεται από το αρχείο των επιστολών του, το οποίο οργάνωσε και κρατούσε ο ίδιος με μεγάλη επιμέλεια, του άρεσε η τάξη και η οργάνωση. Επίσης το σύνολο των πηγών αντανάκλα την εικόνα ενός ανθρώπου μετρημένου, ενός ατόμου που τον διακρίνει η αυτοκυριαρχία και η αυτοσυγκράτηση. Βαθιά ρομαντικός και με αγάπη για τον τόπο του,

τιμούσε την ελληνική παράδοση και την τήρηση των εθίμων. Δεν δίσταζε όμως να ασκήσει κριτική σε κάποιες συμπεριφορές των συγχρόνων του, που κατά την άποψή του ήταν προβληματικές. Αποδοκίμαζε αυτές που θεωρούσε βάρβαρες συνήθειες των συμπατριωτών του (π.χ. τις κροτίδες και τους πυροβολισμούς στην Ανάσταση) και τις απέδιδε στην έλλειψη μόρφωσης και καλλιέργειας (Λιάλιος Δημήτρης 1885: 8):

Στη Ζυρίχη, οι γιορτές του Πάσχα δεν έχουν κάτι το αξιοθαύμαστο και το κρύο μας δείχνει πως βρισκόμαστε σε γερμανικό έθνος [...] Απεναντίας όμως, στην Ελλάδα τα πράγματα είναι εντελώς διαφορετικά. Οι μέρες αυτές γιορτάζονται με μεγάλη επίδειξη και ο κάθε Χριστιανός καταλαβαίνει το μεγαλείο τους [...] Πράγματι, η Ελληνική Θρησκεία συγκινεί τον άνθρωπο και του δίνει να καταλάβει το μεγαλείο αυτών των ημερών. Πόσο μάλλον δε αν μπορούσαν να λείψουν μερικά πράγματα που δεν έχουν θέση. Άλλα βάρβαρα και πολλά γελοία [...] Κι αυτά όμως θα εξαλειφθούν με το πέρασμα του χρόνου, επειδή ο λαός βρίσκεται σε τέλεια αμάθεια. Ξέρετε τί μου απάντησε κάποιος που τον ρώτησα τί ευχαρίστηση παίρνει από το να πυροβολεί; Είναι χαρά, παιδί μου, μου λέει αναστήθηκε ο Χριστός, και να έτσι φθάνει το μπαρούτι στον ουρανό για να δει πως γιορτάζουμε την ανάστασή του και λέγοντας αυτά άδειασε το όπλο του προκαλώντας μεγάλο κρότο. Λοιπόν, τί μπορεί να πει κανείς σ' αυτόν τον άνθρωπο που νομίζει ότι η θρησκεία του για να δοξάσει τον Θεό τον αναγκάζει να πυροβολεί τη μέρα του Πάσχα; [...]

Το άνετο οικονομικά οικογενειακό περιβάλλον μέσα στο οποίο γεννήθηκε και μεγάλωσε, οι οικονομικές δυσκολίες που ακολούθησαν, το βάρος των ευθυνών που κλήθηκε να αναλάβει και, κυρίως, η γνωριμία του και η επαφή του με την κεντροευρωπαϊκή κουλτούρα συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωση μιας δυνατής αλλά και ευγενικής προσωπικότητας, ενός πολυδιάστατου μουσικού και ανθρώπου, ο οποίος στη συνέχεια θα διακρινόταν στην πολιτιστική και στην οικονομική ζωή της πόλης και της πατρίδας του. Δικαίως χαρακτηρίζεται από τον Βύρωνα Φιδετζή (1998: 265-285) «Ένας Ευρωπαίος συνθέτης απ' την Πάτρα».

2.2.2 Πάτρα, 1869-1884

Πολύ μικρός ξεκίνησε μαθήματα βιολιού και πιάνου με τον Ιταλό καθηγητή Augusto Tiveri.¹⁴ Ήταν τόσο ικανός που, όπως αφηγείται ο γιος του (Λιάλιος Γιώργος, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 6 Μαΐου 2006), όταν ήταν δώδεκα χρονών ο δάσκαλός του αναγνωρίζοντας το ταλέντο και την επιμέλειά του, παραδέχτηκε ότι «δεν έχει τίποτε άλλο να του διδάξει στο βιολί». Σε αντίθεση με αυτό όμως, η κόρη του (Σκλαβούνου Έλσα, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 31 Ιανουαρίου 2007) διηγείται πως ο μικρός Δημήτρης πήγαινε στο σχολείο με το ζόρι και για αυτό τον έστελναν με τη συνοδεία αστυνομικού.

Η παρουσία του στα μουσικά δρώμενα ξεκίνησε νωρίς. Οι πρώτες του συνθέσεις *Sul Lembo*, *Melodia Orientale* και *Lamento d' una Schiava* για βιολί και πιάνο αφιερωμένα στους αγαπημένους του δάσκαλο το πρώτο και πατέρα το δεύτερο, εκδόθηκαν πιθανότατα το

¹⁴ Ο Augusto Tiveri δίδασκε μουσική και σε άλλα αδέλφια του Δημήτρη. Στο μουσικό αρχείο της οικογένειας Λιάλου υπάρχουν δύο δικές του συνθέσεις. Η πρώτη από το 1892 με τίτλο *Breve Improvviso* για βιολοντσέλο, πιάνο και βιολί ad libitum είναι αφιερωμένη «στις αγαπημένες του μαθήτριες δεσποινίδες Αγγλαία και Πανωραία Λιάλιου». Η δεύτερη σύνθεσή του με τίτλο *Piccola Fantasia* για βιολοντσέλο και πιάνο είναι αφιερωμένη στις μαθήτριές του Αγγλαία και Αναστασία Λιάλιου.

1888 (βλ. Χρονολόγιο 1887, Κριτική) στην Ιταλία από τον εκδοτικό οίκο Stabilito Musicale, De Vasini Casale-Milano,¹⁵ χάρη στη φροντίδα και την προώθησή τους από τον Augusto Tiveri.

2.2.3 Ζυρίχη 1884-1885

Σε ηλικία 15 ετών, μετά τη σχολική εκπαίδευση που έλαβε ο Δημήτρης Λιάλιος στην Ελλάδα,¹⁶ ο πατέρας του αποφάσισε να τον στείλει στη Ζυρίχη για να σπουδάσει μηχανολόγος μηχανικός. Ήταν ανάγκη να υπάρχει κάποιος στην οικογένεια με σοβαρές γνώσεις της λειτουργίας των τριών εργοστασίων, τα άλλα αγόρια ήταν μικρότερα, τα δε κορίτσια εκείνη την εποχή δεν θεωρούνταν ικανά να αναλάβουν ευθύνες σε μια τόσο μεγάλη επιχείρηση. Μαζί του στο ίδιο πανεπιστήμιο πήγαν ο ξάδελφός του Χαράλαμπος Ρηγόπουλος¹⁷ και άλλοι δύο νεαροί από την Αθήνα, ο Αλέξανδρος Ζαχαρίου¹⁸ και ο Παπαθεοδώρου¹⁹ (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 6). Όλοι, εκτός από τον συνθέτη, τελείωσαν τις σπουδές τους εκεί. Μαζί του έμειναν φίλοι όλη την υπόλοιπη ζωή τους, αλληλογραφούσαν και βλέπονταν συχνά, όταν η οικογένεια του Δημήτρη γύρισε στην Αθήνα το 1936 (Σκλαβούνου Μαίρη 2017: 5).

Λόγω της πειθαρχίας που τον διέκρινε και από σεβασμό στην απόφαση του πατέρα του, ο Δημήτρης Λιάλιος φοίτησε στο Πολυτεχνείο της Ζυρίχης για περίπου έναν χρόνο (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 5). Από ένα δείγμα των εργασιών του εκεί ως φοιτητή η εικόνα που εμφανίζει είναι αυτή ενός σοβαρού και επιμελούς νέου. Παρόλα αυτά δεν είχε πραγματικό ενδιαφέρον για το αντικείμενο, αφού η μεγάλη του επιθυμία ήταν να πάει στο Μόναχο και να συνεχίσει εκεί τις μουσικές του σπουδές.

Ανάμεσα στους φίλους του στη Ζυρίχη ήταν και ο ποιητής Κωνσταντίνος Χατζόπουλος²⁰ με τον οποίο τον συνέδεε οικογενειακή φιλία. Επειδή κατάλαβε το ενδιαφέρον του νεαρού για

¹⁵ Ο εκδοτικός οίκος δεν υπάρχει πια.

¹⁶ Σώζεται ένα αποδεικτικό πληρωμής διδάκτρων από το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο «Ν. Αργυριάδου» (1891), όπως και το απολυτήριο δημοτικού του από το εκπαιδευτικό ίδρυμα «Ελληνικόν λύκειον Κωνσταντ. Δ. Κωνσταντινουπόλου» με ημερομηνία 31 Αυγούστου 1882.

¹⁷ Ο Χαράλαμπος Ρηγόπουλος σπούδασε μηχανολόγος και έπαιζε βιολί (βλ. Χρονολόγιο 1894, Συναυλία 2η). Από τη μελέτη της αλληλογραφίας προκύπτει ότι οι σχέσεις τους ήταν αδελφικές μέχρι το τέλος.

¹⁸ Ο Αλέξανδρος Ζαχαρίου αργότερα ίδρυσε την οικοδομική εταιρεία «Τέκτων» στην Αθήνα. Από τη μελέτη της αλληλογραφίας φαίνεται ότι είχαν κάποια επαγγελματική συνεργασία μέχρι το 1924. Παρεμείναν στενοί φίλοι μέχρι το τέλος.

¹⁹ Από τις πηγές προκύπτει μόνο το επίθετο. Σύμφωνα με την Έλσα Σκλαβούνου (πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 13 Απριλίου 2011), ο Παπαθεοδώρου και ο Ζαχαρίου ήταν τόσο στενοί φίλοι με τον πατέρα της που εκείνη και τα αδέλφια της τους φώναζαν «θείους».

²⁰ Κωνσταντίνος Χατζόπουλος (Αγρίνιο 1868 – Ιόνιο Πέλαγος 1920): Πεζογράφος, ποιητής και δοκιμογράφος, ιδεολόγος σοσιαλιστής και υπέρμαχος του δημοτικισμού. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, εργάστηκε για μερικά χρόνια ως δικηγόρος και μετά αφοσιώθηκε αποκλειστικά στη λογοτεχνία. Πρωτοεμφανίστηκε στα γράμματα το 1885, δημοσιεύοντας ποιήματά του με το ψευδώνυμο «Πέτρος Βασιλικός». Συνεργασίες του – άρθρα, κριτικές, δοκίμια και μεταφράσεις – δημοσιεύθηκαν σε σημαντικά περιοδικά της εποχής του όπως *Ο Νουμάς*, *Ο Διόνυσος*, *Νέα Ζωή* και *Γράμματα*. Το έργο του *Φθινόπωρο* θεωρείται ως το γνησιότερο και αξιολογότερο συμβολιστικό μυθιστόρημα της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Το 1898 για ένα χρόνο εξέδιδε το πρώτο δημοτικιστικό περιοδικό *Τέχνη*. Υπήρξε ο πρώτος μεταφραστής τμήματος του *Κομμουνιστικού Μανιφέστου* στα ελληνικά. Δημοσίευσε επίσης αξιόλογες μεταφράσεις έργων

τη μουσική, ο Κωνσταντίνος Χατζόπουλος μεσολαβεί και πείθει τον πατέρα του Δημήτρη Λιάλιου να δώσει την άδεια στον γιο του να σπουδάσει μουσική στο Μόναχο (Λιάλιος Γιώργος, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 6 Μαΐου 2006).

Αν εκπλήσσει το γεγονός ότι τα χρόνια εκείνα ο πατέρας συναινεί να γίνει μουσικός και όχι μηχανολόγος το παιδί που προορίζεται να στηρίξει τις οικογενειακές επιχειρήσεις και με τις σπουδές του, πιθανόν να βρούμε την απάντηση στα παιδικά χρόνια του Λουκά Λιάλιου, στην αγάπη του για τη ζωγραφική και στον εξαναγκασμό εκ μέρους του δικού του πατέρα να διακόψει τα μαθήματα και να γίνει υπάλληλος.

Στα κείμενά του της πολύ νεαρής ηλικίας των δεκαέξι του χρόνων, *Απομνημονεύματα της εν Ζυρίχη διαμονής μου* (Ζυρίχη 2-1-1885), *Εκδρομή στο Ούτλιβεργ* (Ζυρίχη 25-3-1885), *Το Πάσχα μας στη Βάδη* (14-5-1885) και *Περί Παγοδρομίας* (χ.χ.), ο Δημήτρης είναι ακριβέστατος στις περιγραφές του και φαίνεται πώς ως έφηβος μπορεί να εκτιμήσει και να απολαύσει τις ομορφιές της ζωής με ωριμότητα ενήλικα.

Στο παρακάτω απόσπασμα φαίνεται ο έντονος ρομαντισμός και η μελαγχολική πλευρά του χαρακτήρα του. Αυτό που περιγράφει εδώ με λέξεις, το βλέπουμε να εκφράζεται αργότερα σε πολλά μουσικά έργα του όπου μετά την κορύφωση των συναισθημάτων ακολουθεί μια μελαγχολική συνειδητοποίηση και το τέλος έρχεται ψύχραιμα, συγκρατημένα, με μετριοπάθεια και με αποδοχή (Λιάλιος Δημήτρης 1885: 9):

[...] φθάνει κανείς στο πάνω μέρος της όχθης του Τιμάτ, όπου γίνεται ο περίπατος της Βάδης...Τί θα μπορούσε να κάνει κάποιον να φιλοσοφήσει σε στιγμές μοναξιάς! Ή θα μπορούσε να εμπνεύσει περισσότερο ένα ποιητή! Ή τί πιο αναπαυτικό για κάποιο δυστυχή εραστή που φλέγεται από το βάρος της καρδιάς του και που εκεί μπορεί να βρει την ησυχία της ψυχής του μακριά απ' τους ανθρώπους, βυθισμένος σε βαθύτατες σκέψεις και αναθεματίζοντας την ημέρα που γεννήθηκε; Ή αντίθετα για κάποιον ευτυχή εραστή που αποφεύγει κάθε συνάντηση με άνθρωπο για να αναλογισθεί κάποια αγαπημένη κουβέντα της ερωμένης του σε κάποια συζήτηση που είχαν όπως επίσης και τη μελλοντική τους ευτυχισμένη ζωή που θα τη ζήσει σαν άνθρωπος που αγαπά και αγαπιέται; Τίποτε! Εκεί ο κάθε άνθρωπος δυστυχής ή ευτυχής βρίσκει την ανάπαυση και του νου και της καρδιάς του. Εκεί μπορεί μακριά απ' τους ανθρώπους να αναθεματίσει ή να ευλογήσει τη μοίρα του. Εκεί μπορεί να κλάψει και να θρηνηήσει χωρίς ν' ακουστεί γιατί μόνοι μάρτυρες αυτού του γεγονότος θα είναι ο ποταμός που με τον φλοίσβο του θα καλύπτει τους λυγμούς του και τα δένδρα και οι λόφοι που με τη σκιά τους θα τον κρύβουν από τα βλέμματα των ανθρώπων. Ω! Τιμάτ, πες πόσους είδες μέχρι τώρα ευτυχισμένους να έχουν έρθει για ν' αναπνεύσουν τον καθαρό σου αέρα ή αντίθετα να σε βρέξουν με τα δάκρυά τους; Πες, γιατί εσύ μόνο το γνωρίζεις, αλλά νομίζω ότι

όπως *Φάουστ* και *Ιφιγένεια εν Ταύροις* του Γκαίτε κ.ά. Έλαβε μέρος ως έφεδρος αξιωματικός στον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897. Από το 1900 έως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εγκαταστάθηκε στη Γερμανία και για αυτό η επίδραση της γερμανικής και γενικά της βόρειας λογοτεχνίας είναι φανερή στο έργο του. Αναμίχθηκε ενεργά στο σοσιαλιστικό κίνημα. Θεωρούσε ενιαίο τον αγώνα για τον δημοτικισμό και τον σοσιαλισμό και πρωτοστάτησε στην ίδρυση ομίλων για την προώθηση αυτών των ιδεών ανάμεσα στους Έλληνες της Γερμανίας. Μεταξύ άλλων ίδρυσε στο Μόναχο το 1909 τη Σοσιαλιστική Δημοκρατική Ένωση. Συμπαράταχθηκε με τον Βενιζέλο και το 1917-1919 διετέλεσε διευθυντής λογοκρισίας (πρβ. Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα 1996: 24-25 και πρβ. Πολίτης [1978] 2009: 223).

υπάρχουν περισσότεροι στη δεύτερη κατηγορία γιατί οι δυστυχείς είναι πολλοί ενώ οι ευτυχείς πολύ λίγοι! [...]

2.2.4 Μόναχο

Τον 19ο αιώνα, το Μόναχο ως πρωτεύουσα του γερμανικού κρατιδίου της Βαυαρίας ήταν από τα πιο σημαντικά πνευματικά και καλλιτεχνικά κέντρα του ευρωπαϊκού χώρου, με υψηλό πολιτισμικό επίπεδο στη ζωγραφική, τη γλυπτική, την ποίηση, το θέατρο και τη μουσική. Ο Λουδοβίκος Β΄, βασιλιάς της Βαυαρίας (1864-1886), ήταν προστάτης των τεχνών και της μουσικής, μεγάλος θαυμαστής και ένθερμος υποστηρικτής του Richard Wagner (1813-1883). Χάρη στο ενδιαφέρον και στη γενναιόδωρη χρηματοδότησή του στα 22 χρόνια της βασιλείας του ανέβηκαν 44 όπερες, 11 παραστάσεις μπαλέτων και 154 θεατρικά έργα. Το 1886 ανάμεσα στους επίσημους κατοίκους της πόλης ήταν εγγεγραμμένοι 795 ζωγράφοι και 148 γλύπτες (πρβ. Lenman 1982: 3-33 και Μπόλης 2006: 53-4).

Αξίζει να αναφερθεί πως ο Λουδοβίκος Β΄ χάρισε ένα γοτθικό κτίριο στην ελληνική εκκλησία της πόλης του Μονάχου (Ναός των Αγίων Πάντων). Σύμφωνα με μαρτυρίες την κόρης του συνθέτη (Σκλαβούνου Έλσα, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 10 Νοεμβρίου 2007) κατά το διάστημα των χρόνων που ο Δημήτρης Λιάλιος έζησε εκεί με την οικογένειά του (1920-1935) πήγαιναν κάθε Κυριακή στην εκκλησία αυτή.

Ο ενθουσιασμός των Γερμανών για την Αρχαία Ελλάδα, ο οποίος εκφράστηκε με εντατικές μελέτες της ελληνικής τέχνης και του ελληνικού πολιτισμού, γύρω στο 1810 γέννησε στη Γερμανία ένα φιλελληνικό κίνημα. Ο Λουδοβίκος Α΄ της Βαυαρίας, ο οποίος είχε βασιλέψει μεταξύ 1825 και 1848, ήταν ο πιο θερμός φιλέλληνας και αρχαιολάτρης μονάρχης στην Ευρώπη. Ήταν αυτός που, όταν επισκέφθηκε τους ναούς της Ποσειδωνίας το 1817, δήλωσε ότι «προτιμούσε να είναι Έλληνας από διάδοχος ενός θρόνου». Επί της βασιλείας του τον 19ο αιώνα μετέτρεψε το Μόναχο σε «Αθήνα επί του Ίσαρος». Μεγάλα ελληνοπρεπή κτίρια, μουσεία, η Γλυπτοθήκη με τους Αιγινήτες, πλήθος ελληνικών αρχαιολογικών θησαυρών και η Νέα Πινακοθήκη που συνόδευαν την Ακαδημία (Σχολείο Τεχνών), όπως επίσης και σημαντικές αίθουσες εκθέσεων που ιδρύθηκαν στη διάρκεια του αιώνα, όπως το Κτίριο Καλλιτεχνικών Εκθέσεων (Kunstaustellungsgebäude) και το Γκλασπαλάστ²¹ επέβαλαν το Μόναχο ως καλλιτεχνικό κέντρο με παγκόσμια ακτινοβολία (Stephan-Kaissis 2006: 85 και Γουλάκη-Βουτυρά 2006: 31).

Η σχέση της νεοελληνικής τέχνης με το Μόναχο προέκυψε από ιστορικές συγκυρίες: το 1832 οι Μεγάλες Δυνάμεις όρισαν βασιλέα των Ελλήνων τον νεαρό Όθωνα, δευτερότοκο γιο του Λουδοβίκου Α΄ της Βαυαρίας. Το 1836 ο Όθων, αδελφός του Λουδοβίκου Β΄, ιδρύει το Σχολείο των Τεχνών, καθιερώνοντας έτσι μια διαρκή σχέση μεταξύ Μονάχου και Αθήνας. Βαυαροί καλλιτέχνες και αρχιτέκτονες έρχονται στην Αθήνα και Έλληνες σπουδαστές

²¹ Το Γκλασπαλάστ (Glaspalast) χτίστηκε το 1853 από τον August von Voit στον παλιό βοτανικό κήπο του Μονάχου. Ήταν κατασκευασμένο από γυαλί και πρότυπό του ήταν το Κρυστάλλινο Παλάτι (Crystal Palace) του Λονδίνου. Αρχικά χρησιμοποιήθηκε ως εκθεσιακό κτίριο και αργότερα έπαιξε εξέχοντα ρόλο ως χώρος εκδηλώσεων. Τον Ιούνιο του 1931 κάηκε ολοσχερώς (βλ. <https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Glaspalast, M%C3%BCnchen>, ανακτήθηκε στις 8 Ιουνίου 2019).

φεύγουν για το Μόναχο. Το βασίλειο της Βαυαρίας θέτει στη διάθεση των Ελλήνων φοιτητών πολλές υποτροφίες, κυρίως για παιδιά αγωνιστών του 1821. Το Μόναχο μετατρέπεται σε μητρόπολη του φιλελληνισμού, με αποτέλεσμα ένας μεγάλος αριθμός Ελλήνων φοιτητών, κυρίως από το Μακεδονικό χώρο, να το επιλέγει ως τόπο σπουδών. Αυτό ίσχυε για την επιστημονική-πανεπιστημιακή κατάρτιση, την εκπαίδευση σε Στρατιωτική Ακαδημία της Βαυαρίας αλλά και για τις σπουδές στη Βασιλική Ακαδημία Τεχνών του Μονάχου. Σε γενικές γραμμές, το ρεύμα των Ελλήνων φοιτητών προς τη Γερμανία δεν σταμάτησε καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου και του 20ού αιώνα και κορυφώθηκε τις δεκαετίες 1870, 1880 και 1890 (Thalman 2006: 21 και Μπόλης 2006: 53). Τον 19ο αιώνα σπούδασαν στην Ακαδημία του Μονάχου περισσότεροι από 60 Έλληνες καλλιτέχνες, οι οποίοι με τη σειρά τους επέστρεψαν στην Ελλάδα και ορισμένοι από αυτούς δίδαξαν στο Σχολείο των Τεχνών της Αθήνας, παίζοντας καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της νεοελληνικής τέχνης (πρβ. Γουλάκη-Βουτυρά 2006: 31-41).

Η «Σχολή του Μονάχου», που αποτελεί ένα ξεχωριστό κεφάλαιο για την ιστορία της γερμανικής τέχνης, είχε διεθνή χαρακτήρα και διήρκεσε από το 1850 μέχρι το 1914. Εκπρόσωποί της ήταν και επιφανείς Έλληνες ζωγράφοι που ζούσαν, σπούδαζαν και δημιουργούσαν στην πόλη (πρβ. Παπανικολάου 2006: 47). Ο Δημήτρης Λιάλιος συνδεόταν φιλικά με πολλούς από αυτούς, όπως τον Νικηφόρο Λύτρα (1832-1904) και τον Νικόλαο Γύζη (1842-1900), αλλά και προσωπικά με τον Ουμβέρτο Αργυρό (1884-1963) και τον Γιώργο Ιακωβίδη (1853-1962). Μάλιστα, όπως αναφέρει και η Μεντζαφού-Πολύζου (1999: 106) ο Γιώργος Ιακωβίδης φιλοτέχνησε το πορτρέτο του Δημήτρη Λιάλιου το 1888 (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 7). Αργότερα, όταν ο Δημήτρης Λιάλιος επέστρεψε στο Μόναχο για την περίοδο 1920-1935, ο Ουμβέρτος Αργυρός έκανε το πορτρέτο της πρωτότοκης κόρης του Έλσας όταν εκείνη ήταν οκτώ ετών.

Ο Δημήτρης Λιάλιος είχε την τύχη να ζήσει την ευτυχέστερη εποχή της Βαυαρίας, την Αντιβασιλεία του Λεοπόλδου, ο οποίος ανέλαβε την εξουσία μεταξύ 1886 και 1912. Παρόλο που στις μέρες του συνεχίστηκε η πολιτιστική άνθιση, τα πράγματα άλλαξαν ριζικά για το βασίλειο, κυρίως διότι ο Λεοπόλδος διαχειριζόταν με φρόνηση τα οικονομικά του κράτους. Αυτό επέτρεψε να γίνουν έργα τεχνολογικής υποδομής, όπως ο ηλεκτροφωτισμός των δρόμων και το ηλεκτρικό τραμ (που πρωτίτερα κινούνταν με τη βοήθεια αλόγων), σημαντική βιομηχανική ανάπτυξη και υποδομές για τη διευκόλυνση της καθημερινότητας των πολιτών²². Αυτά έρχονταν σε αντίθεση με τα κάστρα, τα παλάτια, τους κήπους και τις υπερβολές του Λουδοβίκου Β'. Όμως ο Λεοπόλδος είχε ανοιχτό μυαλό και υποστήριξε κι αυτός τις καλές τέχνες, ιδίως τη σύγχρονη ζωγραφική. Την εποχή του δημιουργήθηκε και η συνοικία Schwabing, κάτι ανάλογο με τη Μονμάρτη του Παρισιού, όπου εγκαταστάθηκαν οι καλλιτέχνες.

2.2.5 1η περίοδος Μονάχου (1885-1893)

Για την τέχνη της μουσικής εκείνη η εποχή στο Μόναχο ήταν γεμάτη έμπνευση, φως και λάμψη, χωρίς τη σκιά του πολέμου και της καταστροφής που ακολούθησαν (Kinkeldey

²² Πρβ. https://www.hdbg.eu/koenigreich/index.php/herrscher/index/herrscher_id/6, ανακτήθηκε στις 9 Ιουνίου 2019.

1950: 34). Τα εννέα αυτά χρόνια (1885-1893)²³ της διαμονής του εκεί ο Δημήτρης Λιάλιος ανέπτυξε αγάπη και δέσιμο με αυτήν την πόλη. Μπορεί να φανταστεί κανείς την εντύπωση που του προκάλεσε το κοσμοπολίτικο περιβάλλον, η κίνηση και η ζωή της πόλης. Η ζωή του ήταν ξέγνοιαστη, δημιουργική και γεμάτη καλλιτεχνικά ερεθίσματα. Συνδέθηκε με πολλούς μουσικούς και καλλιτέχνες, μελέτησε όλο το φάσμα της γερμανικής μουσικής, επηρεάστηκε από τους διάσημους συνθέτες, αφομοίωσε τα διδάγματα και διαμόρφωσε το δικό του στυλ.

Στα καλλιτεχνικά δρώμενα της πόλης συμπεριλαμβάνονταν όπερα, οπερέτα, κωμική όπερα, μπαλέτο, κουκλοθέατρο, μιούζικαλ, μουσική θεάτρου, χορωδιακές συναυλίες, συναυλίες ορχήστρας και εκκλησιαστική μουσική. Μερικά από τα θέατρα και τους συναυλιακούς χώρους της πόλης ήταν τα: Hof- και Nationaltheater, Residenztheater, Prinzregententheater, Staatstheater am Gärtnerplatz, Schauspielhaus, Deutsches Theater, Odeon και Tonhalle. Συναυλίες οργανώνονταν και σε εκκλησίες όπως η: St. Michael, Frauenkirche, Allerheiligenkirche, η λουθηρανική Matthäuskirche και η εβραϊκή συναγωγή (Leuchtmann & Münster 2001: 5-8).

Εκτός από την όπερα και την ορχήστρα της βασιλικής αυλής, σημαντική συνεισφορά στα καλλιτεχνικά δρώμενα είχε επίσης το φεστιβάλ όπερας του Μονάχου²⁴ και η ιδιωτική Ορχήστρα Καϊμ,²⁵ η οποία εγκαινίασε μία πολύ δημοφιλή σειρά συμφωνικών συναυλιών το 1895. Ανάμεσα στους μαέστρους που διηύθυναν την ορχήστρα Καϊμ ήταν ο Zumpe, ο Löwe, ο Weingartner και ο Mahler. Επίσης, υπήρχαν πολλές ερασιτεχνικές ορχήστρες ανάμεσα στις οποίες ξεχώριζε η Wilde Gung'l, που ιδρύθηκε το 1864 και είχε διευθυντή από το 1875 τον Franz Strauss (πατέρα του συνθέτη), αλλά και η Neuer Orchesterverein που ιδρύθηκε το 1879. Ακόμα, μέχρι το 1874 είχαν ιδρυθεί περίπου 30 ανδρικές χορωδίες, στις οποίες καλλιεργήθηκε, εκτός από την εκκλησιαστική, και η κοσμική χορωδιακή μουσική. Ιδιαίτερα έντονη παρουσία είχαν οι χορωδίες: Musikalische Akademie, Oratorienverein, Lehrgesangverein, και Porges'scher Chorverein, οι οποίες οργάνωναν μεγάλης κλίμακας συναυλίες (ο.π., 2001: 5-8).

²³ Μέχρι και την άνοιξη του 1885 βρίσκεται σίγουρα στη Ζυρίχη (βλ. Λιάλιος Δημήτρης 1885: 1). Πιθανότατα μέσα στο 1885 και το αργότερο το 1886 πηγαίνει στο Μόναχο.

²⁴ Το Φεστιβάλ Όπερας του Μονάχου χρονολογείται από το 1875, όταν ο Karl von Perfall διοργάνωσε ένα καλοκαιρινό φεστιβάλ με όπερες του Mozart, του Wagner και άλλων. Ο αληθινός, ενδεχόμενος ιδρυτής ήταν ο Ernst von Possart, υπό τον οποίο το Prinzregententheater άνοιξε για τις παραστάσεις του φεστιβάλ το 1901. Ο τελευταίος γενικός μουσικός διευθυντής του διορισμένος από τον βασιλιά ήταν ο Bruno Walter από το 1913 ως το 1922 (πρβ. Leuchtmann & Münster 2001: 5).

²⁵ Ιδρύθηκε το 1893. Το 1924 μετονομάστηκε σε Φιλαρμονική Ορχήστρα του Μονάχου και πλέον χρηματοδοτείται από την πόλη του Μονάχου (πρβ. Leuchtmann & Münster 2001: 7).

Ανάμεσα στις μεγάλες μουσικές προσωπικότητες της εποχής εκείνης στο Μόναχο ήταν οι συνθέτες: Richard Wagner, Richard Strauss, Ludwig Thuille²⁶, Josef Rheinberger²⁷ και Alexander Ritter²⁸ και οι μαέστροι: Hermann Levi,²⁹ και Felix Mottl.³⁰ Στον τελευταίο,

²⁶ Ο Ludwig Wilhelm Andreas Maria Thuille ήταν αυστριακός καθηγητής σύνθεσης και συνθέτης που γεννήθηκε στο Μπολτσάνο το 1861 και πέθανε το 1907 στο Μόναχο σε ηλικία μόλις 46 χρόνων. Σπούδασε βιολί, πιάνο και όργανο. Ορφανός από 11 ετών μεγάλωσε με τον θετό του θείο. Είχε εξαιρετικές μουσικές επιδόσεις και ικανότητες και το 1876 η χήρα του συνθέτη Matthäus Nagiller, τον υιοθέτησε και τον πήγε στο Ίνσμπρουκ όπου σπούδασε αρχικά με τον Joseph Pembauer και το 1879 με τον Joseph Rheinberger και τον Karl Bärmann στη Μουσική Ακαδημία του Μονάχου από όπου αποφοίτησε το 1882. Σύντομα άρχισε να κερδίζει αναγνώριση ως πιανίστας μουσικής δωματίου, συνοδός και συνθέτης, διδάσκοντας παράλληλα πιάνο και θεωρητικά. Το 1888 διορίστηκε καθηγητής στην Ακαδημία του Μονάχου και τρία χρόνια αργότερα μαέστρος της χορωδίας Liederhort. Το 1893, μετά την αποχώρηση του Rheinberger, πήρε τη θέση του καθηγητή σύνθεσης. Ο μεγάλος κύκλος μαθητών και συνθετών που εκπαιδεύτηκε από τον Thuille ήταν γνωστός ως «Σχολή του Μονάχου». Ως συνθέτης διακρίνεται κυρίως για έργα μουσικής δωματίου. Το 1887 παντρεύτηκε την Emma Dietl και απέκτησε δύο παιδιά (πρβ. Greene & Greene 1985: 892-893, Kravitt & McCredie 2001: 1-6 και Bosl 1983: 778).

²⁷ Joseph Rheinberger (Λιχτενστάιν 1839 - Μόναχο 1901): Γερμανός συνθέτης, οργανίστας, συνθέτης και καθηγητής σύνθεσης. Από μικρός είχε πολύ γρήγορη εξέλιξη στη μουσική, όμως μόνο μετά από την πίεση του συνθέτη Nagiller πείσθηκε ο πατέρας του να τον στείλει για περαιτέρω σπουδές στο Μόναχο το 1851. Το 1867 διορίστηκε καθηγητής σύνθεσης στην Ακαδημία του Μονάχου και παντρεύτηκε την πρώην μαθήτριά του Franziska von Hoffnaass (1832-1892) η οποία είχε ευρεία μόρφωση και ήταν προικισμένη ποιήτρια. Στην καριέρα του είχε πολλές επιτυχίες και μεγάλη αναγνώριση. Το 1877 διορίστηκε Hofkapellmeister και άσκησε αρκετή επιρροή στην καλλιέργεια της θρησκευτικής μουσικής. Το 1899 το Πανεπιστήμιο του Μονάχου τον όρισε επίτιμο διδάκτορα. Υπήρξε μέλος της Βασιλικής Ακαδημίας του Βερολίνου (1887) και των ακαδημιών του Παρισιού και της Φλωρεντίας. Η φήμη του οφείλεται στη διδασκαλία του. Πολύ σημαντικοί μουσικοί και μελετητές όπως ο Thuille, ο Sandberger και ο Furtwängler υπήρξαν μαθητές του. Η διδασκαλία του βασιζόταν στην κλασική παράδοση και ο ίδιος δεν ακολούθησε τα νέα ρεύματα που αναπτύχθηκαν στα μέσα του 19ου αιώνα. Η συμβολή του στην θρησκευτική μουσική είναι μεγάλη και έργα του που ξεχωρίζουν είναι οι 20 σονάτες για εκκλησιαστικό όργανο (πρβ. Würz & Gmeinwieser 2001).

²⁸ Alexander Ritter (1833-1896): Συνθέτης και βιολονίστας γεννημένος στην Εσθονία. Σπούδασε στη Φρανκφούρτη με τον Joachim Raff. Το 1854 παντρεύτηκε την ανιψιά του Wagner, Franziska (1829-1896). Μετακόμισε στο Μόναχο το 1886. Είχε μεγάλη επιρροή στον φίλο του, Richard Strauss, τον οποίο μύησε στα γραπτά του Wagner και του Schopenhauer. Τον έπεισε να εγκαταλείψει το συντηρητικό στυλ της νεότητάς του (Mozart, Haydn, Beethoven και Brahms) και να αρχίσει να γράφει συμφωνικά ποιήματα. Τον ενθάρρυνε να γράψει την πρώτη του όπερα, Guntram. Χωρίς την επιρροή του ο Strauss δεν θα έγραφε έργα σαν τη Σαλόμη και την Ηλέκτρα (πρβ. Plumley 2014).

²⁹ Hermann Levi (1839-1900): Γερμανοεβραίος διευθυντής ορχήστρας. Ξεκίνησε την καριέρα του στο Saarbrücken το 1859 και συνέχισε στην όπερα του Mannheim. Το 1862 έγινε Kapellmeister της όπερας Hoogduitse στο Ρότερνταμ και στη συνέχεια πήρε τη θέση του Hofkapellmeister στην Καρλσρούη (1864-1972) όπου έγινε στενός φίλος της Clara Schumann και του Brahms. Το 1872 διορίστηκε Hofkapellmeister και γενικός διευθυντής στο Μόναχο, μέχρι την πρόωρη συνταξιοδότησή του για λόγους υγείας το 1896. Σ' αυτό το διάστημα πραγματοποίησε πρεμιέρες από γαλλικές όπερες και μετέφρασε τρεις όπερες του Mozart στα γερμανικά, εντάσσοντάς τις στο γερμανικό οπερατικό ρεπερτόριο. Ο Levi είναι έντονα συνδεδεμένος με τη μουσική του Wagner. Το 1882 διηύθυνε την πρεμιέρα του *Πάρσιφαλ* στο Μπαϊρόιτ, παρόλο που αρνήθηκε να βαπτιστεί χριστιανός, όπως του ζητήθηκε από τον συνθέτη. Το 1883 ο Richard Strauss του αφιέρωσε την *Overture σε Ντο ελάσσονα*. Θαυμάστηκε για τις εμπνευσμένες ερμηνείες του, τις λιτές του κινήσεις και την εξαιρετική του τεχνική και θεωρείται μαζί με τους Richter, Mottl και Seidl από τους σπουδαιότερους μαέστρους της πρώτης γενιάς διευθυντών ορχήστρας του Μπαϊρόιτ (πρβ. Dreyfus 2001).

³⁰ Felix Josef von Mottl (Βιέννη 1856 - Μόναχο, 1911): Αυστριακός διευθυντής ορχήστρας, ενορχηστρωτής και συνθέτης. Σπούδασε με τον Bruckner και τον Hellmesberger στη Βιέννη. Ήταν ένας από τους πιο αφοσιωμένους ερμηνευτές της μεταβαγκνερικής περιόδου του Μπαϊρόιτ. Διηύθυνε τις πρεμιέρες των: *Tristan und Isolde* (1886), *Tannhäuser* (1891), *Lohengrin* (1894) και *Der fliegende Holländer* (1901). Διετέλεσε καλλιτεχνικός διευθυντής στην όπερα της Καρλσρούης (1881-1903) και χάρη στην εξαιρετική του απόδοση των έργων του Wagner η πόλη πήρε τον τίτλο «μικρό Μπαϊρόιτ». Εισήγαγε σύγχρονο ρεπερτόριο και Γάλλους συνθέτες στο γερμανικό κοινό με δεκάδες πρεμιέρες και αναβίωσε πλήθος από όπερες με τις ενορχηστρώσεις

μάλιστα, είχε απευθυνθεί ο Δημήτρης Λιάλιος με επιστολή του σχετικά με προώθηση έργων του (βλ. Χρονολόγιο 1909, Επιστολή 1-3).

Το Μόναχο είχε παραμείνει αρκετά συντηρητικό στις μουσικές του προτιμήσεις, αν και υπό τη μουσική διεύθυνση του Hermann Levi η όπερα της αυλής³¹ έπαιζε πολύ τη μουσική του Richard Wagner. Ο Wagner το 1864 είχε προσκληθεί στο Μόναχο από τον Λουδοβίκο Β', αλλά τα σχέδιά για τη μεταρρύθμιση της μουσικής σχολής και του Θεάτρου Φεστιβάλ Wagner δεν υλοποιήθηκαν. Ο πολυδάπανος τρόπος ζωής του εις βάρος του βασιλιά και η προσβλητική συμπεριφορά των υποστηρικτών του τον οδήγησαν να φύγει από την πόλη μετά από 18 μήνες. Ωστόσο, ο βασιλιάς παρέμεινε ο κύριος προστάτης του συνθέτη και του έργου του. Οι πρώτες παραστάσεις του *Tristan und Isolde* (1865) και του *Die Meistersinger* (1868), υπό τη διεύθυνση του Hans von Bülow, ήταν μεγάλοι θριάμβοι για τον Wagner. Ενάντια στη θέληση του συνθέτη ο βασιλιάς διέταξε τις πρώτες εκτελέσεις των: *Das Rheingold* (1869) και *Die Walküre* (1870), που πραγματοποιήθηκαν με μαέστρο τον Franz Wüllner. Με τον διορισμό του Hermann Levi ως Hofkapellmeister το 1872 στην όπερα του Μονάχου, η πόλη έγινε ένα από τα κύρια κέντρα εκτέλεσης των μουσικών δραμάτων του Wagner, με μαέστρους όπως ο Zumpe, ο Mottl και ο Fischer (πρβ. Leuchtman & Münster 2001: 5).

2.2.6 Σπουδές με τον Ludwig Thuille

Ο Ludwig Thuille ήταν μία πολύ ισχυρή φυσιογνωμία στη μουσική ζωή του Μονάχου όπου δίδαξε στη Μουσική Ακαδημία³² για περίπου 20 χρόνια. Ξεκίνησε λίγο μετά την αποφοίτησή του το 1882 διδάσκοντας θεωρητικά μαθήματα και συνέχισε σαν καθηγητής σύνθεσης διαδεχόμενος το 1893 τον Joseph Rheinberger. Η όπερά του *Lobetanz* ακούστηκε από τη Ρίγα έως τη Βιέννη και τη Νέα Υόρκη. Το σεξέτεο με πιάνο, τα χορωδιακά του, η μουσική δωματίου και τα τραγούδια του προσέλκυσαν μεγάλο ενδιαφέρον. Δεν ήταν απλώς ένας συνθέτης αξιώσεων αλλά ένας από τους ηγέτες του μουσικού ρεύματος της εποχής. Ασκούσε πολύ μεγάλη επιρροή στην ονομαζόμενη «Σχολή του Μονάχου» μαζί με τον Max Schillings και τον Richard Strauss (πρβ. Kravitt 1972: 255).

Ο μόλις τρία χρόνια μικρότερός του, Richard Strauss, με τον οποίο τον ένωνε βαθιά φιλία, στο συμφωνικό του ποίημα *Don Juan* που του αφιέρωσε γράφει: «Αγαπημένε, καλύτερε, υπέροχε, καταπληκτικέ Λούντβιχ! Ο πιο τρυφερός και για πάντα πιστός σου φίλος, Ρίτσαρντ» (Istel & Strunk 1932: 463). Όπως φαίνεται και από τη μεταξύ τους αλληλογραφία, και παρόλο που έχουν δημοσιευτεί κυρίως τα γράμματα που έστειλε ο Strauss στον Thuille, και οι δύο συνθέτες είχαν αμοιβαία αλληλοεπίδραση στην καλλιτεχνική τους διαμόρφωση. Η φιλία τους ξεκίνησε το 1877 και δυνάμωσε καθώς οι δύο νέοι άρχισαν να αποκτούν φήμη. Ο Thuille μετέγραψε τα συμφωνικά έργα *Macbeth* και *Don Juan* του Strauss για πιάνο για

του. Απέκτησε διεθνή φήμη διευθύνοντας στο Covent Garden του Λονδίνου και στη Metropolitan Opera της Νέας Υόρκης. Το 1903 διορίστηκε γενικός καλλιτεχνικός διευθυντής της όπερας του Μονάχου και διευθυντής της Μουσικής Ακαδημίας του Μονάχου. Κατέρρευσε ερμηνεύοντας την 100η εκτέλεση του *Tristan und Isolde* και απεβίωσε λίγες μέρες αργότερα (πρβ. Miller 2001).

³¹ Όπερα της Αυλής της Βαυαρίας [Königliche Bayerische Hofoper, σήμερα: Bayerische Staatsoper].

³² Ονομαζόταν Königliche Musikschule (1846-1892) και αργότερα Akademie der Tonkunst (1892-1946), (Leuchtman & Münster 2001: 8).

τέσσερα χέρια, ενώ ο Strauss διηύθυνε αρκετά συμφωνικά έργα του Thuille. Παρόλο που η σχέση τους πέρασε μία περίοδο ψυχρότητας, η μεταξύ τους παρεξήγηση λύθηκε, μάλιστα λίγο πριν τον ξαφνικό θάνατο του Thuille από ανακοπή (πρβ. Rosendorfer (χ.χ.): 9 και Kravitt 1972: 256).

Το πρώτο έργο που έκανε τον Thuille ευρέως γνωστό είναι το σεξτέτο op. 6 για πιάνο και πνευστά. Γράφτηκε την περίοδο 1885-1887 και πρωτοπαίχτηκε με μεγάλη επιτυχία στο Φεστιβάλ του Wiesbaden το 1889. Το 1886 ο Alexander Ritter εγκαταστάθηκε στο Μόναχο και προσηλύτισε τους νεαρούς του φίλους, Richard Strauss και Ludwig Thuille στον Liszt και στον Wagner (Istel & Strunk 1932: 468). Ο Δημήτρης Λιάλιος, που ήρθε στο Μόναχο αυτήν ακριβώς την περίοδο (βλ. υποσημείωση 33), έζησε από κοντά αυτήν τη στροφή από τον κλασικισμό στον νεορομαντισμό.

Ο Thuille ήταν από τη φύση του ρομαντικός, συνετός και μετριοπαθής στη γραφή του, χαρακτηριστικά που παρατηρούμε και στο έργο του Δημήτρη Λιάλιου. Παρόλο που δεν προχώρησε πολύ στον τομέα των συμφωνικών έργων, οι μαθητές του επωφελήθηκαν πολύ από την εμπειριστατωμένη γνώση που είχε για την ορχήστρα και τα ηχοχρώματα.

Αν η μουσική του Thuille έχει σχεδόν ξεχαστεί σήμερα, αυτό ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι δεν του άρεσε να διαφημίζει τον εαυτό του, ήταν άτυχος στις επιλογές λιμπρέτων και πέθανε νέος. Όπως λέγεται ότι παρατήρησε κάποτε ο Richard Strauss (Istel & Strunk 1932: 467), μονάχα τα μεγάλα αριστουργήματα και τα σκουπίδια παίρνουν τη θέση που τους αξίζει από μόνα τους, όλα τα υπόλοιπα έργα τέχνης πρέπει να προωθηθούν.

Ο Ludwig Thuille άσκησε μεγάλη επιρροή στους μαθητές του, ήταν αγαπητός και είχε μία δυνατή και χαρούμενη προσωπικότητα. Την περίοδο διδασκαλίας του στη Μουσική Ακαδημία του Μονάχου δίδαξε περίπου 200 μαθητές. Ο μεγάλος αριθμός νέων που ερχόντουσαν από όλο τον κόσμο για να σπουδάσουν σύνθεση μαζί του ιδιωτικά τον ανάγκαζε να επιλέγει προσεκτικά ποιους θα κρατήσει. Ανάμεσα στους γνωστούς φοιτητές του ήταν οι: Ernest Bloch (1885-1977), Hermann Wolfgang Waltershausen (1882-1954), Walter Courvoisier, ο Hermann Abendroth, και Walter Braunfels (1882-1954), (πρβ. Kravitt 1972: 256).

Η μέθοδος διδασκαλίας του ήταν πολύ απλή. Μόλις οι μαθητές ολοκλήρωναν τις συνηθισμένες ασκήσεις αρμονίας, με μεγάλη διεξοδικότητα και ακολουθώντας βασικά την πρακτική σπουδή του Bach, τους άφηνε ελεύθερους να συνθέσουν σε όποια φόρμα επέλεγε ο καθένας. Αντί για κανόνες και απαγορεύσεις ο Ludwig Thuille ασκούσε λεπτομερή κριτική με συμβουλές και διορθώσεις για την τεχνική, ώστε ο κάθε μαθητής να επιλέγει ό,τι εκείνος χρειαζόταν. Βασική αρχή του ήταν ότι κανείς δεν μπορεί να διδάξει ούτε να διδαχθεί σύνθεση, για αυτό και περιοριζόταν στα τεχνικά θέματα. Αποτέλεσμα αυτού ήταν σχεδόν ο κάθε ένας από τους μαθητές του να ακολουθήσει τον δικό του δρόμο, που κυμαινόταν από τη μεγάλη νεωτερικότητα μέχρι σχεδόν τη συντηρητικότητα. Η πολύ στέρεη τεχνική βάση, όμως, ήταν κοινή σε όλους (πρβ. Istel & Strunk 1932: 470).

Το 1970 ο Ludwig Thuille έγραψε από κοινού με τον Rudolf Louis ένα βιβλίο θεωρίας της αρμονίας, το οποίο ήταν ένα εξαιρετικά αξιόλογο έργο. Χρησιμοποιήθηκε ως βασικό βιβλίο

αρμονίας, ανατυπώθηκε πολλές φορές και σε αυτό οι ειδικοί αναφέρονταν ως το «Louis-Thuille» (πρβ. Rosendorfer (χ.χ.): 2).

Ο Δημήτρης Λιάλιος, σύμφωνα με κριτική του 1887 (βλ. Χρονολόγιο), το φθινόπωρο του ίδιου έτους, αφού έκανε μαθήματα για τρεις μήνες πιθανότατα με τον Thuille, έδωσε εξετάσεις και έγινε δεκτός στην προτελευταία τάξη της Μουσικής Ακαδημίας του Μονάχου.³³ Πιθανό είναι να ολοκλήρωσε τις σπουδές του ως φοιτητής της Ακαδημίας κάποια στιγμή μέχρι τον Ιούλιο του 1890,³⁴ επίσημα με κάποιον άλλο καθηγητή. Εξάλλου, ο Ludwig Thuille ανέλαβε καθήκοντα σε θέση καθηγητή σύνθεσης στη Μουσική Ακαδημία του Μονάχου μόλις το 1893, τη χρονιά που ο Δημήτρης Λιάλιος έφυγε από το Μόναχο. Σε αυτήν την περίπτωση ίσως υπήρξε μαθητής του στα θεωρητικά μαθήματα. Υπάρχει όμως και η πιθανότητα ο Δημήτρης Λιάλιος να μην ολοκλήρωσε ποτέ τις σπουδές του στην Ακαδημία, αφού μάλιστα δεν έχει σωθεί το αντίστοιχο δίπλωμα, και να έκανε ιδιαίτερα μαθήματα με τον Thuille. Σίγουρο όμως είναι ότι ο Ludwig Thuille, αν και μόλις οκτώ χρόνια μεγαλύτερός του, υπήρξε δάσκαλός του, τον επηρέασε βαθιά, τον υποστήριξε και τον βοήθησε να εκδώσει έργα του (βλ. Χρονολόγιο 1908, Επιστολή 1η).

2.3 Πάτρα-Μόναχο-Αθήνα (1894-1920)

1893: «Δυστυχώς επτωχέυσαμεν», δήλωσε ο Χαρίλαος Τρικούπης (1832-1896) πρωθυπουργός της Ελλάδας επί μία δεκαετία διακεκομμένα (1875-1894), αναφερόμενος στην οικονομική κατάσταση του κράτους και στην αδυναμία του να αποπληρώσει το δημόσιο χρέος. Η κυβέρνησή του κήρυξε πτώχευση, η οποία έφερε την επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου σε βάρος της Ελλάδας. Επιπλέον, η σταφιδική κρίση³⁵ που ξέσπασε το 1893 και οι καταστροφικές της συνέπειες για τη χώρα ήταν ένας σημαντικός παράγοντας επιδείνωσης της κατάστασης (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους τ. ιδ': 36 κ.ε.). Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται αναλυτικά η πορεία της ζωής του συνθέτη αυτήν την περίοδο.

³³ Υπάρχουν δύο πηγές που αναφέρονται στο πότε ο Δημήτρης Λιάλιος ξεκίνησε να φοιτά στη Μουσική Ακαδημία του Μονάχου: Χρονολόγιο 1887, Κριτική και Χρονολόγιο 1888, Συναυλία 4η, Κριτική 2η. Έχει επιλεγθεί η πρώτη πηγή σαν πιο αξιόπιστη γιατί είναι πιο κοντά χρονικά σε αυτό που υποστηρίζει.

³⁴ Από τα χρονολογημένα έργα του συνθέτη φαίνεται ότι από τον Ιούλιο του 1890 για έναν ολόκληρο χρόνο βρίσκεται εκτός Γερμανίας, κάτι το οποίο δείχνει ότι προφανώς δεν φοιτά στην Ακαδημία πλέον.

³⁵ «Στη μέση της τελευταίας δεκαετίας του 19ου αιώνα, ξέσπασε η σταφιδική κρίση, ως απόρροια της μονοκαλλιέργειας και της μονοεξαγωγής της σταφίδας σε συνάρτηση με τη γενική οικονομική δυσπραγία της χώρας και τις αντίξοες διεθνείς συγκυρίες. Ενώ όμως η διεθνής αγορά, όπου η σταφίδα χρησιμοποιείτο κυρίως για γλυκίσματα, ήταν μόνιμη και σταθερή, η απορρόφηση της σταφίδας από τη Γαλλία, όπου χρησιμοποιείτο για παραγωγή οίνων λαϊκής κατανάλωσης, είχε ημερομηνία λήξης, αφού και η ίδια ήταν σταφιδοπαραγωγός χώρα αλλά εισήγαγε από την Ελλάδα λόγω της καταστροφής των γαλλικών αμπελώνων από φυλλοξήρα. Η ανάκαμψη των γαλλικών αμπελώνων από την ασθένεια είχε ως αποτέλεσμα να κλείσει η γαλλική αγορά όσο απότομα είχε ανοίξει. Οι συνέπειες αυτού του γεγονότος υπήρξαν καταστροφικές για τη χώρα, εφόσον πλέον υπήρχε ένα μόνιμο πλεόνασμα στην παραγωγή της κορινθιακής σταφίδας, το οποίο ήταν αδύνατο να καταναλωθεί. Προς το τέλος της πρώτης δεκαετίας του 20ού αιώνα το σταφιδικό ζήτημα άρχισε να χάνει την οξύτητά του για πολλούς λόγους, ο σημαντικότερος από τους οποίους ήταν η μετανάστευση στην Αμερική και η αστυφιλία» (Αρώνη-Τσίχλη 2008).

2.3.1 Επιστροφή στην Πάτρα – Διάσωση της επιχείρησης (1893-1903)

Τη διετία 1893-1894 η πορεία ζωής του συνθέτη ανατρέπεται. Μετά από σχεδόν μία δεκαετία διαμονής στο Μόναχο παράλληλα με τις σπουδές του ο Δημήτρης Λιάλιος έχει αναπτύξει πολύ σημαντική κοινωνική ζωή αλλά κυρίως προχωρά το συνθετικό του έργο με πολύ γοργούς ρυθμούς. Αυτή λοιπόν την εποχή αναγκάζεται να διακόψει τη δημιουργική του εξέλιξη, να εγκαταλείψει το Μόναχο και να επιστρέψει στην Πάτρα.

Η Ελλάδα έχει χρεοκοπήσει, στην αγορά δεν υπάρχει ρευστότητα και οι συνέπειες στον χώρο του εμπορίου είναι δραματικές. Η οικογενειακή επιχείρηση βρίσκεται επίσης στα πρόθυρα της χρεοκοπίας κι ο Δημήτρης Λιάλιος, ως πρωτότοκος γιος, έχει το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης στην προσπάθεια διάσωσής της. Εξάλλου το εργοστάσιο είναι η πηγή εσόδων για όλους, επομένως και για τη ζωή του ίδιου στο Μόναχο (Λιάλιος Λουκάς 1895: 28):

[...] Και πρώτα-πρώτα ο Μίμης μας ο οποίος μετά το ατύχημα έτρεξε να μας βοηθήσει και να μας ξανασηκώσει ψηλά, εγκαταλείποντας πολυτελείς σπουδές και αφήνοντας ένδοξο μέλλον. Είναι ακόμα πολύ νέος και εύχομαι ο Θεός να του δώσει ζωή για να συνεχίσει ό,τι έχει στο νου του. [...]

Επιστρέφει στην Πάτρα μάλλον το 1893 και μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα οργανώνει δύο συναυλίες, τον Ιανουάριο και Μάιο του 1894, που είχαν τεράστια επιτυχία (βλ. Χρονολόγιο 1894). Η πρώτη γίνεται υπέρ της Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών³⁶ και η δεύτερη υπέρ του Βρεφοκομείου Πατρών. Για τις πρώτες του αυτές εμφανίσεις στη γενέτειρά του ίδρυσε ορχήστρα (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 8)³⁷ από τους ερασιτέχνες μουσικούς της Πάτρας. Την ορχήστρα αυτή προετοιμάζει και διευθύνει ο ίδιος, παρουσιάζοντας μεταξύ άλλων και δικό του έργο.

Ωστόσο μετά την εντυπωσιακή αυτήν επιστροφή στην Πάτρα που έκανε αίσθηση, όπως φαίνεται από τα ενθουσιώδη δημοσιεύματα του Τύπου της εποχής, οι μεγάλες δυσχέρειες της οικογενειακής επιχείρησης και τα βάρη που επωμίστηκε για την ανάκαμψή της δεν του επέτρεψαν να ασχοληθεί με τη μουσική στον βαθμό που επιθυμούσε. Έτσι, την περίοδο αυτή περιορίζει πάρα πολύ το καλλιτεχνικό του έργο. Εμφανίζεται στα μουσικά πράγματα της Πάτρας με την παρουσίαση κάποιων έργων του στα Soiree (Haus Konzert) και σε συναυλίες, μεταξύ των οποίων και η πανηγυρική συναυλία το 1898, όπου έπαιξε βιολί σε κουαρτέτο και διηύθυνε έργα του. Αφιερώνει τον ελάχιστο προσωπικό του χρόνο στη σύνθεση. Στις συνθέσεις αυτής της περιόδου περιλαμβάνονται τρία έργα για σόλο πιάνο, δύο κουαρτέτα και τρία τραγούδια. Μετά τις δύο πρώτες συναυλίες πραγματοποιήθηκαν επτά ακόμα μέχρι το 1902. Μέσα σε αυτές ήταν και η συναυλία της πιανίστα Λουίζας Αντωνάκη, τον Μάρτιο του 1902 στην αίθουσα Παρνασσός, όπου ακούστηκαν για πρώτη φορά έργα του Δημήτρη Λιάλιου στην Αθήνα.

³⁶ Η Φιλαρμονική Εταιρεία Πατρών ιδρύθηκε στις 20 Ιανουαρίου 1892. Πρωταρχικός σκοπός ήταν η δημιουργία μπάντας, κάτι που πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του ίδιου έτους. Πρώτος αρχιμουσικός υπήρξε ο Ν. Τζιακούιτο τον οποίο διαδέχθηκε το 1893 ο Ματσόκι (Μούλιας 2012: 45).

³⁷ Η φωτογραφία συμπεριλαμβάνεται και στο Λεύκωμα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών με τίτλο: «Η Ορχήστρα Εγχόρδων της Φιλαρμονικής» (Μούλιας 2012: 45).

Τον Ιανουάριο του 1894 ένας από τους δανειστές της επιχείρησης τους κηρύσσει πτώχευση. Ο Δημήτρης Λιάλιος μαζί με τους αδελφούς του Παναγιώτη³⁸ και Ντίνο προσπαθούν να διαδεχθούν τον πατέρα τους στην επιχείρηση αλλά δυσκολεύονται να προχωρήσουν εξαιτίας των λίγων μέσων, των πολλών εξόδων και του μικρού κύκλου εργασιών. Επιπλέον, λόγω της αντιζηλίας μεταξύ του Λουκά και της αδελφής του η οποία, κατά τον Λουκά, έχει φέρει διχόνοια στην οικογένεια, δέχονται πόλεμο από τον γαμπρό του πατέρα τους Αναστάσιο Ρηγόπουλο³⁹ και τους τρεις γιους του.⁴⁰

Στα 1896 ο πατέρας του Λουκάς Λιάλιος φυλακίζεται λόγω φορολογικών χρεών. Την ίδια χρονιά φυλακίζεται για έξι μήνες και ο αδελφός του Ντίνος, ο οποίος αποδεικνύεται πολύ αδύναμος χαρακτήρας. Παρασύρεται μέσα στη φυλακή, διαφθείρεται και, μετά την αποφυλάκισή του, στρέφεται εναντίον της οικογένειάς του και τους εξαπατά. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους ο Λουκάς Λιάλιος (1896: 30) γράφει:

[...] Ο άλλος γιος μου ο Παναγιώτης ή Τάκης είναι εκ φύσεως αγαθός όμως επίσης επίμονος και χλιαρός. Επηρεασμένος από το ατύχημά μας εξόκειλε και όχι μόνο δεν εργάζεται προσεκτικά, αλλά έγινε ανυπάκουος και απρόσεκτος σε κάθε τι με το οποίο καταπιάνεται και αυτό προκαλεί μεγάλη ζημία, αποθαρρύνοντας και τον αδελφό του τον Δημήτριο που υπήρξε ο δεύτερος πατέρας της οικογένειας και εργάζεται με παραδειγματική προθυμία και ένταση για ν' ανακουφίσει την οικογένειά μας. Με λίγα λόγια και οι δύο αυτοί γιοί μου, δηλαδή ο Τάκης και ο Ντίνος με έχουν καταπικράνει με τη διαγωγή τους και αν δε συμμορφωθούν και δεν εργασθούν με τον αδελφό τους τον Δημήτριο, θα ζημιώσουν οι ίδιοι και η οικογένειά τους.

Το 1897 πεθαίνει η Ελένη, μικρότερη κόρη της οικογένειας, από μηνιγγίτιδα, προκαλώντας βαρύ πένθος στην οικογένεια. Ο Λουκάς μαζί με τον Δημήτρη και τον Παναγιώτη διώχνουν τον Ντίνο από το σπίτι λόγω ατιμωτικής συμπεριφοράς. Στη διετία 1898-1899 τα ενδοοικογενειακά προβλήματα συνεχίζουν. Υπάρχουν έντονες προστριβές μεταξύ των αδελφών και του πατέρα τους. Επίσης, τα μέλη της οικογένειας του Α. Ρηγόπουλου έρχονται σε ανοιχτή ρήξη με την οικογένεια του Λιάλιου. Έχουν χωρίσει τις επιχειρήσεις τους και είναι πλέον άσπονδοι εχθροί. Το εμπόριο της πόλης βρίσκεται σε κακή κατάσταση. Παρόλα αυτά η δραστηριότητα των εργοστασίων αρχίζει να αυξάνει χάρη στους κόπους

³⁸ Πιθανότατα η ημερομηνία γέννησης του Παναγιώτη Λιάλιου (1890) που είναι καταχωρημένη στο ληξιαρχείο Πατρών είναι λανθασμένη. Γνωρίζουμε ότι το 1896 ο μικρότερος αδελφός του Παναγιώτη Ντίνος ήταν 16 ετών. Επίσης, η Ελένη, μικρότερη από όλα τα αδέρφια, πέθανε το 1897 σε ηλικία 15 ετών. Ο Παναγιώτης ήταν μεγαλύτερος τους, άρα ήταν γεννημένος σίγουρα πριν το 1880. Από τις φωτογραφίες των δύο αδελφών Δημήτρη και Παναγιώτη φαίνεται ότι έχουν μικρή ηλικιακή διαφορά. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο Παναγιώτης γεννήθηκε μέσα στη δεκαετία του 1870.

³⁹ Ο Λουκάς Λιάλιος χαρακτηρίζει τον Αναστάσιο Ρηγόπουλο «αρχομανή», που περιφρονούσε τις συμβουλές του (πρβ. Λιάλιος Λουκάς 1895: 20).

⁴⁰ Πρόκειται για τους τρεις ανηψιούς του Λουκά, γιους της αδελφής του και του Αναστάσιου Ρηγόπουλου. Ο ένας γιος, ο Χρηστάκης, μπήκε στην επιχείρηση, άλλαξε την ονομασία της, έκανε μεγάλες σπατάλες και, κατά τον Λουκά Λιάλιο, υπήρξε μία από τις μεγαλύτερες αιτίες της οικονομικής καταστροφής. Ο άλλος γιος, ο Γιώργος, ξόδευε πολλά χρήματα για την αγορά πολυτελών επίπλων, δανειζόταν από το ταμείο και κάλυπτε τις ζημιές του, τράβηξε χρήματα και για ν' αγοράσει μετοχές, πουλούσε λίρες σε εξευτελιστική τιμή για να μπορεί να καλύπτει τα ανοίγματα. Συνετέλεσε πολύ στην επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης της επιχείρησης. Τον Χαράλαμπο, ο οποίος σπούδασε μηχανικός στη Ζυρίχη μαζί με τον Δημήτρη Λιάλιο, δεν τον αναφέρει ο Λουκάς Λιάλιος σαν άτομο από την οικογένεια Ρηγόπουλου που δημιούργησε ποτέ προβλήματα. Από την αλληλογραφία του Δημήτρη Λιάλιου με τον Χαράλαμπο βλέπουμε ότι μέχρι το τέλος της ζωής του διατηρούσαν πολύ καλές σχέσεις (πρβ. Λιάλιος Λουκάς 1895: 19-24).

που καταβάλλουν ο Δημήτρης, ο Παναγιώτης και ο Λουκάς. Επενδύουν στην επιχείρηση με την αγορά μιας νέας μικρής ατμομηχανής και με την κατασκευή ενός μανεστροποιείου. Το 1899 κλείνει με όλα τα οικογενειακά προβλήματα να παραμένουν. Σε αντίθεση, στη χώρα τη χρονιά αυτή, στις 3 Νοεμβρίου, ο τελευταίος Τούρκος στρατιώτης αναχωρεί από το λιμάνι της Σούδας. Η Κρήτη απελευθερώνεται.

Την επόμενη χρονιά, το 1900, μαζί με τη Belle Époque⁴¹ αρχίζει και η ανάκαμψη. Η αγορά ανοίγει, η παραγωγή αυξάνει και στο τέλος του έτους όχι μόνο καλύπτονται οι ζημιές των προηγούμενων ετών αλλά υπάρχει και πλεόνασμα. Τη διετία 1901-1903 φαίνεται πως είχαν έρθει καλύτερες μέρες για την οικογένεια Λιάλιου (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 9). Οι δουλειές πηγαίνουν πολύ καλά και αφήνουν πολλά κέρδη. Ο Δημήτρης είναι ο κύριος συντελεστής της ανάκαμψης της επιχείρησης, όπου εξακολουθεί να εργάζεται εντατικά ως και το τέλος του 1903.

Όπως μαρτυρεί και ο γιος του συνθέτη, (Λιάλιος Γιώργος, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 6 Μαΐου 2006), ο Δημήτρης δούλεψε σκληρά και ασταμάτητα για επτά χρόνια. Έγινε το στήριγμα του πατέρα του ο οποίος τον εκτιμούσε και τον εμπιστευόταν, και κατάφερε να σώσει το σπίτι της οικογένειας από το χρέος, να αποκαταστήσει την εύρυθμη λειτουργία της επιχείρησης και να τη φέρει πάλι σε κερδοφορία. Το τίμημα που πλήρωσε όμως ήταν μεγάλο. Η υγεία του κλονίστηκε από το έντονο κάπνισμα, την υπερκόπωση, και το στρες. Ο στόχος του ήταν να απαγκιστρωθεί από τα βάρη της επιχείρησης και να ακολουθήσει το όνειρό του που εξακολουθούσε να είναι η μουσική (Λιάλιος Λουκάς 1901: 34):

[...] Όμως αυτό που με λυπεί είναι η αδυναμία του μεγαλύτερου γιου μου, ο οποίος παρόλο που εργάζεται καταβάλλοντας υπεράνθρωπες προσπάθειες, δε θέλει να τον βοηθήσει κανείς. Εξαιτίας δε της νευρικής του καταστάσεως που προέρχεται από την υπερκόπωση και το στρες, ούτε τρώει ούτε διασκεδάζει και συχνά για ασήμαντη αφορμή βλάπτει τον εαυτό του και πικραίνει την οικογένειά του [...] Παρακαλώ τον Υψιστο να του δώσει δύναμη και υγεία για να εκπληρώσει το όνειρό του, πράγμα που θα δώσει στην οικογένειά μας μεγάλη χαρά.

2.3.2 Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση 1903-1915

Ο Λουκάς Λιάλιος στο έργο του *Ο Βίος μου* περιγράφει την οικογενειακή και οικονομική κατάσταση της δεκαετίας 1904-1914 σε μία ενότητα (βλ. υποσημείωση 4). Ο Δημήτρης αποφασίζει να απομακρυνθεί από την επιχείρηση, καθώς δεν έχει κανένα ενδιαφέρον να δουλέψει περισσότερο για την ανάπτυξη της. Προτιμά να κάνει λιτή ζωή αλλά να έχει ελεύθερο χρόνο για να αφιερωθεί στο πραγματικό του ενδιαφέρον που είναι η μουσική. Χωρίζει τις επιχειρηματικές του δραστηριότητες από τον Παναγιώτη. Παίρνει επίδομα, πιστώνεται από τους τόκους και, χωρίς να ξοδεύει καθόλου, αυξάνει αισθητά το κεφάλαιό του. Ακολουθεί έναν συντηρητικό τρόπο διαχείρισης των οικονομικών του. Συνεχίζει όμως να εξαρτάται εν μέρει από την πορεία της επιχείρησης.

⁴¹ 1900-1915, χαρακτηριστικό της γνώρισμα η αισιοδοξία, οι λαμπρές χοροεσπερίδες, οι καλές θεατρικές παραστάσεις, το *bel canto* της ιταλικής όπερας που αγαπούσαν πολύ οι Πατρινοί και οι βιεννέζικες οπερέτες που ανέβαιναν από ελληνικά συγκροτήματα (Κανελλόπουλος, στο Μαρασλής 1978: 7).

Αντίθετα, ο Παναγιώτης (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 10), έχοντας διαφορετική ιδιοσυγκρασία δεν διστάζει να κάνει ανοίγματα. Λόγω προσωπικών επιλογών, βρίσκεται σε δυσχερή οικονομική κατάσταση και συνεταιρίζεται με τον Καράμπελα⁴². Από τη μεριά του πατέρα υπάρχει έντονα η αγωνία οικονομικής αποκατάστασης των τεσσάρων αδελφών, που εξαρτάται από την αποδοτική διαχείριση της επιχείρησης, όπως και η απογοήτευση για την έλλειψη συνεννόησης μεταξύ του Δημήτρη και του Παναγιώτη. Από το 1914 οι δύο αδελφοί υπογράφουν συμφωνητικό και ορίζουν εκ νέου τη μεταξύ τους σχέση με καινούριους όρους. Πλέον δουλεύουν χωριστά.

Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός επίσημων εγγράφων αυτής της περιόδου που σχετίζονται με δικαστικούς αγώνες. Η μελέτη τους έδωσε φως στο μέγεθος των οικονομικών προβλημάτων που απασχόλησαν την οικογένεια Λιάλιου. Μετά από δικαστική διαμάχη που ξεκίνησε το 1900 και διήρκησε περίπου τέσσερα χρόνια, οι γονείς του Δημήτρη Λιάλιου χωρίζουν και μένουν σε διαφορετικά σπίτια. Η δικογραφία της Κατίνας κατά του Λουκά, που εκ πρώτης όψης φαίνεται να αφορά τη μεταξύ τους διαμάχη, μετά από προσεκτικότερη μελέτη αποδεικνύει κάτι διαφορετικό. Ο Λουκάς Λιάλιος μετά τη χρεωκοπία είχε χρέη στο δημόσιο. Διαχειριστής της περιουσίας του Λουκά Λιάλιου είχε ήδη οριστεί από το 1896 ο Χαράλαμπος Τριάντης,⁴³ ο οποίος όχι μόνο δεν ενδιαφερόταν για τα συμφέροντα του Λουκά αλλά ήταν ουσιαστικά ανταγωνιστής του. Η Αικατερίνη Καλετζιώτη, πιθανόν σε μια προσπάθεια να περισώσει μέρος της οικογενειακής περιουσίας (κομμάτι της οποίας αποτελούσε και το κτήμα το οποίο ήταν πατρική της περιουσία, όπως φαίνεται και από το προικοσυμβόλαιο που κατέθεσε στο Πρωτοδικείο Πατρών), προέβη σε ενέργειες για διεξαγωγή πλειστηριασμού της ακίνητης περιουσίας του συζύγου της (1906) με σκοπό τα ακίνητα να μην πέσουν σε χέρια τρίτων.

2.3.3 2η περίοδος Μονάχου – Επαφές με γερμανικούς εκδοτικούς οίκους: Περίοδος επαναπροσδιορισμού ως συνθέτη

Απαλλαγμένος από το βάρος των οικονομικών προβλημάτων και έχοντας απαλλαχθεί από την εντατική δουλειά στο εργοστάσιο ο Δημήτρης Λιάλιος επιχειρεί να επανασυνδεθεί με τις επαφές του στη Γερμανία προκειμένου να πετύχει την έκδοση έργων του. Μάλιστα, για κάποιο άγνωστο χρονικό διάστημα μεταξύ 1904 και 1913 νοικιάζει ένα μικρό διαμέρισμα⁴⁴ στο Μόναχο και πηγαиноέρχεται μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 11 και Εικόνα 12). Αρχίζει τις επαφές με εκδοτικούς οίκους και ανθρώπους με επιρροή, προσπαθώντας να προωθήσει τα έργα του. Τον Φεβρουάριο του 1907 πεθαίνει στο Μόναχο από καρδιακή ανακοπή ο δάσκαλός του Ludwig Thuille, σε ηλικία 46 χρόνων.

Το 1908 επικοινωνεί με τους εκδοτικούς οίκους: Kistner της Λειψίας (βλ. Χρονολόγιο 1908, Επιστολή 1η), B. Schott's Söhne του Μάιντς (ο.π., Επιστολή 2η), και Dr. Heinrich Lewy του Μονάχου (ο.π., Επιστολή 3η). Πολύ γρήγορα πετυχαίνει την έκδοση των οχτώ γερμανικών τραγουδιών του για φωνή και πιάνο op. 6 και op. 7 (TAL 231 και TAL 236), υπογράφοντας

⁴² Στις πηγές δεν φαίνεται πουθενά το μικρό όνομα.

⁴³ Χαράλαμπος Τριάντης: Πατέρας του πρώτου συζύγου της μετζοσοπράνο Αλεξάνδρας Τριάντη.

⁴⁴ Από επιστολή του στον εκδοτικό οίκο Kahnt προκύπτει ότι το διαμέρισμα αυτό βρισκόταν στην οδό Glückstrasse 9 (Επιστολή 06-03-1909 αρ. 12).

συμβόλαιο με τον εκδοτικό οίκο Dr. Heinrich Lewy. Δυστυχώς, όμως, η συνεργασία αυτή δεν συνεχίζεται και με την έκδοση έργων για βιολί και πιάνο, ίσως για τεχνικούς λόγους του ίδιου του εκδοτικού οίκου.

Το 1909 αλληλογραφεί με τον Felix Mottl, διευθυντή της Βασιλικής όπερας της αυλής της Βαυαρίας (βλ. Χρονολόγιο 1909, Επιστολή 1η), του στέλνει τα οχτώ εκδομένα στο Μόναχο τραγούδια του και του ζητάει συστάσεις τις οποίες εκείνος πολύ πρόθυμα δέχεται να του δώσει (ο.π., Επιστολή 3η). Ο Λιάλιος αφιερώνει στον Mottl τρία ανέκδοτα τραγούδια για τενόρο. Παρά τις συστάσεις του Mottl, η επαφή του με τον εκδοτικό οίκο C. F. Kahnt Nachfolger της Λειψίας (ο.π., Επιστολή 4η) δεν είναι αποδοτική. Η συνηθισμένη απάντηση που έπαιρνε ήταν «ωραία τα έργα αλλά να αναλάβετε εσείς το κόστος της έκδοσης».

Πιθανόν ο λόγος για την αρνητική στάση των μουσικών εκδοτικών οίκων να είχε σχέση με την ταπεινωτική και οικονομικά καταστροφική συνθηκολόγηση την οποία είχε υπογράψει η Γερμανία μετά τη λήξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Ως αποτέλεσμα, στα χρόνια του Μεσοπολέμου οι ξένοι δεν ήταν εύκολα αποδεκτοί και δεν τους παρέχονταν η υποστήριξη που συχνά άξιζαν. Ο Δημήτρης Λιάλιος αρνήθηκε να εκδώσει τις συνθέσεις του με δικά του έξοδα όπως του πρότειναν, γιατί θεωρούσε πιο σημαντικό να ενδιαφερθούν για αυτές κάποιοι εκδότες. Έτσι, προσπαθούσε να τις προωθήσει μέσω μουσικών που τις ερμήνευαν και κάνοντάς τες γνωστές με συστάσεις σε διάφορες σημαντικές μουσικές προσωπικότητες της εποχής. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση που δίνει σε επιστολή του στον εκδοτικό οίκο Dr. Heinrich Lewy (Χρονολόγιο 1912, Επιστολή 3η):

[...] Σας είχα παρακαλέσει αν μπορούσατε να μου συστήσετε κάποιον μουσικό οίκο που θα είχε ενδιαφέρον για σύγχρονη μουσική. Αν ήταν να καλύψω εγώ τα έξοδα του τυπογραφείου δε θα είχα ανάγκη από κάποιον εκδότη. Όσον αφορά τον Schmitt διαπίστωσα για άλλη μία φορά με λύπη πως δεν είχε ποτέ ιδέα για τα τραγούδια μου. Θα έπρεπε εσείς να του αφήσετε από ένα αντίγραφο με την υποχρέωση να αντικαταστήσετε όποιο πουληθεί. Αυτό θα ήταν και προς το δικό σας συμφέρον. Το θέμα είναι ότι ενδιαφερθήκατε πολύ λίγο για τις συνθέσεις μου, ίσως διότι δε με εμπιστευτήκατε αρκετά. Κι όμως τα τραγούδια μου είναι πολύ πιο όμορφα και αξιόλογα σε σχέση με ορισμένα τραγούδια δικών σας διάσημων σύγχρονων συνθετών. [...]

2.3.4 Παρουσία στα μουσικά δρώμενα της Αθήνας 1911-1915

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου μέχρι και το 1920 τα έργα του Λιάλιου ακούγονται στο αθηναϊκό κοινό. Η αναγνώρισή του από τρεις σπουδαίους Έλληνες της εποχής του, του Σπύρου Σαμάρρα, του Μανώλη Καλομοίρη και του Κωστή Παλαμά αποτυπώνεται σε έντυπα της εποχής. Επίσης, ενδεικτική για την αξία του έργου του ήταν η ανάδειξή του από πολύ

σημαντικές μουσικές προσωπικότητες, όπως ο Γ. Ευσταθίου-Λυκούδης⁴⁵, ο Λώρης Μαργαρίτης⁴⁶ και ο μεγάλος αρχιμουσικός Δημήτρης Μητρόπουλος.

Το 1911, μετά από εννέα χρόνια χωρίς καμία παρουσία στα ελληνικά μουσικά δρώμενα, ακούγεται το τραγούδι *Πόσο ποθούσα* και το *Andante*, μέρος ενός κουαρτέτου του σε συναυλία του *Ελληνικού Κουιντέτου* στη *Φιλαρμονική Εταιρεία Πατρών*. Την επόμενη χρονιά, το 1912, σε συναυλία του Ελληνικού Κουιντέτου στην αίθουσα του Ωδείου Αθηνών ερμηνεύεται το *Quasi Adagio* για κουαρτέτο εγχόρδων. Οι κριτικές είναι ενθουσιώδεις. Απόσπασμα άρθρου της εφημερίδας *Εμπρός* (ο.π., Συναυλία 1η, Κριτική 1η) αναφέρει:

[...] Πρόκειται για τον κ. Δ. Λιάλιο και τον Ν. Συναδινό των οποίων τα έργα προκάλεσαν φρενίτιδα χειροκροτημάτων και επευφημιών. [...] Ο κ. Σαμάρας που βρισκόταν στην αίθουσα, σηκώθηκε με ενθουσιασμό και έσφιξε το χέρι του Πατρινού μουσουργού. [...]

Ο αρθρογράφος Ε.Σ. γράφει για την ίδια συναυλία (ο.π., Κριτική 6η):

[...] Του κ. Δημήτρη Λιάλιου ιδίως το quasi adagio παρμένο από κάποιο ανέκδοτο κουαρτέτο του, αποτέλεσε αληθινή μουσική αποκάλυψη για το αθηναϊκό κοινό. Διότι ο κ. Λιάλιος αν και προ πολλού γνωστός στο εξωτερικό ως ευδόκιμος συνθέτης, στο αθηναϊκό κοινό μόλις χθες αποκαλύφθηκε το μουσικό του ταλέντο. Και το χθεσινό του adagio έδειξε ότι αυτός με τον Δ. Λαυράγκα, τον Μ. Καλομοίρη και τους άλλους, που δε θα αργήσουν να αναδεικτούν, θα είναι οι σκαπανείς της αναγεννημένης ελληνικής μουσικής, προορισμένοι να θέσουν τις ασφαλείς βάσεις της νεώτερης ελληνικής μουσικής τέχνης.

Λίγες μέρες αργότερα ακολουθεί το έργο *Ρομαντική Ποίησης* στη συναυλία της ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών υπό τη διεύθυνση του Armand Marsick⁴⁷ στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών. Στις κριτικές γίνεται πρώτη φορά σύγκριση του Λιάλιου και του Καλομοίρη, όπου σε γενικές γραμμές ο πρώτος χαρακτηρίζεται ως κοσμοπολίτης ενώ ο δεύτερος ως φολκλοριστής. Η κριτική του Ζαχαρία Παπαντωνίου⁴⁸ που παρατίθεται και στο χρονολόγιο είναι εξαιρετικά

⁴⁵ Γιώργος Ευσταθίου – Λυκούδης (Πάτρα 1894 – Αθήνα 1955): Δεξιότηχνης του βιολιού και αρχιμουσικός. Σπούδασε στην Αθήνα και στο Ωδείο Βρυξελλών και το 1916 διορίστηκε καθηγητής βιολιού και μουσικής δωματίου στο Ωδείο Αθηνών. Το 1924 έγινε εξάρχων βιολιστής της νεοσύστατης τότε Φιλαρμονικής Ορχήστρας Βρυξελλών και στη συνέχεια έγινε μέλος κουαρτέτου εγχόρδων εκεί. Το 1935 εγκαταστάθηκε οριστικά στην Αθήνα. Έγινε καθηγητής στο Ωδείο Αθηνών και διευθυντής του Εθνικού Θεάτρου. Με τη σύζυγό του Αλίκη ίδρυσαν ντούο βιολιού και πιάνου. Ως αρχιμουσικός διηύθυνε τη Συμφωνική Ορχήστρα του Ραδιοφώνου και την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών (πρβ. Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα 1996: 291).

⁴⁶ Λώρης Μαργαρίτης (Αίγιο 1895 – Αθήνα 1953). Υπήρξε σημαντική μουσική προσωπικότητα, πιανίστας με μεγάλη καριέρα στο εξωτερικό, συνθέτης και μουσικός παιδαγωγός. Καθηγητής της Θερινής Μουσικής Ακαδημίας *Mozarteum* του Σάλτσμπουργκ και του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης. Αναγνωρίστηκε κυρίως ξεκινώντας ως παιδί-θαύμα (<https://www.openarchives.gr/aggregator-openarchives/edm/pergamos/000005- uoa dl object uoadl%3A2073299>, ανακτήθηκε στις 3 Μαρτίου 2020). Ήταν οικογενειακός φίλος του Δημήτρη Λιάλιου.

⁴⁷ Armand Marsick: Καθηγητής σύνθεσης και διευθυντής της Ορχήστρας Ωδείου Αθηνών. Σύμφωνα με τον Καλομοίρη (1988: 157), «[ή]τανε ένας εξάιρετος τύπος αρίστου μουσικού, όμως αρκετά νευρικός και οξύθυμος. Τον εξετίμησα αργότερα πολύ και νομίζω πως ο τόπος του χρωστάει πολλά. Χωρίς αυτόν, δεν ξέρω αν θα είχαμε σήμερα οργανωμένη ορχήστρα και σ' αυτόν χρωστάμε και τον Μητρόπουλο. Στα πρώτα του ξεπετάγματα ο Μαρσίκ του στάθηκε Μέντορας φωτισμένος και αφοσιωμένος».

⁴⁸ Ζαχαρίας Παπαντωνίου (Καρπενήσι 1877 - Αθήνα 1940): Ποιητής, διηγηματογράφος, συγγραφέας ταξιδιωτικών κειμένων, κριτικός και από τους πιο σημαντικούς εκπροσώπους των νεοελληνικών γραμμάτων. Το έργο του υπήρξε πολύπλευρο. Παρακολούθησε μαθήματα ιατρικής, σπούδασε ζωγραφική και στράφηκε προς τη λογοτεχνία και τη δημοσιογραφία ως πολιτικός αρθρογράφος και χρονογράφος. Υπηρέτησε στην

επαινετική για το έργο του. Περιγράφεται όμως, επίσης με ιδιαίτερα γλαφυρό ύφος η δύσκολη θέση στην οποία βρίσκεται ο συνθέτης λόγω των πολλαπλών ευθυνών που του προσθέτει η δεύτερη ιδιότητα του ως εργοστασιάρχη (ο.π., Συναυλία 2η, Κριτική 1η):

Ένας Πατρινός εργοστασιάρχης αμυλωδών τροφών, μας έδωσε χθες την αμβροσία της μουσικής, που είχε παρασκευασθεί όχι στο εργοστάσιό του, όπου ο ίδιος παράγει θρεπτική πάστα, αλλά εις το άδυτο της ψυχής του όπου αποσύρεται μετά το εργοστάσιο. [...] Έτσι ζούμε, κινούμαστε και υπάρχουμε. Η ύψιστη ελευθερία του ανθρώπου - το να δώσεις το άνθος της ύπαρξής σου - σχεδόν δεν υπάρχει. Δούλοι της άλλης ζωής, δεν έχουμε εκείνη που αξίζει να ζήσουμε, παρά μόνο σε ορισμένες και σπάνιες ώρες, τις οποίες κλέβουμε. [...] Και τότε κρατώντας στο χέρι, σαν λάφυρο, έναν πίνακα, έναν στίχο, μια σελίδα μουσικής τρέχουμε να τη σώσουμε, λαχανιασμένοι με τρόμο, όπως έκανε χθες ο καταδιωκόμενος από το εργοστάσιό του Πατρινός συνθέτης. [...] Το συμφωνικό του ποίημα είναι από τα σοβαρότερα έργα που έχει να επιδείξει η Ελληνική μουσική. Η μεγάλη ευγένεια της φράσεως που ακούσαμε χθες, η υψηλή γαλήνη του και το σφοδρό πάθος, η λιτότητα με την οποία συγκράτησε και απέφυγε τη σύγχρονη μανία των διακοσμήσεων, η στερεότητά του στην ορχήστρα, μας αποκάλυψε έναν συνθέτη θρεμμένο με τη μεγάλη μουσική. Αλλά αυτοί που άκουσαν χθες βράδυ εκείνο το έργο και βλέποντας τον συνθέτη, έναν νέο άνδρα, ο οποίος με το κανονικό αστικό του παρουσιαστικό και με τη μέχρις ελαττώματος μετριοφροσύνη του κρύβει σπάνιες υποσχέσεις για την ελληνική τέχνη, βέβαια οργίζονται. Ο χθεσινός ενθουσιασμός του κοινού της συναυλίας ήταν χαρμόσυνος χαιρετισμός προς την ανατολή ενός μεστού Έλληνα τεχνίτη και άγρια διαδήλωση κατά του εργοσταίου των αμυλωδών τροφών. [...]

Το ίδιο έτος ο Πέτρος Σαρόγλου⁴⁹ μαζί με τον Κλεάνθη Ι. Ζάννου τον προτείνουν για επίτιμο μέλος του διοικητικού συμβουλίου του μουσικού συλλόγου «Απόλλων» της Αθήνας (ο.π., Επιστολή 1η). Στη συνέχεια, το 1914 πραγματοποιείται η συναυλία της ορχήστρας Ωδείου Αθηνών στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών κατά την οποία παρουσιάζεται το συμφωνικό ποίημα *Moriska*.⁵⁰ Μάλιστα θα διηύθηνε ο ίδιος ο συνθέτης, ο οποίος όμως αντικαταστάθηκε λόγω κακοδιαθεσίας από τον Armand Marsick. Ο Σπύρος Σαμάρας, ο οποίος παρακολούθησε τη γενική δοκιμή της ορχήστρας, εκφράστηκε με μεγάλο ενθουσιασμό για το έργο του Λιάλιου (βλ. Χρονολόγιο 1914, Συναυλία 2η, Δημοσίευμα). Η συναυλία είχε πολύ μεγάλη επιτυχία, όπως φανερώνουν οι κριτικές του τύπου της εποχής (ο.π., Κριτικές). Ο Δημήτρης Λιάλιος λαμβάνει συγχαρητήρια επιστολή για την επιτυχία του

Κρατική Διοίκηση ως νομάρχης, διορίστηκε διευθυντής της Εθνικής Πινακοθήκης και τιμήθηκε με το «Εθνικόν Αριστείον Γραμμάτων και Τεχνών». Διετέλεσε καθηγητής στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και υπήρξε ο τακτικός τεχνοκριτικός στο *Ελεύθερον Βήμα*. Εξελέγη ακαδημαϊκός το 1938 και εκφώνησε σε δημοτική γλώσσα τον μνημειώδη εισιτήριο λόγο του για τον Δομίνικο Θεοτοκόπουλο. Υπηρέτησε με μοναδική ευσυνειδησία και συνέπεια τα ελληνικά γράμματα, αγωνίστηκε όσο λίγοι για τη σωτηρία του αττικού τοπίου και υπήρξε υπόδειγμα χαρακτήρα και ήθους. Με ανάθεση της αρμόδιας Κρατικής Επιτροπής έγραψε το παιδικό μυθιστόρημα, *Τα Ψηλά Βουνά*, αναγνωστικό για τη Γ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου. Ασχολήθηκε με τη σχεδιογραφία, απεικονίζοντας με χιουμοριστικό τρόπο πρόσωπα της πολιτικής και ιδιαίτερα της πνευματικής ζωής του τόπου (πρβ. Πολίτης [1978] 2009: 226 και Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα 1996: 117-118). Αξίζει να αναφερθεί ότι σχεδίασε και μια γελοιογραφία του Δημήτρη Λιάλιου (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 13).

⁴⁹ Ο Δημήτρης Λιάλιος του αφιέρωσε τα *Vier Lieder* για φωνή και πιάνο, op. 7 που εκδόθηκαν το 1908 από τον εκδοτικό οίκο Dr. Heinrich Lewy (βλ. TAL 236).

⁵⁰ Περισσότερες πληροφορίες για το έργο γράφει ο συνθέτης σε επιστολή του στην κυρία Κέλερ (βλ. Χρονολόγιο 1937, Επιστολή). Ο τίτλος του έργου αναφέρεται σε υπαρκτό πρόσωπο που γνώριζε από την πρώτη περίοδο διαμονής του στη Γερμανία (Λιάλιος Γιώργος, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 5 Σεπτεμβρίου 2008). Είναι πιθανό να πρόκειται για την ποιήτρια *Moriska E. Stark* (βλ. TAL 238).

από τον Αυστριακό Alberto Andlovitz⁵¹ από την Τεργέστη (ο.π., Επιστολή 1η). Επίσης, την ίδια χρονιά ο Δημήτρης Λιάλιος μέσω του Σ. Ζούλλα στέλνει μουσικές συνθέσεις στο Αυτοκρατορικό γερμανικό προξενείο στην Πάτρα (πρόξενος κ. Gundert) ώστε να τις κάνουν γνωστές στον αυτοκράτορα (Επιστολή 09/22-04-1914 αρ. 21). Ακολούθησαν συναυλίες με έργα μουσικής δωματίου, τραγούδια για φωνή και πιάνο, έργα για βιολί και πιάνο και τρίο με πιάνο στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, στο Ωδείο Λόττνερ, στην Κηφισιά και στην Πάτρα. Συντελεστές ήταν η Νίνα Φώκα, ο Γιώργος Λυκούδης, ο Λώρης Μαργαρίτης, ο Δημήτρης Μητρόπουλος και η Ειρήνη Πάλλη.

Το 1915 εκδίδονται από τον εκδοτικό οίκο Δ. Φεξή τρία τραγούδια για φωνή και πιάνο (ορ. 8, ΤΑΙ 203). Ο Γ. Λυκούδης στέλνει επιστολή στον Δημήτρη Λιάλιο από την Αθήνα και τον ενημερώνει ότι την 1η Νοεμβρίου 1915, στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, με τον Δ. Μητρόπουλο στο πιάνο έπαιξε δύο κομμάτια του (*Berceuse* και *Serenade*) τα οποία άκουσε και ο Βασιλέας Κωνσταντίνος Α' (βλ. Χρονολόγιο 1915, Επιστολή 3η).

Τον Ιανουάριο του 1915 ο Δημήτρης Λιάλιος παρακολουθεί μια συναυλία στο Ωδείο Λόττνερ όπου τραγουδάει η Ειρήνη Πάλλη για πρώτη φορά μετά την ολοκλήρωση των σπουδών της στη Λειψία. Της γράφει επιστολή για να τη συγχαρεί, της στέλνει τραγούδια του και ελπίζει να τη γνωρίσει προσωπικά (ο.π., Επιστολή 1η). Τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου η Ειρήνη Πάλλη τραγουδάει το *Ave Maria* και τη *Φαρμακωμένη βρύση* σε συναυλία στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών (ο.π., Συναυλία 4η).

2.3.5 1916. Γάμος με την Ειρήνη Πάλλη – Οικογενειακή κατάσταση

Το 1916 αρχίζει μια νέα περίοδος στη ζωή του Δημήτρη Λιάλιου. Έχει ήδη δημιουργηθεί σχέση με τη δραματική μετζοσοπράνο Ειρήνη Πάλλη και ο συνθέτης αποφασίζει να την παντρευτεί. Απομακρύνεται ακόμα περισσότερο από την ευθύνη της επιχείρησης στην οποία εργάστηκε συνολικά 20 χρόνια και αφοσιώνεται στο μουσικό του έργο. Τη διεύθυνση της επιχείρησης αναλαμβάνει ο αδερφός του Παναγιώτης Λιάλιος. Ο Λουκάς Λιάλιος (1915: 36) γράφει:

[...] Μετά από όλα αυτά που συνέβησαν και αφού άρχισε να πηγαίνει καλύτερα η δουλειά μας [...] ο Μίμης αποφάσισε να παντρευτεί και να αποσυρθεί από την επιχείρηση. Συμβιβαστικά, ανέθεσε στον αδελφό του τον Τάκη τη διεύθυνση, αλλά φοβούμαι ότι οι όροι στους οποίους τον υπέβαλλε δε θα τους επιτρέψουν να φτάσουν σε κανένα αποτέλεσμα και αυτό πολύ με στενοχωρεί. [...] Ο αδελφός του δε (ο Δημήτρης) χωρίς να τον λυπάται και από φόβο μη ζημιωθεί, νομίζω πως δε θα του δώσει τα μέσα και έτσι θα ζημιωθεί όλη η οικογένεια [...]

Η Ειρήνη Πάλλη καταγόταν από οικογένεια εντελώς διαφορετική από αυτήν του Δημήτρη Λιάλιου. Η μητέρα της, η Francis Luise Burrell, που τη φώναζαν lady Fanny, μεγάλωσε στο Knepp Castle του Σάσεξ της Αγγλίας, ήτανε Βαρονέτη και είχε σχέσεις με την αγγλική

⁵¹ Ο Alberto Andlovitz ήταν Ιταλός αρχιμουσικός μπάντας και ανέλαβε τη διεύθυνση της Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών τον Απρίλιο του 1894 μέχρι το 1899. Ως επικεφαλής της Φιλαρμονικής έλαβε μέρος στις μουσικές εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων του 1896 στην Αθήνα (πρβ. Ανδριόπουλος 2017).

βασιλική οικογένεια (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 18). Όταν αργότερα έζησε στην Ελλάδα, ανέπτυξε φιλανθρωπικό έργο ως εθελόντρια στον Ερυθρό Σταυρό.

Ο Φίλιππος Πάλλης, πατέρας της Ειρήνης Πάλλη, πρώτος ξάδερφος του γνωστού δημοτικιστή Αλέξανδρου Πάλλη (1851-1935),⁵² ήταν γιατρός, ζούσε και εργαζόταν στην Αγγλία και είχε τον τίτλο του κόμη (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 19). Σύμφωνα με διηγήσεις του Γιώργου Λιάλιου, καταγόταν από την οικογένεια Πάλλη, γνωστή οικογένεια της Ηπείρου, με ιστορία που ανάγεται στον 14ο αιώνα. Οι πρόγονοί του είχαν στην ιδιοκτησία τους μεγάλες εκτάσεις γης στην Παραμυθιά και δικό τους στρατό με τον οποίο φύλαγαν τα σύνορα του Βυζαντίου πριν από την κατάκτηση της Ηπείρου από τους Τούρκους. Το 1832 κάποιος από την οικογένεια Πάλλη έφυγαν στην Ιταλία, όπου άνοιξαν εμπορικό οίκο, και άλλοι πήγαν στην Αγγλία.

Ο Φίλιππος Πάλλης γνώρισε την Francis Luise Burrell σε μια λουτρόπολη της Γαλλίας, όπου πήγαν συμπωματικά και οι δύο για να αποφύγουν το κρύο και την υγρασία της Αγγλίας, να κάνουν λουτρά και να ξεκουραστούν. Μετά το γάμο τους εγκαταστάθηκαν πρώτα στην Αγγλία, μετά στη Γαλλία και στη συνέχεια στην Ελλάδα. Ζούσαν στο Σύνταγμα και ταξίδευαν τακτικά στην Αγγλία για να επισκεφτούν τους συγγενείς τους. Απέκτησαν τέσσερις κόρες, τη Δωροθέα (σύζυγος Σωτήρη Μεσσηνέζη), τη Σοφία (σύζυγος Βενιζέλου Κανακάρη Ρούφου, αδελφό του πολιτικού Λουκά Ρούφου), την Ειρήνη (σύζυγος Δημήτρη Λιάλιου) και την Ελένη-Μπέμπη (σύζυγο Εμμανουήλ Μπαλτατζή). Η οικογένεια Πάλλη συναναστρεφόταν με μέλη της βασιλικής οικογένειας της Ελλάδας, είχε μια ζωή πλούσια, ξένοιαστη,⁵³ άνετη και ιδιαίτερα κοινωνική.

Η Ειρήνη Πάλλη (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 15 και Εικόνα 16) γεννήθηκε στο Μπράιτον της Αγγλίας στις 23 Σεπτεμβρίου 1890, μεγάλωσε όμως στην Αθήνα. Από τη μεριά της μητέρας της είχε τίτλο αγγλικής αριστοκρατίας. Η ζωή στην οικογένειά της ήταν χωρίς πολλές σκοτούρες και έντονα κοινωνική. Σπούδασε τραγούδι στη Μουσική Ακαδημία της Λειψίας και, όπως φαίνεται από το δίπλωμά της (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 14), αποφοίτησε με βραβεία την άνοιξη του 1914. Το πλήθος των προγραμμάτων των συναυλιών της και οι πολλές εγκωμιαστικές κριτικές για τις ερμηνείες της δίνουν την εικόνα μιας πολύ αξιόλογης δραματικής σοπράνο, με πλούσια καλλιτεχνική δραστηριότητα. Εκτός από το ατομικό της ρεσιτάλ τραγουδιού στο Städtisches Kaufhaus της Λειψίας τον Οκτώβριο του 1914, τον ενάμιση χρόνο που μεσολάβησε αφού επέστρεψε στην Αθήνα και μέχρι να παντρευτεί εμφανίστηκε σε πέντε συναυλίες. Αξίζει να αναφερθεί πως η Ειρήνη Πάλλη, με την

⁵² Αλέξανδρος Πάλλης (1851-1935). Γεννημένος στον Πειραιά, με ηπειρώτικη όμως καταγωγή, έκανε φιλολογικές σπουδές στην Αθήνα αλλά ξενιτεύτηκε νωρίς (Μάντσεστερ, Βομβάη, Λίβερπουλ), για να ασχοληθεί με το εμπόριο. Υπήρξε μαχητικός εκπρόσωπος του δημοτικισμού (μαζί με τον Αργύρη Εφταλιώτη και τον Γιάννη Ψυχάρη, με τους οποίους τον συνέδεε στενή φιλία). Έγραψε ποιήματα λυρικά και σατυρικά και ασχολήθηκε με τη μετάφραση. Μετέφρασε Σοφοκλή, Ευριπίδη, Θουκυδίδη, Σαίξπηρ και Κάντ, πάντα στη δημοτική γλώσσα. Τα δύο μεγάλα του επιτεύγματα είναι η μετάφραση των Ευαγγελίων, που ξεσήκωσε ταραχές στην αντιδραστική Αθήνα του 1901 με τα Ευαγγελικά, και προπάντων της *Ιλιάδας*. Αυτή στάθηκε για τον Πάλλη έργο ζωής, καθώς με τόλμη προσπάθησε να μεταπλάσει το ομηρικό ποίημα σε σύγχρονο δημοτικό τραγούδι (πρβ. Πολίτης [1978] 2009: 210-211 και Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα 1996: 36).

⁵³ Χαρακτηριστικά αναφέρεται η παρακάτω διήγηση της κόρης της (Σκλαβούνου Έλσα, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 30 Απριλίου 2007). Επειδή τη στένευαν τα παπούτσια του γάμου, τα έβγαλε και φόρεσε ένα ζευγάρι του άντρα της την ώρα του μυστηρίου.

υποστήριξη του συζύγου της, συνέχισε την καριέρα της και μετά τον γάμο, κάτι που ήταν πολύ προοδευτικό για εκείνη την εποχή.

Η Ειρήνη Πάλλη είχε πολύ φιλικές σχέσεις με την οικογένεια Κόλλα από τη Χίο, που είχαν αρχοντικό έξω από την πόλη της Πάτρας, ένα χιλιόμετρο μακριά από το κτήμα Λιάλιου στο Μπεγουλάκι. Σύμφωνα με μαρτυρίες των παιδιών της, η Ειρήνη έπαιζε τένις στο κτήμα του Μιχάλη Κόλλα. Ο Δημήτρης Λιάλιος ήταν επίσης πολύ στενός φίλος με τον Μιχάλη Κόλλα μέχρι το τέλος της ζωής του.

Ο γάμος τους έγινε στις 15 Μαρτίου του 1916, μεσούντος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Έζησαν για λίγο στην Πάτρα και αμέσως μετά το ζευγάρι εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Τον Ιούλιο του 1917 γεννήθηκε το πρώτο τους παιδί, η Έλσα (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 17), την οποία βάφτισε ο Μιχάλης Κόλλας και, σαν λάτρης του Wagner που ήταν, της έδωσε βαγκνερικό όνομα από την Elsa von Brabant στον *Lohengrin* του Wagner. Στα τέλη του 1917 με αρχές του 1918 μετακομίζουν στην Αθήνα, στη οδό Ρηνίας 1 (Επιστολή 30-11-1917 αρ. 29). Ο Δημήτρης Λιάλιος έγινε κληρονόμος εξ αδιαιρέτου με τους συζύγους των αδελφών της Ειρήνης και διαχειριστής της οικοδομής της Φάνης Πάλλη στην Πλατεία Συντάγματος (Επιστολή 13-02-1918 αρ. 31).

2.3.6 Αθήνα 1916-1920. Συνέχεια της καλλιτεχνικής δραστηριότητας και οικονομικά ζητήματα

Τον Ιανουάριο του 1916 δημοσιεύεται ο πρώτος κατάλογος έργων του Δημήτρη Λιάλιου από τον Σπύρο Ζούλλα σε πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *Νεολόγος Πατρών*. Επίσης, πραγματοποιούνται δύο συναυλίες μουσικής δωματίου, στις οποίες τραγουδάει και η Ειρήνη.

Εκείνη την περίοδο είναι πιθανό να πραγματοποιήθηκε συναυλία του συμφωνικού έργου *Ξημέρωμα* στο Ωδείο Λόττνερ. Σώζεται ένα συμφωνητικό (Επίσημο έγγραφο αρ. 18) μεταξύ ηθοποιών και Δημήτρη Λιάλιου για δοκιμές και συμμετοχή σε συναυλία. Δεν υπάρχουν, όμως, άλλα στοιχεία που να το επιβεβαιώνουν.

Το 1918 υπήρξαν πολλές εξελίξεις για την οικογένεια Λιάλιου. Γεννήθηκε το δεύτερο παιδί της οικογένειας, ο Λουκάς. Επίσης, πραγματοποιήθηκε συναυλία με την ορχήστρα του Ωδείου Αθηνών υπό τη διεύθυνση του Armand Marsick στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, όπου τραγούδησε η Ειρήνη τρία τραγούδια του συζύγου της. Οι κριτικές για τη συναυλία ήταν πολλές και εξαιρετικά επαινετικές τόσο για τις συνθέσεις του Λιάλιου, όσο και για την ερμηνεία της Ειρήνης Πάλλη. Ο Κωστής Παλαμάς (γράφοντας ως κυρία W.) αναδεικνύει τον Δημήτρη Λιάλιο μέσω της θετικής κριτικής του (βλ. Χρονολόγιο 1918, Συναυλία 1η, Κριτική 1η). Ο Μανώλης Καλομοίρης γράφει σε δική του κριτική (ο.π., Κριτική 3η):

[...] Τα τραγούδια του κ. Λιάλιου τραγουδημένα από την κ. Λιάλιου είχαν και αυτά αληθινή επιτυχία. Το κοινό μας παρακολούθησε με προσοχή την εργασία του πατρινού συνθέτη που εργάζεται πάντα με ειλικρίνεια και ευσυνειδησία, ενός από τους πολύ ολίγους αληθινούς συνθέτες που έχουμε. Ιδιαίτέρως άρεσε το Ντέρτι [...].

Ένα μήνα αργότερα πραγματοποιήθηκε «Συναυλία έργων Δημητρίου Λιάλιου» στην αίθουσα του Ωδείου Αθηνών. Οι κριτικές ήταν εγκωμιαστικές. Ο Ι. Μπόννης γράφει στην εφημερίδα *Νέα Ελλάς* (ο.π., Συναυλία 2η, Κριτική 1η):

[...] Στυλ προσωπικό και ιδιόρρυθμο τόσο κατά την εσωτερικότητά του όσο και κατά την τεχνική του, ταιριαστό με την ιδιοσυγκρασία του, συνεπές και σταθερό, τύπου μάλλον νεοκλασσικού. [...] Το ταλέντο του είναι προπαντός συμφωνικό.[...] Είναι ένας νους μάλλον νοσταλγικός και γαλήνιων ονειροπολήσεων με μια ιδεολογία και αισθηματικότητα συμπαθέστατης αφέλειας και ειλικρίνειας. Λέγει μαεστρικά ότι έχει να πει και δε θέλει να φαίνεται περισσότερος απ' ό,τι είναι. Δε μοιάζει με κανέναν. [...]

Την ίδια περίοδο όμως, η επιχείρηση της οικογένειας Λιάλιου στο κέντρο της Πάτρας διαλύεται. Το εργοστάσιο και τα κτήματα στην Πάτρα, όπως και τα εξοχικά κτήματα και οι δύο υδρόμυλοι πωλούνται σε εξευτελιστικές τιμές. Στις 31 Μαρτίου 1918 πυρπολείται ο υδρόμυλος στο Μπεγουλάκι από αμέλεια των διευθυντών και ξεκινούν αμέσως εργασίες ανακαίνισης ώστε να γίνει πιο σύγχρονος (Λιάλιος Λουκάς 1918: 39). Την ίδια χρονιά πεθαίνει ο Φίλιππος Πάλλης και ξεκινά δικαστική διαμάχη μεταξύ των αδελφών Πάλλη για περιουσιακά και κληρονομικά θέματα (Επιστολή 04-10-1918 αρ. 33). Ο Δημήτρης Λιάλιος διαχειρίζεται και τα περιουσιακά ζητήματα της γυναίκας του, τα οποία είναι πολλά.

Ο πατέρας του Λουκάς γράφει επιστολή προειδοποιώντας τον για τις προθέσεις του μικρότερου αδελφού του Ντίνου, και παρακαλώντας τον να χειριστεί την κατάσταση καλά, γιατί υπάρχει κίνδυνος να τους προκαλέσει μεγάλες καταστροφές (Επιστολή 15-02-1919 αρ. 36). Ο Ντίνος έχει ήδη αρχίσει να απειλεί τον Δημήτρη ότι θα του προκαλέσει ζημιές. Αισθάνεται ότι αδικείται και του ζητάει μία αγελάδα και χρήματα από την πατρική περιουσία (Τηλεγράφημα 08-03-1919 αρ. 37).

Παρόλες τις οικογενειακές διαμάχες ή ίσως και λόγω αυτών και εξακολουθώντας να θέλει να δραστηριοποιηθεί στη Γερμανία, τον Μάιο του 1919 ο Δημήτρης βρίσκεται πάλι στο Μόναχο και γράφει σε άγνωστη τραγουδίστρια σχετικά με την προώθηση του τραγουδιού του *Reichtung des Frühlings* (Επιστολή 12-05-1919 αρ. 39).

Στα τέλη του 1919 πεθαίνει ο Λουκάς Λιάλιος. Τον Ιανουάριο και τον Μάρτιο του 1920 πραγματοποιούνται δύο ακόμα μεγάλες συναυλίες. Στην πρώτη, η ορχήστρα του Ωδείου Αθηνών υπό τη διεύθυνση του Armand Marsick ερμηνεύει τη *Ραψωδία* σε Φα# ελάσσονα χωρίς να λάβει ιδιαίτερο ενθουσιασμό από το κοινό. Ενδεικτικά, άγνωστος αρθρογράφος γράφει ότι «[ε]ίναι ευσυνειδητός και δεν αποβλέπει στην εύκολη επιτυχία του στο μεγάλο κοινό αλλά αποστρέφεται στους λίγους και εκλεκτούς μύστες της καλής και πραγματικής μουσικής. [...]» (βλ. Χρονολόγιο 1920, Συναυλία 1η, Κριτική 2η).

Η δεύτερη συναυλία έγινε στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών από τη ορχήστρα του Ελληνικού Ωδείου υπό τη διεύθυνση του Δημήτρη Λιάλιου. Ακούστηκαν η *Reverie* και η *Serenade* για ορχήστρα εγχόρδων. Ο Ι. Μπόννης γράφει (ο.π., Συναυλία 2η, Κριτική 1η):

[...] Είπαμε ότι του κ. Λιάλιου τα συμφωνικά έργα ακούστηκαν σε αθηναϊκές συναυλίες, ισάξια αν όχι και καλύτερα από αυτά τα δύο. Αλλά το κοινό για πρώτη φορά επευφήμησε τόσο ενθουσιωδώς τον συνθέτη και τον ανακάλεσε κατ' επανάληψη και αναζήτησε εκ νέου την εκτέλεση της σερενάτας. Και τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι ο ίδιος ο

συνθέτης διηύθυνε τα έργα και με την ασφαλή μπαγκέτα του κατόρθωσε να τα αποδώσει τέλεια. [...]

Επίσης ο Θ. Ν. Συναδινός γράφει για την ίδια συναυλία (ο.π., Κριτική 3η):

[Ε]ίναι ένας πολύ ευσυνείδητος καλλιτέχνης του οποίου η φαντασία μπορεί μεν να μην πετάει σε ύψη από τα οποία μπορεί να βλέπει στο άπειρο αλλά ο οποίος έχει σε πολύ μεγάλο βαθμό αναπτυσμένη την αίσθηση του ωραίου και κατέχει όλα τα μυστικά της αυστηρής μουσικής τέχνης. [...] προκάλεσαν τα χειροκροτήματα και τον ενθουσιασμό του κοινού. Χωρίς καμιά προσπάθεια, χωρίς επιδείξεις, χωρίς να αποβλέπει σε εύκολες εντυπώσεις του κοινού άφησε την ψυχή του να μιλήσει ελεύθερα, αβίαστα, με ειλικρίνεια μέσω της μουσικής. [...] οι δύο τελευταίες συνθέσεις του Δ. Λιάλιου φέρουν όλα τα γνωρίσματα των έργων που γράφτηκαν όχι απλώς για να γραφτούν, αλλά από μια εσωτερική ανάγκη που προηγείται κάθε πραγματικής δημιουργίας. [...]

Ένα χρόνο μετά το τελευταίο ταξίδι του στο Μόναχο ο Δημήτρης Λιάλιος έχει το βλέμμα στραμμένο προς τα εκεί. Η οικογένεια του αποφασίζει να φύγει από την Αθήνα και να μετακομίσει μόνιμα στο Μόναχο.

2.4 3η περίοδος Μονάχου 1920-1935

Οι πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα βρίσκουν την Ελλάδα και τον κόσμο σε μεγάλες ανακατατάξεις. Η πολιτική αστάθεια και η σύγχυση που επικρατούσε λόγω των πολέμων και του ελληνικού διχασμού επηρέασε και την επιχείρηση της οικογένειας Λιάλιου. Την περίοδο αυτή ο Δημήτρης Λιάλιος αποφάσισε να εγκατασταθεί με την οικογένειά του μόνιμα στο Μόναχο. Εκεί οι συνθήκες ήταν ευνοϊκές και υπήρχαν οι προϋποθέσεις ώστε να αφοσιωθεί στη μουσική του και ταυτόχρονα να διασφαλίζει στην οικογένειά του μία άνετη διαβίωση και ένα ανώτερο επίπεδο ζωής. Όμως τα σοβαρά θέματα υγείας που προέκυψαν αλλά και οι οικονομικές και οι πολιτικές εξελίξεις στη Γερμανία, τη μεγάλη ηττημένη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν οδυνηρά και επηρέασαν σημαντικά τη ζωή του συνθέτη.

2.4.1 Εξελίξεις στην Ελλάδα

Την περίοδο 1915-1936 η Ελλάδα ταλανίζεται από τον Εθνικό Διχασμό. Κύρια αιτία υπήρξε η διαφωνία του βασιλιά Κωνσταντίνου και του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου σχετικά με τη συμμετοχή ή μη της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Τον Ιούνιο του 1917, μετά από έντονες συγκρούσεις και εσωτερικές περιπέτειες που διαίρεσαν τη χώρα στα δύο, ο Ελ. Βενιζέλος, αναλαμβάνει την πρωθυπουργία και συντάσσεται στο πλευρό της Αντάντ⁵⁴ (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους τ. ιε΄ 1978: 19, 46-47). Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος παραιτείται μετά από απαίτηση των συμμάχων και αναλαμβάνει τη βασιλεία ο δευτερότοκος γιος του Αλέξανδρος Α΄ (1893-1920). Το 1918 ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος τελειώνει με νίκη της Αντάντ

⁵⁴ Αντάντ (από τη γαλλική λέξη entente «συμφωνία, συνεννόηση»). Ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τον 19ο αιώνα στη γλώσσα της διπλωματίας για να δηλώσει διπλωματικές προσεγγίσεις ή συμφωνίες ανάμεσα σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Οι όροι Εγκάρδια Συνεννόηση (Entente Cordiale) και Τριπλή Αντάντ (Triple Entente) περιλαμβάνουν τις διμερείς συμφωνίες ανάμεσα στη Γαλλία και τη Ρωσία, τη Βρετανία και τη Γαλλία, και τέλος, τη Ρωσία και τη Βρετανία, που οδήγησαν τις τρεις Δυνάμεις σε ένα κοινό μέτωπο εναντίον της Γερμανίας και της Αυστροουγγαρίας κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο (Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα 1996: 355).

και την υπογραφή της συνθήκης των Βερσαλλιών (15/28 Ιουνίου 1919). Στις 28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1920 υπογράφεται η Συνθήκη των Σεβρών μεταξύ των συμμάχων και της Τουρκίας, στην οποία εκτός των άλλων αποφασίζεται η προσωρινή (για 5 χρόνια) διοίκηση της Σμύρνης και της γύρω περιοχής στην Ελλάδα.⁵⁵

Ακολουθούν ο Μικρασιατικός πόλεμος (1919-1922) και η Μικρασιατική καταστροφή (Αύγουστος-Σεπτέμβριος) με τραγικές συνέπειες για τον ελληνισμό και στις δύο πλευρές του Αιγαίου. Στις 13 Σεπτεμβρίου 1922 πυρπολείται η Σμύρνη από τον κεμαλικό στρατό. Συνολικά 1.300.000 πρόσφυγες έρχονται στην Ελλάδα. Τον Νοέμβριο του 1920 ο Ελ. Βενιζέλος χάνει στις εκλογές από τον Πατρινό Δημήτριο Γούναρη (1867-1922) και επανέρχεται με δημοψήφισμα ο έκπτωτος βασιλιάς Κωνσταντίνος (ο.π., 147, 150). Τον Σεπτέμβριο του 1922, μετά την κατάρρευση του μετώπου, εκδηλώνεται κίνημα αξιωματικών του στρατού υπό τον Νικόλαο Πλαστήρα (1883-1953). Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος αναγκάζεται να φύγει οριστικά από την Ελλάδα και ανεβαίνει στον θρόνο ο γιος του Γεώργιος Β' (1890-1947). Οκτώ στελέχη της βασιλικής παράταξης παραπέμπονται σε δίκη για «εσχάτη προδοσία», έξι από τα οποία εκτελούνται στο Γουδή, γιατί κρίθηκαν υπαίτιοι για τη Μικρασιατική Καταστροφή (ο.π., 253-259). Μεταξύ αυτών και ο Δ. Γούναρης, προσωπικός φίλος του Δημήτρη Λιάλιου.

Στις 24 Ιουλίου 1923 η Ελλάδα υποχρεώνεται να υπογράψει τη σκληρή και ταπεινωτική συνθήκη της Λωζάννης. Το 1924 ανακηρύσσεται από τη Βουλή Αβασίλευτη Δημοκρατία. Αναλαμβάνει πρωθυπουργός ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου (1876-1936) και Πρόεδρος της Δημοκρατίας ο ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης. Ακολουθεί περίοδος πολιτικής αστάθειας, διχασμός και οικονομική κρίση (1929-1932), (ο.π., 277, 280 κ.ε.).

Τον Οκτώβριο του 1935 οι αντιβενιζελικοί επαναφέρουν με πραξικόπημα τη Βασιλευόμενη Δημοκρατία. Τον Νοέμβριο επιστρέφει από την εξορία ο Βασιλιάς Γεώργιος Β' και τον Απρίλιο του 1936 αναλαμβάνει την πρωθυπουργία ο Ιωάννης Μεταξάς (1871-1941). Στις 4 Αυγούστου επιβάλλεται δικτατορία από τον Ι. Μεταξά με τη συγκατάθεση του βασιλιά (ο.π., 370, 379-380).

2.4.2 Εγκατάσταση στο Μόναχο

Προς το τέλος του 1920, μετά τη λήξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, η οικογένεια του Δημήτρη Λιάλιου εγκαταστάθηκε στο Μόναχο, που ήταν και η διακαής επιθυμία του συνθέτη. Το ιδιαίτερο δέσιμο που είχε με αυτήν την πόλη φανερώνεται και από τη σημείωση «Πάλι για τον τόπο μου» στην παρτιτούρα του έργου *Wieder nach München* (TAL 512). Μαζί τους πήγε η αδελφή του συνθέτη Πανωραία, για να βοηθήσει τους πρώτους μήνες και έμεινε μέχρι τον Ιανουάριο του 1922, όπως φαίνεται από την αλληλογραφία. Μάλιστα στο ίδιο βαπόρι για το Μόναχο συνταξίδευαν μέχρι την Τεργέστη με το ζεύγος Σκλαβούνου και τα δύο τους αγόρια, που πήγαιναν στην Καρλσρούη. Αργότερα, ο Μανώλης, ο μικρότερος γιος της οικογένειας Σκλαβούνου, παντρεύτηκε την Έλσα.

⁵⁵ Η οριστική τύχη της ζώνης της Σμύρνης θα κρινόταν μετά από 5 χρόνια με ψήφισμα του τοπικού κοινοβουλίου.

Η οικογένεια έζησε αρχικά για ένα σύντομο χρονικό διάστημα στην πανσιόν «Dreier» μέχρι που βρήκαν και νοίκιασαν ένα επιπλωμένο διαμέρισμα. Τον επόμενο χρόνο η ιδιοκτήτρια μετά από κάποιες δικαστικές μάχες πήρε τα έπιπλα της αναγκάζοντας τον Δημήτρη και την Ειρήνη να επιπλώσουν μόνοι τους το σπίτι και να αγοράσουν και όλες τις ηλεκτρικές συσκευές. Μαζί νοίκιασαν κι ένα πιάνο που στα δύσκολα από άποψη πληθωρισμού χρόνια τους κόστιζε «25 χρυσά μάρκα το μήνα» (Επιστολή 23-10-1923 αρ. 219).

Το διαμέρισμα ήταν μεγάλο και βρισκόταν στο κέντρο, σε μία ωραία περιοχή κοντά στις όχθες του ποταμού Isar που διασχίζει το Μόναχο, στην οδό Erhardt Strasse 8/11 (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 20). Είχε οκτώ δωμάτια, πέντε μπροστά και τρία πίσω, καθώς και δύο μπάνια στις δύο άκρες των πίσω δωματίων. Λίγο πιο κάτω, στη γωνία του δρόμου, υπήρχε μια ταβέρνα από όπου η Γερμανίδα κοπέλα του σπιτιού έπαιρνε κάθε βράδυ στις οκτώμισι, που ήταν η ώρα του φαγητού, μισό λίτρο μπύρα για τον Δημήτρη Λιάλιο. Στο πίσω μέρος του σπιτιού περνούσε ένας δρόμος εξοχικός δίπλα στην όχθη του ποταμού, που περιστοιχιζόταν από μια αλέα με μεγάλα δέντρα, όπου ο κόσμος που έμενε εκεί γύρω πήγαινε για περίπατο και για υπασία (Σκλαβούνου Μαίρη 2017: 7). Στο σπίτι αυτό η οικογένεια έζησε περίπου δεκαέξι χρόνια.

2.4.3 Υποπρόξενος στο Μόναχο

Ήδη από τον πρώτο χρόνο της εγκατάστασής τους στο Μόναχο ανατέθηκε στον Δημήτρη Λιάλιο η θέση του υποπρόξενου της Ελλάδας (Μάρτιος 1921), θέση που διατήρησε εκτός μιας ολιγόχρονης διακοπής ως το τέλος της διαμονής τους εκεί (Επιστολή 22-02/07-03-1921 αρ. 70):

*[...] Κύριε επιτετραμμένε,
Έλαβα το από 12/25 Φεβρουαρίου υπ. αριθμ.213 υμέτερον έγγραφον σχετικά με διορισμού μου και διαβεβαιώ υμάς ότι θα πράξω παν δυνατόν όπως ανταποκριθώ εις την εμπιστευθείσαν εντολήν. [...]*

Διορίστηκε «υπηρεσιακός» και όχι «διπλωματικός» υποπρόξενος, σε θέση άμισθη (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 26). Για κάποιο διάστημα προσπάθησε να διεκδικήσει μισθό, χωρίς όμως επιτυχία. Η θέση του, όμως, εξασφάλιζε άδεια παραμονής για τον ίδιο και την οικογένειά του, κάτι που δεν ήταν αυτονόητο εκείνη την εποχή. Επίσης, του προσέθετε κύρος, το προνόμιο να συναναστρέφεται με διπλωμάτες αλλά και μια δικαιολογία να ζεί στη Γερμανία. Παράλληλα, δραστηριοποιούνταν ως μεσάζοντας, διευκολύνοντας τις εμπορικές συναλλαγές Ελλήνων επιχειρηματιών με διάφορες γερμανικές βιομηχανίες.

Τα επίσημα καθήκοντά του περιλάμβαναν την εξυπηρέτηση όλων των Ελλήνων που έφταναν τελικά στο Μόναχο κυρίως για σπουδές, δηλαδή τη θεώρηση ή έκδοση διαβατηρίων, όπως και την έκδοση πιστοποιητικών ή άλλων δημόσιων εγγράφων σχετικών με την παραμονή τους εκεί. Όπως όμως φαίνεται από σχετικές επιστολές, η φροντίδα του δεν περιοριζόταν στα τυπικά του καθήκοντα, καθώς αναλάμβανε την υποστήριξη των φοιτητών και σε προσωπικό επίπεδο. Μεταξύ άλλων συμβούλευε τους γονείς που ήθελαν να στείλουν τα παιδιά τους για σπουδές στη Γερμανία και τους ενημέρωνε για θέματα σχετικά με τον αριθμό των φοιτητών που δέχονταν, τη γλώσσα, αλλά και με τη διαμονή και το συνάλλαγμα (Επιστολή 27-05/09-06-1921 αρ. 102).

[...] Έλαβον γνώσιν επιστολής του Μπάμπη Ρηγόπουλου διά κάποιον όστις θέλει να έλθει να σπουδάσει εδώ, ομοίως έλαβον σχετικήν επιστολήν του κ. Πραποπούλου εις όν και θα απαντήσω, καθημερινώς δε λαμβάνομεν αιτήσεις από διαφόρους οι οποίοι θέλουν να έλθουν ενταύθα λόγω σπουδών. [...]

Πρόξενος της Ελλάδας ήταν τότε ο Γερμανός Ernst-Jordan von Bassermann. Ήταν φιλέλληνας, μιλούσε και έγραφε ελληνικά, μάλιστα του άρεσε να υπογράφει και στα ελληνικά τα επίσημα έγγραφα. Είχε σπουδάσει Ιστορία της Τέχνης και είχε γράψει και βιβλία πάνω σε αυτό το θέμα. Το πραγματικό του πάθος, όμως, ήταν η ωρολογοποιία και είχε κάνει μια πολύ μεγάλη συλλογή από ρολόγια, που χάρισε στην πόλη του Μονάχου. Ο πατέρας του, κι αυτός μεγάλος φιλέλληνας, είχε δώσει χρήματα για τις ανασκαφές στην Αίγινα και τον Ορχομενό. Ο πρόξενος μάλιστα είχε επισκεφτεί την Ελλάδα, για να παρακολουθήσει τις ανασκαφές (Σκλαβούνου Έλσα, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 29 Απριλίου 2010). Ωστόσο, παραμελούσε τα καθήκοντά του και η ελληνική κοινότητα είχε πολλά παράπονα από αυτόν. Ως υποπρόξενος ο Δημήτρης Λιάλιος συμεριζόταν και μετέφερε αυτό το αίσθημα δυσαρέσκειας. Αποτέλεσμα των εκδηλώσεων αυτής της δυσαρέσκειας ήταν να απολυθεί. Έτσι ξεκίνησε ένας αγώνας από συγγενείς και φίλους στο Υπουργείο Εξωτερικών και αλλού, για να ξαναπάρει τη θέση του. Ο δεύτερος διορισμός του έγινε το καλοκαίρι του 1925, μετά από πολύ χρόνο, πολλούς κόπους και χρονοβόρες παραστάσεις σε υπουργικά γραφεία. Στο μεταξύ, όμως, ο κόσμος που είχε ανάγκη από εξυπηρέτηση δεν σταμάτησε να του απευθύνεται και αυτό τον απασχολούσε πολύ χρόνο (Επιστολή 07-06-1923 αρ. 207).

[...] Είμαι πάντα στενοχωρημένος διότι μου μένει τόσοσ ολίγος καιρός δια την μουσικήν καθόσον όλος ο κόσμος εξακολουθεί να αποστίνεται προς εμέ δι' υποθέσεις του και χάνω τον καιρόν μου αλληλογραφών. Και ο κ. Μαραγκόπουλος, [...] μεταξύ άλλων μου γράφει να φροντίσω διά τον υιόν του, να του δώσω πληροφορίας. Και ο κ. Μεσσηνέζης⁵⁶ με έκαμεν επίτροπον του υιού του και ούτω όλοι απευθύνονται προς εμέ και είναι ενθουσιασμένοι ότι ενταύθα ευρίσκεται εγκατεστημένος ιδικός των, ως λέγουν άνθρωπος, αλλ' ουδείς ύψωσεν φωνήν διαμαρτυρίας διά την άδικην απόλυσίν μου. [...]

Το γεγονός ότι έπαιρνε πολύ σοβαρά το ρόλο του ως υποπρόξενου φαίνεται επίσης και από την εμπλοκή του π.χ. ως μέλος της ένωσης προξένων Μονάχου (Konsular-Vereinigung München).

2.4.4 Οικονομικοί πόροι και απασχόληση

Παρόλο που η οικονομική κατάσταση της οικογένειας του Δημήτρη και της Ειρήνης ήταν πάρα πολύ ανθηρή, ο συνθέτης ήταν προσεχτικός με τα έξοδα τους. Φρόντιζε όσο μπορούσε να υπάρχει το επίπεδο ζωής που είχε η γυναίκα του και ο ίδιος όταν ζούσαν στην Ελλάδα, όμως υπήρχε μέτρο στα έξοδα και τις διασκεδάσεις. Οι πόροι τους προέρχονταν από τόκους καταθέσεων σε τράπεζες ελληνικές, γερμανικές και αγγλικές και ένα ενοίκιο από τον υδρόμυλο που είχε αφήσει στον αδελφό του Παναγιώτη. Επίσης, είχαν εισοδήματα

⁵⁶ Συγγενής του από τη μεριά της συζύγου του, ιδιοκτήτης της εταιρείας M.A. Messinesi & Co. General Commission Insurance & Shipping Agents and Import & Export Merchants (Επιστολή αρ. 122).

από την αξιοποίηση της οικογενειακής περιουσίας της Ειρήνης (ενοικίαση ακινήτων) και τις δραστηριότητες στην αγορά συναλλάγματος.

Αυτό, όμως, δεν τον έκανε να επαναπαυθεί, κάτι το οποίο τον ωφέλησε αργότερα. Έτσι, τα πρώτα χρόνια της διαμονής τους εκεί μέχρι το 1926 εργαζόταν παράλληλα ως εμπορικός αντιπρόσωπος σε συνεργασία με τον αδελφό του, αγοράζοντας και αποστέλλοντας αυτοκίνητα, μηχανές, σούστες, γεωργικά εργαλεία, έμβολα αρότρων, λουριά φρένων, κολλητικό μείγμα, διάφορα ανταλλακτικά, εξαρτήματα και πρώτες ύλες σε Έλληνες επιχειρηματίες. Ο όγκος της αλληλογραφίας δηλώνει πως ήταν μια πλήρης απασχόληση. Ο Δημήτρης Λιάλιος είχε το προφίλ ενός σοβαρού, συνεπή και αξιόπιστου επαγγελματία, όπως φαίνεται και από το απόσπασμα επιστολής σε Έλληνα καπνέμπορα (Επιστολή 16-05-1921 αρ. 100).

[...] Έλαβον την επιστολήν σας 16 παρελθόντος και συμφώνως εφρόντισα διά την τιμήν και όρους παραγγελίας μίας σιγαροποιητικής μηχανής, ελπίζω δε εντός ολίγων ημερών να έχω προσφοράς τας οποίας θα σας μεταδώσω αμέσως. Εν τω μεταξύ διά να λάβω σαφήν ιδέαν επεσκέφθην ένα εργοστάσιον σιγαρέτων και είδον εν λειτουργία τοιαύτας μηχανάς. [...]

Όμως ο Παναγιώτης αν και ήταν έντιμος, καλοπροαίρετος και με μεγάλο σεβασμό και θαυμασμό για τον αδελφό του, δεν είχε χαρακτηριστικά επιχειρηματία. Δεν ήταν ο άνθρωπος που θα μπορούσε να βασιστεί κανείς για να κάνει μαζί του δουλειά. Αναλάμβανε πολύ περισσότερες υποθέσεις από όσες μπορούσε να φέρει εις πέρας, ήταν συγκεντρωτικός και αναποτελεσματικός.⁵⁷ Ο Δημήτρης έχει γνώση των αδυναμιών του αδελφού του, εκφράζει τις ανησυχίες του και τον παρακινεί να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της εποχής (Επιστολή 11/24-01-1921 αρ.60):

[Ε]ίναι καταπληκτική η εργασία την οποίαν έχουν εις παραγγελίας και λυπούμαι ότι ημείς ακόμη δεν κατορθώσαμε να κάμωμεν εργασίαν τινά αφού και ημείς έχουμε εξίσου καλὰς πηγὰς και δυνάμεθα ίσως να προσφέρουμε και ευθυνότερας τιμάς. Χρειάζεται όμως κάποια συστηματοποίηση της εργασίας αυτής και νομίζω καιρός να ασχοληθείς όπως ήδη προέγραψα. [...]

Παρόλα αυτά, μιλώντας για τον πατέρα του ο γιος του τόνισε ότι: «Η μουσική ήταν η κύρια ασχολία του. Όλα τα άλλα ήταν πάρεργα» (Λιάλιος Γιώργος, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 5 Σεπτεμβρίου 2008).

Δεν ήρθαν όμως τα πράγματα όπως τα υπολόγιζε, γιατί κανείς δεν μπορούσε να φανταστεί πως η κατάσταση στην Ελλάδα, στο Μόναχο αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο θα εξελισσόταν όπως εξελίχθηκε. Ο υπερπληθωρισμός στη Γερμανία διήρκησε 3 χρόνια (Ιούνιος 1921 - Ιανουάριος 1924). Στο διάστημα αυτό το κόστος ζωής αυξήθηκε 15 φορές. Όσο έπεφτε η αξία του νομίσματος, τόσο περισσότερα μάρκα χρειαζόταν η επιτροπή των αποζημιώσεων για ν' αγοράσει συνάλλαγμα. Ένα καρότσι γεμάτο μάρκα δεν αρκούσε για ν' αγοράσει κανείς ούτε μια εφημερίδα. Υπήρχε έλλειψη ειδών πρώτης ανάγκης και πείνα, εσωτερικά μίσση και ταραχές, αρρώστιες που δεν υπήρχαν οι συνθήκες για να γιατρευτούν. Πάνω από όλα, όμως, υπήρχε μια υποβόσκουσα, επικίνδυνη νέα πολιτική αντίληψη που θα

⁵⁷ Συνάγεται από τη μελέτη του συνόλου των επιστολών.

αναστάτωνα ολόκληρη την Ευρώπη και θα άφηνε τα σημάδια της για πολλές δεκαετίες μετά (Επιστολή 27-11-1923 αρ. 224).

[N]α φροντίσεις εγκαίρως δι' άλλους δύο τενεκέδες νέας σοδείας ίνα μη μένουμε χωρίς έλαιον το οποίον είναι απαραίτητον τοσούτον μάλλον αφού το βούτυρον και λίπος εν γένει σπανίζει ενταύθα. Τα δολλάρια διετέθησαν επωφελώς εις τρόφιμα, άνευ αυτών δε θα είχομεν σήμεραν ζάχαριν. [...]

Ανήσυχος ο Δημήτρης Λιάλιος ζητούσε να του στέλνουν ταχυδρομικώς τον Νεολόγο Πατρών και αθηναϊκή εφημερίδα της αντίθετης πολιτικής πλευράς, ώστε να είναι ενήμερος και για τις δύο απόψεις (Επιστολή 03/16-10-1922, αρ. 173) και παρακολουθούσε στενά τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις (Επιστολή 12/25-04-1922 αρ. 158):

[B]λέπω δε μετά φόβου το μέλλον διότι τα πάντα εδώ υψώθησαν και τείνουν να φθάσουν τας τιμάς της παγκοσμίου αγοράς, εξ άλλου τα έξοδά μας αυξάνουν διότι τα παιδιά μεγαλώνουν. Σήμεραν θα ήμην εντάξει αν είχαν το τετραπλάσιον εισόδημα. Αλλά το ενοίκιον των προικίων μαγαζιών θα εξακολουθήσει το ίδιον προπολεμικόν επί δύο έτη ακόμη το δε υπουργείον⁵⁸ θα μας κάμει πολύ γελοίαν τινά αύξησιν ενώ το κράτος ως μανθάνω θα επιβάλει μεγάλον φόρον οικοδομών. Το εισόδημα δε του ιδικού μου μικρού κεφαλαίου είναι ατυχώς ως επί το πλείστον εις δραχμάς. [...]

Παρ' όλα αυτά ο Δημήτρης Λιάλιος ήθελε να συνεχίσει να διαμένει στη Γερμανία (Επιστολή 15-11-1923 αρ. 221).

[...] Το μέλλον το βλέπω άσχημον δι εδώ, προβλέπω δε και αγρίαν εκμετάλλευσιν των ξένων. Αλλά μία φορά ημείς εγκαταστάθημεν και είναι ανάγκη με κάθε τρόπον να κρατηθώμεν. [...] Προς το παρόν περιορίσθημεν αλλεώς και επί πλέον των δύο εβδομάδων ήδη δεν εξήλθομεν το εσπέρας. Πρέπει κανείς να προλαμβάνει διότι ο βίος έχει και απρόοπτα. [...]

2.4.5 Οικογενειακή ζωή και κοινωνικές σχέσεις

Ο Δημήτρης Λιάλιος αγαπούσε το Μόναχο και του άρεσε η ζωή εκεί (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 23). Δεν του πολυάρεσε να ταξιδεύει. Ήταν άνθρωπος πράος, ήσυχος και καθόλου φιλόδοξος. Περισσότερο τον ενδιέφερε η δουλειά του και «συγκεκριμένα τον ενδιέφερε απόλυτα και καθαρά η μουσική» (Λιάλιος Γιώργος, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 5 Σεπτεμβρίου 2008).

Η οικογένεια μεγάλωνε, καθώς ήρθαν και άλλα παιδιά (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 24 και Εικόνα 25). Στο τέλος της ίδιας χρονιάς, στις 27 Δεκεμβρίου 1920, γεννιέται το τρίτο παιδί, η Μαρία. Νονά της γίνεται η Πανωραία, στην οποία η μικρή είχε μεγάλη αδυναμία. Το 1922 η Πανωραία γυρίζει στην Ελλάδα και επιστρέφει στο Μόναχο τον Ιανουάριο του 1925, όταν γεννήθηκε ο Γιώργος. Η Μαίρη Σκλαβούνου (2017: 9) γράφει:

[...] Όλα τα παιδιά πήγαν εκεί στο σχολείο, αλλά όσο ήταν μικρά, είχαν τις γκουβερνάντες τους που κάποιες έμειναν μαζί τους για χρόνια. Τα βοηθούσαν στις καθημερινές τους ασχολίες και αργότερα στα μαθήματα, τα πήγαιναν στο Deutsches Museum για να

⁵⁸ Πρόκειται για το Υπουργείο Συγκοινωνιών το οποίο νοίκιαζε κάποια μαγαζιά στην Πλατεία Συντάγματος ιδιοκτησίας των αδελφών Πάλλη τα οποία διαχειριζόταν ο Δημήτρης Λιάλιος (Επιστολή 11-10-1926 αρ. 444 και Επιστολή 21-05-1931 αρ. 573).

*παρακολουθούν διαλέξεις αλλά και σε καθημερινούς μεγάλους περιπάτους, βρέχει-
χιονίζει. Η αγαπημένη τους γκουβερνάντα ήταν η Louise von Schmuck, που είχε μεγάλη
μόρφωση και ήταν χρυσός άνθρωπος. Αγαπούσε πολύ τα παιδιά και όταν πήγαινε μαζί
τους στο δάσος, τους έδειχνε τα διάφορα φυτά και τους μάθαινε τα ονόματά τους.
Μάζευαν και μανιτάρια γιατί γνώριζε όλες τις ποικιλίες. [...]*

Η Έλσα και η Μαρία έκαναν μαθήματα πιάνου με τη μουσικό Σύλβια Βάλβη.⁵⁹ Στο σπίτι είχαν μία υπηρέτρια, μία μαγείρισσα και μία καθαρίστρια. Κάθε χρόνο τους έστελναν λάδι από τον ελαιώνα τους στο Μπεγουλάκι, στον Γλαύκο, όπως και τυρί, μέλι, σαπούνη και σταφίδες, κάτι που ήταν αρκετά πολύπλοκο λόγω διαφόρων κυβερνητικών απαγορεύσεων και των δυσκολιών που προέβλεπαν οι μεταφορικές εταιρείες (Επιστολή 26-01-1922 αρ. 143).⁶⁰

*Η Μαμά μού γράφει ότι ανεχώρησε το έλαιον και υποθέτω μαζί και το τυρί και
ανυπομόνως το περιμένουμε διά να φάγωμεν και ημείς μια φορά μακαρόνια της
προκοπής [...].*

Του συνθέτη του άρεσε η τάξη και η τήρηση των κανόνων του σπιτιού. Η οικογένεια είχε σταθερές ώρες εργασίας, φαγητού και ανάπαυσης και ο Δημήτρης Λιάλιος δεν ήθελε να τις παραβιάζουν εξωτερικοί παράγοντες. Όντας πολύ επιμελής και πάντα απασχολημένος δεν περνούσε πολύ χρόνο με τα παιδιά. Η μητέρα, όμως, έμενε μαζί τους στο δωμάτιό τους για το βραδινό φαγητό. Εκείνος, όπως περιγράφει ο Γιώργος Λιάλιος (πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 6 Μαΐου 2006) αλλά και η Έλσα Σκλαβούνου (πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 31 Ιανουαρίου 2007), πήγαινε στο γραφείο του και συνέθετε (κατευθείαν στην παρτιτούρα) και μετά πήγαινε στο σαλόνι όπου ήταν το πιάνο και δοκίμαζε ό,τι είχε γράψει.

Σύμφωνα με μαρτυρίες της κόρης του (Μαρία Τζίνη, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 17 Δεκεμβρίου 2006) η Ειρήνη μεγάλωσε σε μια ιδιαίτερα κοινωνική οικογένεια. Ο Δημήτρης από την άλλη, παρόλο που ήταν επίσης κοινωνικός, ήταν και εσωστρεφής και η κοινωνική του ζωή δεν ήταν κοσμική. Δεν εξέφραζε τον εαυτό του ανοιχτά, είχε αυτοκυριαρχία και αυτοσυγκράτηση και δεν επεδίωκε καθόλου την προβολή. Ήταν αγαπητός στους φίλους του και τον εκτιμούσαν, γιατί, ενώ ήταν λιγόλογος, αυτά που έλεγε είχαν βαρύτητα, ήταν ευχάριστος στις παρέες και πιστός φίλος.

Το ζευγάρι είχε πλούσια κοινωνική ζωή είτε με τα μέλη της ελληνικής κοινότητας, είτε με Γερμανούς και άλλους ξένους με τους οποίους συνδέθηκαν φιλικά. Είχαν ευρύ κύκλο που αποτελούνταν από ανθρώπους του πνεύματος. Από διηγήσεις των παιδιών του φαίνεται πως ο Δημήτρης Λιάλιος απολάμβανε κυρίως τις επισκέψεις στο σπίτι τους, όταν γίνονταν ενδιαφέρουσες συζητήσεις οι οποίες του έδιναν τη χαρά της επικοινωνίας και της ενημέρωσης, είτε αυτή αφορούσε την οικονομία, την πολιτική, την κοινωνία, τις τέχνες ή την επιστήμη. Οι πιο ξεχωριστές ήταν αυτές μεταξύ του Αρχιμανδρίτη της ελληνικής εκκλησίας των Αγίων Πάντων του Μονάχου, Χρυσόστομου Δημητρίου⁶¹ και του

⁵⁹ Η Σύλβια Βάλβη ήταν από την Κέρκυρα ή την Κεφαλονιά και όταν επέστρεψε στην Ελλάδα εργάστηκε ως λυρική τραγουδίστρια (Σκλαβούνου Έλσα, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 13 Απριλίου 2011).

⁶⁰ Συχνά στις επιστολές του ο Δημήτρης Λιάλιος αναφέρεται στο λάδι που το έχουν ανάγκη και αργεί να έρθει.

⁶¹ Δημητρίου Χρυσόστομος (Πειραιάς 1890 – Αθήνα 1958): Διδάκτωρ θεολογίας, με ειδικές σπουδές στο Μόναχο. Υπήρξε αρχιγραμματέας της Ιεράς Συνόδου για δύο χρόνια. Το 1934 εκλέχθηκε μητροπολίτης Ζακύνθου και από την έναρξη της αρχιερατείας του έδειξε φιλική στάση προς τους εβραίους του νησιού, με

Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή,⁶² οι οποίοι είχαν μεγάλες και έντονες διαφωνίες, όμως σε υψηλό και πολιτισμένο επίπεδο. Ο πρώτος ήταν βασιλικός και ο δεύτερος βενιζελικός. Ο ίδιος ο συνθέτης στις πολιτικές του θέσεις ήταν μετριοπαθής. Άλλοι στενοί φίλοι ήταν ο Ιωάννης Ξηροτύρης,⁶³ ο γιατρός Βιτάλης, που εκτός από οικογενειακός τους γιατρός ήταν τόσο στενός φίλος που τα παιδιά τον φώναζαν «θείο» και πήγαινε στο σπίτι τους συνέχεια και χωρίς να υπάρχει ιατρική ανάγκη, ο χειρουργός Πέτρος Κόκκαλης⁶⁴ και ακόμα ένας Πολωνός ευγενής και η γυναίκα του, η πριγκίπισσα Υψηλάντη και ο άνδρας της, ένας Γερμανός κόμης που λεγόταν von Pappenheim.

αποτέλεσμα να επικριθεί από φανατικούς ομόθησκούς του. Στη διάρκεια της ιταλικής Κατοχής ανέπτυξε φιλανθρωπική δράση και πέτυχε την αποφυλάκιση κρατουμένων. Συνελήφθη και εκτοπίστηκε στην Αθήνα για έναν χρόνο. Επέστρεψε στην έδρα τον Νοέμβριο του 1943, αφού η Ζάκυνθος είχε περιέλθει στους Γερμανούς. Λόγω της γερμανομάθειάς του είχε άμεση επικοινωνία με τις αρχές του νησιού. Λέγεται ότι ο Χρυσόστομος έστειλε ένα τηλεγράφημα στον Χίτλερ, με το οποίο του υπενθύμισε ότι είχαν συναντηθεί στο Μόναχο και τον διαβεβαίωσε ότι οι «εβραίοι της Ζακύνθου ανήκαν στο ποίμνιό του» και ήταν τελείως ακίνδυνοι, καθώς και ότι επακολούθησε διαταγή να παραμείνουν οι εβραίοι στη Ζάκυνθο με την ευθύνη του μητροπολίτη και του δημάρχου. Σίγουρα πάντως με τη δική του βοήθεια γλίτωσαν οι εβραίοι της Ζακύνθου από τους ναζί (πρβ. <https://www.jewishmuseum.gr/mitropolitiz-zakynthoy/>, ανακτήθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2020). Σύμφωνα με μαρτυρίες της κόρης του συνθέτη, (Σκλαβούνου Έλσα, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 13 Απριλίου 2011), για κάποιο διάστημα δίδαξε ελληνικά στην ίδια και στ' αδελφία της. Επίσης αναφέρεται ως μέλος της διοργανωτικής επιτροπής της φιλανθρωπικής συναυλίας στις 24 Απριλίου 1923 στο Μόναχο (βλ. Χρονολόγιο 1923, Συναυλία 4η Κριτική 1η).

⁶² Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή (1873-1950): Διάσημος Έλληνας μαθηματικός ο οποίος γεννήθηκε στο Βερολίνο και πέθανε στο Μόναχο. Έγραφε και μελετούσε σε έξι γλώσσες. Ήταν σοφός ερευνητής και δάσκαλος για τον οποίο οι μεγαλύτεροι μαθηματικοί του κόσμου μιλούσαν με απέραντο θαυμασμό. Ο Αϊνστάιν τον χαρακτήριζε υπέροχο για το ήθος και τη μόρφωσή του και ο Καραθεοδωρή συνεργάστηκε μαζί του λύνοντας τις εξισώσεις και κάνοντας τις μαθηματικές πράξεις που επαλήθευαν τις θεωρίες του. Υπάρχει αίθουσα στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου με το όνομά του (πρβ. <https://www.karatheodori.gr/index.php/biography>, ανακτήθηκε στις 14 Φεβρουαρίου 2020).

⁶³ Ιωάννης Ξηροτύρης (1900-2004): Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών και υπήρξε διδάκτορας του Πανεπιστημίου του Μονάχου. Ήταν φίλος της οικογένειας Λιάλιου και έκανε μαθήματα ελληνικών στα παιδιά. Μαζί του διάβασαν το βιβλίο *Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου* της Πηνελόπης Δέλτα (Σκλαβούνου Έλσα, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 3 Σεπτεμβρίου 2008). Αργότερα έγινε διευθυντής του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και είχε την έδρα της κοινωνιολογίας στη Βιομηχανική Σχολή Θεσσαλονίκης. Υπήρξε βαθειά συνειδητοποιημένος δημοτικιστής.

⁶⁴ Πέτρος Κόκκαλης (1896-1962): Έλληνας χειρουργός, αντιστασιακός και ακαδημαϊκός. Έφερε στην Ελλάδα καινοτόμες μεθόδους θεραπείας της φυματίωσης, της θεραπείας των κρυσταλλικών που έσωσε πολλούς Έλληνες στρατιώτες που ήταν στο βουνό κατά τη διάρκεια του εμφυλίου. Ήταν πρωτοπόρος στον τομέα των μεταμοσχεύσεων από το 1958, της χειρουργικής θώρακος, της νευροχειρουργικής και της χειρουργικής της καρδιάς. Όταν άκουγε πως κάποιος δεν είχε λεφτά για μια εγχείρηση, έλεγε «φέρτε τον σε μένα» και «κάντε το καλό, θα το βρείτε απ' το λαό», «μη διαχωρίζετε τους ανθρώπους ανάλογα με την πολιτική τους τοποθέτηση ή την οικονομική τους κατάσταση». Είχε εξαιρετική πατριωτική και κοινωνική προσφορά (πρβ. <https://www.kokkalisfoundation.gr/petros-kokkalis>, ανακτήθηκε στις 27 Ιανουαρίου 2020).

Στον κύκλο των καλλιτεχνών βρισκόταν και η Αλεξάνδρα Τριάντη⁶⁵ που ήταν συχνή επισκέπτρια και πολύ φίλη, η σοπράνο Maria Ivogün⁶⁶, η Rott, χορεύτρια, η Anna Barbara Speckner, τσεμπαλίστα, με τον σύζυγό της τον μουσικολόγο Θρασύβουλο Γεωργιάδη⁶⁷ και η υψίφωνος Κάκια Σκληρού.⁶⁸

⁶⁵ Αλεξάνδρα Τριάντη, το γένος Κοτζιά (1896-1977): Μετζοσοπράνο. Γεννήθηκε στην Αθήνα και σπούδασε τραγούδι με τον Κίμωννα Τριανταφύλλου στο Ωδείο Αθηνών, από όπου έλαβε δίπλωμα με διακρίσεις το 1921. Κατά τη δεκαετία του 1920 έλαβε μέρος σε συναυλίες με την ορχήστρα του Ωδείου Αθηνών, υπό τη διεύθυνση του Δ. Μητρόπουλου και του Α. Marsick. Συνέχισε τις σπουδές της στη Βιέννη με τον Philip Forsten. Η διεθνής της σταδιοδρομία ξεκίνησε στο Volkshaus της Βιέννης το 1927. Το 1928 πρωτοεμφανίστηκε στο Βερολίνο με τον πιανίστα Michael Raucheisen και ακολούθησαν πολυάριθμα ρεσιτάλ στην Ευρώπη και στην Αμερική. Την περίοδο 1930-1950 συγκαταλεγόταν στις σπουδαιότερες τραγουδίστριες του Lied. Τραγουδούσε σε duo με την αυστριακή σοπράνο Maria Ivogün. Στη δισκογραφική της δραστηριότητα περιλαμβάνονται εκτελέσεις Lieder του Hugo Wolf, τα οποία ηχογραφήθηκαν στο Λονδίνο από την Hugo Wolf Society. Από το τέλος της δεκαετίας του 1950 σταμάτησε τις σκηνικές εμφανίσεις και αφιερώθηκε στη διδασκαλία του τραγουδιού. Ίδρυσε τον Σύλλογο «Οι Φίλοι της Μουσικής» – του οποίου διετέλεσε αντιπρόεδρος (1957-1968) και πρόεδρος (1968-1977). Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Μεγάλου Μουσικής Αθηνών, για την ανέγερση του οποίου δώρισε όλη της την περιουσία στον σύλλογο «Οι φίλοι της Μουσικής» και στο οποίο υπάρχει μια αίθουσα χωρητικότητας 1.750 θεατών η οποία φέρει το όνομά της. Επίσης διετέλεσε μέλος του ΔΣ της ΕΛΣ κατά το 1956 και κατά την περίοδο 1974-1977. Πρώτος σύζυγός της ήταν ο Γ. Τριάντης, έμπορος από την Πάτρα και συνθέτης εκκλησιαστικής μουσικής. Αυτός ήταν ο πρώτος που πίστεψε στο ταλέντο της, τη στήριξε και την ακολούθησε στη διεθνή καριέρα της. Στη συνέχεια παντρεύτηκε τον Δημήτρη Παπαλέξη, πρόξενο στη Βουδαπέστη, και μετά τον θάνατό του, τον Μιχάλη Κυριακίδη, ο οποίος τη συντρόφεψε μέχρι το τέλος της ζωής της. Το 1993, ύστερα από τον θάνατο και του τρίτου συζύγου της, η προσωπική βιβλιοθήκη και το αρχείο της περιήλθαν στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Λίλιαν Βουδούρη. (πρβ. Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα 1996: 67 και <https://www.tovima.gr/2008/11/25/culture/timwntas-ti-mnimi-tis-aleksandras-trianti/>, ανακτήθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2020 και <http://virtualmuseum.nationalopera.gr/el/eikoniki-ekthesi/prosopa/trianti-aleksandra-2549/>, ανακτήθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2020).

⁶⁶ Η Maria Ivogün (1891-1987) ήταν Ουγγαρέζα σοπράνο. Ξεκίνησε την οπερατική της καριέρα στο Μόναχο το 1913 (όπου έμεινε μέχρι το 1925) και έγινε διάσημη για τους ρόλους της ως Βασίλισσα της Νύχτας (*Μαγικός Αυλός*) και Zerbinetta (*Αριάδνη στη Νάξο*). Εμφανίστηκε στα μεγαλύτερα θέατρα της Ευρώπης και έδωσε πλήθος ρεσιτάλ με τον δεύτερο σύζυγό της και πιανίστα Michael Raucheisen. Στο τέλος της καριέρας της δίδαξε στο Βερολίνο. Ανάμεσα στους μαθητές της ξεχωρίζουν οι Elisabeth Schwarzkopf και Rita Streich (πρβ. Blyth 2009).

⁶⁷ Θρασύβουλος Γεωργιάδης (Αθήνα 1907 – Μόναχο 1977): Έλληνας μουσικολόγος και μηχανικός, απόφοιτος του Πολυτεχνείου Αθηνών. Ξεκίνησε σπουδές πιάνου στο Ωδείο Αθηνών. Στη συνέχεια σπούδασε μουσικολογία με τον Rudolf von Ficker στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου (1930-1935) και μαθήτευσε κοντά στον Carl Orff. Εκεί επηρεάστηκε πολύ από τον κλασικό αρχαιολόγο Ernst Buschor, τον βυζαντινό ειδικό Franz Dölger και τον φιλόσοφο Kurt Huber. Το 1936 παντρεύτηκε την τσεμπαλίστα Anna-Barbara Speckner. Ένα χρόνο μετά τις διδακτορικές του σπουδές στο Μόναχο διορίστηκε καθηγητής ανώτερων θεωρητικών στο Ωδείο Αθηνών. Το 1939-1941 διετέλεσε διευθυντής του ωδείου, ενώ παράλληλα ασχολήθηκε με την έρευνα λαϊκής και βυζαντινής μουσικής. Το 1948 διορίστηκε στο Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης, όπου έμεινε έως το 1955. Το 1956 έγινε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Ludwig-Maximilians του Μονάχου, όπου παρέμεινε μέχρι τη συνταξιοδότησή του το 1972. Το 1974 τιμήθηκε από το γερμανικό τάγμα Pour le Mérite. Ο Γεωργιάδης ξεχώριζε για την πρωτοτυπία και το βάθος της σκέψης του, αρετές που διέκριναν τη διδασκαλία και τα πολλά συγγράμματά του. Επηρεάστηκε απ' τη μουσική της αρχαιότητας, την οποία θεωρούσε ως την ένωση της μουσικής, του λόγου και του χορού μέσω του ρυθμού. Μελετώντας τη μεταγενέστερη μουσική, έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον αφενός στη σχέση ανάμεσα στη μουσική και τη γλώσσα, και αφετέρου μεταξύ της μουσικής ως εκτέλεση και ως γραπτό κείμενο (πρβ. Eggebrecht & Göllner 2001).

⁶⁸ Η Κάκια Σκληρού ήταν υψίφωνος και σπούδασε στη Γερμανία. Ο Δημήτρης Λιάλιος έλαβε επιστολή από το Υπουργείο Εξωτερικών για να τη βοηθήσει κατά τη διάρκεια της παραμονής της στο Μόναχο (Επιστολή 12-1928 αρ. 517). Τραγούδησε σε μουσικές βραδιές στο σπίτι του συνθέτη εκεί.

Η Ειρήνη Λιάλιου είχε και κάποιες προσωπικές φίλες όπως την κ. Τσέλου αλλά και την αδελφή του Thomas Mann,⁶⁹ την Julia Loehr Επιστολή 25-04-1923 αρ. 200). Αραιά και που ερχόταν στο Μόναχο συγγενείς και φίλοι, οι αδελφές της και τα ανίψια της που την αγαπούσαν πολύ, ενώ ο Δημήτρης Λιάλιος δεν είχε επισκέψεις από την οικογένειά του αλλά από φίλους.

Το ζεύγος Λιάλιου καλούσε φίλους για απογευματινές επισκέψεις, γεύματα, αλλά πολύ συχνά και για κοντσέρτα, όπου έπαιζαν και τραγουδούσαν οι οικοδεσπότες και άλλοι φίλοι που ήταν και αυτοί δεξιοτέχνες σε κάποιο όργανο. Όλοι μαζί απολάμβαναν αυτές τις μουσικές βραδιές. Επίσης πήγαιναν σε συναυλίες, όπερες και άλλες μουσικές εκδηλώσεις. Αυτός ήταν και ο βασικός λόγος που ο Δημήτρης Λιάλιος ήθελε να ζήσει στη Γερμανία.

Ένα μέρος όπου το ζευγάρι πήγαινε για να διασκεδάσει ήταν το ξενοδοχείο Bayerischer Hof.⁷⁰ Πολλοί γνωστοί μουσικοί, όπως ο Caruso,⁷¹ έπαιζαν ή τραγουδούσαν στη μεγάλη αίθουσα χορού του. Γινόταν επίσης και θεατρικές παραστάσεις. Μετά την ανακαίνισή του θαμώνας ήταν και ο Δημήτρης Λιάλιος με τη σύζυγό του, αφού μάλιστα άρεσε και στους δύο ο χορός, η μουσική και το θέατρο. Ήταν πολλές και ενδιαφέρουσες οι εκδηλώσεις στο Μόναχο, τόσο σε καλλιτεχνικό επίπεδο, όσο και σε διασκέδαση που συζητιόνταν και σχολιάζονταν (πρβ. Σκλαβούνου Μαίρη 2017: 8).

⁶⁹ Thomas Mann (Λύμπεκ 1875 – κοντά στη Ζυρίχη 1955): Γερμανός διηγηματογράφος, μυθιστοριογράφος και δοκιμιογράφος, τιμημένος με το βραβείο Νομπέλ Λογοτεχνίας του 1929. Τα πρώτα του διηγήματα αποκτούν βάθος υπό την επίδραση των φιλοσόφων Σόπενχαουερ και Νίτσε και του συνθέτη Βάγκνερ. Στα πρώτα του μυθιστορήματα, που έχουν ως θέματα την αρρώστια και το θάνατο, συμπεριλαμβάνονται *Οι Μπούντενμπρουκς*, *Θάνατος στη Βενετία* και *Το Μαγικό Βουνό*. Τα μεταγενέστερα μυθιστορήματά του είναι μυθολογικά ως προς το θέμα, αλληγορικά και βαθιά ψυχολογικά. Συμπεριλαμβάνουν την τετραλογία *Ο Ιωσήφ και τα αδέρφια του*, και το *Δόκτωρ Φάουστους*. Υπήρξε ο μεγαλύτερος Γερμανός μυθιστοριογράφος του 20ού αιώνα και κατά τα τέλη της ζωής του τα έργα του είχαν γίνει είδη κλασσικά, όχι μόνο μέσα αλλά και έξω από τη Γερμανία. Έζησε στο Μόναχο από το 1891 μέχρι το 1933. Το 1905 παντρεύτηκε την Κάτια Πρίνγκσχαϊμ και απέκτησε έξι παιδιά. Το 1930 έδωσε μια θαρραλέα διάλεξη στο Βερολίνο, μια «Έκκληση προς τη λογική», ζητώντας τη συγκρότηση ενός κοινού μετώπου των καλλιεργημένων αστών και της σοσιαλιστικής εργατικής τάξης εναντίον του απάνθρωπου φανατισμού των Εθνικοσοσιαλιστών. Σε διαλέξεις που έδινε σε περιοδείες του εξαπολύοντας αμείλικτες επιθέσεις κατά της πολιτικής του ναζισμού, εξέφραζε συχνά συμπάθεια προς τις σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές ιδέες, με την πολύ γενική έννοια ότι αποτελούσαν την εγγύηση του ανθρωπισμού και της ελευθερίας (πρβ. Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα 1996: 184-186).

⁷⁰ Αυτό το πολυτελές ξενοδοχείο, που χτίστηκε για πρώτη φορά το 1841, ανήκει στην οικογένεια Volkhardt από το 1897. Καταστράφηκε σε αεροπορική επίδρομή τον Απρίλιο του 1944 αλλά η ανακαίνισή του ολοκληρώθηκε το 1959. Από το 1990 μέσα στο ξενοδοχείο λειτουργεί ένα νυχτερινό κέντρο διασκέδασης στο οποίο εμφανίζονται πολλοί κορυφαίοι μουσικοί, κυρίως της τζαζ σκηνής (πρβ. *Grove Music Online* 2003).

⁷¹ Enrico Caruso (1873-1921): Ιταλός τενόρος, από τους σημαντικότερους του 20ου αιώνα. Τραγούδησε στις μεγαλύτερες λυρικές σκηνές της Ευρώπης και της Αμερικής. Συνεργάστηκε επί 17 έτη με τη Metropolitan Opera της Νέας Υόρκης και εμφανίστηκε σε περισσότερες από 850 παραστάσεις της, ερμηνεύοντας τουλάχιστον 38 ρόλους του γαλλικού και ιταλικού ρεπερτορίου. Ήταν γνωστός για την αισθησιακή και λυρική του φωνή που συγκέραζε το γεμάτο χρώμα ενός βαρύτονου με το απαλό και λαμπερό ύφος ενός τενόρου. Οι πολυάριθμες ηχογραφήσεις του, πρωτοποριακές για την εποχή, τον έστησαν τον πρώτο παγκοσμίως γνωστό σταρ της όπερας και ενθάρρυναν την αποδοχή αυτού του μέσου μετάδοσης του είδους (πρβ. Celletti & Blyth 2013).

Το καλοκαίρι του 1924 η οικογένεια έκανε ένα ταξίδι στην Ελλάδα για διακοπές, επειδή ήθελαν να δουν για τελευταία φορά τις γιαγιάδες που ήταν πολύ ηλικιωμένες. Λίγους μήνες μετά πέθανε η Αικατερίνη Καλετζιώτη, μητέρα του Δημήτρη Λιάλιου.

2.4.6 Συναυλίες αυτής της περιόδου 1922-1926

Στο μεταξύ, το 1922 πραγματοποιήθηκαν δύο συναυλίες στη Λειψία και το Μόναχο όπου παίχτηκε κουαρτέτο⁷² του Δημήτρη Λιάλιου. Την ίδια χρονιά στην Αθήνα ακούστηκαν δύο τραγούδια του από τη Μ. Φιλιππίδου.⁷³ Το 1923 παίχτηκε το *κουαρτέτο σε Μι ύφεση μείζονα* στο Städtisches Kaufhaus του Μονάχου από το κουαρτέτο εγχόρδων Schachtebeck. Οι κριτικές του γερμανικού τύπου ήταν όλες εξαιρετικά επαινετικές. Λίγους μήνες αργότερα πραγματοποιήθηκε συναυλία φιλανθρωπικού σκοπού στην Tonhalle⁷⁴ όπου ακούστηκαν και δικά του έργα. Συντελεστές είναι η Ειρήνη Λιάλιου, ο Γ. Λυκούδης, Α. Σκόκος και Γ. Κωνσταντινίδης. Οι κριτικές είναι όλες πολύ επαινετικές, τόσο για τις συνθέσεις, όσο και για τους ερμηνευτές. Επίσης, παίζονται δύο έργα του στην Πάτρα (βλ. Χρονολόγιο 1923). Το 1924 εκδίδονται τα *Drei Salonstücke* για βιολί και πιάνο στη Γερμανία. Τα αφιερώνει στον Γ. Λυκούδη (βλ. Χρονολόγιο 1924, Επιστολή 4η). Στην Πάτρα το 1924 ακούγεται για πρώτη φορά το έργο *Λύπη και Ελπίδα* σε μεταγραφή για χορωδία και ορχήστρα και η *Σερενάτα* για ορχήστρα εγχόρδων από τους μαθητές του ωδείου και μέλη του Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου υπό τη διεύθυνση του Ε. Μαθαρίκου. Ακολουθούν τέσσερις ακόμα συναυλίες μέχρι το 1926 με έργα για βιολί και πιάνο, τραγούδια και τη *Σερενάτα*.

Το έργο του Δημήτρη Λιάλιου ήταν γνωστό στην πατραϊκή κοινωνία όχι μόνο από τις συναυλίες που γινόντουσαν στην Πάτρα αλλά και επειδή φρόντιζε οι κριτικές σχετικά με τις συναυλίες του στη Γερμανία να δημοσιεύονται στον πατρινό και στον αθηναϊκό Τύπο (βλ. Χρονολόγιο 1923, Επιστολή 6η).

2.4.7 Φροντίδα για τα καλλιτεχνικά της Πάτρας

Με δεδομένο ότι ο Δημήτρης Λιάλιος ζει στη Γερμανία, παρακολουθεί τα καλλιτεχνικά θέματα της Πάτρας κυρίως μέσω της δραστηριότητας εμπλοκής του αδελφού του Παναγιώτη, την οποία ο Δημήτρης στηρίζει συστηματικά.

Ο Παναγιώτης Λιάλιος έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για τη μουσική καλλιέργεια των νέων της Πάτρας και πρωτοστάτησε στις μουσικές δραστηριότητες της Πατραϊκής κοινωνίας, κυρίως με την ίδρυση Ωδείου. Σε απόκομμα εφημερίδας της εποχής ο Παναγιώτης Λιάλιος χαρακτηρίζεται για την κοινωνία της Πάτρας ως «ο μεγαλύτερος χορηγός που είχε αλλά που δε θα έχει άλλον στο μέλλον».⁷⁵ Από όλες τις πηγές σχετικά με την παρουσία και προσφορά

⁷² Είναι πολύ πιθανό να πρόκειται για το ίδιο κουαρτέτο σε Μι ύφεση μείζονα που ακούστηκε την επόμενη χρονιά στο Μόναχο (βλ. Χρονολόγιο 1922, Επιστολή).

⁷³ Η εκδήλωση είχε τίτλο «Το Ελληνικό Τραγούδι» Πέντε διαλέξεις - Συναυλία υπό του κυρίου Θεοδ. Συναδινού (ο.π., Συναυλία 3η).

⁷⁴ Η συναυλία διοργανώθηκε από τον συνθέτη μαζί με τον αρχιμανδρίτη Χρυσόστομο Δημητρίου και τον Λουκά Κανακάρη Ρούφο υπέρ των άπορων φοιτητών (βλ. Χρονολόγιο 1923, Συναυλία 4η, Κριτική 1η).

⁷⁵ Από το απόκομμα της εφημερίδας όπου αναφέρεται η συγκεκριμένη αποστροφή δεν φαίνεται το όνομα της εφημερίδας και του γράφοντος, αλλά ούτε η ημερομηνία.

του Παναγιώτη Λιάλιου στην Πάτρα και στα πολιτιστικά της δρώμενα, συμπεραίνουμε ότι έχαιρε εκτιμήσεως στην κοινωνία και του αναγνωρίστηκε η μεγάλη του προσφορά. Όπως περιγράφεται στα *Αχαϊκά* τον Δεκέμβριο του 1938 (Κριτικές/άρθρα στον Τύπο της εποχής 1887-1940 αρ. 92):

[Ε]ίχε και αυτός ιδιαίτερη κλίση στη μουσική και το 1922 διετέλεσε πρόεδρος του Παναχαϊκού Γυμναστικού συλλόγου, μέσα στους σκοπούς του οποίου ήταν και η διδασκαλία της μουσικής. Ουσιαστικά, ο Παναγιώτης Λιάλιος έδωσε μία ζωή και μία περιουσία για να δημιουργήσει κάτι που ούτε το υποψιάστηκε, ούτε θα το ξαναδεί η Πάτρα. [...]

Η σύσταση Ωδείου ήταν κάτι εξαιρετικά σπουδαίο για την κοινωνία της πόλης. Ενδεικτικό για τη σπουδαιότητα αυτή είναι το ψήφισμα του 1923, που καταγράφεται στη συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου του Ωδείου του Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου υπό την προεδρία του Παναγιώτη Λιάλιου μετά την πρώτη συναυλία από τη σύστασή του (Επίσημο έγγραφο αρ. 25).

Τον Φεβρουάριο του 1926 ο Παναγιώτης κοινοποιεί επιστολή του στον Νομάρχη και στον Δήμαρχο ελπίζοντας ότι θα λάβει ηθική και οικονομική υποστήριξη για το Ωδείο Πατρών το οποίο ίδρυσε. Η επιστολή αυτή δημοσιεύεται σε πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *Νεολόγος Πατρών* (βλ. Χρονολόγιο 1926, Δημοσίευμα) και δείχνει τη σπουδαιότητα της προσφοράς του. Οι 89 από τους 137 συνολικά μαθητές διδάσκονται δωρεάν. Όπως φαίνεται από τον ισολογισμό του Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου του 1927 (Επίσημο έγγραφο αρ. 26), ο Παναγιώτης Λιάλιος τα πλήρωνε σχεδόν όλα.

Ισολογισμός του Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου, 31-05-1927
Σύνολο εξόδων: 146.958,65 δρχ.
Κεφάλαιον 18.269,70 δρχ.
Παναγιώτης Λιάλιος: 128.688,95 δρχ.

Ο Δημήτρης ανταποκρίνεται πάντα με ενδιαφέρον για τα διάφορα θέματα που προκύπτουν και συμβουλεύει τον αδελφό του. Χαίρεται με την πρόοδο του Συνδέσμου. Μεταξύ άλλων φροντίζει για την έρευνα και παραγγελία κατάλληλων μουσικών έργων και μουσικών οργάνων.

Παρακάτω περιγράφεται η προσφορά των δύο αδελφών στην πορεία του Παναχαϊκού Μουσικού Συνδέσμου, όπως αποτυπώνεται από την αλληλογραφία τους.

Τον Μάιο του 1921 ο Παναγιώτης είναι πρόεδρος της μπάντας⁷⁶ (σύνολο 25 οργάνων) και τη φροντίζει με μεγάλη προθυμία και μεράκι. Ζητάει από τον αδελφό του να του στείλει μοντέρνα και ελαφρά μουσικά έργα, για να είναι εύπεπτα για το κοινό. Τον ενδιαφέρει ελαφρά μουσική για επιθεωρήσεις, ζωντανά τραγούδια, χοροί, μέρη από όπερες ή συμφωνίες, οπερέτες, εμβατήρια, θούρια (πένθιμα και χαρούμενα) και *Marsche Funèbre*, για να παιχτούν στον Επιτάφιο της Μ. Παρασκευής. Με σκοπό την προετοιμασία συμφωνικής ορχήστρας ζητάει μεθόδους εκμάθησης έγχορδων οργάνων, όπως επίσης και να του βρει κάποιον κατάλληλο δάσκαλο. Ακόμα, ζητάει μουσικό υλικό για χορωδία με συνοδεία πιάνου ή ορχήστρας. Ο Δημήτρης του γράφει (Επιστολή 13-03-1923 αρ. 193):

⁷⁶ Αυτή η μπάντα αργότερα ονομάστηκε «Πατραϊκός Μουσικός Σύνδεσμος».

[...] Το ζήτημα της ορχήστρας δεν είναι και τόσο εύκολον και θα χρειασθεί πολύς κόπος να κατορθώσουν να παίξουν σχετικά καλά. Τα χάλκινα της Μπάντας δεν είναι πολύ κατάλληλα διά ορχήστρα [...] άγρια και θα χρειασθεί να προμηθευθείς μερικά καλλίτερα όργανα. Έπρεπε να μου γράψεις και πόσα πνευστά διαθέτετε διά να γνωρίζω διά την εκλογήν της μουσικής. Εν πάσει περιπτώσει συμφωνικά έργα θα είναι δυνατόν να εκτελέσητε και θα κυττάξω να εύρω τίποτε απλούστερα πράγματα διά μικράν ορχήστραν. Στο γνωρίζω όμως η συμφωνική μουσική σήμεραν στοιχίζει πολύ διότι επεβλήθη και δι' αυτήν φόρος εξαγωγής. [...]

Ο Παναγιώτης αγοράζει μεταχειρισμένα χάλκινα όργανα από την Αθήνα και περιμένει κατάλογο από γερμανικό εργοστάσιο που έχει την καλύτερη ποιότητα, ώστε στην περίπτωση που περισσέψουν χρήματα να αγοράσει καινούρια όργανα στα μέλη της μπάντας και να δώσει τα παλιά στους μαθητευόμενους.

Μετά από επιθυμία του αδελφού του, ο Δημήτρης του στέλνει δύο έργα του (*Λύπη και Ελπίδα* και *Παναγία του Τιτιανού*) για χορωδία. Ο Παναγιώτης τα λαμβάνει, τα δίνει στον διδάσκαλο προς αντιγραφή και τα τραγουδάει η χορωδία του Συνδέσμου. Έχουν μεγάλη επιτυχία, με πρωτοφανή συρροή κόσμου στη συναυλία.

Τον Φεβρουάριο του 1923 ο Παναγιώτης με πολύ κόπο έχει κατορθώσει να σχηματίσει πλήρη ορχήστρα, στην οποία θα παίρνουν μέρος εκτός των μαθητών της σχολής και περίπου δέκα ερασιτέχνες με ανάλογα όργανα της μπάντας. Ήταν πολύ τολμηρή η σκέψη, όμως οι πρόβες που γίνονταν ήδη τον ενθάρρυναν να προχωρήσει και πέραν αυτού, δηλαδή η ορχήστρα να συνοδέψει τη χορωδία. Παρακαλεί τον Δημήτρη να επεκτείνει τα δύο χορωδιακά *Λύπη και Ελπίδα* και *Παναγία του Τιτιανού* και να τα μεταγράψει για χορωδία με συνοδεία ορχήστρας.

Ο Δημήτρης του απαντάει (Επιστολή 27-11-1923 αρ. 224):

[...] Έγραψα ήδη ότι δε μου αρέσει να ασχολούμαι με παλαιά έργα διότι τον ολίγο καιρό που εργάζομαι προτιμώ να ασχολούμαι με νέα και προς τούτο θα κυττάξω καμιά στιγμή αν ημπορώ να κάμω εκτενή την χορωδιάν αυτήν, προσθέτων και ορχήστραν. [...]

Λίγο καιρό αργότερα (Επιστολή 09-02-1924 αρ. 231) του στέλνει τα έργα με οδηγίες και τον συμβουλεύει ο διδάσκαλος να επιστήσει την προσοχή του στην καλή προετοιμασία, γιατί με την καλή εκτέλεση θα επιτευχθεί ο σκοπός από μουσική άποψη και μόνο έτσι θα αποκτήσουν οι συναυλίες τους το δέον κύρος.

[...] Δια την Παναγιάν Τιτιανού σου έστειλα ήδη οδηγίας και ο διδάσκαλος σας δεν πρέπει να προβεί εις γενικήν δοκιμήν πριν η τα χάλκινα όργανα δε μάθουν να παίζουν το μέρος των πολύ καθαρά και μαλακά. Ιδιαίτέρως κανείς δεν πρέπει να φωνάζει, το σύνολον κατόπιν θα ομιλήσει αρκούντως [...].

Η επικοινωνία των δύο αδελφών σχετικά με τα καλλιτεχνικά θέματα της Πάτρας διακόπτεται τον Αύγουστο του 1924, ίσως για τους παρακάτω οικογενειακούς λόγους.

2.4.8 Οικογενειακές απώλειες

Στο τέλος του 1924, μόλις 3 μήνες πριν η Ειρήνη γεννήσει το τέταρτο παιδί τους, ένα τραγικό γεγονός χτύπησε την οικογένεια. Έφυγε από τη ζωή ο αγαπημένος τους γιος Λουκάς από μηνιγγίτιδα σε ηλικία έξι χρονών. Κατά τη διάρκεια της 4ης εγκυμοσύνης της η υγεία της

Ειρήνης ήταν ήδη κλωνισμένη. Μετά τη γέννηση του Γιώργου το 1925 η Ειρήνη διαγνώστηκε με φυματίωση, μια σοβαρή αρρώστια την εποχή εκείνη, που εκτός από καθαρό αέρα, βουνό, περιποίηση και ξεκούραση δεν είχε τότε άλλη θεραπεία (πρβ. Σκλαβούνου Μαίρη 2017: 10).

Η Έλσα Σκλαβούνου (πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 3 Σεπτεμβρίου 2008) περιγράφει πως η μητέρα της πήγε για κάποιο διάστημα στην Arosa της Ελβετίας για θεραπεία το 1925, όπου την επισκέφτηκε ο Δημήτρης Λιάλιος με τα κορίτσια. Και πως η Μαρία τη θυμάται να στέκεται και να τους περιμένει στο μονοπάτι δίπλα στο δάσος, φορώντας ένα καπέλο με τα χέρια ανοιχτά για να τους αγκαλιάσει. Κάποια στιγμή γύρισε στο Μόναχο και, όταν ένωσε χειρότερα, πήγε στην κλινική του Sauerbruch, όπου κορυφαίος γιατρός και βοηθός του ήταν ο Πέτρος Κόκκαλης.

Τον Φεβρουάριο του 1926 η Ειρήνη πέθανε και τάφηκε εκεί στο Μόναχο. Ο θάνατός της συγκλόνισε τον συνθέτη και τα παιδιά του, που έχασαν τη γλυκιά της παρουσία και στοργή. Ο Δημήτρης δεν το δέχτηκε και δεν το ξεπέρασε ποτέ. Έγινε πιο λιγόλογος και πιο αποτραβηγμένος. Είχε εμφύσημα από το μακροχρόνιο κάπνισμα και η υγεία του επιδεινώθηκε. Έβγαινε σπάνια αλλά δεχόταν στο σπίτι του φίλους που έρχονταν να τον συντροφέψουν. Γνώρισε άλλες γυναίκες αλλά δεν έκανε ποτέ καμιά σοβαρή σχέση. Αυτό που τον απασχολούσε και τον έκανε να ανησυχεί ιδιαίτερα ήταν το μέλλον των παιδιών του, στην ταραγμένη μάλιστα περίοδο 1926-1935 (Λιάλιος Γιώργος, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 6 Μαΐου 2006).

Μετά το θάνατο της Ειρήνης, η αδελφή του Δημήτρη Πανωραία κρατάει το σπίτι σαν οικοδέσποινα, διευθύνει το προσωπικό αλλά προπαντός φροντίζει την ανατροφή των παιδιών. Δεν τα πήγαινε καλά με τις Γερμανίδες γκουβερνάντες, ίσως γιατί δεν ήξερε η ίδια γερμανικά. Η Πανωραία ήταν η μεγαλύτερη από τις αδελφές, σχεδόν συνομήλικη του Δημήτρη. Η Έλσα Σκλαβούνου την περιγράφει: «Ήταν πανέξυπνη, όμορφη, μορφωμένη, καλή νοικοκυρά και την αγαπούσαμε». Στην προσωπική της ζωή όμως ήταν άτυχη⁷⁷ και έτσι προτιμούσε να βρίσκεται στο Μόναχο, όπου θα βοηθούσε στην ανατροφή των παιδιών, παίρνοντας με κάποιο τρόπο τη θέση της μητέρας τους. Είχε μεγάλη αδυναμία στον αδελφό της Δημήτρη και μάλιστα, όπως γράφει σε επιστολή του ο Παναγιώτης, υπήρχαν φορές που γινόταν κακή με τα άλλα αδέλφια για να τον ευχαριστεί (Επιστολή 13-10-1932 αρ. 610).

Κάθε καλοκαίρι ο Δημήτρης Λιάλιος συνέχισε να πηγαίνει με τον φίλο του Μιχάλη Κόλλα για ξεκούραση στα περίφημα ιαματικά λουτρά Karlsbad Marienbad, στην περιοχή Karlony Vary στην Τσεχία. Έμενε για ένα μήνα, συνήθως μέσα Ιουνίου με μέσα Ιουλίου, χωρίς τα παιδιά, απαραίτητως όμως ήθελε να έχει νέα τους κάθε μέρα. Τα παιδιά πήγαιναν για διακοπές στα σύνορα με την Αυστρία, στα βουνά της περιοχής Allgäu της Βαυαρίας, στην

⁷⁷ Όταν ήταν νεαρή στην Πάτρα, γνώρισε έναν επίσης νεαρό Άγγλο, τον Green, ο οποίος ζούσε με την οικογένειά του στο κτήμα τους πολύ κοντά στο Λιαλιαϊκό, στο Μπεγουλάκι, στον Γλαύκο και ερωτεύτηκε. Όμως ο πατέρας της ήταν ανένδοτος για αυτόν τον γάμο, και ο Green αυτοκτόνησε! Αργότερα παντρεύτηκε με συνοικέσιο τον Χαράλαμπο Στεκούλη, που ήταν αξιωματικός του πυροβολικού. Ο άνδρας της δεν της ήταν πιστός και επίσης έχασε το παιδί της (Σκλαβούνου Έλσα, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 7 Δεκεμβρίου 2009).

αρχή με τη μητέρα τους και μετά με τη θεία τους, Πανωραία (Σκλαβούνου Έλσα, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 7 Δεκεμβρίου 2009).

Αργότερα η Έλσα, ως μεγαλύτερη κόρη, ήταν αυτή που συντρόφευε πάντα τον πατέρα της (η Μαρία ήταν τέσσερα χρόνια μικρότερη, και ο Γιώργος οκτώ). Παρακολουθούσαν μαζί κοντσέρτα και όπερες, όπου τον συνόδευε με μεγάλη χαρά. Ο πατέρας της έλεγε ότι θεωρούσε το κουαρτέτο των ανδρών στο «Ριγκολέτο» το ωραιότερο όλων των εποχών. Τις περισσότερες φορές έπαιρναν μαζί τους τις παρτιτούρες για να παρακολουθούν τους μουσικούς. Η μόνη όπερα που ο Δημήτρης Λιάλιος δεν άντεχε να δει ήταν η «Τραβιάτα», που του θύμιζε τον θάνατο της γυναίκας του. Μια φορά, όμως, που είχε πάει με την Έλσα να παρακολουθήσουν κάποια όπερα, το πρόγραμμα άλλαξε την τελευταία στιγμή και έπαιζαν «Τραβιάτα». Μόλις το είδε ο συνθέτης τινάχτηκε και έκανε πίσω. Η Έλσα που ήξερε πώς ένιωθε τον ρώτησε μήπως δεν ήθελε να παρακολουθήσουν, εκείνος όμως δεν θέλησε να της το στερήσει και υπερνικώντας την ταραχή του, πήγαν.

Ο συνθέτης συνέχισε το μουσικό του έργο με χαμηλότερους ρυθμούς. Από το 1927 μέχρι το τέλος της ζωής του ακούγονται μόνο ελάχιστα τραγούδια του για φωνή και πιάνο σε συναυλίες από τη Wilma Flasser, τη Marta Baumgartner και την Κάκια Σκληρού.

2.4.9 Πατρική περιουσία και οικονομικά προβλήματα

Τα θέματα της οικογενειακής επιχείρησης και του κτήματος στην Πάτρα ήταν μια μόνιμη έγνοια του Δημήτρη Λιάλιου. Ένα μεγάλο μέρος της αλληλογραφίας 1920-1935 των δύο αδελφών, Δημήτρη και Παναγιώτη, σχετίζεται με τα θέματα αυτά. Ο Δημήτρης ενημερώνεται, λέει την άποψή του αλλά κυρίως τον ενδιαφέρει το ενοίκιο του Μύλου που είναι και το μόνο του έσοδο από την πατρική περιουσία. Η διαχείριση του εργοστασίου και του κτήματος από την άλλη γίνεται κυρίως από τον Παναγιώτη, ο οποίος αποφασίζει για όλα. Όσο τα πράγματα προχωρούν ομαλά και υπάρχει κέρδος, αυτή η ισορροπία διατηρείται. Οι ευθύνες όμως είναι μεγάλες και οι αστάθμητοι παράγοντες πολλοί. Η σωστή διαχείριση απαιτεί προσόντα που ο Παναγιώτης αποδεικνύεται ότι δεν έχει.

Σε επιστολή του ο Παναγιώτης (Επιστολή 24-02-1922 αρ. 148) αναφέρει στον αδελφό του το σοβαρό θέμα του επισιτισμού που είχε να αντιμετωπίσει, καθώς η ελληνική κυβέρνηση υποχρέωσε τους αλευροβιομήχανους να δίνουν μεγάλο μέρος των προϊόντων τους για τον εφοδιασμό του ελληνικού στρατού: «[Π]λην των συνηθών ασχολιών της εργασίας είχαν το καρναβάλι και το χειρότερον δικαστικά τρεχάματα προκαλούμενα εκ μέρους του επισιτιστικού και ούτω ενώ εγώ έβαζα τον κόσμο να χορεύει,⁷⁸ ο επισιτισμός εχόρευε εμέ και τους συναδέλφους μου».

Από το 1925 η εργασία διεξάγεται με μεγάλες δυσκολίες. Τον Οκτώβρη του 1926, ένα τραγικό δυστύχημα συμβαίνει στο εργοστάσιο. Εκρήγνυται ένας ατμολέβητας και εκσφενδονίζεται σε απόσταση περίπου 650 μέτρων. Αποτέλεσμα: ο θάνατος τεσσάρων εργατών. Τον χώρο της καταστροφής επισκέφτηκαν μηχανικοί και δήλωσαν ότι τα καζάνια ήταν σε άριστη κατάσταση. Φαίνεται πως η έκρηξη οφειλόταν στον θερμοαστή, ο οποίος τοποθέτησε βάρη πάνω στην ασφάλεια, ανέβασε δε τον ατμό πάνω από 15 ατμόσφαιρες.

⁷⁸ Εννοεί ότι ασχολούνταν με τις χορευτικές εσπερίδες του Μουσικού Συλλόγου.

Ο Παναγιώτης Λιάλιος εκτός από το ηθικό θέμα για την απώλεια των ανθρώπων, έχει τον πόλεμο που του κάνει το εργατικό κέντρο, τις αποζημιώσεις και την περίθαλψη των οικογενειών (Επιστολή 11-10-1926 αρ. 444).

Τον Μάιο του 1927 ο Δημήτρης κάνει ένα σύντομο ταξίδι στην Αθήνα, για να δει τί γίνεται με όλα αυτά τα ζητήματα και συζητάει με τον αδελφό του από κοντά. Η κατάσταση έχει φτάσει σε άσχημο σημείο, υπάρχουν πολλά ανοιχτά μέτωπα και ο Παναγιώτης δεν καταφέρνει να τα αντιμετωπίσει. Σύντομα το εργοστάσιο διακόπτει τη λειτουργία του και στο τέλος του 1927 κηρύσσει πτώχευση. Από τότε και μετά ο Παναγιώτης βρίσκεται σε όλο και πιο δύσκολη θέση. Ο Δημήτρης αυτήν τη φορά, λόγω της οικογενειακής του κατάστασης, δεν μπορεί αλλά ούτε και θέλει να αγωνιστεί για να σώσει την επιχείρηση, όπως είχε κάνει το 1894.

Ντίνος Λιάλιος

Για τον Λουκά Λιάλιο, ο μικρότερος γιος Ντίνος ήταν το μαύρο πρόβατο της οικογένειας, για αυτό και δεν του εμπιστεύτηκε κάποια αρμοδιότητα στην επιχείρηση. Ίσως μάλιστα να είχε και κάποιο ψυχικό νόσημα.⁷⁹ Ο ίδιος θεωρούσε ότι είχε πλούσιους αδελφούς οι οποίοι όφειλαν να ικανοποιούν τις οικονομικές απαιτήσεις του. Κατά διαστήματα εργάζεται και ο Παναγιώτης τον στηρίζει. Μετά τον θάνατο της μητέρας τους (Μάρτιος του 1925) ο Ντίνος αρχίζει να έχει πιο έντονες οικονομικές απαιτήσεις απέναντι στον Παναγιώτη και τον Δημήτρη. Ιδιαίτερα μετά την πτώχευση, όμως, εκμεταλλεύεται την αδύναμη θέση του Παναγιώτη και μεταχειρίζεται κάθε μέσο για να τον εξοντώσει οικονομικά. Διεκδικεί μεγάλο ποσό. Του κάνει μηνύσεις και τον συκοφαντεί σε διευθύνσεις τραπεζών ότι βρίσκεται σε παράνομη χρεοκοπία. Ο Παναγιώτης με τις μηνύσεις και τις αγωγές του Ντίνου κινδύνεψε να προφυλακιστεί. Τον κάλεσε η εισαγγελία, τον συνόδευσε χωροφύλακας στα ανακριτικά γραφεία και τον διέταξαν να μείνει υπό κράτηση (Επιστολή 22-12-1928 αρ. 518).

Κατά καιρούς τα δύο μεγαλύτερα αδέρφια απαλλάσσονται από τον Ντίνο κάνοντας συμφωνίες με δικηγόρους και δίνοντάς του μεγάλα χρηματικά ποσά.⁸⁰ Αδυνατούν, όμως, να ξεκαθαρίσουν τους λογαριασμούς μαζί του οριστικά, γιατί ο Ντίνος δεν δέχεται να παραιτηθεί από την κληρονομιά της πατρικής περιουσίας.

Μετά τη 2η πτώχευση

Ο Παναγιώτης επικεντρώνεται στο κτήμα για την εκμετάλλευση του οποίου χρειάζεται κεφάλαιο το οποίο δεν έχει. Ζητά από τον Δημήτρη χρήματα για καινούρια επιχείρηση (κλωστοϋφαντουργία) αλλά ο Δημήτρης θέλει πρώτα να ζητήσει τη γνώμη κάποιου ειδικού και να γίνει μία μελέτη πριν εκφέρει γνώμη. Μη έχοντας δε πλέον έσοδα από το εργοστάσιο, ο Παναγιώτης σταματά να πληρώνει το ενοίκιο του Μύλου που οφείλει στον αδελφό του και το χρησιμοποιεί για να καλύψει άλλες ανάγκες.

Τον Απρίλιο του 1934 ο Δημήτρης γράφει σε επιστολή του στον Παναγιώτη ότι αποτελεί ηθικό ζήτημα ότι, αφού του παρέδωσε μεγάλη περιουσία, εκείνος επωφελήθηκε εις βάρος

⁷⁹ Συνάγεται από τον *Βίο* του Λουκά Λιάλιου και τις επιστολές του δικηγόρου Πανουτσόπουλου.

⁸⁰ Το 1931 ο Ντίνος ξεκινάει δική του επιχείρηση στην Αθήνα η οποία όμως απέτυχε. Το 1933 ζητάει πάλι αποζημίωση για να μη του κάνουν κατάσχεση και συνεχίζει τις απειλές (Επιστολές αρ. 567, 585 και 638).

του. Δεν του πλήρωνε αυτό που είχαν συμφωνήσει, ενώ η οικογένεια του Δημήτρη στο Μόναχο στερούνταν των αναγκών λόγω της έκπτωσης της δραχμής. Όσον αφορά το κτήμα, ο Δημήτρης θεωρεί ότι ο Παναγιώτης ενεργούσε σα να ήταν ο απόλυτος κύριος, χωρίς να τον λαμβάνει υπόψη του. Εκείνος που αφιέρωσε μία ζωή για να τα σώσει και να τα διατηρήσει τώρα πρέπει να αρχίσει να διορθώνει πάλι. Ο Παναγιώτης δεν υπήρξε καλός θεματοφύλακας και τώρα «πρέπει να έρθει ο νοικοκύρης για να αρχίσει πάλι να τακτοποιεί» (Επιστολή 03-04-1934 αρ. 656).

2.4.10 Πολιτική κατάσταση στη Γερμανία

Πριν από τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο η Γερμανία ήταν μια ευημερούσα χώρα που κατείχε ηγετική θέση παγκοσμίως στην οικονομία, τις επιστήμες και τις τέχνες. Αυτήν τη Γερμανία γνώρισε ο Δημήτρης Λιάλιος όταν σπούδαζε στο Μόναχο, όταν η ισοτιμία μάρκου και δολαρίου ήταν τέσσερα προς ένα.

Το 1919 εγκαθιδρύεται στη Γερμανία η δημοκρατία της Βαϊμάρης, μετά την κατάργηση της βασιλείας και την ενοποίηση μικρών ανεξάρτητων και ανομοιογενών κρατιδίων σε ένα ομοσπονδιακό κράτος (πρβ. Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα 1996: 382).

Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, λόγω της ήττας της και σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης των Βερσαλλιών,⁸¹ η Γερμανία, εκτός των άλλων επαχθών όρων, υποχρεώθηκε να πληρώσει τεράστιες αποζημιώσεις στους νικητές, κυρίως στην Αγγλία και τη Γαλλία και για αυτό συνήψε δάνειο με τις Ηνωμένες Πολιτείες (ο.π., 382-383). Επίσης συνήψε κι άλλα δάνεια για να μπορέσει να ανακάμψει η οικονομία της, όλα σε δολάρια.

Το 1923, στη χειρότερη στιγμή του υπερπληθωρισμού, η συναλλαγματική ισοτιμία ήταν 1 δολάριο προς 1 τρισεκατομμύριο μάρκα. Μάλιστα, το χρονικό αυτό διάστημα οι γιατροί είχαν διαγνώσει και μια εγκεφαλική διαταραχή που συνδέθηκε με την οικονομική κρίση. Εξαιτίας των περίπλοκων υπολογισμών λόγω της πρόσθεσης αναρίθμητων μηδενικών, πολλοί πάθαιναν κάτι σαν ελαφρύ εγκεφαλικό επεισόδιο, το οποίο ονομάστηκε «το εγκεφαλικό του μηδενός» ή της «κρυπτογράφησης». Τον Αύγουστο του 1924 εισήχθη στην αγορά το Νέο Μάρκο από την Εθνική Τράπεζα της Γερμανίας.⁸² (ο.π., 384).

Η πολιτική ζωή ήταν το ίδιο θολή με την οικονομία. Σ' αυτό το τραγικό κλίμα, ιδιαίτερη σημασία απέκτησε το κίνημα των αξιωματικών του νικημένου Γερμανικού στρατού, που κήρυξε τον άκρατο εθνικισμό και την εκδίκηση για τα δεινά της συνθήκης των Βερσαλλιών. Το κίνημα βρήκε ένα λαό πεινασμένο, εξουθενωμένο οικονομικά αλλά και βαθιά ταπεινωμένο, στον οποίο οι εθνικοσοσιαλιστές φάνηκαν σαν «σωτήρες» (ο.π., 155).

⁸¹ Είναι η συνθήκη (15/28 Ιουνίου 1919) που τερμάτισε επίσημα τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ανάμεσα στις Δυνάμεις της Αντάντ και τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες (Γερμανία και Αυστροουγγαρία). Αυτή η συνθήκη σύμφωνα με πολλούς ιστορικούς δημιούργησε τις προϋποθέσεις, ώστε να ακολουθήσει ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Γερμανία, η Αυστρία, η Ουγγαρία και η Ρωσία αποκλείστηκαν από τις διαπραγματεύσεις (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους τ. ιε΄ 1978: 85).

⁸² Η αντιστοιχία ήταν 1 Νέο Μάρκο ίσον με 1 τρισεκατομμύριο μάρκα και 1 δολάριο ίσον με 4,2 Νέα Μάρκα (Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα 1996: 383).

Το 1923 το Ναζιστικό κίνημα στη Γερμανία συναντά αντίσταση, όταν αποτυγχάνει το πρώτο πραξικόπημα «Putsch»,⁸³ όμως χρόνο με το χρόνο η παρουσία της ακροδεξιότητας αρχίζει να είναι περισσότερο αισθητή.

Η οικονομία της Γερμανίας είχε αρχίσει να ανακάμπτει, όμως στις 24 Οκτωβρίου του 1929 που ξέσπασε η μεγάλη κρίση στη Wall Street (χρηματιστηριακό κραχ), η χρηματοδοτική αγορά κατέρρευσε. Τα δολάρια εγκατέλειψαν αμέσως τη Γερμανία και έτσι η χώρα έμεινε χωρίς ξένο συνάλλαγμα και δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της (ο.π., 384).

Το 1933 ο Αδόλφος Χίτλερ (1889-1945) ανεβαίνει στην εξουσία έχοντας κερδίσει με 44% τις εκλογές και τον Αύγουστο του 1934 καταργεί με δημοψήφισμα τη δημοκρατία, αυτοαναγορεύεται «Führer und Reichskanzler» («αρχηγός και καγκελάριος του ράιχ») και απειλεί την παγκόσμια ειρήνη (ο.π., 385).

Η πολιτική κατάσταση στη Γερμανία χειροτέρεψε δραματικά με την εδραίωση ενός ολοκληρωτικού αστυνομικού κράτους και οι συνέπειες στη ζωή των πολιτών αλλά και στην καλλιτεχνική έκφραση και αντίληψη είναι τεράστιες. Πιο δύσκολα είναι τα πράγματα για τους ξένους. Ήδη από το 1931-33 οι Ναζί αρχίζουν να επιτίθενται σε εβραϊκά μαγαζιά. Το μικρότερο παιδί της οικογένειας, ο Γιώργος, φοιτούσε σε δημόσιο δημοτικό και συμμαθητές του ήταν παιδιά εργατών, οπότε η οικογένεια έβλεπε τα πράγματα από αυτήν τη σκοπιά (Λιάλιος Γιώργος, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 5 Σεπτεμβρίου 2008).

2.4.11 Απόφαση για επιστροφή στην πατρίδα

Η πολιτική κατάσταση επηρέασε την οικογένεια, μάλιστα υπήρξαν και προσωπικές λεκτικές επιθέσεις εναντίον τους, ο Δημήτρης έβλεπε τον πόλεμο να έρχεται και αναρωτιόταν τι θέλουν αυτοί εκεί. Γνώριζε πολύ κόσμο και έβλεπε τα πράγματα να γίνονται θολά και επικίνδυνα. Συνειδητοποίησε ότι δεν ήθελε να παιδιά του να μεγαλώσουν και να ζήσουν σε ξένο τόπο (Σκλαβούνου Έλσα, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 13 Απριλίου 2011). Σχετικά με το θέμα αυτό ένας φίλος του, Γενικός Διευθυντής της Ανώνυμης Ελληνικής Τηλεφωνικής Εταιρείας, του γράφει (Επιστολή 07-03-1933 αρ. 626):

[...] Και εγώ, όπως θυμάμαι, τον πρώτο καιρό που είχα έλθει εις την Ελλάδα, έναν όρο είχα, πότε να επιστρέψω στη Γερμανία για να εγκατασταθώ εκεί, διότι ήμουν της ιδέας ότι μόνο εκεί μπορεί κανείς να ζήσει. Αλλά σιγά σιγά εσυνήθισα και προσαρμόσθηκα προς την ιδέα ότι η ξενιτιά είναι πάντα ξενιτιά και δε μπορεί να σου παράσχει εκείνο που σου παρέχει η πατρίδα σου. Και όσο ακόμη και αν μείνεις εις το Μόναχον, πάντα ξένος θα είσαι δια τους Γερμανούς. Ομολογείς και συ ο ίδιος εξ άλλου ότι άρχισε να μη σου αρέσει εκεί πέρα, όπως ευρίσκεται η κατάσταση. [...]

Αυτοί οι λόγοι έκαναν τον συνθέτη να πάρει την απόφαση για επιστροφή στην Ελλάδα. Η επιδείνωση της υγείας του ήταν ένας ακόμα σοβαρός λόγος που συνηγορούσε σε αυτό. Τέλος, τα προβλήματα σχετικά με την πατρική περιουσία, οι μεγάλες οικονομικές δυσκολίες

⁸³ Το πραξικόπημα της μπιραρίας ή το πραξικόπημα του Μονάχου ή το πραξικόπημα του Χίτλερ-Λούντεντορφ έμεινε στην ιστορία σαν «το αποτυχημένο πραξικόπημα» με το οποίο αποπειράθηκε ο Αδόλφος Χίτλερ στο Μόναχο το 1923 να ανατρέψει τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης και να καταλάβει την εξουσία με τους εθνοσοσιαλιστές του κόμματός του (Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα 1996: 185 και 383).

που πέρασε αυτήν τη δεύτερη μεγάλη περίοδο της διαμονής του στο Μόναχο και η αντιμετώπισή τους, που του έπαιρνε όλη σχεδόν την ενέργεια της μέρας του σε αλληλογραφία με τράπεζες, τον είχε κουράσει πολύ (Επιστολή 17-11-1934 αρ. 672).

[...] Όταν μας συλλογίζεσθε, θα σκέπτεσθε βέβαια και το συμπαθητικό Μόναχο [...] η κοινωνική ζωή ήλλαξε κάπως και δεν ηξεύρω αν θα σας ευχαριστούσε [...] σήμερα καλόν είναι να ευρίσκεται κανείς εις τον τόπον του. Ημείς εσκεπτόμεθα να έλθωμεν το φθινόπωρον αλλά το ανεβάλομεν διά την άνοιξιν. [...]

Τον Ιούλιο του 1935 ο Δημήτρης γράφει μία επιστολή στον Παναγιώτη, η οποία δίνει ακριβή εικόνα των οικογενειακών θεμάτων που τον απασχολούσαν:

Ο Δημήτρης δεν είναι ευχαριστημένος με την κατάσταση της υγείας του και έχει μεγάλη νευρική κατάσταση και σχετικά με την επιστροφή τους στην Ελλάδα, αφού έζησαν στο Μόναχο σχεδόν μία ζωή. Βρίσκει αστείο να τον ρωτάει ο Παναγιώτης τι να κάνει και πού να βρει κεφάλαια, μετά από σχεδόν μία εικοσαετία που κατέχει μία τέτοια περιουσία. Για αυτήν την πρώτη εικοσαετία σκέφτεται καταρχήν σε τι κατάσταση βρέθηκε η οικογένεια μετά την πτώχευση, όταν επί μία πενταετία εκκρεμότητας τα πάντα είχαν παραμεληθεί και ερημωθεί. Τι θάρρος, τι αυταπάρνηση, τι επιμονή και υπομονή, οικονομολογικό πνεύμα και πρόβλεψη (διορατικότητα) χρειάστηκαν για να περισωθεί μία περιουσία και να σωθεί μία καλομαθημένη πολυμελής οικογένεια. Κατόρθωμα ήταν επίσης ότι η οικογένεια δεν αισθάνθηκε τις συνέπειες της πτώχευσης. Ίσως για αυτό υπήρξαν αντιδράσεις και παράλογες αξιώσεις επί της περιουσίας η οποία δεν ανήκε πλέον στους ίδιους. Το κτήμα, τα μηχανήματα και τα εξαρτήματα του μύλου ανήκαν όλα στους δανειστές. Ακόμα και το κτίριο του μύλου θα μπορούσε να αμφισβητηθεί. Μόνο ο Δημήτρης γνωρίζει ποιους κινδύνους περάσανε. Μέχρι και τα έπιπλα του σπιτιού είχαν καταγραφεί. Αλλά η άγρυπνη παρακολούθηση και η παραδειγματική αφοσίωσή του στην εργασία και την οικογένεια παράλληλα με τη φροντίδα για όλους και όλα έφεραν πολύ ικανοποιητικά αποτελέσματα. Διασώθηκε μια σημαντική περιουσία, απαλλαγμένη από κάθε υποχρέωση. Διατηρήθηκε η κοινωνική θέση της οικογένειας, αποκαταστάθηκε η εμπορική τους υπόληψη και επίσης μπόρεσαν να αποκατασταθούν οι αδελφές τους.

Για τη δεύτερη εικοσαετία ο Δημήτρης γράφει τα παρακάτω: Θεωρούσε ότι παρέδωσε στον Παναγιώτη την περιουσία υπό άριστους όρους και περιστάσεις για να συνεχίσει αλλά ταυτόχρονα και παράλληλα να έχει τη φροντίδα για κάθε οικογενειακό ζήτημα που θα παρουσιαζόταν, όπως είχε κάνει και ο ίδιος τότε. Η περιουσία, όμως, καταστράφηκε στα χέρια του Παναγιώτη και ο Δημήτρης με νέα οικογένεια και υποχρεώσεις έχει πάλι να ασχοληθεί με ζητήματα της πατρικής οικογένειας. Και αυτό γιατί, όπως αποδείχθηκε, ο Παναγιώτης δεν είχε τα προσόντα να αναλάβει τη διεύθυνση. Φαίνεται ότι τίποτε δεν είχε διδαχθεί από την πείρα. Δεν τον ακολούθησε αλλά ήθελε να εφαρμόσει νέες μεθόδους. Δεν σεβάστηκε και δεν πόνεσε αλλά απέβλεψε να εκμεταλλευθεί τα πάντα προς χρηματισμό, για την ικανοποίηση προσωπικών ταπεινών απολαύσεων χωρίς στόχο, χωρίς ιδανικό, σα να ανήκε αποκλειστικά μόνο σε εκείνον και σα να μην είχε να δώσει λόγο σε κανέναν. Και έτσι, ήρθε η μία καταστροφή μετά την άλλη, για να καταλήξει πάλι στην πτώχευση. Γιατί πτώχευση είναι η σημερινή κατάσταση του Παναγιώτη και, αν δεν υφίσταται όλες τις συνέπειες, είναι διότι έχει μερίδιο του Δημήτρη, περιουσία την οποία εκμεταλλεύεται με ελαφριά συνείδηση για να πληρώνει τα χρέη του, χωρίς να σκέπτεται ότι έχει απέναντί του υποχρεώσεις. Τώρα, που πλησιάζει η στιγμή που θα επιστρέψει στην

πατρίδα με την οικογένειά του, σκέφτεται ότι μετά από τόσες προσπάθειες και κόπους θα έπρεπε κάτι να βρουν και από εκείνον τα παιδιά του και να επαναφέρουν τη χαρά στο σπίτι τους.

Είναι σαφές ότι δεν φόρτωνε τους άλλους με τα προβλήματά του και πολύ λίγα ήξεραν οι συγγενείς και οι φίλοι στην Ελλάδα για τις οικογενειακές δυσκολίες που αντιμετώπιζε στο Μόναχο, προπαντός μετά την απώλεια της συζύγου του. Ο Παναγιώτης Λιάλιος αγνοώντας τις δυσκολίες της ζωής του αδελφού του, του γράφει στις 5 Αυγούστου του 1935 (Επιστολή 05-08-1935 αρ. 692): «[...] Μίμη μην είσαι άδικος και να ευχαριστείς τον Θεόν που ευρέθεις μακράν της ανεμοζάλης αυτής, ήτις ασφαλώς θα σε συμπαρέσυρε. Αι ζημίαι έρχονται απ' όπου δεν τις περιμένεις».

2.5 Αθήνα 1935-1940. Οριστική επιστροφή στην Ελλάδα

Το Νοέμβριο του 1935 ο Δημήτρης Λιάλιος σταμάτησε την εργασία του ως επίτιμος υποπρόξενος της Ελλάδας στην προξενική αρχή του Μονάχου και επέστρεψε στην Ελλάδα με τα τρία του παιδιά και την αδελφή του. Τα τελευταία πέντε χρόνια της ζωής του με κλονισμένη υγεία, πάσχοντας από χρόνια αποφρακτική πνευμονοπάθεια, έζησε στην Αθήνα με την οικογένειά του και τη συντροφιά των φίλων του.

2.5.1 Προσαρμογή της οικογένειας στην πατρίδα

Τους πρώτους έξι μήνες έμειναν στο ξενοδοχείο Athene Palace, γωνία Σταδίου και Κολοκοτρώνη. Η μικρότερη κόρη του η Μαρία είχε απελπιστεί. Σύμφωνα με περιγραφές της έκανε πολύ μεγάλη εντύπωση που έβλεπε ανθρώπους ξυπόλητους να φωνάζουν για να πουλήσουν εφημερίδες και έλεγε στον πατέρα της: «πού μας έφερες!» Ήταν τότε δεκαπέντε χρονών και είχε συνηθίσει αλλιώς, όμως έφταιγε και το ότι δεν μιλούσε πολύ καλά ελληνικά, ενώ αντίθετα η Έλσα ήξερε καλά τη γλώσσα και προσαρμόστηκε πιο εύκολα (Επιστολή 24-04-1936 αρ. 703).

[...] Έχω και εγώ τα βάσανά μου με τα οποία όμως δεν ενοχλώ κανένα. Έχω και τας αυξάνουσας συνέπειας του μεγάλου δυστυχήματος να χάσω τη μητέρα των παιδιών μου, τελευταίως να κλονιστεί και η υγεία μου, πάσα δε ταραχή επιδρά καταστρεπτικώς επ' εμού. Μου αρκεί η λύπη ότι χάνεται μια περιουσία διά την διάσωσιν της οποίας τόσον ηγωνίσθην και εμόχθησα. Αφήσατέ με, λοιπόν, ήσυχον διά να ημπορέσω να ζήσω ακόμη ολίγον διά να προστατεύσω τα παιδιά μου. Διότι αλλοίμονον αν πάθω τίποτε εγώ [...].

Το καλοκαίρι του 1936 ταξιδεύουν οικογενειακώς για τελευταία φορά στα βουνά της επαρχίας Allgau της Βαυαρίας, εκεί όπου πήγαιναν πάντα για διακοπές. Μετά από αυτό επέστρεψαν οριστικά στην Ελλάδα (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 27). Εγκαταστάθηκαν στη οδό Βασιλίσσης Σοφίας 59. Εκεί η Έλσα γνώρισε τους φίλους και γνωστούς του πατέρα της στην Ελλάδα που τον επισκέπτονταν τακτικά και ήταν άνθρωποι αξιόλογοι και μέσα στα πράγματα. Μεταξύ αυτών ήταν και κάποιοι πολιτικοί (π.χ. ο Παναγής Τσαλδάρης και η κόρη του Λίνα).

Το κύριο μέλημά του Λιάλιου τώρα ήταν να προστατέψει το μέλλον των παιδιών του. Προσπάθησε να κάνει ότι ήταν δυνατόν για να μην τα αφήσει εκτεθειμένα και φορτωμένα

με δικαστικές διαμάχες με τον Ντίνο. Με επιστολή του άφησε τη διαχείριση της περιουσίας του στον φίλο του Μιχάλη Κόλλα, τον οποίο εμπιστευόταν.

Η Έλσα αρραβωνιάστηκε με τον Μανώλη Σκλαβούνο, γιο φιλικής τους οικογένειας, που έμενε χρόνια στη Καρλσρούη και ήταν μηχανικός. Ο Μανώλης Σκλαβούνος οργάνωσε και διηύθυνε το κτήμα και το εργοστάσιο «Γλαύκος» στο Μπεγουλάκι. Αργότερα, μετά το θάνατο του πατέρα της, η Μαρία παντρεύτηκε τον Ανδρέα Τζίνη, από οικογένεια με πολύ σημαντική προσφορά στην κοινωνία της Πάτρας.

2.5.2 Οικονομικά θέματα μεταξύ Δημήτρη και αδελφών Παναγιώτη και Ντίνου

Στο μεταξύ, ο Παναγιώτης υποθήκευσε το εργοστάσιο, έμεινε χωρίς πόρους και θέλησε να πουλήσει το σπίτι του στην αγροτική τράπεζα για να μπορέσει να τα βγάλει πέρα οικονομικά. Χρωστούσε επίσης στον συνέταιρό του Καράμπελα, οι κληρονόμοι του οποίου μετά το θάνατό του διεκδικούν δικαστικά τα χρέη του Παναγιώτη. «[...] Πάντως εγώ προς το παρόν τουλάχιστον δεν έχω χρήματα [...] στερούμαι και του ελάχιστου φαγητού που τρώγω [...]» (Επιστολή 27-03-1936 αρ. 698).

Ο Δημήτρης λυπάται που βλέπει ότι ο αδελφός του έφτασε στο σημείο να δυσκολεύεται να συντηρηθεί. Επίσης, ταράζεται με το ζήτημα του Ντίνου, το οποίο υπήρξε μια ακόμη αιτία μεγάλης στενοχωρίας από τη μεριά της οικογένειάς του και γράφει (Επιστολή 01-04-1936 αρ. 699):

[...] Δεν αρκεί ότι κατεστράφη μία περιουσία διά την οποίαν ηγωνίσθην τα καλλίτερα χρόνια της ζωής μου; Δεν αρκεί ότι δεν έχω τίποτε απ' αυτήν; Δεν αρκεί ότι σχεδόν σας την παρεχώρησα αλλά πρέπει να πληρώσω και τον Ντίνον; Αλλ' από πού παρακαλώ; [...]

Η αλόγιστη διαχείριση της οικογενειακής περιουσίας από τον Παναγιώτη έφερε σε απόγνωση τον συνθέτη, ο οποίος σε αμέσως επόμενη επιστολή (Επιστολή 24-04-1936 αρ. 703) εκφράζει χωρίς περιστροφές την αγανάκτησή του.

*Αδελφέ μου Τάκη,
μου φαίνεται ότι ημπορείς να με αφήσεις ήσυχον και να παύσεις να με ταράσσεις. Δεν αντελήφθεις επιτέλους ότι η υγεία μου είναι ευάλωτη, ότι έχω τώρα άλλας σοβαράς υποχρεώσεις και μάλλον βοήθειας θα είχον ανάγκην. [...] τα μοιράσατε αναμεταξύ σας ενώ επρόκειτο περί ιδικού μου έργου [...] Έχεις όλα τα καλά συ μονομερώς τα οποία θα ήσαν αρκετά να ζήσουν δύο οικογένειες. Κατήργησες το βιβλίον του κτήματος διά να περιέρχονται όλα ανεξελέγκτως εις τον ιδικόν σου κορβανάν. Εγώ δε, παρακολουθώ τα πάντα φιλοσοφικώτατα και βλέπω απαθώς καταστρεπτομένην την περιουσίαν μου. [...] Παραπονιέσαι ότι δε σου έδωσα χρήματα να πληρώσεις τόκους του Καράμπελα και ν' ανανεώσουν γραμμάτια. Αλλ' από πού παρακαλώ; Από το εισόδημα της γυναικός μου, την περιουσίαν των παιδιών μου, δηλαδή χρήματα ιερά; [...] Δεύτερον έρχεσαι τώρα και μου λέγεις να πληρώσω εγώ τον Ντίνον. Σα να λέμε να βάλετε για καλά χερικό στην προίκα της γυναικός μου! Την υποχρέωσιν προς τον Ντίνον ανέλαβον τότε με την ρητήν υπόσχεσίν σου ότι θα μου επλήρωνες τακτικά εις το εξής το ενοίκιον έστω και ηλαττωμένον. Δεν επλήρωσες όμως ούτε εν [...] και το φοβερότερον όλων, υποθήκευσες την περιουσίαν. [...]*

Το 1937 ο Παναγιώτης μπλέκει το όνομα του Δημήτρη Λιάλιου χωρίς την έγκρισή του σε μία δικαστική διαμάχη που χάνεται και μετά του ζητά χρήματα για τα δικαστικά έξοδα. Λίγο

αργότερα διαπραγματεύεται μία καινούρια πρόταση για συνεταιρισμό, την οποία ο Δημήτρης βρίσκει εντελώς ασύμφορη. Τα δύο αδέρφια συναντήθηκαν ελάχιστες φορές, την τελευταία όταν ο Παναγιώτης επισκέφθηκε τον Δημήτρη για λίγες μέρες στην Αθήνα. Μέσα στην ίδια χρονιά ο Παναγιώτης πέθανε πιθανότατα από καρκίνο του πνεύμονα.

Ο μικρός αδελφός του συνθέτη, ο Ντίνος Λιάλιος, συνέχισε να ταλαιπωρεί όλη την οικογένεια, ιδιαίτερα τον Δημήτρη Λιάλιο. Ο Δημήτρης, αν και κρατούσε πάντα μία απόσταση, του είχε δώσει μερίδιο στην περιουσία και τον υποστήριξε οικονομικά. Εκείνος του ζητούσε δικαστικώς χρήματα και μερίδιο γης, όμως μόλις ικανοποιούνταν οι απαιτήσεις του επανερχόταν με νέες. Ο Παναγιώτης γράφει χαρακτηριστικά σε μια επιστολή του προς τον συνθέτη: «[...] Σε παρακαλώ να μου γράψεις τί σκέπτεσαι δια τον Ντίνον, επειδή κατήντησεν ανυπόφορος [...]» (Επιστολή 27-03-1936 αρ. 698).

Μετά τον θάνατο του Παναγιώτη οι ασφυκτικές πιέσεις που ασκεί ο Ντίνος αποτυπώνονται σε επιστολές μεταξύ του Δημήτρη Λιάλιου και των δικηγόρων Γεώργη Αργυρόπουλου (Αθήνα) και Πανουτσόπουλου (Πάτρα). Ο Δημήτρης μέσα σε αυτό το μπέρδεμα αρχίζει να τακτοποιεί μία μία τις δικαστικές εκκρεμότητες. Σε επιστολή στον δικηγόρο Γ. Αργυρόπουλο στις 25 Σεπτεμβρίου 1937 ο Δημήτρης Λιάλιος γράφει: «[...] Η υγεία μου χειροτερεύει, πρέπει να αποφεύγω την παραμικροτέραν ταραχήν. Άλλωστε έχω χάσει ενδιαφέρον διά την περιουσία των πατέρων [...]». Και σε άλλη επιστολή στον δικηγόρο Πανουτσόπουλο στις 11 Απριλίου του 1938 ο Δημήτρης Λιάλιος γράφει: «[...] Σας γνωρίζω προς οδηγίαν σας ότι παραιτούμαι πάσης κληρονομιάς του αδελφού μου [...]». Ωστόσο, ακόμα και μετά τον θάνατο του συνθέτη, στη διάρκεια του πολέμου, ο Ντίνος συνέχισε να πηγαίνει στην εξοχή και να διεκδικεί ένα τμήμα γης από τα ανίψια του.

2.5.3 Επίλογος

Όσο ήταν στη Γερμανία, η ανάμνηση που συγκινούσε πολύ τον συνθέτη ήταν το κτήμα στο Μπεγουλάκι, στον Γλαύκο. Νοιαζόταν για την πρόοδο των οπωροφόρων δένδρων, για το «κέντρισμα» των ελαιόδενδρων, για την περιποίηση των λουλουδιών, τη φροντίδα των ζώων και τη συντήρηση των κτιρίων. Το αισθανόταν σαν ένα παιδί του που το άφησε σε ξένα χέρια και ανησυχούσε για την υγεία και την ανάπτυξή του. «Το κτήμα πρέπει να γίνει όχι μόνο προσοδοφόρο αλλά και τόπος αναψυχής και ωραιότητας» (Επιστολή 18-10-1923 αρ. 218). Συχνά στα γράμματά του αναφερόταν στο κτήμα και ο αδελφός του τον καθησύχαζε, αλλά από τους φίλους του μάθαινε πως, δυστυχώς, τον παραπλανούσε και πως εκείνο είχε εγκαταλειφθεί και ερήμωσε. Δεν πήγε ποτέ ξανά στην Πάτρα μετά την επιστροφή του από το Μόναχο (Επιστολή 01-04-1936 αρ. 699).

[...] Ημείς δε θα έρθωμεν διά το Πάσχα. Λείπει η προϋπόθεσις που χρειάζεται να συνορτάσωμεν εν χαρά. Και μάλλον θα λυπηθώ και θα στενοχωρηθώ. Διά τούτο καλλίτερον είναι να μείνω με την ανάμνησιν παρελθουσών ημερών [...].

Σε επιστολή του στην κυρία Köhler περιγράφει ο ίδιος την ψυχολογική του κατάσταση (Επιστολή 17-05-1937 αρ. 718).

[...] Με διακατέχει ένα αίσθημα δυσαρέσκειας. Πιστέψτε με, δε μου είναι εύκολο, ιδίως από τότε που η υγεία μου κατέστη ασταθής. Μου λείπει το κίνητρο, η χαρά. Η μόνη μου χαρά είναι η μουσική, αλλά δεν έχω την απαραίτητη ηρεμία για να

ασχοληθώ μαζί της και ενοχλούμαι αρκετά, γεγονός που αυξάνει τον εκνευρισμό μου. Το συμφωνικό μου έργο, με το οποίο ασχολούμαι αυτήν την περίοδο, θα ήταν από καιρό έτοιμο εάν είχα περισσότερο χρόνο για τον εαυτό μου. Φέρει τον τίτλο «Αναμνήσεις από τη ζωή μου» [...]

Η ανάμνησή της Ειρήνης συχνά τον συγκινούσε και τον τάραζε. Η Έλσα διηγείται ότι κάποια στιγμή αφού είχαν γυρίσει στην Ελλάδα και ενώ ήταν όλοι καθισμένοι στο τραπέζι και έτρωγαν ακούγοντας μουσική στο ραδιόφωνο, ακούστηκε από κάποια τραγουδίστρια ένα γερμανικό τραγούδι που τραγουδούσε και η Ειρήνη. Γύρισε να κοιτάξει τον πατέρα της και είδε να τρέχουν δάκρυα στο πρόσωπό του.

Έφυγε από τη ζωή στις 13 Μαρτίου 1940, σε ηλικία εβδομήντα ενός ετών. Ακολουθούν τα ακριβή λόγια με τα οποία περιέγραψε το θάνατο του πατέρα της η Έλσα Σκλαβούνου (πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 30 Απριλίου 2007):

Τα πνευμόνια του είχαν καταστραφεί. Η καρδιά και τα νεφρά του είχαν πειραχτεί. Είχε εμφύσημα από το κάπνισμα. Είχε μια δύσκολη νόσο. Μπήκε στον Ερυθρό Σταυρό και μετά λίγες μέρες πέθανε από γενική κατάρρευση.

Σαράντα μέρες μετά τον ακολουθήσε η αδελφή του Πανωραία από ανακοπή καρδιάς και κρίση άσθματος, αφού έζησε πλάι του σχεδόν όλη του τη ζωή.

Κοιτώντας τη ζωή του Δημήτρη Λιάλιου συνολικά φαίνεται ότι η μεγάλη επιχείρηση του πατέρα του, τα οικογενειακά βάρη και οι συγκυρίες τον εμπόδισαν να πραγματοποιήσει όσα θα μπορούσε και θα ήθελε στον χώρο της σύνθεσης. Τα δείγματα που έχουμε από το έργο του συνθέτη καταδεικνύουν τις μεγάλες του προοπτικές στο καλλιτεχνικό στερέωμα. Φαίνεται πως αφενός το ιδιαίτερο οικογενειακό του περιβάλλον και αφετέρου η ιστορική συγκυρία δεν επέτρεψαν να ευδοκιμήσει το ιδιαίτερο αυτό ταλέντο στο βαθμό των δυνατοτήτων του. Παρόλα αυτά, ο συνθέτης κατάφερε κάτω από αυτές τις αντίξοες συνθήκες να παραγάγει ένα πλούσιο και υψηλής ποιότητας έργο. Κι αυτό καθιστά σημαντική την ανάδειξη του συνθετικού έργου του Δημήτρη Λιάλιου, ώστε να αποκατασταθεί ως μία σημαντική παρουσία στα μουσικά πράγματα τόσο στην Ελλάδα, όσο και διεθνώς.

3 ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟΣ ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνεται ο πλήρης κατάλογος των έργων του Δημήτρη Λιάλιου. Σε ξεχωριστά υποκεφάλαια επεξηγούνται θέματα σχετικά με το χειρόγραφο μουσικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε, καταγράφονται τα εκδομένα έργα και τα ανέκδοτα έργα που έχουν αρίθμηση από τον συνθέτη και αναφέρονται οι προγενέστεροι κατάλογοι. Επίσης, παρατίθεται πίνακας των έργων με αφιέρωση.

3.1 Εισαγωγή

Ο κατάλογος που ακολουθεί είναι συστηματικός, πλήρης και αναλυτικός.⁸⁴ Η βασική πηγή που χρησιμοποιήθηκε για τη σύνταξή του είναι το ιστορικό αρχείο των πρωτότυπων χειρόγραφων και των εκδομένων μουσικών έργων του Δημήτρη Λιάλιου, που βρίσκεται στην Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας «Λίλιαν Βουδούρη».

Η καταχώρηση των συνολικά 165 έργων γίνεται κατά είδος, διότι τα περισσότερα έργα είναι αχρονολόγητα. Λόγω της πληθώρας των έργων επιλέχτηκε η καταγραφή τους σε μορφή πίνακα για μεγαλύτερη σαφήνεια και ευκολία στη χρήση. Κατά αυτόν τον τρόπο συνδυάζονται όσα περισσότερα στοιχεία στάθηκε δυνατό να βρεθούν για το κάθε έργο. Είναι ωστόσο πιθανό επόμενοι μελετητές να μπορέσουν να εμπλουτίσουν τον κατάλογο, εφόσον προκύψουν νέα, ασφαλή στοιχεία.

Όλες οι μεταγραφές που αναφέρονται στον παρόντα κατάλογο έχουν γίνει από τον Δημήτρη Λιάλιο. Συμπεριλαμβάνονται και αριθμούνται τα ημιτελή έργα και τα προσχέδια. Δεν καταγράφεται ο αριθμός των αντιγράφων του κάθε έργου. Γίνονται παραπομπές στις πηγές και δίνονται επεξηγήσεις όπου κρίνεται απαραίτητο.

Κατηγορίες

Παρακάτω καταγράφεται ο αριθμός των έργων που περιλαμβάνονται σε κάθε κατηγορία και υποκατηγορία του καταλόγου. Οι κατηγορίες τοποθετήθηκαν με βάση τον αριθμό των συντελεστών για τους οποίους γράφτηκε το κάθε έργο σε αύξουσα σειρά.

1. 8 έργα για σόλο πιάνο (TAL 101-108)
2. 77 τραγούδια για φωνή/φωνές και πιάνο (TAL 201-277):
 - α) ελληνικά (27)
 - β) γερμανικά (25)
 - γ) ιταλικά (16)
 - δ) αγγλικά (4)

⁸⁴ Μελετήθηκαν οι κατάλογοι της Βάλιας Χριστοπούλου (2011) για τα έργα του Γιώργου Σισιλιάνου, του Φίλιππου Τσαλαχούρη (2003) για τα έργα του Μανώλη Καλομοίρη, των Κώστα Μόσχου, Χάρη Ξανθουδάκη και Μαρίας Ντούρου για τα έργα του Γιάννη Α. Παπαϊωάννου και της Μαγδαληνής Καλοπανά για τα έργα του Δημήτρη Δραγατάκη.

- ε) γαλλικά (4)
 - στ) τούρκικο (1)
3. 46 έργα μουσικής δωματίου (TAL 301-346):
 - α) 23 έργα για βιολί και πιάνο (TAL 301-323)
 - β) 7 έργα για κουαρτέτο εγχόρδων (TAL 324-330)
 - γ) 16 έργα για διάφορους συνδυασμούς οργάνων με/χωρίς φωνή (TAL 331-346)
 4. 9 χορωδιακά έργα (TAL 401-409)
 5. 17 έργα για ορχηστρικά σύνολα (TAL 501-517)
 6. 8 έργα για συνδυασμό χορωδίας, σόλο φωνής/φωνές και ορχήστρα (TAL 601-608):
 - α) 3 έργα για σόλο φωνή και ορχήστρα (TAL 601-603)
 - β) 2 έργα για χορωδία και ορχήστρα (TAL 604-605)
 - γ) 2 έργα για χορωδία, ορχήστρα και σόλο φωνές (TAL 606-607)
 - δ) 1 όπερα (TAL 608)

Πεδία

Σε κάθε κατηγορία και υποκατηγορία καταχωρούνται ορισμένα από τα παρακάτω πεδία με την εξής σειρά: κωδικός αρίθμησης TAL, τίτλος, υπότιτλος, ενορχήστρωση, τονικότητα, μέρη, χρονολογία, τόπος, οpus, έκδοση, κείμενο, παρατηρήσεις, εκτελέσεις.

1) Κωδικός αρίθμησης TAL

Ο κωδικός κάθε αριθμημένου έργου ξεκινάει με τα τρία γράμματα TAL και ακολουθεί τριψήφιος αριθμός. Κάθε κατηγορία έχει συγκεκριμένο τριψήφιο κωδικό. Το ψηφίο της εκατοντάδας αυξάνεται σε κάθε επόμενη κατηγορία. Δεν μένουν αριθμητικά κενά ανάμεσα στις υποκατηγορίες.

Η διάταξη των έργων μέσα σε κάθε κατηγορία και υποκατηγορία καθορίζεται από τις εξής παραμέτρους με σειρά προτεραιότητας:

- α) τίτλος/είδος (π.χ. ρομάντζα, μπαλάντα, σονάτα, φούγκα, χορευτική μπαλάντα),
- β) σύνθεση συνόλου (π.χ. δύο βιολιά, βιολοντσέλο και πιάνο),
- γ) Χρονολόγηση.

Στην περίπτωση των έργων που ανήκουν σε συλλογή με κοινό τίτλο (π.χ. Τρία τραγούδια για φωνή και πιάνο) χρησιμοποιείται η ίδια αρίθμηση και ακολουθεί κάθετος με νέα αρίθμηση για το καθένα ξεχωριστά (π.χ. 203/1, 203/2 κτλ.).

2) Τίτλος

Ο τίτλος καταγράφεται ακριβώς όπως τον έγραψε ο συνθέτης και όποτε είναι απαραίτητο ακολουθεί η μετάφρασή του στα ελληνικά μέσα σε αγκύλη.

3) Υπότιτλος

Εδώ περιλαμβάνονται τα στοιχεία του έργου που σημειώνει ο συνθέτης κάτω από τον τίτλο στο εξώφυλλο της παρτιτούρας (π.χ. φόρμα, είδος σύνθεσης, σύνθεση συνόλου κτλ.).

4) Ενορχήστρωση

5) Τονικότητα (δηλώνεται μόνο όποτε είναι ξεκάθαρο)

6) Μέρη

7) Χρονολογία

Στο πεδίο αυτό αναγράφεται η χρονολογία σύνθεσης του έργου που σημειώνει ο συνθέτης στην παρτιτούρα. Όταν το στοιχείο αυτό δεν υπάρχει, τότε αναγράφεται χωρίς χρονολογία (χ.χ.). Στην περίπτωση των αχρονολόγητων έργων, για τα οποία όμως υπάρχουν στοιχεία σχετικά με τη χρονολόγησή τους, γίνεται μία χρονολογική τοποθέτηση σε αγκύλη. Τέτοια στοιχεία που εμφανίζονται στις πηγές και επιτρέπουν προς το παρόν να γνωρίζουμε τον αργότερο ή τον νωρίτερο δυνατό χρόνο που τα έργα αυτά έχουν συντεθεί είναι τα παρακάτω:

- α) Η ημερομηνία πρώτης γνωστής εκτέλεσης (Π.Ε.) που προκύπτει από τα προγράμματα συναυλιών. Κρίνοντας από την προσήλωση στις λεπτομέρειες, την επιμέλεια, την τυπικότητα και την ακρίβεια με την οποία κρατούσε ο συνθέτης τα αρχεία του και από τον σεβασμό και την προσοχή με την οποία τα διατήρησε η κόρη του Έλσα Σκλαβούνου, θεωρείται ότι το αρχείο είναι πλήρες και δεν λείπουν προγράμματα. Όταν λοιπόν εμφανίζεται για πρώτη φορά κάποιο έργο σε πρόγραμμα συναυλίας, συνάγεται αρκετά ασφαλώς το συμπέρασμα ότι το έργο αυτό παίχτηκε σε πρώτη εκτέλεση.
- β) Η αναφορά τους σε δημοσίευμα ή σε επιστολή.
- γ) Όταν συμπεριλαμβάνονται σε μία από τις συλλογές Partitur Lialios Compositionen (PLC) και “Verschiedenes 1894” (βλ. κεφ. 3.2), οι οποίες περιλαμβάνουν έργα αποκλειστικά της πρώιμης περιόδου μέχρι και το 1894. Η χρονολόγησή τους υπολογίζεται ανάλογα με τη θέση τους μέσα στη συλλογή σε σχέση με άλλες χρονολογημένες. Στις περιπτώσεις που το ίδιο έργο συμπεριλαμβάνεται σε περισσότερες από μία συλλογές το έργο τοποθετείται πριν από το 1894.
- δ) Η αναφορά τους στην εργογραφία του 1916 του Σπύρου Ζούλλα.
- ε) Η χρονολογία έκδοσής τους.

Επίσης, έχει γίνει μία κατά προσέγγιση χρονολόγηση ορισμένων αχρονολόγητων έργων για βιολί και πιάνο (σε αγκύλη), που βασίστηκε στην προσωπική εκτίμηση της γράφουσας λόγω της ιδιαίτερης εξοικείωσής της με τα έργα αυτής της υποκατηγορίας (μελέτη, συναυλίες και ηχογραφήσεις).

8) Τόπος

Όπως και στη χρονολογική τοποθέτηση, έτσι και εδώ ο τόπος μπαίνει σε αγκύλη, όταν προκύπτει από κάποιο στοιχείο των γραπτών πηγών.

9) Opus - Έκδοση

Εδώ αναφέρεται ο εκδοτικός οίκος και η χρονιά έκδοσης των έργων, εάν είναι γνωστή, όπως επίσης και η αρίθμηση που έδωσε ο συνθέτης σε ορισμένα ανέκδοτα έργα του.

10) Κείμενο

Εδώ αναφέρεται το όνομα του ποιητή/ποιήτριας, στιχουργού ή λιμπρετίστα ή άλλο στοιχείο σχετικά με το κείμενο.

11) Εκτελέσεις / Ηχογραφήσεις

Στο πεδίο αυτό καταχωρούνται όλες οι πρώτες γνωστές εκτελέσεις και συναυλίες μέχρι σήμερα. Αναγράφεται η ημερομηνία, η πόλη και οι ερμηνευτές. π.χ. Π.Ε. 11-05-1940 Αθήνα, Γ. Λυκούδης / Λυκούδη (βλ. Πρόγραμμα). Για λόγους εξοικονόμησης χώρου η ημερομηνία της εκτέλεσης δεν επαναλαμβάνεται στην παραπομπή του αντίστοιχου προγράμματος που ακολουθεί, καθώς μεταξύ τους συμπίπτουν. Επίσης, περισσότερες πληροφορίες που αναγράφονταν στο πρόγραμμα μπορούν να αναζητηθούν στο χρονολόγιο του παραρτήματος στην αντίστοιχη χρονολογία.

12) Παρατηρήσεις

Εδώ επισημαίνεται αν κάποιο έργο ανήκει σε μία από τις συλλογές PLC και δίνονται πληροφορίες που αφορούν το κάθε έργο, όπως π.χ. άλλες εκδοχές του ίδιου έργου, σημειώσεις του συνθέτη πάνω στην παρτιτούρα, στοιχεία σχετικά με την εκτίμηση της γράφουσας για τη χρονολόγηση, αφιερώσεις κ.ά.

3.2 Επεξήγηση για τις συλλογές Partitur Lialios Compositionen

Το μουσικό αρχείο εκτός από τις μεμονωμένες παρτιτούρες περιλαμβάνει και τις έξι παρακάτω αριθμημένες συλλογές με τον τίτλο Partitur Lialios Compositionen, οι οποίες έχουν έργα της πρώιμης συνθετικής περιόδου μέχρι και το 1894. Τα έργα των PLC και PLC III θεωρείται ότι είναι γραμμένα στο Μόναχο, όπως φαίνεται και από τον τίτλο των δύο αυτών συλλογών. Εξαιρούνται μόνο όσα έχουν διαφορετικό τόπο σύνθεσης σημειωμένο από τον συνθέτη στο τέλος του κάθε έργου. Εντύπωση προκαλεί ότι δεν υπάρχει συλλογή με την αρίθμηση IV και VI.

- PLC [1] 1888 - 1889 Μόναχο
- PLC II (1890-1894)
- PLC III 1889 - 1890 Μόναχο
- PLC V (1889-1890)⁸⁵
- PLC VII (Ιαν.1891-αρχές 1894)
- Verschiedenes 1894

⁸⁵ Παρόλο που ο συνθέτης βάζει τις χρονολογίες 1889-1890 στην αρχή της συλλογής, περιλαμβάνονται και έργα που γράφτηκαν αργότερα.

3.3 Κατάλογος

ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΣΟΛΟ ΠΙΑΝΟ								
TAL	ΤΙΤΛΟΣ	ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΜΕΡΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΟΡΥΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ
101	<i>Fantasia Orientale</i> [Ανατολική φαντασία]	Μι ελάσσονα	Andante	[Πριν από το 1890] (βλ. Χρονολόγιο)	χ.τ.	op. 22	Το έργο βραβεύτηκε στον Μουσικό Διαγωνισμό Δ' Ολυμπιάδας (βλ. Χρονολόγιο 1890).	–
102	<i>Improvviso</i> [Απρόσμενο]	Σολ μείζονα	Andantino	30/12 Αυγούστου 1890	Λονδίνο	–	Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–
103/1	<i>Poesies: 1. Non chiedo molto</i> [Δε ζητάω πολλά]	Λα μείζονα	Andante sostenuto	[1894]	χ.τ.	–	Τα δύο αυτά έργα περιλαμβάνονται και στις δύο συλλογές PLC III και PLC VII. Η χρονολόγηση προκύπτει από τη θέση τους στη συλλογή PLC VII.	Π.Ε. 18-03-1902 Αθήνα, Λ. Αντωνάκη (βλ. Πρόγραμμα).
103/2	<i>Poesies: 2. Lenti un po</i> [Άκου λίγο]	Λα μείζονα	Allegro agitato	[1894]	χ.τ.	–		
104	<i>Valse</i>	–	–	[Πριν από τον Δεκέμβριο του 1895] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	–	Πιθανότατα να είναι χαμένο, γιατί δεν υπάρχει στη βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη».	Π.Ε. 27-12-1895 Πάτρα, Λουίζα Αντωνάκη (βλ. Πρόγραμμα).
105	<i>Addio Addio</i>							
105/1	<i>Addio</i> [Αντίο]	Ρε ύφεση μείζονα	Andante Sostenuto	12 Μαρτίου 1896	Πάτρα	–	–	–
105/2	<i>Addio</i> [Αντίο]	Λα μείζονα	Moderato assai	[1893]	Πάτρα	–	Η χρονολόγηση προκύπτει από τη θέση του έργου στη συλλογή PLC VII.	Π.Ε. 26-01-1902 Πάτρα (βλ. Πρόγραμμα), 18-03- 1902 Αθήνα, Λ. Αντωνάκη (βλ. Πρόγραμμα).
106	<i>Rondo</i>	Λα ελάσσονα	Allegro	31 Δεκεμβρίου 1896	Πάτρα	–	–	–

107	<i>Wieder nach München [Πάλι για το Μόναχο]</i>	Λα μείζονα	Allegro moderato	χ.χ.	χ.τ.	–	Ημιτελής. Σημείωση του συνθέτη στη χειρόγραφη παρτιτούρα: «Πάλι για τον τόπο μου». Εκδοχή του ομότιτλου έργου για μεγάλη ορχήστρα (TAL 512).	–
108	<i>Αναμνήσεις</i>	–	Moderato	χ.χ.	χ.τ.	–	Ημιτελής. Πιθανότατα η πρώτη γραφή του ομότιτλου έργου για ορχήστρα (TAL 511).	–

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΦΩΝΗ/ΦΩΝΕΣ ΚΑΙ ΠΙΑΝΟ

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

TAL	ΤΙΤΛΟΣ	ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ	ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΜΕΡΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΟΡΥΣ	ΕΚΔΟΣΗ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ / ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ
201	<i>Το Μίσος</i>	Για φωνή και πιάνο	Φα μείζονα	Andante	24 Ιουλίου 1890	Λονδίνο	–	χγφ.	Στεφ. Μαρτζώκης	Ανήκει στη συλλογή PLC III. Στην προγενέστερη εκδοχή αναγράφεται Andantino αντί Andante.	–
202	<i>Ζακυνθινή Σερενάτα</i>	Για φωνή και πιάνο	Σι ύφεση μείζονα	Andante	1907	χ.τ.	–	χγφ.	Θ. Σ. Σακελλαρίδης	Ο γραφικός χαρακτήρας δεν είναι του Δημήτρη Λιάλιου.	–
203	<i>Τρία τραγούδια</i>										
203/1	<i>1) Δε σε ξεχάνω εσέ</i>	Για φωνή και πιάνο	Ντο δίεση ελάσσονα	Moderato	[Πριν από το 1915] (βλ. Χρονολόγιο 1915, Επιστολή 1η)	χ.τ.	ορ. 8 no. 1	Εκδοτικός οίκος Γεωργίου Δ. Φεξή, Αθήνα	Α. Π. Σκιαδαρέσης	Αφιέρωση: «[Σ]τον φίλο κ. Γ. Χατζόπουλο». Υπάρχουν και σε εκδοχή για μία φωνή και μικρή ορχήστρα (TAL 602).	Π.Ε. 15-04-1922 Αθήνα, Μ. Φιλιππίδου (βλ. Πρόγραμμα), 30-03-1924 Πάτρα, Κ. Τσακασιάνου / Μ. Κλάμμερ (βλ. Πρόγραμμα).
203/2	<i>2) Τ' άνθη που μάσαμε</i>		Λα ύφεση μείζονα	Andante sostenuto			ορ. 8 no. 2				
203/3	<i>3) Πόσο ποθούσα</i>		–	–	[Πριν από το 1911] (βλ. Π.Ε.)		ορ. 8 no. 3				Π.Ε. 15-03-1911 Πάτρα, Ειρ. Σκέπερς / Μ. Καλομοίρης (βλ. Πρόγραμμα), 30-03-1924 Πάτρα, Κ. Τσακασιάνου/ Μ. Κλάμμερ (βλ. Πρόγραμμα), 30-01-1969 Αθήνα, Μ. Δούλη Πορφύρη / Γ. Παπαδόπουλος.

204	Τραγούδια του ελληνικού λαού										
204/1	Ντέρτι	Για μία φωνή και πιάνο	Μι ελάσσονα	Andante tranquillo	21 Οκτωβρίου 1917	Μπεγουλ άκι	ορ. 10 no. 1	χγφ.	Από τη συλλογή του Ν. Γ. Πολίτου.	Την αρίθμηση ορ. 10 δίνει και στην Reverie (TAL 336). Οι στίχοι της Κακογλωσσιάς υπάρχουν και σε γερμανική μετάφραση.	Π.Ε. 08-04-1918 Αθήνα, Ειρ. Λιάλιου / Θ. Πίνδιος (βλ. Πρόγραμμα).
204/2	Κακογλωσσιά		Σολ ελάσσονα	Quasi adagio	χ.χ.	χ.τ.	ορ. 10 no. 2	χγφ.			–
204/3	Η καλόγρια και ο Τραγουδιστής		Ρε ελάσσονα	Molto moderato (ή Tranquillo σε άλλη γραφή)	18 Οκτωβρίου 1923	Μόναχο	ορ. 10 no. 3	χγφ.			–
204/4	Ο κουτός εραστής		Σολ μείζονα	Andantino quasi moderato	χ.χ.	χ.τ.	ορ. 10 no. 4	χγφ.			–
205	Τραγούδια για μία φωνή και πιάνο										
205/1	Εξομολόγηση	Τραγούδια για μία φωνή και πιάνο	Ρε ελάσσονα	Allegretto	[Πριν από το 1918] (βλ. Π.Ε.)	Beichte	–	χγφ.	Ι. Πολέμης	Οι στίχοι υπάρχουν και στα γερμανικά.	Π.Ε. 08-04-1918 Αθήνα, Ειρ. Λιάλιου / Θ. Πίνδιος (βλ. Πρόγραμμα).
205/2	Στερνή μου ελπίδα		Φα ελάσσονα	Quasi adagio	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Ι. Πολέμης	–	–
205/3	Η φαρμακωμένη βρύση		Σι ύφεση ελάσσονα	Andante	[Πριν από το 1915] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	–	χγφ.	Ι. Πολέμης	–	Π.Ε. 19-12-1915 Αθήνα, Ειρ. Πάλλη / Α. Πάλλη (βλ. Πρόγραμμα), 6/19-3-1916 Αθήνα, Ειρ. Πάλλη / Ε. Πάλλη (βλ. Πρόγραμμα).

205/4	Τα κοράλλια		Σολ ελάσσονα	Molto sostenuto (Andante sostenuto 211)	[Πριν από το 1914] (βλ. Π.Ε.).	Πάτρα	–	χγφ.	Ι. Πολέμης	Αφιέρωση: «[Τ]η φιλιτάτη Ειρήνη». Οι στίχοι υπάρχουν και στα γερμανικά.	Π.Ε. 02-11-1914 Αθήνα, Νίνα Α. Φωκά / Θ. Πίνδιος (βλ. Πρόγραμμα), 08-04-1918 Αθήνα, Ειρ. Λιάλιου / Θ. Πίνδιος (βλ. Πρόγραμμα)
205/5	Βαρκαρόλα		Ρε μείζονα	Moderato	5 Απριλίου 1920	χ.τ.	–	χγφ.	Μ. Μαλακάσης	–	Π.Ε. 24-02-1932 Μόναχο, Κ. Σκληρού / F. Hallasch (βλ. Πρόγραμμα), 09-03-1939 Αθήνα, Κ. Σκληρού / Σ. Φαραντάτος (βλ. Πρόγραμμα).
206	Τρία τραγούδια										
206/1	Η φαρμακωμένη βρύση	Τρία τραγούδια για φωνή και πιάνο	Σι ύφεση ελάσσονα	Andante mosso	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Ι. Πολέμης	Οι στίχοι υπάρχουν και στα γερμανικά (τίτλος: <i>Die vergiftete Quelle</i>).	–
206/2	Στερνή μου ελπίδα		Φα ελάσσονα	Quasi adagio	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Ι. Πολέμης	Οι στίχοι υπάρχουν και στα γερμανικά (τίτλος: <i>Letzte Hoffnung</i>).	–
206/3	Ο τρελλός σίχος		Φα δίεση μείζονα	Moderato	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Ι. Πολέμης	–	–
207	Νιότη	Λαϊκό τραγούδι	Λα ελάσσονα	Andantino	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Μ. Μαλακάσης	–	–
208	Το σπίτι	Μπαλάντα για φωνή και πιάνο	Μι ύφεση μείζονα	Andante mosso	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Ι. Πολέμης	–	–
209	Προσευχή «Ξημέρωμα»	Για μετζοσοπράνο	–	3 σελίδες	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	–	–	–

210	<i>Το Φροσάκι</i>	Για φωνή και πιάνο	Λα ελάσσονα	Andantino	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
211	<i>Το Γαλάτι</i>	Για φωνή και πιάνο	Μι ύφεση μείζονα	Allegretto	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
212	<i>Ο μικρός υπέας</i>	Για φωνή και πιάνο	Ντο μείζονα		χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
213	<i>Η καρδερίνα</i>	Για φωνή και πιάνο	Σολ μείζονα	Andantino	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
214	<i>Άσμα της κούνιας</i>	Για φωνή και πιάνο	Φα μείζονα	Andantino	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
215	<i>Η πρωτοχρονιά</i>	Για φωνή και πιάνο	Φα μείζονα	Andantino	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
216	<i>Άσμα του Σαββάτου</i>	Για φωνή και πιάνο	Ντο ελάσσονα	–	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
217	<i>Η πασχαλιά</i>	Για φωνή και πιάνο	Ρε μείζονα	–	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
218	<i>Ο κούκος</i>	Για φωνή και πιάνο	–	–	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
219	<i>Το εωθινόν άσμα,</i>	Για φωνή και πιάνο	–	Andantino	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
220	<i>Το πρωί</i>	Για φωνή και πιάνο	Ντο μείζονα	Moderato	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	1η γραφή	–
221	<i>Ύμνος προς τη σελήνη</i>	Για φωνή και πιάνο	Μι ύφεση μείζονα	Adagio	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	Προσχέδιο	–
222	<i>Το γιορτάκι</i>	Για φωνή και πιάνο	–	–	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	Προσχέδιο	–
223	<i>Παράφρασις του ψαλμού του Δαυίδ...κ.ά.</i>	Για φωνή και πιάνο	–	–	χ.χ.	χ.τ.	–	χνφ.	–	Προσχέδιο	–

224	Αλλάζει η δουλειά	Για φωνή και πιάνο	–	–	Χ.Χ.	Χ.Τ.	–	ΧΥΦ.	–	Προσχέδιο	–
225	Τα μαλλιά της νεράιδος	Για φωνή και πιάνο	–	–	Χ.Χ.	Χ.Τ.	–	ΧΥΦ.	–	Προσχέδιο	–
226	Χωρίς τίτλο	Για φωνή και πιάνο	–	–	Χ.Χ.	Χ.Τ.	–	ΧΥΦ.	–	Προσχέδιο	–
227	Χωρίς τίτλο	Για φωνή και πιάνο	–	–	Χ.Χ.	Χ.Τ.	–	ΧΥΦ.	–	Προσχέδιο	–
ΣΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ											
228	<i>Wehmut der Liebe [Η μελαγχολία της αγάπης]</i>	Romanze για βαρύτονο και πιάνο	–	Largo appassionato ή Sostenuto (σε άλλο χειρόγραφο)	1889	Χ.Τ.	–	ΧΥΦ.	Theodor Körner	Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–
229	<i>Lieder για βαρύτονο και πιάνο</i>										
229/1	<i>Eei du närrisches Herz [Αχ τρελή καρδιά]</i>	Για βαρύτονο και πιάνο	Φα ελάσσονα	Adagio	1889-1890	Χ.Τ.	–	ΧΥΦ.	Mirza-Schaffy Vazeh	Υπάρχει και σε εκδοχή για βαρύτονο, βιολοντσέλο και πιάνο (TAL 342/2).	–
229/2	<i>Neig schöne Knospe [Γείρε ωραίο μπουμπούκι]</i>		Μι ύφεση μείζονα	Andante ή Andantino ή Allegretto	1889-1890	Χ.Τ.	–	ΧΥΦ.	Mirza-Schaffy Vazeh	Ανήκει στις συλλογές PLC III και PLC VII.	–
229/3	<i>Augen die ich längst vergessen [Μάτια που από καιρό έχω ξεχάσει]</i>		Ρε ύφεση μείζονα	Andante quasi Adagio	[1890]	Χ.Τ.	–	ΧΥΦ.	H. Heine	Η χρονολόγηση προκύπτει από τη θέση του έργου στη συλλογή PLC III. Υπάρχει σε 3 εκδοχές με	–

										διαφορετική ρυθμική αγωγή η καθεμία. Ανήκει και στη συλλογή PLC VII.	
230	<i>Das macht den Menschen Glücklich [Αυτό κάνει τους ανθρώπους ευτυχισμένους ς]</i>	Λied για τενόρο	Μι μείζονα	Allegro	[1890]	χ.τ.	–	χγφ.	H. Heine	Η χρονολόγηση προκύπτει από τη θέση του έργου στη συλλογή PLC III.	–
231	<i>Vier Lieder [Τέσσερα τραγούδια]</i>										
231/ 1	<i>Nur wer die Sehnsucht kennt [Μόνο όποιος ξέρει τη νοσταλγία]</i>	Για φωνή και πιάνο	Φα δίεση ελάσσονα	Adagio	17 Νοεμβρίου 1890	Πάτρα	op. 6 no. 1	Εκδοτικό ς οίκος Dr.Heinri ch Lewy, Μόναχο [1908].	J. W. von Goethe	Από σημείωση σε αντίγραφο τυπωμένης παρτιτούρας με κόκκινες διορθώσεις του συνθέτη πριν την τελική έκδοση προκύπτει ότι εκδόθηκαν το 1908. Το TAL 231/2 υπάρχει και σε εκδοχή για φωνή και κουαρτέτο εγχόρδων (TAL 346). Τα TAL 231/1 και TAL 231/2 ανήκουν στη συλλογή PLC III. Το TAL 231/4 ανήκει	Π.Ε. 6/19-3-1916 Αθήνα, Ειρ. Πάλλη / Ε. Πάλλη (βλ. Πρόγραμμα), 01-04-1927 Μόναχο, M. Baumgartner / W. Reddelien (βλ. Πρόγραμμα).
231/ 2	<i>Es glänzt so schön [Λάμπει τόσο όμορφα]</i>		Σολ μείζονα	Adagio non troppo	31 Οκτωβρίου 1890	Πάτρα	op. 6 no. 2		H. Heine		Π.Ε. 01-04-1927 Μόναχο, M. Baumgartner / W. Reddelien (βλ. Πρόγραμμα).
231/ 3	<i>Reichtum des Frühlings [Ο πλούτος της άνοιξης]</i>		Φα μείζονα	Allegro moderato	Τέλη Δεκεμβρίου 1891	Μόναχο	op. 6 no. 3		H. Heine		–
231/ 4	<i>Das Lied von der Schönheit [Το τραγούδι της ομορφιάς]</i>		Μι ελάσσονα	Andante	27 Φεβρουαρί ου 1891	Πάτρα	op. 6 no. 4		Mirza- Schaffy Vazeh		Π.Ε. 01-04-1927 Μόναχο, M. Baumgartner / W. Reddelien (βλ. Πρόγραμμα).

										στη συλλογή PLC VII.	
232	<i>Die hielt mich auf der Strasse an</i> [Με σταμάτησε στον δρόμο]	Για φωνή και πιάνο	Σι ελάσσονα	Quasi adagio con- avec ad libitum	15 Μαρτίου 1891	Κέρκυρα	–	χγφ.	Από το έργο "Tiflis" του Mirza- Schaffy Vazeh.	–	–
233	<i>An die Entfernte</i> [Σ'αυτήν που είναι μακριά]	Για φωνή και πιάνο	Ντο ελάσσονα	Adagio ή Allegro moderato (σε άλλο χειρόγραφο)	3 Απριλίου 1891	Κέρκυρα	–	χγφ.	J. W. von Goethe	–	–
234	<i>Wenn du am Abend zu mir kommst</i> [Όταν το βράδυ έρθεις σε μένα]	Για φωνή και πιάνο	Σι μείζονα	Allegretto	25 Απριλίου 1891	Πάτρα	–	χγφ.	Από το έργο "Tiflis" του Mirza- Schaffy Vazeh.	–	–
235	<i>Melancholie</i> [Μελαγχολία]	Για φωνή και πιάνο	Ντο δίεση ελάσσονα	Molto adagio	Τέλος Δεκεμβρί- ου 1891	Μόναχο	–	χγφ.	N. Lenau	Υπάρχει και σε εκδοχή για φωνή, βιολοντσέλο ad libitum και πιάνο (TAL 342/1). Στην παρτιτούρα υπάρχει η σημείωση: «Με ταις καλλιτέρας ευχάς μου δια το νέον έτος Δ. Λιάλιος».	–

236	<i>Vier Lieder</i> [Τέσσερα τραγούδια]											
236/ 1	<i>Es erklingt wie Liebestöne</i> [Ακούγονται σαν ήχοι αγάπης]	Για φωνή και πιάνο	Λα μείζονα	Andantino	1889	χ.τ.	op. 7 no. 1	Εκδοτικός οίκος Dr.Heinrich Lewy, Μόναχο [1908]	H. Heine	Αφιέρωση: «Στον φίλο του Πέτρο Ζ. Σαραγλό». Το συμβόλαιο υπογράφηκε τον Απρίλιο του 1908. ⁸⁶ Το TAL 236/1 ανήκει στη συλλογή PLC III. Στη χειρόγραφη παρτιτούρα υπάρχει η σημείωση «για μετζοσοπράνο ή άλτο».	–	
236/ 2	<i>Ein Stündchen lang</i> [Μια ωρίτσα]		Φα μείζονα	Quasi adagio	[Πριν από το 1908]				op. 7 no. 2		Anna Ritter	Π.Ε. 01-04-1927 Μόναχο, M. Baumgartner / W. Reddelien (βλ. Πρόγραμμα).
236/ 3	<i>Warum</i> [Γιατί]		Ντο μείζονα	Andante mosso	[Πριν από το 1908]				op. 7 no. 3		Gretl Müller-Lincke	–
236/ 4	<i>Weiss keiner den heimlichen Platz</i> [Κανείς δε γνωρίζει το κρυφό μέρος]		Φα μείζονα	Adagio	[Πριν από το 1908]				op. 7 no. 4		Anna Ritter	–
237	<i>Wie ein Klang aus fernen Zeiten</i> [Σαν ήχος από μακρινές εποχές]	Lied για σοπράνο ή τενόρο	Μι μείζονα	Andante	26 Μαρτίου 1891	Μόναχο	op. 8 no. 1	χγφ.	Δυσανάγνωστο ονομα	Υπάρχει σε 2 γραφές.	Τα τρία έργα TAL 237, TAL 238, TAL 239 δεν έχουν ενιαίο τίτλο αλλά η αρίθμηση του συνθέτη δηλώνει ότι σκόπευε να τα εκδόσει μαζί (TAL 203). Το	

⁸⁶ Στην εκδομένη παρτιτούρα υπάρχει η σημείωση «Ιδιοκτησία του εκδότη για όλες τις χώρες».

238	<i>Ich lieb dich unendlich [Σ' αγαπώ απέραντα]</i>	Lied για σοπράνο	Λα ελάσσονα	Allegretto	6 Νοεμβρίου 1890	Πάτρα	ορ. 8 no. 2	χγφ.	Moriska ⁸⁷ E. Stark	Ανήκει στη συλλογή PLC III. Η ποιήτρια αυτού του έργου είναι πιθανότατα το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται το 1ο μέρος των Αναμνήσεων (TAL 511).	1908 τα έστειλε στον εκδοτικό οίκο Kahnt αλλά πήρε αρνητική απάντηση.
239	<i>Wie mag es nur gehören sein! [Πώς θα ακουστεί άραγε!]</i>	Για φωνή και πιάνο	Λα ύφεση μείζονα	Andante	χ.χ.	χ.τ.	ορ. 8 no. 4	χγφ.	Άγνωστο	–	
240	<i>Ich fürchte mich [Φοβάμαι]</i>	Για φωνή και πιάνο	Ρε μείζονα	Allegro assai	5 Οκτωβρίου 1892	Μόναχο	–	χγφ.	Ελληνικό λαϊκό τραγούδι σε γερμανική απόδοση από τον Gustav Meyer.	Αρχικά ο συνθέτης το αριθμωσε ορ. 6 (ή ορ. 7) no. 4 αλλά τελικά επέλεξε άλλο στη θέση του και αυτό δεν εκδόθηκε. Ανήκει στη συλλογή PLC VII.	Π.Ε. 6/19-3-1916 Αθήνα, Ειρ. Πάλλη / Ε. Πάλλη (βλ. Πρόγραμμα), 24-04-1923 Μόναχο, Ειρ. Λιάλιου / Α. Σκόκος (βλ. Πρόγραμμα).
241	<i>Vergebliche Werbung [Μάταιο φλερτ]</i>	Για φωνή και πιάνο	Σολ ελάσσονα	Andante	12 Μαρτίου 1894	Πάτρα	–	χγφ.	Ελληνικό λαϊκό τραγούδι σε γερμανική απόδοση από τον	Ανήκει στη συλλογή "Verschiedenes" 1894.	–

⁸⁷ Σύμφωνα με τον Γιώργο Λιάλιο, τα γυναικεία πρόσωπα στα οποία αναφέρεται το έργο *Αναμνήσεις* (TAL 511) ήταν υπαρκτά πρόσωπα με τα οποία ο συνθέτης σχετίστηκε κατά τη διάρκεια της ζωής του.

									Gustav Meyer.		
242	<i>Die unvergänglich e Liebe [Η άφθαρτη αγάπη]</i>	Για φωνή και πιάνο	Ρε μείζονα	Quasi adagio	9 Μαρτίου 1894	Πάτρα	–	χγφ.	H. Heine	Ανήκει στη συλλογή "Verschiedenes" 1894.	–
243	<i>Glück [Ευτυχία]</i>	Για φωνή και πιάνο	Μι μείζονα ή Ντο δίεση ελάσσονα	Andante	[Πριν από το 1923] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	–	χγφ.	Emma Zeinemann	Ο συνθέτης σημειώνει στην παρτιτούρα: «Με τας καλλιτέρας μου ευχάς επί τω νέω έτει».	Π.Ε. 24-04-1923 Μόναχο, Ειρ. Λιάλιου / Α. Σκόκος (βλ. Πρόγραμμα).
244	<i>Drei Lieder von Friedrich Nietzsche για φωνή και πιάνο</i>										
244/1	<i>Andante</i>	Για φωνή και πιάνο	Ντο μείζονα	–	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	F. Nietzsche	–	–
244/2	<i>Andante sostenuto</i>		Λα ελάσσονα	–	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	F. Nietzsche	–	–
244/3	<i>Allegro moderato</i>		Ντο ελάσσονα	–	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	F. Nietzsche	–	–
245	<i>Zuleikha</i>	Lied για τενόρο	Μι μείζονα	Andante mosso	χ.χ.	χ.τ.		χγφ.	Mirza-Schaffy Vazeh	–	–

246	<i>Der Talisman</i> [Το φυλαχτό]	Για φωνή και πιάνο	Σι ελάσσονα	Andante	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Mirza- Schaffy Vazeh	–	–
247	<i>Augen, sterblich schöne Sterne!</i> [Μάτια, θνητά, όμορφα αστέρια]	Lied για τενόρο	Ρε μείζονα	Allegro molto quasi alla breve	[Πριν από το 1890]	χ.τ.	–	χγφ.	H. Heine	Ανήκει στη συλλογή PLC III. Η χρονολόγηση προκύπτει από τη θέση του έργου στη συλλογή.	–
248	<i>Ich hab' dich lieb [Σ' αγαπώ]</i>	Για φωνή και πιάνο	–	Quasi adagio	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Anna Ritter	–	–
249	<i>Ein Lächeln</i> [Ένα χαμόγελο]	Για φωνή και πιάνο	–	Andante	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Κλεαρέτη Μαλάμου- Δίπλα	Μεταφρασμένο από τα ελληνικά στα γερμανικά από τον Dr. Karl Dietrich.	–
250	<i>Reiche Beschäftigung</i> (2) [Πλούσια απασχόληση]	Για φωνή και πιάνο	Φα μείζονα	Andantino	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Ernst von Wildenbus ch	–	–
251	<i>Der ungeschickte Liebhaber [Ο αδέξιος εραστής]</i>	Για φωνή και πιάνο	–	–	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Άγνωστο	–	Π.Ε. 24-04-1923 Μόναχο, Ειρ. Λιάλιου / Α. Σκόκος (βλ. Πρόγραμμα).
252	<i>Serenade</i>	Για φωνή και πιάνο	Σι ελάσσονα	Δυσανάγνω στη ένδειξη	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Άγνωστο	Προσχέδιο	–

ΣΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ

253	<i>La Fumatrice (Ad una Fumatrice) [Η καπνίστρια, (Σε μια καπνίστρια)]</i>	Mazurka di concerto για σοπράνο κολορατούρα	Φα μείζονα	Tempo di Mazurka (Allegro molto σε άλλο αντίτυπο)	[Πριν από το 1887] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	–	χγφ.	A. Ghislanzoni	–	Π.Ε. 28-12-1887 Μόναχο, Μ. Pashalides- Basta (βλ. Πρόγραμμα), 02-05-1888 Chaux-De-Fonds, Μ. Pashalides-Basta (βλ. Χρονολόγιο 1888).
254	<i>Pregghiera dell' Orfano [Η προσευχή του ορφανού]</i>	Romanza για σοπράνο ή τενόρο με συνοδεία πιάνου	Σολ μείζονα	Adagio	[1887] (βλ. Χρονολόγιο)	χ.τ.	–	χγφ.	A. Ghislanzoni	Στην κριτική (βλ. Χρονολόγιο 1887) αναφέρεται σαν μία από τις νέες του συνθέσεις.	–
255	<i>Tacer non Posso [Δε μπορώ να σιωπάω]</i>	Romanza για σοπράνο	Φα μείζονα	Adagio	χ.χ.	χ.τ.	op. 3	Stabilito Musicale, De Vasini Casale-Milano	F. Petrarca	Αφιέρωση: «Στην ευγενική κυρία Μ. Basta Pascalides (πρώτη κυρία του θεάτρου του Μονάχου)».	–
256	<i>Serenata</i>	Για σοπράνο ή τενόρο	Λα μείζονα	Adagio	χ.χ.	χ.τ.	op. 4	Stabilito Musicale E. De Vasini Milano-Casale	A. Ghislanzoni	–	–
257	<i>Tre Melodie</i>										
257/1	<i>A che mi val che brillano [Σε τι με οφελούν που λάμπουν]</i>	Για φωνή και συνοδεία πιάνου	Μι μείζονα	Adagio	1889-1890	χ.τ.	op. 5 no. 1	Prop. Di G. Venturini, Firenze, Roma	R. E. Pagliara	Στο χειρόγραφο υπάρχει η σημείωση «Romanza για μεσόφωνο». Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–

257/ 2	<i>Malia</i> [Μάγεμα]		Μι ελάσσονα	Andante	1889-1890	χ.τ.	ορ. 5 no. 2			Στο χειρόγραφο αναγράφεται ότι είναι για μεσόφωνο. Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–
257/ 3	<i>Chi sa!...</i> [Ποιος ξέρει!...]		Φα ελάσσονα	Allegretto	7 Ιουλίου 1890	Λονδίνο	ορ. 5 no. 3			Στο χειρόγραφο αναγράφεται ότι είναι για τενόρο. Ανήκει στη συλλογή PLC III.	Π.Ε. 10-05-1892 Μόναχο, Α. Nantus (βλ. Πρόγραμμα).
258	<i>Dolor di Denti</i> [Πονόδοντος]	Αria Buffa για βαρύτονο και συνοδεία πιάνου	–	Allegro	1889-1890	–	–	χγφ.	A. Ghislanzoni	Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–
259	<i>Pena D amore</i> [Βάσανο από αγάπη]	Romanza για βαρύτονο ή κοντράλτο και συνοδεία πιάνου	–	Andante quasi Adagio	1889-1890	–	–	χγφ.	A. Ghislanzoni	Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–
260	<i>Congedo</i> [Αποχαιρετισμ ός]	Για σοπράνο	Σολ μείζονα	Andantino	[1890]	–	–	χγφ.	A. Ghislanzoni	Η χρονολόγηση προκύπτει από τη θέση του έργου στη συλλογή PLC III.	–
261	<i>Idillio - Gli amanti odiati</i> [Ειδύλλιο - Οι μισητοί εραστές]	Για φωνή και πιάνο	Ντο μείζονα	Moderato	2/14 Αυγούστου 1890	Λονδίνο	–	χγφ.	G. Leopardi	Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–

262	<i>Come Voi!</i> [Όπως εσείς]	Romanza για τενόρο	–	Andante moderato	27/9 Αυγούστου 1890	Λονδίνο	–	χγφ.	R. Pagliara	Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–
263	<i>Baci Colprevoli</i> [Ενοχα φιλιά]	Duettino για σοπράνο και βαρύτονο	Ρε μείζονα	–	17 Οκτωβρίου 1890	Πάτρα	–	χγφ.	A. Ghislanzoni	Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–
264	<i>Presentimenti</i> [Προαισθήματα]	Canzone για μεσόφωνο	Σι ύφεση μείζονα	Andantino	14 Νοεμβρίου 1890	Πάτρα	–	χγφ.	A. Ghislanzoni	Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–
265	<i>In Musica</i> [Στη μουσική]	Melodia για φωνή	Ρε ύφεση μείζονα	Quasi adagio	28 Δεκεμβρίου 1890	Πάτρα	–	χγφ.	L. Stecchetti	Ανήκει στη συλλογή PLC VII.	–
266	<i>Pensieri</i> [Σκέψεις]	Melodia για φωνή και συνοδεία πιάνου	Ρε ύφεση μείζονα	Andante mosso	[1893]	χ.τ.	–	χγφ.	A. Ghislanzoni (από τα γερμανικά)	Η χρονολόγηση προκύπτει από τη θέση του έργου στη συλλογή PLC VII.	–
267	<i>Ave Maria</i>	Για φωνή και πιάνο	Ντο μείζονα	Andante	[Πριν από το 1898] (βλ. Π.Ε. TAL 345)	χ.τ.	–	χγφ.	Angelo Bignotti	Υπάρχει και σε εκδοχή για σοπράνο, βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο (TAL 345).	–
268	<i>Romanza</i>	Για φωνή και πιάνο	Ρε ύφεση μείζονα		29 Μαρτίου 1894	Πάτρα	–	χγφ.	L. Stecchetti	Ανήκει στη συλλογή "Verschiedenes" 1894.	–
269	Χωρίς τίτλο	Για φωνή και πιάνο	Μι μείζονα	Andantino mosso	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Άγνωστο	–	–
ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ											
270/ 1	<i>Autumn Sorrow</i> [Φθινοπωρινή λύπη]	Για φωνή και πιάνο	Μι ύφεση μείζονα	Andante	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Christophe r Landeman n	–	–

270/ 2	<i>A Song of Spring [Ένα τραγούδι της άνοιξης]</i>		Σολ μείζονα	Allegro	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.		–	–
271	<i>Oyuchasan The belle of Japan</i>	Για φωνή και πιάνο	Φα μείζονα	Allegro moderato	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Άγνωστο	–	–
272	<i>The lad the lasses loved</i>	Για φωνή και πιάνο	Σι ύφεση μείζονα	Allegretto scherzando	1891	χ.τ.	–	χγφ.	Caroline Crutchley	Είναι πολύ πιθανό η Caroline Crutchley εκτός από τα λόγια να έγραψε και τη μουσική αυτού του έργου. Ο γραφικός χαρακτήρας είναι ο ίδιος με το <i>Es ist eine Schuitte</i> , όπου αναγράφεται "music by Caroline Crutchley" και το οποίο, αν και δικό της έργο, βρίσκεται εκ παραδρομής στο μουσικό αρχείο του Δημήτρη Λιάλιου.	–
ΣΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ											
273	<i>Te souviens-tu? [Θυμάσαι;]</i>	Για φωνή και πιάνο	Φα μείζονα	Allegretto	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Άγνωστο	–	–
274	Χωρίς τίτλο	Για φωνή και πιάνο	Ντο ελάσσονα	Andantino mosso	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Άγνωστο	–	–

275	<i>La Poitrinaire</i> [Πνευματική φυματίωση]	Romance για δύο φωνές και συνοδεία πιάνου	Φα μείζονα	–	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Άγνωστο	–	–
276	<i>Si tu savais</i> [Αν ήξερες]	Για φωνή και πιάνο	Ντο μείζονα	Moderato	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Άγνωστο	Ο γραφικός χαρακτήρας δηλώνει ότι είναι πιθανό να μην είναι δικό του έργου.	–
ΣΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ											
277	<i>Türkisches Lied</i> [Τούρκικο Τραγούδι]	Για άλτο και συνοδεία πιάνου	Ρε ελάσσονα	Allegro moderato	1889	χ.τ.	–	χγφ.	Άγνωστο	Υπάρχει και σε δύο εκδοχές για ορχήστρα (TAL 506). Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–

ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΩΜΑΤΙΟΥ

ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΒΙΟΛΙ ΚΑΙ ΠΙΑΝΟ

TAL	ΤΙΤΛΟΣ	ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΜΕΡΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΟΡΥΣ	ΕΚΔΟΣΗ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ / ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ
301	<i>Sul Lembo, Melodia Orientale [Στα άκρα, Ανατολίτικη μελωδία]</i>	Ρε ελάσσονα	Andante - Moderato	[1887] ΜΧΣ	Πάτρα	ορ. 1	Stabilito Musicale, De Vasini Casale-Milano [1888]	Αφιέρωση: «Στον αγαπημένο μου δάσκαλο, κύριο Augusto Tiberi» (βλ. εκδομένη παρτιτούρα). Για τη χρονολόγηση βλ. Χρονολόγιο 1887, Κριτική.	Π.Ε. 21-10-2017 Πάτρα, Τ. Σικελιανού / Σ. Κουτσουβέλης.
302	<i>Lamento d 'una Schiava, Elegia [Ο θρήνος μιας σκλάβας, Ελεγεία]</i>	Λα ελάσσονα	Andante - Adagio	[1887] ΜΧΣ	Πάτρα	ορ. 2	Stabilito Musicale, De Vasini Casale-Milano [1888]	Αφιέρωση: «Στον αγαπημένο μου γονιό» (βλ. εκδομένη παρτιτούρα). Για τη χρονολόγηση βλ. Χρονολόγιο 1887, Κριτική.	–
303	<i>Fuge</i>	Μι ύφεση μείζονα	Allero moderato	[Πρώιμη περίοδος]	χ.τ.	–	χγφ.	Κρίνοντας από το μουσικό περιεχόμενο αυτών των έργων εκτιμάται ότι ανήκουν στην πρώιμη περίοδο.	–
304	<i>Fuge</i>	Σολ μείζονα	–	[Πρώιμη περίοδος]	χ.τ.	–	χγφ.		–
305	<i>Σ'αγαπώ (Μελωδία)</i>	Μι ελάσσονα	Andante	1888-1889	Μόναχο	–	χγφ.	Ανήκει στη συλλογή PLC [1].	–
306	<i>Trois morceaux de Salon</i>								
306/1	<i>Να το' γραφα στο λεύκωμά σου</i>	Ρε μείζονα	Andante espressivo	[1892-1893]	Πάτρα	–	χγφ.	Η χρονολόγηση προκύπτει από τη θέση του έργου στη συλλογή PLC VII 1890-1894. Εκεί, τοποθετείται αμέσως μετά το TAL 240.	–
306/2	<i>Δυο λόγια προς εκείνην</i>	Φα μείζονα	Quasi adagio						
306/3	<i>Γιατί δε με κοιτάζεις</i>	Σι ύφεση μείζονα	Andante mosso molto delicato						

307	<i>Desespair</i> [Απελπισία] <i>Romance</i>	Ντο ελάσσονα	Andante	[Πριν από το 1916] (βλ. Ζούλλας 1916)	χ.τ.	–	χγφ.	Έχει το ίδιο θέμα αλλά διαφορετική ανάπτυξη με το 3ο μέρος (Agitato) της τρίτης σονάτας για βιολί και πιάνο σε Λα ελάσσονα (TAL 323).	–
308	<i>Romanze</i>	Ντο μείζονα	Andante sostenuto / Moderato Assai	[Πριν από το 1916] (βλ. Ζούλλας 1916)	χ.τ.	–	χγφ.	–	Π.Ε. 21-10-2017 Πάτρα, Τ. Σικελιανου / Σ. Κουτσουβέλης.
309	<i>Illusion</i> [Ψευδαισθηση]	Φα μείζονα	Andante	χ.χ.	χ.τ.	–	Επιμελημένη έκδοση της γράφουσας	Διάρκεια περίπου 7:30'.	Π.Ε. 02-06-2009 Oberlin, Οχάιο, (Η.Π.Α.), Ε. Ταλακούδη / C. L. Lu, 25-05-2015 Θεσσαλονίκη και βιντεοσκόπηση (NEPIT) 28-05-2015 Αθήνα Ε. Ταλακούδη / Ν. Ζαφρανάς, Ηχογράφιση 2019 Ε. Ταλακούδη / Β. Βαρβαρέσος, στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής.
310	<i>Meditation</i> [Στοχασμός]	Μι μείζονα	Adagio	[Πριν από το 1909] (βλ. Χρονολόγιο)	χ.τ.	–	χγφ.	Το έστειλε στον εκδοτικό οίκο Lewy το 1909 αλλά δεν κατάφερε να το εκδώσει (βλ. Χρονολόγιο 1909, Επιστολή 7η). Υπάρχει ημιτελής μεταγραφή για ορχήστρα (TAL 517). Διάρκεια περίπου 10'.	Π.Ε. 02-06-2009 Oberlin, Οχάιο, Ε. Ταλακούδη / C. L. Lu.
311	<i>Mein Leid</i> [Ο καημός μου]	Λα ελάσσονα	Adagio	χ.χ.	χ.τ.	–	Επιμελημένη έκδοση της γράφουσας	Διάρκεια περίπου 6'.	Ηχογράφιση 2009 Oberlin, Οχάιο, Ε. Ταλακούδη / C. L. Lu Ηχογράφιση 2019 Ε. Ταλακούδη / Β. Βαρβαρέσος, στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής.
312	<i>Legende no. 1</i>	Σι ελάσσονα	Sostenuto assai / Andane mosso / Sostenuto assai	23 Οκτωβρίου 1904	Πάτρα	–	χγφ.	Αποτελεί προγενέστερη εκδοχή του έργου <i>Ballade no. 1</i> (TAL 313) (βλ. κεφ. 4.3).	–

313	<i>Ballade no. 1</i>	Σι ελάσσονα	Sostenuto assai Andane mosso Sostenuto assai	[Μετά το 1904] (TAL 312)	Πάτρα	–	Επιμελημέν η έκδοση της γράφουσας	Αποτελεί μεταγενέστερη εκδοχή του έργου <i>Legende no. 1</i> (TAL 312) (βλ. κεφ. 4.3). Διάρκεια περίπου 11'.	Π.Ε. 02-06-2009 Oberlin, Οχάιο, Ε. Ταλακούδη / C. L. Lu, 25-05-2015 Θεσσαλονίκη και Βιντεοσκόπηση (NEPIT) 28-05-2015 Αθήνα Ε. Ταλακούδη / Ν. Ζαφρανάς, Ηχογράφηση 2019 Ε. Ταλακούδη / Β. Βαρβαρέσος, στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής.
314	<i>Ballade in A dur</i> [no. 2]	Λα μείζονα	Allegretto	[Πριν από το 1915] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	–	Επιμελημέν η έκδοση της γράφουσας	Ο συνθέτης δεν αριθμεί αυτήν την μπαλάντα σε αντίθεση με τις άλλες δύο. Λόγω απουσίας άλλης αριθμημένης μπαλάντας μεταξύ της 1ης και της 3ης θεωρείται αρκετά ασφαλές να υποθέσουμε ότι αυτή είναι η 2η μπαλάντα. Διάρκεια περίπου 11'.	Π.Ε. 16-08-1915 Κηφισιά, Γ. Λυκούδης / Λ. Μαγαριτης (βλ. Πρόγραμμα), 01-11-1915 Αθήνα, Γ. Λυκούδη / Δ. Μητρόπουλος (βλ. Πρόγραμμα), 24-05-1999 Πάτρα, Γ. Μαυρίδης / Λ. Ιβάνοβα, 12-04-2002 Αθήνα, Γ. Δεμερτζής / Θ. Αποστολόπουλος, 02-06-2009 Oberlin, Οχάιο, Ε. Ταλακούδη / C. L. Lu, Ηχογράφηση 2019 Ε. Ταλακούδη / Β. Βαρβαρέσος, στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής.
315	<i>Ballade no. 3</i> "Zachia"	Λα ελάσσονα	Andante	χ.χ.	χ.τ.	–	χγφ.	Υπάρχει σε δύο εκδοχές. Διάρκεια περίπου 7'.	Ηχογράφηση 2009 Oberlin, Οχάιο, Ε. Ταλακούδη / C. L. Lu.
316	<i>Drei Salonstücke</i> [Τρία κομμάτια σαλονιού]								
316/ 1	<i>Romance</i> [Ρομάντζα]	Σολ μείζονα	Andante non troppo	Πριν το 1918 (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	op. 9 no. 1	Εκδοτικός οίκος F. E. C. Leuckart,	Αφιέρωση: «[Σ]τον φίλο μου Γιώργο Λυκούδη» (βλ. εκδομένη παρτιτούρα). Από επιστολή του Γιώργου	Π.Ε. 08-04-1918 Αθήνα, Γ. Λυκούδης / Θ. Πίνδιος (βλ. Πρόγραμμα).

316/ 2	<i>Berceuse</i> [Νανούρισμα]	Φα μείζονα	Andante	[Πριν από το 1909] (βλ. 19-05-1909 Επιστολή αρ. 14)	χ.τ.	ορ. 9 no. 2	Λειψία [1924]	Λυκούδη προς τον Δημήτρη Λιάλιο προκύπτει ότι τα έργα αυτά εκδόθηκαν λίγο πριν τον Αύγουστο του 1924 (βλ. Χρονολόγιο 1924, Επιστολή 4η). Επίσης, η <i>Berceuse</i> παρουσιάστηκε στο Μόναχο με τον τίτλο <i>Wiegenlied</i> και η <i>Serenade</i> με τον τίτλο <i>Ständchen</i> .	Π.Ε. 02-08-1915 Κηφισιά, Γ. Λυκούδης / Λ. Μαργαρίτης (βλ. Πρόγραμμα), 16-08-1915 Κηφισιά, Γ. Λυκούδης / Λ. Μαργαρίτης (βλ. Πρόγραμμα), 01-11-1915 Αθήνα, Γ. Λυκούδη / Δ. Μητρόπουλος (βλ. Πρόγραμμα), 17-01-1916 Πάτρα, Γ. Λυκούδης / Α. Πάλλη (βλ. Πρόγραμμα), 08-04-1918 Αθήνα, Γ. Λυκούδης / Θ. Πίνδιος (βλ. Πρόγραμμα), 24-04-1923 Μόναχο, Γ. Λυκούδης / Α. Σκόκος (βλ. Πρόγραμμα), 25-05-1925 Πάτρα, Ν. Zardi / Α. Βυζαντή (βλ. Πρόγραμμα).
316/ 3	<i>Serenade</i> [Σερενάτα]	Μι μείζονα	Moderato	[Πριν από τον Ιανουάριο 1916] (βλ. Π.Ε.)		ορ. 9 no. 3			Π.Ε. 17-01-1916 Πάτρα, Γ. Λυκούδης / Α. Πάλλη (βλ. Πρόγραμμα), 08-04-1918 Αθήνα, Γ. Λυκούδης / Θ. Πίνδιος (βλ. Πρόγραμμα), 24-04-1923 Μόναχο, Γ. Λυκούδης / Α. Σκόκος (βλ. Πρόγραμμα), 25-05-1925 Πάτρα, Ν. Zardi / Α. Βυζαντή (βλ. Πρόγραμμα).
317	<i>5 Bagatelles</i>								
317/ 1	<i>Bagatelle no. 1</i>	Μι μείζονα	Andante mosso	1918-1920	Αθήνα	–	χγφ.	–	–
317/ 2	<i>Bagatelle no. 2</i>	Σολ ελάσσονα	Tranquillo pien di sentimento	1918-1920	Αθήνα	–	χγφ.	–	–
317/ 3	<i>Bagatelle no. 3</i> "Valse fantastique"	Σι μείζονα	Moderato. Tempo di valse lento	1918-1920	Αθήνα	–	χγφ.	Διάρκεια περίπου 5'.	Π.Ε. 16-04-2009 Oberlin, Οχάιο, D. Bogorad / Α. Vasiliieva, 25-05-2015 Θεσσαλονίκη και βιντεοσκόπηση (NEPIT) 28-05-2015 Αθήνα Ε. Ταλακούδη / Ν. Ζαφρανάς.
317/ 4	<i>Bagatelle no. 4</i> "Danse Caprice"	Λα	Allegro	1918-1920	Αθήνα	–	χγφ.	Αφιέρωση: «[Σ]την κυρία Ε. Μπαλτατζή»	–

317/ 5	<i>Bagatelle no. 5 "Toccata"</i>	Ντο μείζονα	Andante assai tranquillo	1918-1920	Αθήνα	–	χγφ.	Δεξιοτεχνικό έργο με cadenza για σόλο βιολί. Διάρκεια: 5'.	Ηχογράφηση 2009 Oberlin, Οχάιο, Ε. Ταλακούδη / C. L. Lu.
318	<i>Tanzballade no. 1 "Smyrna"</i>	Λα ελάσσονα	Sostenuto ed appassionat o	[Μετά το 1922]	χ.τ.	–	Επιμελημέν η έκδοση της γράφουσας	Υπάρχει σε δύο εκδοχές. Επίσης υπάρχει ημιτελής μεταγραφή του έργου για βιολί και ορχήστρα (TAL 516). Οι μέχρι τώρα πληροφορίες για τη ζωή του Δημήτρη Λιάλιου δε φανερώουν να είχε κάποια ιδιαίτερη σχέση με τη Σμύρνη. Κατά συνέπεια, το έργο χρονολογείται μετά τα τραγικά γεγονότα της Μικρασιατικής Καταστροφής το 1922. Διάρκεια 8'.	Π.Ε. 02-06-2009 Oberlin, Οχάιο, Ε. Ταλακούδη / C. L. Lu, 27-08-2009 Κέρκυρα, Σ. Γκικόντης / Μ. Κωλέττη, 25-05-2015 Θεσσαλονίκη και βιντεοσκόπηση (NEPIT) 28-05-2015 Αθήνα Ε. Ταλακούδη / Ν. Ζαφρανάς, Ηχογράφηση 2019 Ε. Ταλακούδη / Β. Βαρβαρέσος, στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής.
319	<i>Tanzballade no. 2</i>	Σι ελάσσονα	Allegro moderato	[Μετά το 1922]	χ.τ.	–	χγφ.	Υπάρχει σε δύο εκδοχές. Διάρκεια: 5:30'	Π.Ε. 02-06-2009 Oberlin, Οχάιο, Ε. Ταλακούδη / C. L. Lu, Αρχειακή ηχογράφηση 2009 Oberlin, Οχάιο, Ε. Ταλακούδη /C. L. Lu.
320	<i>Tanzballade no. 3</i>	–	Allegro	[Μετά το 1922]	χ.τ.	–	χγφ.	Προσχέδιο	–
321	<i>Sonata για πιάνο και βιολί [1η Σονάτα]</i>	Λα ελάσσονα	Allegro moderato, Andante, Allegro	22 Φεβρουαρί ο 1891	Πάτρα	–	χγφ.	Ανήκει στη συλλογή PLC 1891.	–
322	<i>Sonate [2η Σονάτα]</i>	Ντο	Introduction Allegro, Allegretto, Largetto, Adagio	[Πριν από το 1938]	χ.τ.	–	χγφ.	Χρονολογείται πριν το 1938 γιατί είναι πιο πρώιμο έργο από την 3η σονάτα (TAL 323).	–

323	<i>Sonata pour Violon et Piano [3η Σονάτα]</i>	Λα ελάσσονα	Allegro moderato appassionato	Δεκέβριος 1938	Αθήνα	–	Επιμελημένη έκδοση της γράφουσας	Διάρκεια περίπου 19'. Έργο με δυναμικό και ρομαντικό χαρακτήρα (Ταλακούδη 2013: 28).	Π.Ε. 11-05-1940 Αθήνα, Γ. Λυκούδης / Λυκούδη (βλ. Πρόγραμμα), 12-04-2002 Αθήνα, Γ. Δεμερτζής / Θ. Αποστολόπουλος, 03-05-2006 Θεσσαλονίκη, Ε. Ταλακούδη / J. C. Charron, 07-03-2007 Θεσσαλονίκη, Ε. Ταλακούδη / Ν. Κυριόσογλου, 26-03-2013 Αθήνα, Σ. Παπάνας / Ντ. Νταμιάνοβα, Ηχογράφιση 2019 Ε. Ταλακούδη / Β. Βαρβαρέσος, στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής.
-----	--	-------------	-------------------------------	----------------	-------	---	----------------------------------	--	---

ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΚΟΥΑΡΤΕΤΟ ΕΓΧΟΡΔΩΝ

TAL	ΤΙΤΛΟΣ	ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΜΕΡΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ / ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ
324	<i>Der Frühling [Η άνοιξη]</i>	Μι μείζονα	Moderato grazioso	1888-1889	Μόναχο	Ανήκει στη συλλογή PLC [1].	–
325	<i>Quartett in E Dur [1ο κουαρτέτο]</i>	Μι μείζονα	Allegro molto, Quasi adagio, Scherzo: Allegro vivace - Trio: Pu lento, Rondo - Furioso	16 Οκτωβρίου 1895	Πάτρα	–	–
326	<i>Serenade</i>	Λα ελάσσονα	Moderato	[Πριν από το 1898] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	Υπάρχει και σε εκδοχές για: α) τρίο με πιάνο (TAL 339) και β) ορχήστρα εγχόρδων με σόλο βιολοντσέλο (TAL 501).	Π.Ε. 13-05-1898 Πάτρα, Δ. Λιάλιος / Ν. Μανιάκης / Α. Μανιάκης / Γ. Νικολάου (βλ. Πρόγραμμα).
327	<i>Quartett Fa 2ο κουαρτέτο]</i>	Φα	Allegro, Quasi adagio, Menuetto-Trio, Allegro molto	[Πριν από το 1901] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	–	Π.Ε. του 3ου μέρους 29-12-1901 Πάτρα (βλ. Πρόγραμμα), 01-04-2008 G. Harms, G. Panagiotidis, N. Sullivan, B. D. Strohmeier.
328	<i>Streichquartett Es Dur [3ο κουαρτέτο]</i>	Μι ύφεση μείζονα	Allegro moderato, Quasi Adagio, Scherzo-Allegro Vivace, Rondo-Allegro con brio	[Πριν από το 1918]	χ.τ.	Αναθεωρήθηκε στην Πάτρα στις 30-09-1918 (βλ. Χειρόγραφη παρτιτούρα). Το 2ο μέρος υπάρχει και σε μεμονωμένη παρτιτούρα με τη σημείωση του συνθέτη: «Από το κουαρτέτο σε Μι ύφεση	Π.Ε. Quasi Adagio 12-02-1912 Πειραιάς, Γ. Χωραφάς / Μ. Καζάζης / Φ. Οικονομίδης / Ρ. Ραϊδεμβέργερ (βλ. Πρόγραμμα). Π.Ε. ολοκληρωμένο 20-03-1922 Λειψία (βλ. Χρονολόγιο

							μείζονα». Χρονολογείται πριν από το 1912. (βλ. Π.Ε. Quasi Adagio).	1922, Επιστολή 1η), Π.Ε. 15-01-1923 Μόναχο, Κουαρτέτο εγχόρδων Schachtebeck (βλ. Πρόγραμμα).
329	<i>Quartetto Re Maggiore [4ο κουαρτέτο]</i>	Ρε μείζονα	Moderato, Allegretto molto grazioso, Adagio, Allegro	Μάρτιος 1927	Μόναχο	–		Π.Ε. 07-05-2005 Αθήνα, Νέο Ελληνικό Κουαρτέτο, Δισκογραφία 2009 Legend Classics, Νέο Ελληνικό Κουαρτέτο.
330	<i>Quartetto in Sol maggiore</i>	Σολ μείζονα	Allegro molto	χ.χ.	χ.τ.	Υπάρχει μόνο το 1ο μέρος.	–	
Χωρίς αρίθμηση	Χωρίς τίτλο	–	Andante	[Πριν από το 1911] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	Η μόνη πηγή για αυτήν τη σύνθεση είναι η αναφορά της στο πρόγραμμα συναυλίας 15-03-1911. Η απουσία παρτιτούρας οδηγεί στην υπόθεση ότι πρόκειται για σύνθεση που αναθεώρησε ο συνθέτης αργότερα αλλάζοντας τη ρυθμική αγωγή και την οποία ενσωμάτωσε σαν δεύτερο μέρος ενός από τα ολοκληρωμένα κουαρτέτα.		Π.Ε. 15-03-1911 Πάτρα, Γ. Χωραφάς / Μ. Καζάζης / Φ. Οικονομίδης / Ρ. Ραϊδεμβέργερ (βλ. Πρόγραμμα), 23-02-1914 Αθήνα, Γ. Χωραφάς / Μ. Καζάζης / Φ. Οικονομίδης / Ρ. Ραϊδεμβέργερ (βλ. Πρόγραμμα).

ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΟΡΓΑΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ ΜΕ/ΧΩΡΙΣ ΦΩΝΗ

ΤΑΛ	ΤΙΤΛΟΣ	ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ	ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΜΕΡΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ / ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ
331	<i>Duetto</i>	Για 2 βιολιά	Σολ μείζονα	Allegro molto	1889	Μόναχο	–	Ανήκει στη συλλογή PLC III. Διάρκεια περίπου 7'.	Ηχογράφηση 2008 Oberlin, Οχάιο, D. Bogorad / E. Ταλακούδη.
332	<i>Andante e Fuga</i>	Για 3 βιολιά, βιόλα και βιολοντσέλο	Ρε μείζονα	Andante	22 Δεκεμβρίου 1889	Μόναχο	–	Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–

333	<i>Idyllio</i>	Για 3 βιολιά, βιόλα, 2 βιολοντσέλα και άρπα	Σολ μείζονα	Moderato	1888-1889	Μόναχο	–	Ανήκει στη συλλογή PLC [1].	–
334	<i>Preghiera</i>	Για φλάουτο, 2 βιολιά, βιολοντσέλο και άρπα	Ρε μείζονα	Adagio	1888-1889	Μόναχο	–	Ανήκει στη συλλογή PLC [1].	–
335	<i>Reverie [ονειροπόληση]</i>	Για 2 βιολιά βιόλα, βιολοντσέλο και κοντραμπάσο	–	–	χ.χ.	χ.τ.	–	Υπάρχουν ομότιτλα έργα για: 1) βιολοντσέλο και πιάνο (TAL 336) 2) ορχήστρα εγχόρδων (TAL 502) 3) μεγάλη ορχήστρα (TAL 512).	–
336	<i>Reverie [ονειροπόληση]</i>	Για βιολοντσέλο και πιάνο	Μι μείζονα	Andante	χ.χ.	χ.τ.	–	Στο εξώφυλλο του χειρόγραφου ο συνθέτης σημειώνει ορ. 10, όμως δίνει την ίδια αρίθμηση και στα τραγούδια του ελληνικού λαού (TAL 204). Υπάρχει και σε εκδοχή σε Μι ύφεση μείζονα. Επίσης υπάρχουν ομότιτλα έργα για: 1) 2 βιολιά, βιόλα, βιολοντσέλο και κοντραμπάσο (TAL 335) 2) ορχήστρα εγχόρδων (TAL 502) 3) μεγάλη ορχήστρα (TAL 512).	24-04-1999 Πάτρα, Β. Φιδετζής / Λ. Ιβάνοβα, 27-08-2009 Κέρκυρα, Β. Φιδετζής / Μ. Κωλέττη.
337	<i>Romance</i>	Για βιολοντσέλο και πιάνο	–	–	χ.χ.	χ.τ.	–	–	–
338	<i>Ad' una Morta [Σε μια νεκρή]</i>	Elegia για βιολί, βιολοντσέλο	Λα μείζονα	Adagio	1888-1889	Μόναχο	–	Ανήκει στη συλλογή PLC [1].	–

		και άρπα ή πιάνο							
339	<i>Serenade</i>	Για βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο	Λα ελάσσονα	Moderato	[Πριν από το 1898] (TAL 325)	χ.τ.	–	Υπάρχει και σε εκδοχές για: α) κουαρτέτο εγχόρδων (TAL 326) και β) ορχήστρα εγχόρδων με βιολοντσέλο σόλο (TAL 501).	29-12-1901 Πάτρα (βλ. Πρόγραμμα), 24-05-1999 Πάτρα, Γ. Μαυρίδης / Β. Φιδετζής / Λ. Ιβάνοβα, Αρχαιακή ηχογράφηση 2009 Oberlin, Οχάιο, Ε. Ταλακούδη / S. Pincombe / C. L. Lu, 25+28-05-2015 Θεσσαλονίκη+Αθήνα Ε. Ταλακούδη / Μ. Ταλακούδη / Ν. Ζαφρανάς.
340	<i>Trio</i>	Για βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο	Φα μείζονα	Allegro moderato, Andante tranquillo, Scherzo: Allegro molto - Trio: Poco meno mosso - Tempo I, Allegro	[Πριν από το 1916] (βλ. Ζούλλας 1916)	χ.τ.	–	Αποτελεί το πρώτο νεοελληνικό έργο του είδους του. (Προηγείται αυτού του Μ. Καλομοίρη, 1921). Διάρκεια περίπου 35'.	Π.Ε. 2ου και 3ου μέρους 08-04-1918 Αθήνα, Γ. Λυκούδης / Ρ. Γαϊδεμβέργερ / Θ. Πίνδιος (βλ. Πρόγραμμα), 27-08-1998 (3ο μέρος) Κέρκυρα, Σ. Γκικόντης, Β. Φιδετζής, Μ. Κωλέττη, Π.Ε. ολοκληρωμένου 27-08-2009 Κέρκυρα, Σ. Γκικόντης / Β. Φιδετζής / Μ. Κωλέττη, 25+28-05-2015 Θεσσαλονίκη+Αθήνα Ε. Ταλακούδη / Μ. Ταλακούδη / Ν. Ζαφρανάς.
341	<i>Ερωτική Απελπισία</i>	Δραματική άρια για βαρύτονο, βιολοντσέλο και πιάνο	Λα ύφεση μείζονα	Tranquillo	1888-1889	Μόναχο	Π. Σούτσος	Ανήκει στη συλλογή PLC [1].	–
342/1	<i>Melancholie [Μελαγχολία]</i>	Zwei Lieder για βαρύτονο, βιολοντσέλο ad libitum και πιάνο	Ντο δίεση ελάσσονα	Adagio non troppo	[Μετά το 1891] (βλ. TAL 235)	χ.τ.	N. Lenau	Υπάρχει και σε πιθανότατα προγενέστερη εκδοχή για φωνή πιάνο (TAL 235).	–

342/2	<i>Ei du narrisches Herz [Αχ τρελή καρδιά]</i>		Φα ελάσσονα	Andante mosso	1889-1890	χ.τ.	Mirza-Schaffy Vazeh	Ανήκει στη συλλογή PLC III. Υπάρχει και σε εκδοχή για φωνή πιάνο. (TAL 229/1). Υπάρχει η μετάφραση των στίχων και στα ελληνικά.	–
343	<i>In die Welt</i>	Lied για φωνή, βιολοντσέλο και πιάνο	Σολ	Allegro	5 Δεκεμβρίου 1923	Μόναχο	Franz Evers	Στην πάρτα βιολοντσέλου αναγράφεται "Moderato".	–
344	<i>Ad un Angello [Σε έναν άγγελο]</i>	Romanza di Concerto για σοπράνο, βιολί και πιάνο	Σι μείζονα	Andante sosten.	1889	Μόναχο	–	Ανήκει στη συλλογή PLC III.	–
345	<i>Ave Maria</i>	Για σοπράνο, βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο	Ντο μείζονα	Andante	[Πριν από τις 13 Μαΐου 1898] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	Angelo Bignotti	Υπάρχει και σε εκδοχή για φωνή πιάνο (TAL 267).	Π.Ε. 13-05-1898 Πάτρα, Π. Λιάλιου / Α. Λιάλιου / Γ. Νικολάου / Λ. Αντωνάκη (βλ. Πρόγραμμα), 17-01-1916 Πάτρα, Γ. Λυκούδης / Bemmer / Α. Πάλλη / Ειρ. Πάλλη (βλ. Πρόγραμμα), 08-04-1918 Αθήνα, Ειρ. Λιάλιου / Γ. Λυκούδης / Ρ. Γαϊδεμβέργερ / Θ. Πίνδιος (βλ. Πρόγραμμα), 24-04-1923 Μόναχο, Ειρ. Λιάλιου / Γ. Λυκούδης / Γ. Κωνσταντινίδης / Α. Σκόκος (βλ. Πρόγραμμα).
346	<i>Es glänzt so schön [Λάμπει τόσο όμορφα]</i>	Lied για μεσόφωνο και κουαρτέτο εγχόρδων	Σολ μείζονα	Adagio non troppo	[Μετά το 1890] (TAL 231/2)	χ.τ.	H. Heine	Υπάρχει και σε εκδοχή για φωνή και πιάνο (TAL 231/2).	–

ΧΟΡΩΔΙΑΚΑ ΕΡΓΑ

TAL	ΤΙΤΛΟΣ	ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ	ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΜΕΡΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΟΡΥΣ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ / ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ
401	<i>Griechische Messe [Ελληνική Λειτουργία]</i>	Για οκτάφωνη μεικτή χορωδία	Ντο μείζονα	50 μέρη	12 Απριλίου 1888	Μόναχο	ορ. 19	Ελληνικοί στίχοι σε λατινικό αλφάβητο.	Ανήκει στη συλλογή PLC [1].	Π.Ε. 2/14-05-1888 Μόναχο (βλ. Χρονολόγιο 1888, Συναυλία 2η, Κριτικές), 1888 Τεργέστη (ο.π., Συναυλία 4η, Κριτική 1η), 19/31-10-1888 Μόναχο, Μέλη του Βασιλικού Θεάτρου του Μονάχου (βλ. Πρόγραμμα).
402	<i>Vierstimmige Messe [Τετράφωνη λειτουργία]</i>	Για τετράφωνη μεικτή χορωδία	Φα μείζονα	48 Μέρη	[Πριν από το 1916] (βλ. Ζούλλας 1916)	χ.τ.	ορ. 25	–	–	–
403	<i>Δοξολογία</i>	Για τετράφωνη μεικτή χορωδία	Σολ μείζονα	Andante riten, Piu Mosso, Moderato	[Πριν από το 1916] (βλ. Ζούλλας 1916)	χ.τ.	–	–	–	–
404	<i>Ο Ευσχήμων Ιωσήφ (Άσμα της μεγάλης Παρασκευής)</i>	Για τετράφωνη μεικτή χορωδία	Μι ελάσσονα	Adagio	1888-1889	χ.τ.	–	–	Ανήκει στη συλλογή PLC [1].	–
405	<i>Σε υμνούμεν</i>	Σοπράνο, κοντράλτο, 2 τενόροι και 2 μπάσοι	Μι μείζονα	Largo molto	1889	Μόναχο	–	–	Ανήκει στη συλλογή PLC [1].	–
406	<i>Λύπη και Ελπίδα</i>	Για τετράφωνη μεικτή χορωδία	Μι ελάσσονα	Andante	19 Νοεμβρίου 1890	Πάτρα	–	Γ. Δροσίνης	Ανήκει στη συλλογή PLC V. Υπάρχει και ομότιτλο έργο για χορωδία και ορχήστρα (TAL 604).	Π.Ε. 13-05-1898 Πάτρα, Δ. Λιάλιος / Χορός Κυριών και Κυριών (βλ. Πρόγραμμα), 28-01-1923 και 05-02-1923 Πάτρα (βλ. Χρονολόγιο

										1923, Συναυλία 2η και 3η).
407	<i>Η Παναγία του Τιτιανού</i>	Για τετράφωνη μεικτή χορωδία	Ρε μείζονα	Andante	30 Δεκεμβρίου 1890	Πάτρα	–	–	Στην παρτιτούρα υπάρχει η σημείωση "in Do". Υπάρχει και ομότιτλο έργο για χορωδία και ορχήστρα (TAL 605). Ανήκει στη συλλογή PLC V.	Π.Ε. 13-05-1898 Πάτρα, Δ. Λιάλιος / Χορός Κυρίων και Κυριών (βλ. Πρόγραμμα).
408	<i>Πολυχρόνιον</i>	Για τετράφωνη μεικτή χορωδία	Σολ μείζονα	–	22 Οκτωβρίου 1893	Πάτρα	–	–	Ανήκει στη συλλογή "Verschiedenes" 1894.	–
409	<i>Το νέον Έτος 1894</i>	Για τετράφωνη μεικτή χορωδία και πιάνο	Ντο μείζονα	Maestoso	Την παραμονή του νέου έτους 1894	[Πάτρα]	–	N. A. Λορεντζάτος	Ο τόπος σύνθεσης είναι πιθανότατα η Πάτρα, διότι γράφτηκε λίγο μετά το <i>Πολυχρόνιο</i> . Ανήκει στη συλλογή PLC II και "Verschiedenes 1894".	–

ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΟΡΧΗΣΤΡΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ

TAL	ΤΙΤΛΟΣ	ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ	ΕΝΟΡΧΗΣΤΡΩΣΗ	ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΜΕΡΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ / ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ
501	<i>Serenade</i>	Για ορχήστρα εγχόρδων και βιολοντσέλο σόλο	βιολιά I & II, βιόλες, βιολοντσέλα και κοντραμπάσα, σόλο βιολοντσέλο	Λα ελάσσονα	Moderato	[Πριν από το 1898] (TAL 326)	χ.τ.	Υπάρχει και σε εκδοχές για: α) κουαρτέτο εγχόρδων (TAL 326) και β) τρίο με πιάνο (TAL 339).	Π.Ε. 13-05-1898 Πάτρα, Δ. Λιάλιος / Ν. Μανιάκης / Α. Μανιάκης / Γ. Νικολάου (βλ. Χρονολόγιο), 22-03-1920 Αθήνα, Δ. Λιάλιος / Ορχήστρα Ελληνικού Ωδείου (βλ. Πρόγραμμα), 28-01-1923 και 05-02-1923 Πάτρα (βλ. Χρονολόγιο 1923, Συναυλία 2η και 3η), 27-01-1924 Πάτρα, Ε. Μαθαρίκος / Μαθητές Ωδείου ΦΕΠ (βλ. Πρόγραμμα), 21-05-1924 Πάτρα, Γ. Νικολάου ή Ε. Μαθαρίκος / Ορχήστρα Ωδείου Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου (βλ. Πρόγραμμα), 10-06-1926 Πάτρα, Ε. Μαθαρίκος (βλ. Πρόγραμμα), 20-04-1947 Αθήνα, Θ. Βαβαγιάννης / ΚΟΑ, 25-05-1999 Β. Φιδετζής / Σολίστ της Πάτρας, Δισκογραφία: 2004 «Αντίς για Όνειρο», Β. Φιδετζής / Ορχήστρα της ΕΡΤ, 11-03-2007 Αθήνα, Ρ. Ρίπο, / Β. Φιδετζής / ΚΟΑ.
502	<i>Reverie</i> [Ρεμβασμός ή Ονειροπόληση]	Για ορχήστρα εγχόρδων	βιολιά I & II, βιόλες, βιολοντσέλα και κοντραμπάσα	Ρε ελάσσονα	Andante Sostenuto	[Πριν από το 1916] (βλ. Ζούλλας 1916)	χ.τ.	Υπάρχουν επίσης ομότιτλα έργα για: 1) βιολοντσέλο και πιάνο (TAL 336) 2) 2 βιολιά, βιόλα, βιολοντσέλο και κοντραμπάσο (TAL 335) 3) μεγάλη ορχήστρα (TAL 512).	Π.Ε. 22-03-1920 Αθήνα (βλ. Πρόγραμμα), 05-08-1946 Αθήνα, Γ. Λυκούδης / ΚΟΑ, 25-05-1999 Β. Φιδετζής / Σολίστ της Πάτρας, 07-12-2006 Αθήνα, Β. Φιδετζής / ΚΟΑ.

503	<i>Trauermarsch</i> [Πένθιμο εμβατήριο] από τη σονάτα σε Λα ύφεση μείζονα του Beethoven	Για ορχήστρ α πνευστ ών (μπάντα)	3 (2 + 1 pic) 2 4 2 - 4 6 (3+1 πικολο τρομπέτα + 2 μπάσες τρομπέτες), φλικόρνο, αλτικόρνο, 3 τρομπόνια, βαρύτονο, μπομπαρντόνε, 2 τύμπανα, ταμπούρο, γκραν κάσσα και πιάτα	–	–	[Πριν από το 1890]	χ.τ.	Η χρονολόγηση προκύπτει από τη θέση του στη συλλογή PLC V. Εκεί τοποθετείται ακριβώς πριν από τη <i>Mozartina</i> , η οποία χρονολογείται στον Αύγουστο του 1890.	–
504	<i>Mozartina</i>	Για ορχήστρ α	2 2 2 2 - 2 0 0 0, έγχορδα	Φα μείζονα	Andante cantabile	3/12 Αυγούστου 1890	Λονδ ίνο	Σύντομο έργο σε τριμερή μορφή, με ενορχήστρωση ανάλογη της εποχής και του ύφους του Mozart. Ανήκει στη συλλογή PLC V.	Π.Ε. 25-05-1999 Πάτρα, Β. Φιδετζής / Σολίστ της Πάτρας, 10-05-2002 Αθήνα, Β. Φιδετζής / ΚΟΑ.
505	<i>Divertimento</i>	Μικρό κομμάτι για ορχήστρ α	2 2 2 2 - 3 0 2 0, τύμπανα, άρπα, έγχορδα	Λα μείζονα	Allegretto giocoso	χ.χ.	χ.τ.	–	Π.Ε. 25-05-1999 Β. Φιδετζής / Σολίστ της Πάτρας.
506/ 1	<i>Türkisches Lied</i> [Τούρκικο τραγούδι]	Original για μικρή ορχήστρ α	2 2 2 2 - 0 2 0 0, ταμποурίνο, τύμπανα, έγχορδα	Ρε ελάσσον α	Allegro moderato	10 Ιανουαρίο υ 1891	Πάτρ α	Πρώτη εκδοχή του έργου. Υπάρχει και σε μεταγενέστερη εκδοχή για μεγαλύτερη ορχήστρα. Επίσης, υπάρχει σε εκδοχή για άλτο και πιάνο. Ανήκει στη συλλογή PLC V.	24-10-1998 Θεσσαλονίκη, Β. Φιδετζής / Συμφωνική ορχήστρα της Πράγας.
506/ 2	<i>Türkisches Lied</i> [Τούρκικο τραγούδι]	Για ορχήστρ α	2 2 2 2 - 0 2 0 0, ταμποурίνο, τύμπανα, άρπα, έγχορδα	–	–	–	χ.τ.	Μεταγενέστερη εκδοχή του προηγούμενου.	–

507	<i>Orientalische Ouverture</i> [Ανατολίτικη εισαγωγή]	Για ορχήστρα	2 2 2 2 - 4 0 0 0, ταμπουρίνο, τύμπανα, έγχορδα	Φα δίεση ελάσσονα	Andante Sostenuto, Allegro	8 Ιουλίου 1891	Μόναχο	Αναθεωρημένη εκδοχή της <i>Ouverture</i> που κέρδισε 2ο Βραβείο στον Μουσικό Διαγωνισμό Δ' Ολυμπιάδος, Αθήνα, 1890. (βλ. Χρονολόγιο 1890, Βράβευση). Υπάρχει και σε μεταγενέστερη εκδοχή με τίτλο <i>Rhapsodie no. 1 "Orientalische"</i> (TAL 513). Ανήκει στη συλλογή PLC V.	Π.Ε. 03-1892 Μόναχο, Stolz (βλ. Χρονολόγιο 1892, Κριτική), Π.Ε. 15-01-1894 Πάτρα, Δημήτρης Λιάλιος / Μέλη ΦΕΠ (βλ. Πρόγραμμα), 25-05-1999 Πάτρα, Β. Φιδετζής / Σολίστ της Πάτρας.
508	<i>Die gute alte Zeit</i> [Ο παλιός καλός καιρός]	Εισαγωγή για μεγάλη ορχήστρα	3 2 3 (2+ 1 μπάσο κλαρινέτο) 2 - 4 2 3 1, τύμπανα, έγχορδα	Σολ μείζονα	–	[Πριν από το 1916] (βλ. Ζούλλας 1916)	χ.τ.	–	Π.Ε. 01-02-2002 Θεσσαλονίκη, Β. Φιδετζής / Κ.Ο.Θ.
509	<i>Mitternachts Traum (im Süden)</i> [Όνειρο Μεσονυκτίου (του νότου)] <i>Symphonisches Werk für Grosses Orchester</i>	Συμφωνικό έργο για μεγάλη ορχήστρα	3 (2+1 πίκολο) 3 (2+1 αγγλικό κόρνο) 3 (2+1 μπάσο κλαρ) 2 - 4 3 3 (2+1 μπάσο τρομπόνι) 1, τύμπανα, έγχορδα	–	I. Overture [Εισαγωγή] (Allegro), II. Szene der Nymphen im Walde [Σκηνή των νυμφών στ δάσος] (Adagio), III. Tanz der Nymphen [Χορός των νυμφών] (Allegro), IV. Tagesanbruch: Vogel und Morgengesang [Χαραυγή: τραγούδι των πουλιών και εωθινός ύμνος] (Mosso assai - Largo)	16 Νοεμβρίου 1891	Μόναχο	Αποτελεί την πρώτη νεοελληνική συμφωνία και έχει προγραμματικό χαρακτήρα. Έχει διάρκεια περίπου 70'.	Δισκογραφία: 2001 LYRA, Β. Φιδετζής / Συμφωνική ορχήστρα του Πάζαρτζικ.
510	<i>Romantische Dichtung</i> [Ρομαντική ποίηση]	Συμφωνικό λυρικό έργο για μεγάλη	2 2 2 2 - 4 2 3 (2+1 μπάσο τρομπόνι) 0, τύμπανα, άρπα, έγχορδα	Ντο μείζονα	38 σελίδες	[Πριν από το 1912] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	–	Π.Ε. 26-02-1912 Αθήνα, Α. Marsick / Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών (βλ. Πρόγραμμα).

		ορχήστρα							
511	<i>Erinnerungen</i> [Αναμνήσεις]								
511 A	<i>Moriska</i> [Η ατίθαση, παιδιασμένη Μόρισκα]	Συμφωνικό ποίημα για μεγάλη ορχήστρα	3 3 (2+1 αγγλικό κόρνο) 3 (2+1 μπάσο κλαρινέτο) 2 - 4 3 3 1, τύμπανα, άρπα, έγχορδα	–	Allegro molto ad appassionato	[Πριν από τις 2 Μαρτίου 1914] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	Περισσότερες πληροφορίες για το έργο (βλ. Χρονολόγιο 1937, Επιστολή). Το TAL 511A πιθανότατα αναφέρεται στην ποιήτρια Moriska E. Stark του TAL 238. Υπάρχει ομότιτλο έργο σε εκδοχή για σόλο πιάνο (TAL 108).	Π.Ε. Moriska 02-03-1914 Αθήνα, Δ. Λιάλιος / Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών (βλ. Πρόγραμμα), Π.Ε. ολοκληρωμένο 24-10-1998 Θεσσαλονίκη, Β. Φιδετζής / Συμφωνική ορχήστρα της Πράγας, 22-05-2009 Αθήνα, Β. Φιδετζής / ΚΟΑ.
511 B	<i>Amalie</i> [Η ρομαντική, ονειροπόλα Αμαλία]				Dolce e Tranquillo Quasi Adagio	[Μετά το 1916] (δεν περιέχονται στον κατάλογο του Ζούλλα)			
511 C	<i>Giulia</i> [Η αστεία, παιχνιδιάρικη Τζούλια]				Allegretto, Moderato (Hymne an die Frau) [Υμνος στη γυναίκα]				
512	<i>Reverie</i> [Ονειροπόληση] ή <i>Wieder nach München</i> [Πάλι για το Μόναχο]	Συμφωνικό θέμα για μεγάλη ορχήστρα	3 3 (2+1 αγγλικό κόρνο) 3 (2+1 μπάσο κλαρινέτο) 2 - 4 3 3 1, τύμπανα, έγχορδα	Λα μείζονα	Allegro moderato	χ.χ.	χ.τ.	Το ίδιο έργο υπάρχει και με τον τίτλο <i>Wieder nach München</i> . Σημείωση του συνθέτη στο εξώφυλλο της παρτιτούρας: «Πάλι για τον τόπο μου». Υπάρχει και εκδοχή του έργου για ορχήστρα εγχόρδων (TAL 502) και ημιτελής εκδοχή για πιάνο (TAL 107). Υπάρχουν επίσης ομότιτλα έργα για: 1) βιολοντσέλο και πιάνο (TAL 336) 2) 2 βιολιά, βιόλα, βιολοντσέλο και κοντραμπάσο (TAL 335).	για Π.Ε. βλ. TAL 502.
513	<i>Rhapsodie no. 1 "Orientalische"</i> [Ραψωδία αρ. 1 "Ανατολίτικη"]	Για ορχήστρα	2 2 2 2 - 4 2 3 1, ταμπουρίνο, τύμπανα, έγχορδα	Φα δίεση ελάσσονα	Allegro molto	[Πριν από το 1920] (βλ. Π.Ε.)	χ.τ.	Μεταγενέστερη εκδοχή της <i>Ανατολίτικης Εισαγωγής</i> (TAL 507).	Π.Ε. 27-01-1920 Αθήνα, Α. Marsick / Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών (βλ. Πρόγραμμα), 25-05-1999 Β. Φιδετζής / Σολίστ της Πάτρας, 27-05-2000 Αθήνα, Β. Φιδετζής / Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ.

514/1	<i>Griechische Ballade no. 2</i> [Ελληνική Μπαλάντα αρ. 2]	Για ορχήστρα	–	Λα ελάσσονα	Allegro comodo	[Πριν από το 1916] (βλ. Ζούλλας 1916)	χ.τ.	Προγενέστερη εκδοχή της Ραψωδίας αρ. 2.	–
514/2	<i>Rhapsodie no. 2 "Griechische"</i> [Ραψωδία αρ. 2 "Ελληνική"]	Για ορχήστρα	2 2 3 (2+1 μπάσο κλαρινέτο) 2 - 3 2 0 0, τύμπανα, γκραν κάσσα, έγχορδα	Λα ελάσσονα	Allegro	χ.χ.	χ.τ.	Στο εξώφυλλο αναγράφεται ο τίτλος "Drei kleine Rhapsodien für Orchester".	–
515	<i>Rhapsodie no. 1 "Orientalische"</i> [πιθανότατα Ραψωδία αρ. 3]	Για ορχήστρα	2 2 2 2 - 3 2 0 0, ταμπουρίνο, τύμπανα, άρπα, έγχορδα	Ρε ελάσσονα	Moderato	χ.χ.	χ.τ.	Αν και διαφορετικό έργο, έχει τον ίδιο τίτλο με το αντίστοιχο σε Φα δίεση ελάσσονα. Είναι πιθανό ο αναγραφόμενος τίτλος στη χειρόγραφη παρτιτούρα να είναι λανθασμένος και ο σωστός τίτλος να είναι <i>Ραψωδία αρ.3.</i>	24-10-1998 Θεσσαλονίκη, Β. Φιδετζής / Συμφωνική ορχήστρα της Πράγας.
516	<i>Tanzballade no. 1</i> [Χορευτική μπαλάντα αρ. 1]	Για ορχήστρα	3 (2+1 πίκολο) 2 3 3 - 4 3 3 1, τύμπανα, γκραν κάσσα, πιάτα, έγχορδα	Λα ελάσσονα	Andante sostenuto ed appassionato	[Μετά το 1922] (TAL 318)	χ.τ.	Ημιτελής μεταγραφή του ομότιτλου έργου για βιολί και πιάνο (TAL 318).	–
517	<i>Meditation</i> [Στοχασμός]	Για ορχήστρα	2 2 2 0 - 4 2 3 0, τύμπανα, άρπα, έγχορδα	Μι μείζονα	Adagio	χ.χ.	χ.τ.	Ημιτελής μεταγραφή του ομότιτλου έργου για βιολί και πιάνο (TAL 310).	–

ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΧΟΡΩΔΙΑΣ, ΣΟΛΟ ΦΩΝΗΣ / ΦΩΝΕΣ ΚΑΙ ΟΡΧΗΣΤΡΑ

ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΣΟΛΟ ΦΩΝΗ ΚΑΙ ΟΡΧΗΣΤΡΑ

TAL	ΤΙΤΛΟΣ	ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ	ΕΝΟΡΧΗΣΤΡΩΣ Η	ΤΟΝΙΚΟΤ ΗΤΑ	ΜΕΡΗ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ / ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ
601/ 1	<i>Drei Heine's Lieder in Form einer Sonate</i> [Τρία τραγούδια του Heine σε φόρμα σονάτας]	Για σοπράνο με συνοδεία ορχήστρας	2 2 2 2 - 2 0 0 0, τύμπανα, έγχορδα, σοπράνο	-	Allegro Moderato	1889- 1890	χ.τ.	H. Heine	Ανήκουν στη συλλογή PLC V.	24-10-1998 Θεσσαλονίκη, Μ. Αράπη / Β. Φιδετζής / Συμφωνική ορχήστρα της Πράγας.
601/ 2					Andante Riten					
601/ 3					Allegro					
602/ 1	<i>Δε σε ξεχάνω εσέ</i>	Από τα <i>Τρία τραγούδια</i> για μία φωνή και μικρή ορχήστρα	2 1 2 2 - 2 0 0 0, έγχορδα, φωνή	-	Moderato	[Πριν από το 1915] (βλ. Επιστολή Χ.Χ. [1915] αρ. 24)	χ.τ.	Α. Π. Σκιαδαρέσ ης	Μεταγραφή των ομότιτλων έργων για φωνή και πιάνο (TAL 203).	Π.Ε. (<i>Δε σε ξεχάνω εσέ, Πόσο ποθούσα</i>) 12-03- 1918 Αθήνα, Ειρ. Λιάλιου / Α. Marsick / Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών (βλ. Πρόγραμμα), 25-05- 1999 Μ. Αράπη / Β. Φιδετζής / Σολίστ της Πάτρας, Π.Ε. (<i>Τ' άνθη που μάσαμε</i>) 27-05-2000 Αθήνα, Μ. Αράπη / Β. Φιδετζής / Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ.
602/ 2	<i>Τ' άνθη που μάσαμε</i>									
602/ 3	<i>Πόσο ποθούσα</i>									
603	<i>Ντέρτι</i>	Από τα <i>Τραγούδια του ελληνικού λαού</i> για μία φωνή και ορχήστρα	2 1 2 2 - 2 0 0 0, έγχορδα, φωνή	Μι ελάσσον α	Andante tranquillo	21 Οκτωβρί ου 1917	Μπεγου λάκι	-	Μεταγραφή του ομότιτλου έργου για φωνή και πιάνο (TAL 204).	Π.Ε. 12-03-1918 Αθήνα, Ειρ. Λιάλιου / Α. Marsick / Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών (βλ. Πρόγραμμα), 25-05- 1999 Μ. Αράπη / Β. Φιδετζής / Σολίστ της Πάτρας, 27-05- 2000 Αθήνα, Μ. Αράπη / Β. Φιδετζής

										/ Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ.
ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΧΟΡΩΔΙΑ ΚΑΙ ΟΡΧΗΣΤΡΑ										
604	<i>Λύπη και Ελπίδα</i>	Για χορωδία και ορχήστρα	2 2 (1+1 αγγλικό κόρνο) 2 2, έγχορδα	Μι ελάσσονα	Andante sostenuto	[1923]	Πάτρα	Γ. Δροσίνης	Εκδοχή του ομότιτλου έργου για τετράφωνη μεικτή χορωδία (TAL 406). Για τη χρονολόγηση του έργου βλέπε Χρονολόγιο 1924, Συναυλία 1η.	Π.Ε. 27-01-1924 Πάτρα, Ε. Μαθαρίκος / Μαθητές Ωδείου ΦΕΠ (βλ. Πρόγραμμα), 05-09-1970 Πάτρα, Η. Παπαδόπουλος / Πατραϊκή Μανδολινάτα και Μεικτή χορωδία, 24-10-1998 Θεσσαλονίκη, Β. Φιδετζής / Συμφωνική ορχήστρα της Πράγας / Χορωδία Θεσσαλονίκης (Μ. Κωνσταντινίδου), 29-04-2006 Πάτρα, Β. Φιδετζής / ΚΟΑ/ Χορωδία Θεσσαλονίκης (Μ. Κωνσταντινίδου).
605	<i>Η Παναγία του Τιτιανού</i>	Για τετράφωνη μεικτή χορωδία και ορχήστρα	2 0 3 0 - 2 2 1 0, τύμπανα, έγχορδα, χορωδία	Ντο μείζονα	Andante Sostenuto	Χ.Χ. [1924] (βλ. Χρονολόγιο 1924, Επιστολή 1η)	Χ.Τ.	—	Εκδοχή του ομότιτλου έργου για τετράφωνη μεικτή χορωδία (TAL 407). Υπάρχει τουλάχιστον σε 3 γραφές. Ο συνθέτης αναφέρει σχετικά με το έργο σε επιστολή (βλ. Χρονολόγιο 1924, Επιστολή 2η).	Π.Ε. (TAL 407), 24-10-1998 Θεσσαλονίκη, Β. Φιδετζής / Συμφωνική ορχήστρα της Πράγας / Χορωδία Θεσσαλονίκης (Μ. Κωνσταντινίδου), 29-04-2006 Πάτρα, Β. Φιδετζής / ΚΟΑ / Χορωδία

										Θεσσαλονίκης (Μ. Κωνσταντινίδου).
ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΧΟΡΩΔΙΑ, ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΚΑΙ ΣΟΛΟ ΦΩΝΕΣ										
606	<i>Messe pro Defunctis</i> [Λειτουργία υπέρ τεθνεότων (ή εις κεκοιμημένους)]	Για τετράφωνη μεικτή χορωδία, ορχήστρα και σολιστικές φωνές (2 σοπράνο, 2 άλτο και βαρύτονο)	2 2 3 (2+1 μπάσο κλαρινέτο) 2 - 2 2 3 0, τύμπανα, εκκλησιαστικό όργανο, άρπα, έγχορδα	Σι ελάσσονα	no. 1 Requiem (χορωδία), no. 2 Graduale (βαρύτονο), no. 3 Dies irae (χορωδία), no. 4 Tuba Mirum (χορωδία), no. 5 Recordare (σοπράνο & χορωδία), no. 6 Ingemisco, no. 7 Oro Suplex (βαρύτονο, σόλο σοπράνο & χορωδία), no. 8 Offertorium (σοπράνο, άλτο, βαρύτονο & χορωδία), no. 9 Sanctus (χορωδία), no. 10 Benedictus (ντουέτο σοπράνο & άλτο), no. 11 Agnus Dei, no. 12 Communio	1889	χ.τ.	–	Αποτελεί το πρώτο μεγάλο χορωδιακό-ορχηστρικό νεοελληνικό έργο. Περισσότερες πληροφορίες βλ. Φούλιας (2017: 16-21). Μέρος της ανήκει στη συλλογή PLC V.	Π.Ε. 09-04-2017 Αθήνα, Β. Φιδετζής / Λ. Ζερβάνου / Χ. Σπιτάδη / Μ. Ψύρρας / Ζ. Κάππου / Ι. Αθανασίου / Φιλαρμόνια Ορχήστρα Αθηνών / Χορωδία τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών (Ν.Μαλιάρας) / Χορωδία του ωδείου Kodály (Μ. Πατσέας).
607	<i>Ξημέρωμα</i>	Συμφωνικό έργο για σοπράνο, βαρύτονο, χορωδία και πλήρη ορχήστρα σε ένα ποίημα του Ιωάννη Πολέμη	2 3 (2+1 αγγλικό κόρνο) 2 2 - 4 3 3 1, τύμπανα, γκραν κάσσα, πιάτα, καμπάνες, έγχορδα	–	Andante tranquillo e doloroso	[Πριν από το 1916] (βλ. Ζούλλας 1916)	χ.τ.	Ι. Πολέμης	Στοιχείο για πιθανή πρώτη εκτέλεση του έργου αποτελεί ένα συμφωνητικό (χ.χ.) κατά το οποίο ο Δημήτρης Λιάλιος αποζημιώνει ηθοποιούς για τη	Πιθανή Π.Ε. Αθήνα (Επίσημα έγγραφα αρ. 18) ή Π.Ε. 24-10-1998 Θεσσαλονίκη, Μ. Αράπη / Α. Λαλούσης / Β. Φιδετζής / Συμφωνική ορχήστρα της Πράγας / Χορωδία

									συμμετοχή τους σε συναυλία στο Ωδείο Λόττνερ. Γραμμένο ειδικά για τις νίκες των Βαλκανικών πολέμων (1913) (Φιδετζής 2016: 23).	Θεσσαλονίκης (Μ. Κωνσταντινίδου).
Ο Π Ε Ρ Α										
608	<i>Johannisnacht</i> [<i>Νύχτα Αϊ Γιαννιού</i>]	Λυρική-δραματική όπερα	3 (2+1 φλάουτο πίκολο ή φλάουτο τέρτζο) 2 3 (2+1 μπάσο κλαρινέτο) 2 - 4 3 3 1, τύμπανα, άρπα, έγχορδα, σολιστικές φωνές (μπάσο, σοπράνο, τενόρο, βαρύτονο, σοπράνο κολορατούρα, σοπράνο, κοντράλτο)	-	-	χ.χ. [Πρώιμη περίοδος 1890] (Φιδετζής 2016: 23-24)	χ.τ.	Gustav Schwaben mayer	Μετάφραση λιμπρέτου στα ελληνικά και αγγλικά: Γιώργος Λιάλιος. Η ελληνική μετάφραση υπάρχει δημοσιευμένη στο πρόγραμμα των Ελληνικών Μουσικών Γιορτών 2016.	Π.Ε. 16-05-2016 Αθήνα, Β. Φιδετζής / Κ. Κουφοχρήστου / Σ. Μολλούδη / Χ. Σπιτάδη / Σ. Κυανίδου / Γ. Χριστόπουλος / Κ. Ρασιδάκις / Π. Μαγουλάς / Συμφωνική ορχήστρα Δήμου Αθηναίων / Μεικτή χορωδία Δήμου Αθηναίων (Σ. Μπερής) / Χορωδία Τμήματος Μουσικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών (Ν. Μαλιάρας).

3.4 Εκδομένα έργα

Ο Δημήτρης Λιάλιος κατάφερε να εκδώσει από πολύ νωρίς (1888). Όπως φαίνεται παρακάτω, τα πρώτα 5 οpus εκδόθηκαν στην Ιταλία από τους εκδοτικούς οίκους Stabilto Musicale E. De Vasini, Milano-Casale και Prop. Di G. Venturini, Firenze, Roma. Τα ορ. 6 και ορ. 7 εκδόθηκαν στο Μόναχο από τον εκδοτικό οίκο Verlag und Eigentum Dr. Heinrich Lewy, München. Το ορ. 8 εκδόθηκε στην Ελλάδα από τον Εκδοτικό οίκο Γεωργίου Δ. Φεξή και το ορ. 9 στη Λειψία από τον εκδοτικό οίκο Leipzig, Verlag von F. E. C. Leuckart.

ορ. 1 *Melodia Orientale*, Stabilto Musicale E. De Vasini, Milano-Casale [1888] (TAL 301)

ορ. 2 *Lamento d' una Schiava*, Stabilto Musicale E. De Vasini, Milano-Casale [1888] (TAL 302)

ορ. 3 *Tacer non Posso*, Stabilto Musicale, De Vasini Casale-Milano (TAL 255)

ορ. 4 *Serenata* για σοπράνο ή τενόρο, Stabilto Musicale E. De Vasini Milano-Casale (TAL 256)

ορ. 5 *Tre Melödie* για φωνή και συνοδεία πιάνου, Prop. Di G. Venturini, Firenze.Roma (TAL 257)

no. 1 *A che mi val che brillano*

no. 2 *Malia*

no. 3 *Chi sa!*

ορ. 6 *Vier Lieder* Verlag und Eigentum Dr. Heinrich Lewy, München (1908) (TAL 231)

no. 1 *Nur wer die Sehnsucht kennt*

no. 2 *Es glänzt so schön*

no. 3 *Reichtum des Frühlings*

no. 4 *Das Lied von der Schönheit*

ορ. 7 *Vier Lieder* για φωνή και πιάνο, Dr. Heinrich Lewy München (1908) (TAL 236)

no. 1 *Es klingt wie Liebestöne*

no. 2 *Ein Stündchen lang*

no. 3 *Warum*

no. 4 *Weiss keiner den heimlichen Platz*

ορ. 8 *Τρία τραγούδια*: για φωνή και πιάνο, Εκδοτικός οίκος Γεωργίου Δ. Φεξή [Πριν από το 1915] (TAL 203)

αρ. 1 *Δε σε ξεχάνω εσέ*

αρ. 2 *Τ' άνθη που μάσαμε*

αρ. 3 Πόσο ποθούσα

ορ. 9 *Drei Salonstücke*, Leipzig, Verlag von F. E. C. Leuckart [1924] (TAL 316)

no. 1 *Romance*

no. 2 *Berceuse*

no. 3 *Serenade*

3.5 Ανέκδοτα έργα με αρίθμηση από τον συνθέτη

Πιθανότατα σε μία προσπάθεια αρίθμησης των έργων ολόκληρου του αρχείου του, ο Δημήτρης Λιάλιος σημειώνει αριθμό ορυσ δίπλα από τον τίτλο των παρακάτω ανέκδοτων έργων. Παρατηρούμε ότι η αρίθμηση ορ. 8 συμπίπτει με αυτήν των τριών τραγουδιών σε ποίηση Σκιαδαρέση, που εκδόθηκαν από τον οίκο Φεξή (TAL 203). Επίσης, η αρίθμηση ορ. 10 δίνεται σε δύο διαφορετικά έργα.

ορ. 8 (TAL 237, TAL 238, TAL 239)

no. 1 *Wie ein Klang aus fernen Zeiten*

no. 2 *Ich lieb dich unendlich*

no. 4 *Wie mag es nur gehören sein!*

ορ. 10 Από τα τραγούδια του ελληνικού λαού (TAL 204/1-4)

αρ. 1 *Ντέρτι*

αρ. 2 *Κακογλωσσιά*

αρ. 3 *Η καλόγρια και ο τραγουδιστής*

αρ. 4 *Ο κουτός εραστής*

ορ. 10 *Reverie* για βιολοντσέλο και πιάνο (TAL 336)

ορ. 19 *Griechische Messe* (TAL 401)

ορ. 22 *Fantasie Orientale per Pianoforte* σε Μι ελάσσονα (TAL 101)

ορ. 25 *Vierstimmige Messe in F Dur* ορ. 25 (TAL 402)

3.6 Έργα με αφιέρωση

Τίτλος έργου	Αφιερωμένο σε:
<i>Sul Lembo</i> για βιολί και πιάνο ορ. 1	Augusto Tiberi
<i>Lamento d' una Schiava</i> για βιολί και πιάνο ορ. 2	Λουκά Λιάλιο
<i>Drei Salonstücke</i> για βιολί και πιάνο	Γιώργο Λυκούδη
<i>Bagatelle no. 4 "Danse Caprice"</i> για βιολί και πιάνο	Ε. Μπαλτατζή
<i>Vier Lieder</i> για φωνή και πιάνο, ορ. 6	Μιχάλη Κόλλα

<i>Vier Lieder</i> για φωνή και πιάνο, ορ. 7	Πέτρο Ζ. Σαραγλό
<i>Τρία τραγούδια</i> για φωνή και πιάνο, ορ. 8	Γ. Χατζόπουλο
<i>Τρία τραγούδια</i> TAL 237, TAL 238, TAL 239 (ανέκδοτα)	Felix Mottl
<i>Τα κοράλλια</i> (ανέκδοτο) για φωνή και πιάνο	Ειρήνη Πάλλη
<i>Tacer non Posso</i> για σοπράνο και πιάνο, ορ. 3	M. Basta Pascalides

Πίνακας 1 Έργα με αφιέρωση του Δημήτρη Λιάλιου.

3.7 Προγενέστεροι κατάλογοι

Τον Ιανουάριο του 1916 δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Νεολόγος Πατρών* πρωτοσέλιδο άρθρο του Σπύρου Ζούλλα, το οποίο περιελάμβανε τη μέχρι τότε εργογραφία του Δημήτρη Λιάλιου (βλ. Χρονολόγιο 1916, Δημοσίευμα 1ο). Ο Ζούλλας ήταν ερασιτέχνης μουσικός, προσωπικός φίλος, θαυμαστής και ένθερμος υποστηρικτής του έργου του Δημήτρη Λιάλιου. Στο άρθρο αυτό καταγράφονται τα έργα του συνθέτη χωρίς ιδιαίτερες λεπτομέρειες και σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι σαφής ο αριθμός ή ο τίτλος των έργων τα οποία αναφέρονται. Παρόλα αυτά, όμως, ορισμένες αναφορές αυτής της εργογραφίας αποτελούν τη μόνη πηγή για τη χρονολογική τοποθέτηση κάποιων αχρονολόγητων έργων.

Ο δεύτερος κατάλογος των έργων του Δημήτρη Λιάλιου συντάχτηκε από τον Γιώργο Λιάλιο, ο οποίος έχοντας σπουδάσει μουσικολογία στη Βιέννη είχε ασχοληθεί ως ένα βαθμό με το μουσικό έργο του πατέρα του. Δική του επίσης είναι η μετάφραση του λιμπρέτου της όπερας *Johannisnacht* στα ελληνικά και τα αγγλικά. Στον κατάλογο αυτό τα έργα είναι καταγεγραμμένα ανά είδος.

Ο Βύρων Φιδετζής (1998: 265-286) δημοσίευσε κατάλογο έργων του συνθέτη στο περιοδικό *Μουσικολογία*. Στο άρθρο του ανακοινώνει την εύρεση του μεγάλου και ολοκληρωμένου αρχείου των έργων του Δημήτρη Λιάλιου τονίζοντας τη σημασία που έχουν αυτά τα έργα για τη νεοελληνική μουσική σε συνάρτηση με την καταγωγή του συνθέτη από την ηπειρωτική Ελλάδα, διότι ανάμεσά τους υπάρχουν οι εξής πρώτες του είδους τους συνθέσεις:

- α) 4 κουαρτέτα εγχόρδων (TAL 325, TAL 327, TAL 328, TAL 329) και 1 τρίο με πιάνο (TAL 339)
- β) συμφωνικό έργο *Mitternachtsraum* (TAL 509)
- γ) μεγάλο χορωδιακό - ορχηστρικό έργο *Missa pro Defunctis* (TAL 606).

4 ΕΠΙΜΕΛΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ

Η έκδοση που ακολουθεί έγινε με στόχο τη δημιουργία ευανάγνωστου μουσικού υλικού, ώστε τα παρακάτω έργα του Δημήτρη Λιάλιου να γίνουν γνωστά και προσιτά σε μελλοντικούς ερευνητές και ερμηνευτές. Αφορά τα εξής έως τώρα ανέκδοτα έργα για βιολί και πιάνο: *Illusion*, *Mein Leid*, *Ballade no. 1*, *Ballade no. 2*, *Tanzballade no. 1* «*Smyrna*» και *Σονάτα σε Λα ελάσσονα*.

4.1 Τα έργα για βιολί και πιάνο

Ο Δημήτρης Λιάλιος εκτός από καταξιωμένος συνθέτης με καλλιτεχνική ωριμότητα ήταν και πολύ ικανός βιολιστής (βλ. κεφ. 2.2.2.), όπως αποδεικνύεται και από τις τεχνικές απαιτήσεις του βιολιστικού μέρους των έργων του. Ο Γιώργος Δεμερτζής τον αποκαλεί «Έλληνα Kreisler». «Τα έργα του αγγίζουν τη βαθιά παράδοση της βιολιστικής τέχνης και μας πηγαίνουν στον Richard Strauss. Είναι έργα απαιτητικά, δεξιολογικά και συνιστούν ένα μοναδικό βιολιστικό έργο σε ένα προσωπικό υστεροβαγκνερικό ιδίωμα. Αυτό αποτελεί μία μοναδικότητα» (πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 3 Μαΐου 2005).

Η προσφορά του Δημήτρη Λιάλιου στο συνθετικό είδος της μουσικής δωματίου είναι πολύ μεγάλη. Τα 46 έργα αυτής της κατηγορίας, που αποτελούν ιδιαίτερα ξεχωριστή περίπτωση στη νεοελληνική σύνθεση, περιλαμβάνουν 7 έργα για κουαρτέτο εγχόρδων, 16 έργα για διάφορα σύνολα με ή χωρίς φωνή και 23 έργα για βιολί και πιάνο. Είναι φανερό η ιδιαίτερη σχέση και προτίμηση του συνθέτη στο βιολί, αφού μόνο 5 έργα της ευρύτερης κατηγορίας της μουσικής δωματίου δεν έχουν το βιολί στο συνδυασμό των οργάνων τους.

Από τις πηγές προκύπτει η ιδιαίτερη φιλία και η αλληλοεκτίμηση που συνέδεε τον Δ. Λιάλιο με τον πατρινό βιολονίστα, Γ. Λυκούδη (βλ. Παράρτημα, Εικόνα 22), εξάρχοντα και για κάποιο διάστημα διευθυντή της ΚΟΑ. Σε επιστολή του προς τον συνθέτη (Χρονολόγιο 1924, Επιστολή 4η) ο Γ. Λυκούδης γράφει:

«Βρυξέλλαι 20-8-24

Αγαπητέ μου,

*δε βρίσκω λόγια να σου περιγράψω πόση χαρά μου επροξένησε η αποστολή των τριών κομματιών σου και πόσο είμαι υπερήφανος που μ' εθεώρησες άξιον να μου τ' αφιερώσεις. Ένα μεγάλο μεγάλο ευχαριστώ. Σε παρακαλώ επίσης να μου γνωρίσεις αμέσως μόλις εκδοθεί το *Quartetto* σου για να το παραγγείλω απ' εδώ στον *Leuckart*.[...] και σε παρακαλώ ακόμα μία φορά να δεχθείς τα πλέον ειλικρινή μου ευχαριστήρια και να με θεωρείς τον πλέον αφοσιωμένον σου. [...]*»

Κατά τη διάρκεια της ζωής του συνθέτη εκδόθηκαν τρία έργα για βιολί και πιάνο (TAL 301, TAL 302, TAL 316/1, 2, 3). Επίσης, τέσσερα από τα έργα αυτής της κατηγορίας είναι αφιερωμένα⁸⁸ στους: Augusto Tiberi,⁸⁹ Λουκά Λιάλιο, Γιώργο Λυκούδη και Ελένη Μπαλτατζή.⁹⁰

⁸⁸ Από τη συνολική εργογραφία δέκα έργα έχουν αφιέρωση. Οι υπόλοιπες έξι αφιερώσεις αφορούν μεμονωμένα τραγούδια ή ομάδες τραγουδιών.

⁸⁹ Ο Augusto Tiberi ήταν ο πρώτος δάσκαλος μουσικής του συνθέτη (TAL 301).

⁹⁰ Η Ελένη Εμμανουήλ Μπαλτατζή ήταν η μικρότερη αδελφή της συζύγου του συνθέτη.

Τα πρώτα έργα της συνολικής εργογραφίας που εκδόθηκαν (Ιταλία κοντά στο 1888) ήταν τα έργα *Sul Lembo* και *Lamento d' una Schiava* για βιολί και πιάνο (βλ. Χρονολόγιο 1887, Κριτική). Η πρώτη σονάτα, οι δύο φούγκες (που είναι μάλλον σπουδές), οι δύο ρομάντζες, το *Σ'αγαπώ* και τα *Trois morceaux de Salon*, που έχουν ιδιαίτερα εύθυμο χαρακτήρα, ανήκουν στην πρώιμη περίοδο. Το 1909 προσπάθησε να εκδώσει την *Meditation* και την *Berceuse* (Επιστολή 19-05-1909 αρ. 14) αλλά ο εκδοτικός οίκος Dr. Heinrich Lewy, στον οποίο απευθύνθηκε, δεν αναλάμβανε έργα για βιολί και πιάνο. Η *Meditation* και η *Tanzballade no. 1 «Smyrna»* που γράφτηκε αργότερα είχαν ιδιαίτερη σημασία για τον συνθέτη, διότι ο ίδιος ξεκίνησε να τις μεταγράψει για ορχήστρα και για ορχήστρα με σόλο βιολί αντίστοιχα, χωρίς όμως να τις ολοκληρώσει. Η *Illusion*, το *Mein Leid*, οι 3 *Ballades*⁹¹ και τα *Drei Salonstücke*, αν και αχρονολόγητα, πιθανότατα ολοκληρώθηκαν μέχρι το 1916. Ακολουθούν οι 5 *Bagatelles* με χρονολογία 1918-1920. Πιθανολογείται ότι οι 3 *Tanzballades* γράφτηκαν μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, αφού η πρώτη ονομάστηκε *Smyrna* ενώ ο συνθέτης δεν είχε κάποιον ιδιαίτερο δεσμό με τη Σμύρνη. Λίγο πριν τον Αύγουστο του 1924 (Επιστολή 20-08-1924 αρ. 255), εκδόθηκαν τα *Drei Salonstücke* από τον εκδοτικό οίκο Leuckart, που ήταν τα πιο πολυπαιγμένα βιολιστικά έργα του. Τα έργα αυτά είναι αφιερωμένα στον Γιώργο Λυκούδη, ο οποίος ερμήνευσε με πολλούς πιανίστες (π.χ. Θ. Πίνδιος, Λ. Μαργαρίτης, Δ. Μητρόπουλος) κάποια από αυτά ήδη από το 1915 στην Κηφισιά, στην Αθήνα, στην Πάτρα και στο Μόναχο. Τελευταία χρονολογημένη σύνθεση πριν τον θάνατο του Δημήτρη Λιάλιου είναι η *Σονάτα σε Λα ελάσσονα* του 1938 (προηγούνται δύο άλλες σονάτες για βιολί και πιάνο, οι οποίες όμως δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον). Είναι έργο με δυναμικό και ρομαντικό χαρακτήρα. Λίγο μετά το θάνατό του παρουσιάστηκε σε συναυλία στην Αθήνα από το ζεύγος Λυκούδη.

4.2 Κριτήρια επιλογής των έργων και πηγές

Μελετήθηκαν από τη γράφουσα όλα τα έργα για βιολί και πιάνο του συνθέτη. Η κριτική ανάγνωσή τους και οι πρόβες με πιανίστα οδήγησαν σε αρχειακές ηχογραφήσεις και σε πέντε συναυλίες δεκατεσσάρων έργων για βιολί και πιάνο, αλλά και έργων της ευρύτερης κατηγορίας της μουσικής δωματίου του συνθέτη. Όλα αυτά, σε συνδυασμό με την ακρόαση ηχογραφήσεων άλλων έργων του, συντέλεσαν στη διαμόρφωση μιας όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένης αίσθησης και άποψης για τη μουσική του Δημήτρη Λιάλιου.

Τα έργα που επιλέχτηκαν δεν έχουν εκδοθεί ποτέ μέχρι τώρα. Είναι αντιπροσωπευτικά του ύφους γραφής του συνθέτη, όπως βέβαια συμβαίνει και με πολλά άλλα έργα του.⁹² Το βασικό κριτήριο της επιλογής των συγκεκριμένων έργων είναι το μουσικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν κατά την προσωπική προτίμηση της γράφουσας.

Πληροφορίες για τις μουσικές εκτελέσεις και τις ηχογραφήσεις αυτών των έργων υπάρχουν στον κατάλογο (κεφ. 3.3.). Σύντομα σχόλια για το συνθετικό ύφος του κάθε έργου υπάρχουν στο κεφ. 5.2.

⁹¹ Η τρίτη, *Ballade no. 3 "Zachia"*, υπάρχει σε δύο εκδοχές. Έχει λίγο μικρότερη διάρκεια και παρουσιάζει χαμηλότερο βιολιστικό ενδιαφέρον από τις δύο προηγούμενες.

⁹² Αυτό συμβαίνει για παράδειγμα με τη *Meditation*, τις 5 *Bagatelles*, τα *Drei Salonstücke*, αλλά και τα *Trois morceaux de Salon*.

Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν ως τεκμήρια είναι τα χειρόγραφα μουσικά κείμενα από το ιστορικό αρχείο των έργων του Δημήτρη Λιάλιου, το οποίο βρίσκεται στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας «Λίλιαν Βουδούρη» στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. Κάθε ένα από αυτά βρίσκεται στον αντίστοιχο φάκελο και κουτί, όπως φαίνεται παρακάτω (Πίνακας 2). Εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων το κάθε έργο για βιολί και πιάνο του συνθέτη υπάρχει σε τουλάχιστον δύο καλοδιατηρημένα και γραμμένα με μαύρο μελάνι αντίγραφα. Επιλέχτηκε το πιο καθαρογραμμένο αντίγραφο. Επισημαίνονται μεμονωμένες περιπτώσεις ύπαρξης ενδείξεων με μολύβι.

Τίτλος	Αρ. φακέλου	Αρ. κουτιού	Παρτιτούρα πιάνου	Πάρτα βιολιού	Παρατηρήσεις
<i>Illusion</i>	70	5	10 σελίδες + εξώφ., 117 μέτρα	–	–
<i>Mein Leid</i>	66	–	6 σελίδες (+ εξώφ.), 67 μέτρα	2 σελίδες, 67 μέτρα	–
<i>Ballade no. 1 in H moll</i>	78	–	18 σελίδες, 212 μέτρα. Εδώ περιλαμβάνονται και τα 14 μέτρα της εισαγωγής του πιάνου της <i>Legende no. 1</i> (εισαγωγή Α).	4 σελίδες, 167 μέτρα	Προβληματικό υλικό λόγω ασυμβατότητας της παρτιτούρας του πιάνου με την πάρτα του βιολιού (βλ. παρακάτω).
<i>Legende no. 1 pour Violon et Piano</i>	62	–	14 σελίδες, 169 μέτρα	–	Το έργο αυτό χρησιμοποιήθηκε ως βασική πηγή για την έκδοση της <i>Ballade no. 1</i> . Στην τελευταία σελίδα αναγράφεται ο τόπος και η ημερομηνία ολοκλήρωσης της σύνθεσής του (Πάτρα, 23 Οκτωβρίου 1904).
<i>Ballade in A dur [no. 2]</i>	77	–	13 σελίδες, 182 μέτρα	6 σελίδες, 182 μέτρα	Για τον τίτλο βλ. TAL 314.
<i>Tanzballade no. 1 (Smyrna)</i>	69	5	7 σελίδες + εξώφυλλο, 123 μέτρα	3 σελίδες, 123 μέτρα	Η λέξη Smyrna στο εξώφυλλο είναι γραμμένη με μολύβι.
<i>Smyrna Tanzballade no. 1</i>	69	5	11 σελίδες, 198 μέτρα	–	–
<i>Sonata pour Violon et Piano en La mineur</i>	63	4	26 σελίδες (+ εξώφυλλο), 1ο μέρος 166 μ., 2ο μέρος 118 μ., 3ο μέρος 166μ.	9 σελίδες (+ εξώφυλλο), 1ο μέρος 166 μ., 2ο μέρος 118 μ., 3ο μέρος 166 μ.	Στην τελευταία σελίδα υπογράφει ο αντιγραφέας «Ι. Καμιλλιέρης εν Αθήναι 21/4/40».

Πίνακας 2 Χειρόγραφα μουσικά κείμενα από το ιστορικό αρχείο των έργων του Δημήτρη Λιάλιου, Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας «Λίλιαν Βουδούρη», Μέγαρο Μουσικής Αθηνών.

4.3 Βασικές αρχές έκδοσης

Στη σύγχρονη αυτή ψηφιοποιημένη έκδοση έγινε η πιστότερη δυνατή μεταφορά του μουσικού κειμένου από το πρωτότυπο. Για τη μεταφορά των έργων σε ηλεκτρονική μορφή χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα *Sibelius 7*. Η εργασία αυτή βασίστηκε στην εξοικείωση της γράφουσας με τον γραφικό χαρακτήρα και τη σημειογραφία του συνθέτη και απαίτησε μεγάλη προσοχή στη λεπτομέρεια.

Χρησιμοποιήθηκαν βασικές αρχές της μεθοδολογίας των κριτικών εκδόσεων.⁹³ Έγινε κριτικός σχολιασμός όπου κρίθηκε απαραίτητο και πιο συγκεκριμένα στα έργα *Ballade no. 1* και *Tanzballade no. 1*, τα οποία υπάρχουν σε δύο εκδοχές. Επίσης, σε ορισμένες περιπτώσεις στα χειρόγραφα υπάρχουν πιθανές παραλείψεις σε αλλοιώσεις. Σε αυτά τα σημεία έγιναν παρεμβάσεις, οι οποίες αναφέρονται και επεξηγούνται στο κεφάλαιο του κριτικού σχολιασμού παρακάτω. Τέλος, έγινε ερμηνευτική επιμέλεια για το μέρος του βιολιού με δαχτυλοθεσία και τοξοθεσία. Διευκρινίζονται τα εξής:

- Οι ενδείξεις δαχτυλοθεσίας και τοξοθεσίας που υπάρχουν στις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν έχουν συμπεριληφθεί στην επιμελημένη έκδοση και καταγράφονται με μαύρο χρώμα.
- Η προτεινόμενη δαχτυλοθεσία και τοξοθεσία που προέκυψε από τη μελέτη και την εκτέλεση των έργων από τη γράφουσα καταγράφονται με διακριτικό αλλά ευδιάκριτο ανοιχτό γκρι χρώμα. Η χρήση διαφορετικού χρώματος επιτρέπει ώστε να διακρίνεται το πρωτότυπο από την επιμέλεια και να διευκολύνεται ο εκτελεστής να επιλέξει αν θέλει να ακολουθήσει ή να αγνοήσει τις προτάσεις.
- Όποτε η προτεινόμενη δαχτυλοθεσία συμπίπτει με τον δαχτυλισμό του χειρόγραφου, τότε δεν επαναλαμβάνεται, ακόμα και αν είναι μέρος του ίδιου περάσματος (passage).
- Η σελιδοποίηση έχει γίνει κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετούνται οι ερμηνευτές κατά το γύρισμα των σελίδων.
- Ως προς τη σημειογραφία έχει επιλεγεί ένας ενιαίος τρόπος διατύπωσης των λεκτικών ενδείξεων φραστικής και δυναμικής (Μουσικό παράδειγμα 2), παρόλο που ο συνθέτης δεν χρησιμοποιεί πάντα τον ίδιο τρόπο διατύπωσης π.χ. *ritar* ή *ritardan* ή *ritardanto* και *cresc.* ή *crescen* ή *crescendo* (Μουσικό παράδειγμα 1).

Μουσικό παράδειγμα 1 *Illusion* μ.52-55, χειρόγραφο από το αρχείο του συνθέτη

⁹³ Συγκεκριμένα μελετήθηκαν τα έργα Βούβαρης (χ.χ.), Grier (1996 και 2001), Caldwell (1995) και Sadie & Tyrrell (2001).

52 *sul G* *poco cresc.* *p* *sul D* *cresc.*

poco cresc. *p* *cresc.*

Μουσικό παράδειγμα 2 *Illusion* μ.52-55, επιμέλεια Ταλακούδη

4.4 Κριτικός σχολιασμός και παρεμβάσεις

4.4.1 *Illusion* (TAL 309)

M.70, κάτω πεντάγραμμο πιάνου, 4ος χρόνος, η νότα Μι ύφεση (τέταρτο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι χωρίς σημείο αλλοίωσης.

4.4.2 *Mein Leid* (TAL 311)

M.20, κάτω πεντάγραμμο πιάνου, 4ος χρόνος, η νότα Λα αναίρεση (όγδοο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι γραμμένη χωρίς σημείο αλλοίωσης.

M.30, πάνω πεντάγραμμο πιάνου, 2ος χρόνος, η νότα Σι ύφεση (όγδοο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι γραμμένη χωρίς σημείο αλλοίωσης.

M.31, κάτω πεντάγραμμο πιάνου, 4ος χρόνος, η νότα Σι αναίρεση (όγδοο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι γραμμένη χωρίς σημείο αλλοίωσης.

M.37, πάνω πεντάγραμμο πιάνου, 1ος χρόνος, η συγχορδία Φα ύφεση, Σι ύφεση, Φα ύφεση (όγδοο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι γραμμένη Μι, Λα δίεση, Μι.

M.40, πεντάγραμμο βιολιού, 2ος χρόνος, η νότα Σολ ύφεση (όγδοο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου και στη χειρόγραφη πάρτα του βιολιού είναι γραμμένη χωρίς σημείο αλλοίωσης.

4.4.3 *Ballade no. 1* (TAL 313)

Υπάρχουν δύο εκδοχές για το συγκεκριμένο έργο. Για την επιμελημένη έκδοση της *Ballade no. 1* χρησιμοποιήθηκαν:

- α) η χειρόγραφη πάρτα του βιολιού της *Ballade no. 1*, η οποία αποτελεί το βασικό τεκμήριο
- β) η χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου της *Ballade no. 1*, η οποία όμως παρουσιάζει προβλήματα
- γ) η χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου της παλιότερης εκδοχής του έργου με τίτλο *Legende no. 1* (βλ. παρακάτω, Σύγκριση των δύο εκδοχών).

Σύγκριση των δύο εκδοχών

Τα δύο χειρόγραφα μουσικά κείμενα με τίτλους *Legende no. 1* και *Ballade no. 1* αποτελούν δύο διαφορετικές εκδοχές του ίδιου έργου. Τα παρακάτω στοιχεία δείχνουν ότι είναι ασφαλές να θεωρηθεί πως η *Ballade no. 1* είναι η αναθεωρημένη εκδοχή της *Legende no. 1*.

1. Η *Legende no. 1* είναι χρονολογημένη από τον συνθέτη (1904), ενώ η *Ballade no. 1* είναι αχρονολόγητη. Η συνήθειά του να χρονολογεί τα έργα του τηρείται απόλυτα στην αρχή της σταδιοδρομίας του, ενώ αρχίζει να φθίνει όσο περνούσαν τα χρόνια.
2. Η *Ballade no. 1* έχει πολλές περισσότερες ενδείξεις σχετικά με την άρθρωση, τις δυναμικές και το tempo (π.χ. τονισμοί, legato, sforzando, crescendo, ritenuto, rallentando) όπως και για τη χρήση του πεντάλ του πιάνου.⁹⁴
3. Η *Ballade no. 1* είναι πιο στολισμένη ρυθμικά. Π.χ. στα μέτρα 114 και 117 στο κάτω πεντάγραμμα του πιάνου η αρμονία είναι γραμμένη σε δέκατα έκτα, ενώ στα αντίστοιχα μέτρα της *Legende no. 1* (μ.116 και μ.119) η συγχορδία είναι γραμμένη σε παρεσιγμένο τέταρτο και όγδοο (βλ. Μουσικό παράδειγμα 3 και Μουσικό παράδειγμα 4).

Μουσικό παράδειγμα 3 *Ballade no. 1* μ.114-117, χειρόγραφο από το αρχείο του συνθέτη

Μουσικό παράδειγμα 4 *Legende no. 1* μ.116-119, χειρόγραφο από το αρχείο του συνθέτη

4. Η *Ballade no. 1* είναι διανθισμένη με ποικίλματα στο μέρος του βιολιού (π.χ. μ.28 αποτζιατούρα στην κάτω οκτάβα), ενώ στη *Legende no. 1* το μέρος του βιολιού δεν έχει καθόλου ποικίλματα (βλ. Μουσικό παράδειγμα 5 και Μουσικό παράδειγμα 6).

⁹⁴ Στη *Legende no. 1* υπάρχουν μόνο 2 ενδείξεις για το πεντάλ του πιάνου, ενώ στη *Ballade no. 1* υπάρχουν 31 ενδείξεις.

Μουσικό παράδειγμα 6 *Ballade no. 1* μ. 27-28, χειρόγραφο από το αρχείο του συνθέτη

Μουσικό παράδειγμα 5 *Legende no. 1* μ. 27-28, χειρόγραφο από το αρχείο του συνθέτη

5. Στη χειρόγραφη παρτιτούρα της *Legende no. 1* ο σπλισμός αναγράφεται στην αρχή του έργου και μετά άλλες δύο μόνο φορές, σε αντίθεση με την *Ballade no. 1* όπου ο σπλισμός αναγράφεται στην αρχή κάθε συστήματος (βλ. Μουσικά παραδείγματα 3-6).
6. Στο μ.5 της A εισαγωγής και συγκεκριμένα στη χειρόγραφη παρτιτούρα της *Legende no. 1* (και όχι στην εισαγωγή A της χειρόγραφης παρτιτούρας της *Ballade no. 1*) υπάρχει μία μικρή λεπτομέρεια στην άρθρωση που δεν υπάρχει πουθενά αλλού. Το μοτίβο με τα δύο 32α και το ένα τρίηχο των 32ων είναι όλο ενωμένο με ένα legato. Σε όλες τις υπόλοιπες εμφανίσεις του (ακόμα και στο μ.5 της εισαγωγής A που περιλαμβάνεται στο μουσικό υλικό της *Ballade no. 1*) το παραπάνω μοτίβο είναι ενωμένο με 2 χωριστά legato.

Ασυμβατότητα μεταξύ της χειρόγραφης παρτιτούρας του πιάνου και της πάρτας του βιολιού στη *Ballade no. 1*.

Τα 196 συνολικά μέτρα της χειρόγραφης παρτιτούρας του πιάνου (χωρίς να υπολογίζονται τα 14 μέτρα της εισαγωγής A, βλ. παρακάτω, Κριτικά σχόλια) δεν συμβαδίζουν με τα 167 μέτρα της χειρόγραφης πάρτας του βιολιού. Όπως αιτιολογείται παρακάτω, η 6η σελίδα συνεχίζει στην 8η και η 9η σελίδα συνεχίζει στην 11η. Τα 29 μέτρα τα οποία περισσεύουν είναι τα εξής:

- 1) Μ.76-91, δηλαδή ολόκληρη η 7η σελίδα (16 μέτρα). Η ροή του μουσικού περιεχομένου διακόπτεται λόγω μη αναγραφόμενων αλλαγών ρυθμού. Πιο συγκεκριμένα, ενώ το μ.75 (τελευταίο μέτρο της 6ης σελίδας) τελειώνει σε ρυθμό $\frac{4}{4}$ το μ.76 (πρώτο μέτρο της 7ης σελίδας) συνεχίζει σε ρυθμό $\frac{3}{4}$ χωρίς όμως να έχει προηγηθεί τέτοια ένδειξη.
- 2) Μ.121-133, δηλαδή ολόκληρη η 10η σελίδα (13 μέτρα). Πιο συγκεκριμένα, η μελωδική γραμμή του μ.120 (τελευταίου μέτρου της 9ης σελίδας, μ.104 έκδοσης) οδηγεί στο μ.134 (πρώτο μέτρο της 11ης σελίδας, μ.105 έκδοσης) και όχι αυτό της 10ης σελίδας.

Επίσης, ακριβώς μετά το μ.75 (στο τέλος της 6ης σελίδας) υπάρχουν 2 διαγεγραμμένα μέτρα. Προκύπτει επομένως το συμπέρασμα ότι το συγκεκριμένο χειρόγραφο δεν αποτελεί την τελική μορφή της εκδοχής του έργου, καθώς ο συνθέτης φροντίζει να έχει πάντα καθαρογραμμένα τα χειρόγραφα των ολοκληρωμένων έργων.

Παρατηρούμε ότι τα 29 μέτρα που περισσεύουν μαζί με τα 2 διαγεγραμμένα μέτρα στο τέλος της 6ης σελίδας της *Ballade no. 1* περιέχουν το ίδιο μουσικό υλικό με τα μέτρα 76-106 της *Legende no. 1*.

Στην παρούσα έκδοση έχουν αφαιρεθεί τα παραπάνω μέτρα και υπάρχει πλήρης συμβατότητα της παρτιτούρας του πιάνου με την πάρτα του βιολιού.

Παρεμβάσεις

M.1-14. Αυτά τα μέτρα αποτελούν την εισαγωγή του πιάνου *Sostenuto Assai* και *Andante mosso*, η οποία είναι ελαφρώς παραλλαγμένη στις δύο εκδοχές του έργου. Εφεξής, η εισαγωγή της *Legende no. 1* ονομάζεται Α και η εισαγωγή της *Ballade no. 1* ονομάζεται Β. Και στις δύο χρησιμοποιείται το ίδιο μουσικό υλικό με κάποιες μικρές διαφορές όπως: η επιλογή οκτάβας, η αναστροφή ορισμένων συγχορδιών και ο τρόπος που το μουσικό υλικό είναι μοιρασμένο στα δύο πεντάγραμμα. Ο συνθέτης συμπεριλαμβάνει και τις δύο εκδοχές Α και Β της εισαγωγής στη χειρόγραφη παρτιτούρα της *Ballade no. 1*. Τοποθετεί την εισαγωγή Α στην εσωτερική σελίδα του εξώφυλλου και στην επόμενη σελίδα (όπου στο πάνω μέρος πάλι αναγράφεται ο τίτλος) τοποθετεί την εισαγωγή Β. Από σεβασμό προς την επιθυμία του συνθέτη στην παρούσα έκδοση συμπεριλήφθηκαν και οι δύο εισαγωγές Α και Β σε δύο παράλληλες σελίδες: αριστερά και δεξιά αντίστοιχα, επιτρέποντας στον ερμηνευτή να διαλέξει ποια από τις δύο επιθυμεί να χρησιμοποιήσει.

M.51, πεντάγραμμο βιολιού, 4ος χρόνος, η νότα Σολ δίεση (όγδοο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου και στη χειρόγραφη πάρτα του βιολιού της *Ballade no. 1* είναι χωρίς σημείο αλλοίωσης.

4.4.4 Ballade no. 2 (TAL 314)

M.89, πεντάγραμμο βιολιού, 1ος και 3ος χρόνος, η νότα Φα αναίρεση (όγδοο) και Ντο αναίρεση (τέταρτο παρεστιγμένο) μόνο στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου (αλλά όχι και στη χειρόγραφη πάρτα του βιολιού) είναι γραμμένη χωρίς αλλοίωση.

4.4.5 Tanzballade no. 1 «Smyrna» (TAL 318)

Υπάρχουν δύο εκδοχές για το συγκεκριμένο έργο. Και οι δύο είναι καθαρογραμμένες χωρίς διορθώσεις. Εφεξής η σύντομη εκδοχή (166 μέτρα) θα ονομάζεται Α' εκδοχή και η εκδοχή με τη μεγαλύτερη διάρκεια (198 μέτρα) θα ονομάζεται Β' εκδοχή. Επιλέχτηκε η έκδοση της Β' εκδοχής, γιατί κρίθηκε πιο ολοκληρωμένη και ισορροπημένη στη δομή της.

Βασικό τεκμήριο για την επιμελημένη έκδοση αυτού του έργου αποτελεί η χειρόγραφη παρτιτούρα με τίτλο *Smyrna Tanzballade no. 1*, που περιλαμβάνει 198 μέτρα.

Οι παρακάτω ενδείξεις μαρτυρούν ότι η Α' εκδοχή προηγήθηκε της Β' εκδοχής.

1. Η λέξη *Smyrna* στο εξώφυλλο της Α' εκδοχής είναι γραμμένη με μολύβι.
2. Στη Β' εκδοχή το μέρος του πιάνου είναι πιο ενισχυμένο και πλούσιο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το μέτρο 6 της Α' και της Β' εκδοχής, όπως φαίνεται παρακάτω.

Μουσικό παράδειγμα 8 Tanzballade no. 1 εκδοχή Α' μ.6, χειρόγραφο από το αρχείο του συνθέτη

Μουσικό παράδειγμα 7 Tanzballade no. 1 εκδοχή Β' μ.6, χειρόγραφο από το αρχείο του συνθέτη

3. Στη Β' εκδοχή το μουσικό περιεχόμενο αναπτύσσεται περισσότερο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα μέτρα 85-95 και 116-120 της Β' εκδοχής, τα οποία δεν υπάρχουν καθόλου στην Α' εκδοχή. Σε αυτά κυριαρχεί η φωνή του πιάνου, με το βιολί την πρώτη φορά να συνοδεύει και τη δεύτερη να μην παίζει καθόλου.
4. Η δραματική Coda (μ.169-198) της Β' εκδοχής, που αποτελείται από νέο υλικό και προσδίδει στο έργο μία θριαμβευτική ολοκλήρωση, δεν υπάρχει καθόλου στην Α' εκδοχή.

Παρεμβάσεις

Μ.54, πεντάγραμμο βιολιού, 4ος χρόνος, η νότα Σολ ύφεση (όγδοο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι γραμμένη χωρίς σημείο αλλοίωσης.

Μ.96, πάνω πεντάγραμμο πιάνου, 4ος χρόνος, η νότα Σι (τέταρτο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι Ντο.

4.4.6 Σονάτα σε λα ελάσσονα (TAL 323)

Συγκεκριμένα η χειρόγραφη πάρτα του βιολιού της Σονάτας σε Λα ελάσσονα έχει πολλές περισσότερες ενδείξεις δαχτυλοθεσίας και τοξοθεσίας από όσους συνήθως αναγράφονται στα υπόλοιπα έργα για βιολί και πιάνο. Ίσως να πρόκειται για τη δαχτυλοθεσία του Γ. Λυκούδη, ο οποίος την ερμήνευσε δύο χρόνια αφού ολοκληρώθηκε η σύνθεσή της. Δεν αποκλείεται όμως να είναι οι σημειώσεις του ίδιου του συνθέτη. Λόγω έλλειψης παραπάνω στοιχείων, η δαχτυλοθεσία αυτή θεωρείται πρωτότυπη και σημειώνεται με μαύρο χρώμα.

Παρεμβάσεις

I. Allegro Moderato (appassionato)

Μ.5, πεντάγραμμο βιολιού, 1ος χρόνος, η νότα Ντο (δέκατο έκτο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι Λα. Στη χειρόγραφη πάρτα του βιολιού είναι Ντο.

Μ.23, κάτω πεντάγραμμο πιάνου, 2ος χρόνος, η νότα Μι αναίρεση (τέταρτο παρεστιγμένο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι γραμμένη χωρίς σημείο αλλοίωσης.

Μ.29, πάνω πεντάγραμμο πιάνου, 2ος χρόνος, η νότα Σολ (4ο δέκατο έκτο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου δεν υπάρχει.

M.141, πεντάγραμμο βιολιού, 1ος χρόνος, η νότα Ρε (όγδοο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι Ντο. Στη χειρόγραφη πάρτα του βιολιού είναι Ρε.

II. Moderato

M.95, πεντάγραμμο βιολιού, 2ος χρόνος, η νότα Σολ (όγδοο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι Φα. Στη χειρόγραφη πάρτα του βιολιού είναι Σολ.

III. Agitato

M.68, πεντάγραμμο βιολιού, 3ος χρόνος, η νότα Ρε (όγδοο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι Ντο. Στη χειρόγραφη πάρτα του βιολιού είναι Ρε.

M.111, κάτω πεντάγραμμο πιάνου, 3ος χρόνος, η νότα Σι (τέταρτο παρεστιγμένο) στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου είναι Λα.

Βιολί

Δημήτρης Λιάλιος

Illusion
pour Violon et Piano

TAL 309

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Illusion

pour Violon et Piano

TAL 309

Δημήτρης Λιάλιος
Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Andante

p *cresc.* *p* *a tempo*
cresc. *dim.* *p* *rall.* *p*
cresc. *p* *cresc.* *poco più mosso*
f *p*
sfp *sfp* *sul D*
sul A *sul E* *p*
sul A *sul A* *sul D* *p*
sfp *sfp* *cresc.*
rit. sul A *a tempo* *cresc.*
dim. *cresc.*

Βιολί

37 *f* *dim.* *sul A*

41 *p* **4** *p*

48 *dim.* *pp*

52 *poco cresc.* *p* *cresc.* *sul G* *sul D*

56 *f* *dim.* *p*

61 *p*

65 *mf cresc.* *f* *sfs* *sul E*

69 *sfs* *sf* *sf dim.* *sul D*

72 *sf* *dim.* *p* **Andante** *ten.* *cresc.*

76 *p* *cresc. poco a poco*

80 *poco rit.* *a tempo* *animando* *cresc.* *f* *cresc.*

84 *ritardando* *a tempo* *5*

92 *p* *cresc.* *sul G* *p* *sul D*

97 *cresc.* *dim.* *rall.* *a tempo* *p*

101 *cresc.* *p*

105 *cresc.* *f* *sul E*

109 *p* *pp* *sul D*

114 *cresc.*

Δημήτρης Λιάλιος

Illusion
pour Violon et Piano

TAL 309

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Illusion

pour Violon et Piano

TAL 309

Δημήτρης Λιάλιος
Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

1 *Andante*

4

7 *rall.* *a tempo*

10

13

p *cresc.*

16

f *cresc.* *f* *dim.*

19

poco più mosso

p *sf* *sf*

sf *p* *sf* *sf*

23

27

p *sfp* *sfp*

p *sfp* *sfp*

31

cresc. *dim.*

cresc. *dim.*

34

rit. sul A **a tempo**

cresc. *f*

a tempo

rit. *cresc.* *f*

38

dim.

dim. *sf*

41

p

p

pp

cresc.

pp

45

p

p

48

dim.

pp

dim.

pp

52

sul G

sul D

poco cresc.

p

cresc.

poco cresc.

p

cresc.

56

f *dim.*

59

p *p* *p*

63

p *cresc.*

67

mf *cresc.* *f* *sfs* *sfs*

cresc. *f* *sfs* *sfs*

sfs *sfs*

70

sf sf dim. sf dim.

sf sf dim. sf dim.

sf sf sf

73

Andante

ten. *p* *cresc.*

Andante *p* *cresc.*

76

sul A

p *cresc. poco a poco*

cresc. poco a poco

ped.

79

poco rit. *a tempo* *animando*

a *poco* *cresc.* *a tempo* *animando*

82

cresc. *f* *cresc.* *ritardando*

85

a tempo

a tempo *ff* *sf* *sf*

88

sf *sf* *sf* *dim.*

91

p *V* *mf* *p* *p*

94

94

cresc. *p*

cresc. *p*

This system contains measures 94, 95, and 96. The upper staff features a melodic line with a crescendo leading to a piano (*p*) dynamic. The piano accompaniment consists of a rhythmic pattern of eighth notes in the right hand and a bass line with a crescendo and piano dynamic.

97

97

cresc. *dim.*

cresc. *dim.*

This system contains measures 97, 98, and 99. The upper staff shows a melodic line with a crescendo followed by a decrescendo (*dim.*). The piano accompaniment features a rhythmic pattern with a crescendo and decrescendo.

100

100

rall. *a tempo* *p* *cresc.*

rall. *a tempo* *p* *cresc.*

This system contains measures 100, 101, and 102. The upper staff includes a *rall.* (rallentando) marking, followed by *a tempo* and a piano (*p*) dynamic, leading to a crescendo. The piano accompaniment also includes a *rall.* marking and a piano dynamic.

103

103

p

p

This system contains measures 103, 104, and 105. The upper staff features a melodic line with a piano (*p*) dynamic. The piano accompaniment includes a piano (*p*) dynamic and a rhythmic pattern.

106

cresc. *f*

cresc. *f*

109

sul D

p

dim. *sfp*

112

pp *cresc.*

pp *cresc.*

115

cresc. *f* *p*

Δημήτρης Λιάλιος

Mein Leid

für Violine und Klavier

TAL 311

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Mein Leid

für Violine und Klavier

TAL 311

Δημήτρης Λιάλιος
Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Adagio

dolce *sul A*

p

6 *sul D* *sul A* *mf* *cresc. poco a*

11 *poco cresc.* *f* *animando crescendo*

13 *in tempo* *ff dim. molto p*

18 *poco cresc.* *cresc.* *f* *dim.*

21 *p* *sul A* *Poco rit.* *p*

24 *in tempo* *espressivo* *mf* *f* *p*

30 *sul E* *mf* *p* *mf* *sul A*

33 *p* *cresc. molto* *f* *p* *sul A*

Βιολί

36 *mf* --- *p* *poco a poco cresc.* *cresc.* *f*

40 *cresc.* *ff* *p*

sul A

43 *cresc.* *f* *cresc.* *ff* --- *pp*

affretando *in tempo*

47 *p*

52 *mf*

sul D

56 *sempre p*

doloroso

59 *dim.* *pp* *mf* *dim.* *p*

Largo

sul A

62 *f* *dim.* *pp* *p* *sfp*

Tranquillo

sul D

64 *Adagio*

ff *dim.* *rall.* *dim.*

Δημήτρης Λιάλιος

Mein Leid

für Violine und Klavier

TAL 311

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Mein Leid

für Violine und Klavier

TAL 311

Δημήτρης Λιάλιος
Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Adagio
dolce
p

Adagio
pp

4

3

mf

3/4

7

mf

3/4

10

cresc. poco a poco cresc. 6 f 6 animando crescendo

cresc. poco a poco cresc. f animando crescendo

13 *in tempo*

ff *dim. molto* *p*

in tempo

ff *dim. molto* *p* *più p*

6

15

18

poco cresc. *cresc.* *f* *dim.*

poco cresc. *cresc.* *f* *p*

21

p *Poco rit.* *p*

sfp *Poco rit.* *p*

24 *in tempo*

sempre p

Ped. *

27 *espressivo*

mf \longleftarrow *f* \longrightarrow *p*

cresc.

f dim.

p

30

mf \longrightarrow *p* \longleftarrow *mf*

mf

p

33

p \longrightarrow *cresc. molto* \longrightarrow *f* \longrightarrow *p*

cresc. molto

p

36

mf *p* *poco a poco cresc.*

38

cresc. *f*

cresc. *f*

40

cresc. *ff* *p*

cresc. *ff* *sfp* *pp*

43

affretando *cresc.* *f* *cresc.* *ff* *pp* *in tempo*

affretando *cresc.* *f* *cresc.* *ff* *in tempo*

pp *p* *cresc.* *f* *cresc.* *ff*

Red. *Red.* *Red.* *Red.* *mp*

47

p

sfp

p

50

p

53

mf

56

doloroso

sempre p

doloroso

sempre p

Ped.

*

59

dim. *pp*

dim. *pp*

61 **Largo**

mf *dim.* *p* *f* *dim.* *pp* *p*

Largo

p *pp* *mf*

Largo **Tranquillo**

63 **Adagio**

sfp *ff*

Adagio

sfp *ff* *ff*

66

dim. *rall.* *dim.*

dim. *rall.* *dim.* *p*

Δημήτρης Λιάλιος

Ballade No.1

in H moll

für Violine und Klavier

TAL 313

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Ballade No. 1 in H moll

Βιολί

für Violine und Klavier

TAL 313

Δημήτρης Λιάλιος
Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Sostenuto assai **Andante mosso** **Andante mosso quasi moderato**

12 2

18 *p* *rit.* *tempo* *rit.* *a tempo*

23 *p* *cresc.* *f* *p* *mf*

27 *p* *cresc.* *f* *p* *mf* *sfp*

31 *sfp* *dim.* *rall.*

34 *pp* *morendo* *ppp* *mp* *sosten.*

37 *p* *sul E*

42 *cresc.* *rit.* *tempo* *f* *dim.*

46 *rall.* *dim.* *pp* *mp* *sosten.*

50 *a tempo* *cresc.* *f* *p* *mf* *p*

Βιολί

55 *sfp* *sfp* *cresc.*

60 *f* *p* *cresc.* *f* *a tempo*

64 *poco rit.* *tempo* *sempre f cresc.* *ff* **6**

67 *rall. molto* *a tempo* *dim.* *p*

72 **Sostenuto assai** *p*

76 *p*

80 *p* *cresc.* *f* *p*

85 *mf*

88 *f* *p* *p*

Βιολί

92

1 1 3 1 3 1

95

3 1 1 2 3 3 1 2 1

f

100

1 3 3 1

p cresc.

104

1 2 1 2

mf cresc.

109

1 2 1 3 3

f dim.

111

1 3 3 3

dim. p

113

4 2 1 2 1 2 2 4 2 1 2 1 2

sempre p

116

4 4 3 2 1 4 4 4 2

f p

119

4 4 2 4 2 3

f p sfp

121

1 2 1 2 1 2 1 2

dim. pp

Biolí

Andante mosso rit.

125 *p* sul A

130 **tempo** rit. a tempo

133 *p cresc.* *f* *p* *mf* *p cresc.*

138 *f* *p* *mf* *sfp*

142 *sfp* *dim.* *rall.* *pp* *morendo* *ppp* *sost.* *mp* sul D

147 **a tempo** *p* sul A sul E *cresc. poco*

154 *a poco* *f* *dim.* *rall.*

Sostenuto assai

159 *p*

162 *sf* *sf* *pp*

164 *sempre pp sino al fine*

165 **allargando** 8va

Δημήτρης Λιάλιος

Ballade No.1
in H moll

für Violine und Klavier

TAL 313

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Ballade No. 1 in H moll

für Violine und Klavier

TAL 313

Δημήτρης Λιάλιος
Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

εισαγωγή A*

Sostenuto assai

1 2 3 4

5 6 7

8 9 10

11 12 13 14

Andante mosso

pp dim. poco rit.

εισαγωγή Α

Andante mosso quasi moderato

15 16 17 18

*Είναι η εισαγωγή της προγενέστερης εκδοχής του έργου με τίτλο Legende No.1.

Ballade No. 1 in H Moll

für Violine und Klavier

Δημήτρης Λιάλιος
επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

εισαγωγή B

Sostenuto assai

p *pp* *p*

5 *sf* *sf*

8 *sf* *dim.* *pp* *sf* *sf*

11 **Andante mosso** *pp* *dim.* *poco rit.* *f*

εισαγωγή B

Andante mosso quasi moderato

15 *p* *p*

18 sul A

rit. tempo

colla parte

21

rit. a tempo

rit. a tempo

p cresc.

p cresc.

24

f p mf

f p mf

Ped. * Ped. * Ped. *

27

p cresc. f p mf

8va--1 fp cresc. f p mf

Ped. *

30

sfp sfp dim. rall.

sfp p sfp dim. rall.

34

pp morendo ppp mp sosten.

pp morendo p

Ped. *

37

a tempo

p

a tempo f dimin. 3 3

p

40

cresc.

cresc.

43

rit. tempo

f *f* *dim.*

colla parte *f* *mp* *colla parte* *f* *p* *colla parte*

46

rall. .

dim. *pp* *mp*

sosten.

rall. .

pp *p*

sosten.

49

a tempo

cresc. *f* *p* *mf*

a tempo

cresc. *f* *p*

52

mf *f* *dim. molto*

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *

55

sfp *sfp*

p *sfp* *sfp*

59

cresc. *f* *p* *sosten.* *a tempo* *cresc.*

cresc. *f* *colla parte* *p* *a tempo* *cresc.*

63

f *poco rit.* *sempre f* *cresc.* *tempo* *ff*

f *poco rit.* *sempre f* *cresc.* *tempo* *ff*

Ped.

66

6 *tempo*

Ped. Ped. Ped.

69 *rall. molto* *a tempo*

dim. *p*

dim *colla parte* *a tempo* *p* *dim.* *pp* *8va*

72 *Sostenuto assai*

p

Sostenuto assai

p *cresc.*

77

p *cresc.* *p*

p *cresc.* *p*

80

p *cresc.*

p *cresc.*

Ped.

83

f *p*

f *p*

Ped. Ped. Ped. Ped.

87

mf *f* *p*

mf *f* *p*

90

p

p *sempre p*

94

p

p *cresc. poco a poco* *sf*

8va... 1

98

f

sf

f

Ped. Ped.

101

p

cresc.

p

cresc.

104

f

p

107

mf

cresc.

f

sf

sf

p

cresc.

f

Ped.

110

dim. 3 dim. 3 dim. 3

(8) dim. dim.

Ped. Ped.

112 $\text{♩} = \text{♩}$ Allegro

p *sempre p*

$\text{♩} = \text{♩}$ Allegro

p *sempre p*

115

118

f *p* *f* *p*

f *p* *f* *p*

120

sfp *dim.* *rit.* *pp*

123 **Andante mosso**

ff *Ped.* *dim.* *rall.*

125 **Andante mosso**

p *p* 3

129

rit. 3 3 *tempo* *rit.* *a tempo* *colla parte* 3 *rit.* *a tempo* 3

133

p cresc. f p mf

p cresc. f p mf

Ped. * Ped. 3 *

136

p cresc. f p mf

fp cresc. f p

Ped. *

139

sfp p sfp sfp

sfp sfp p

Ped. *

143

dim. pp morendo ppp mp

dim. pp morendo p

Ped. *

a tempo

147

Musical score for measures 147-149. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line starts with a rest and then has a half note with a dynamic marking of *p*. The piano accompaniment features a melody in the right hand and a bass line in the left hand. Dynamics include *f* and *pp*. A *dim.* marking is present in the right hand. Trills are marked with '3'.

150

Musical score for measures 150-152. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line consists of half notes with slurs. The piano accompaniment features a melody in the right hand and a bass line in the left hand.

153

Musical score for measures 153-155. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has slurs and dynamic markings: *cres.*, *poco*, *a*, *poco*. The piano accompaniment features a melody in the right hand and a bass line in the left hand. Dynamics include *cres.* and *poco*.

156

Musical score for measures 156-158. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has slurs and dynamic markings: *f*, *dim.*, *rall.*. The piano accompaniment features a melody in the right hand and a bass line in the left hand. Dynamics include *f*, *dim.*, and *rall.*. Pedal markings *Ped.* are present at the bottom of the piano part.

Sostenuto assai

159 *p*

Sostenuto assai

p

161 *sf*

163 *sf* *pp* *sempre pp sino al fine*

sf *sfpp* *sempre pp sino al fine* *sfpp*

165 *allargando* *8va*

allargando *8va*

Δημήτρης Λιάλιος

Ballade No. 2

für Violine und Klavier

TAL 314

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Ballade No.2

für Violine und Klavier

TAL 314

Δημήτρης Λιάλιος

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Allegretto (♩. = 69) *sul D* 3 3 *sul A* 0 1 1 0 3

mf < > *mp* *cresc.* *f* > *mp*

4 *p* *p dolce*

8 *cresc. molto* *f* *p dim.* *f* *p dim.*

12 *mf* < > *mp* *cresc.* *f*

15 *dim.* *p* *cresc.* *f* *dim.* *tr*

18 *p* *poco cresc.* *cresc.*

21 *ff* *p* *sempre p*

24 *sul D* *sul A*

Βιολί

Tranquillo

27 *dim.* *pp* *sul D*

30 *ten.* *In tempo* *pesante* *p*

33 *sul D*

36 *sul A* *mp* *sf*

38 *sf*

40 *1* *2* *1* *accel.* *cresc.* *12/8*

42 *Più mosso* *f* *cresc.* *In tempo* *ff* *sf*

45 *p* *3/4*

48 *Die Viertel etwas langsamer als vorher die Achtel.* *pp*

Βιολί

56 *pp*

64 **Presto** *leggiero* *pp*

70

73 *rall.*

77 **Moderato** *f* *sul G*

82 *dim.* *p* *f* *sul A*

87

91

94 *dim.* *mp dim.* *sul G*

* Η αναίρεση δεν αναγράφεται στη χειρόγραφη παρτιτούρα του πιάνου.

Βιολί

Allegro

98 *p* *sf* *p*

104 *sf* *p* *sf* *sf* *sf* *f*

110 *sf*

114 *sf* *sf* *sf* *sf* *sf* *sempre f*

Moderato

117 *dim.* *molto dim.*

sul A rit. restez

120 *pp* *poco a poco cresc. sino al forte*

Allegro

125 *sf* *f*

sul E rit.

130 *mp* *cresc.* *f*

Allegretto Tempo I

sul D sul A

132 *mp* *p*

dolce

Βιολί

Violin score for measures 136-159. The score is written in treble clef with a key signature of three sharps (F#, C#, G#). It includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings. Fingerings are indicated by numbers 1-4. Bowings are marked with 'V'. Trills are marked with 'tr'. The score is divided into measures 136-138, 139-141, 142-144, 145-147, 148-150, 151-153, 154-155, 156-158, and 159.

136 *cresc.* *fp*

139 *cresc.* *f* *p dim.*

142 *cresc.* *f* *p dim.* *mf*

145 *f* *p dim.* *mf*

148 *mp* *cresc.* *f* *dim.*

151 *p* *cresc.* *f* *dim.* *p*

154 *poco cresc.* *cresc.*

156 *ff* *p* *sempre p*

159

Βιολί

162 *dim.* *pp*

164 *Tranquillo* *pp* *ten.* *p pesante* *In tempo* *sul D*

166

168

171 *mp* *sf* *sf* *sul A*

174 *cresc. accel.*

176

177 *Più mosso* *f cresc.* *tr* *tr* *tr* *ff* *sf*

179 *In tempo* *p*

Δημήτρης Λιάλιος

Ballade No.2

für Violine und Klavier

TAL 314

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Ballade No.2

für Violine und Klavier

TAL 314

Δημήτρης Λιάλιος
Επιμέλεια: Ευτοχία Ταλακούδη

Allegretto (♩. = 69)

mf *mp* *cresc.* *f*

Allegretto (♩. = 69)

mf *mp* *f*

3 *mp* *p* *dolce* *p*

p *p*

6 *cresc. molto*

cresc. molto

9 *f* *p dim.* *f* *p dim.*

f *p dim.* *f* *p dim.*

pp *8vb* *8vb*

12

mf *mp* *cresc.* ⁴ *f*

pp *8va*

15

dim. *p* *cresc.* *f* *dim.*

dim. *p* *f* *dim.*

tr.

18

p *poco cresc.* *cresc.*

p *poco cresc.* *cresc.*

21

ff *p* *sempre p*

ff *p* *sempre p*

f

24

27

Tranquillo

30

In tempo
pesante

33

36

mp *sf* *sf*

39

cresc. *accel.* *cresc.* *accel.*

42

Più mosso

f *cresc.* *tr* *tr* *tr* *ff* *sf* **In tempo**

44

In tempo

p *pp* *dim. rall.* *p* *pp*

48 Die Viertel etwas langsamer als vorher die Achtel.

pp

Die Viertel etwas langsamer als vorher die Achtel.

pp

pp

57 Presto *leggiere*

pp

Presto *leggiere*

pp

Presto *leggiere*

pp

66

71 *rall.*

77 **Moderato**

f **Moderato**

81

dim. *dim.*

84

p *f* *p* *pp* *f*

87

2 *2* *

91

dim.

94

dim. mp dim. mp dim. pp

Ped. *

97

Allegro

p sf p sf

101

p sf p sf

106

sf sf sf f

sf dim. sf sf

110

sf sf sf sf

sf sf

114

Moderato

sf sf sf sf sf sempre f

sf sf sf sf sf sempre f

Moderato

118

dim. molto dim. pp

dim. molto dim. pp

rit. Allegro

rit. Allegro

122

poco a poco cresc. sino al forte

sf

sf

poco a poco cresc. sino al forte

sf

126

f

rit.

f

rit.

130

Allegretto Tempo I

mp

cresc.

f

mp

Allegretto Tempo I

mp

f

p

133

dolce

p

p

136

136

cresc. *fp*

cresc. *fp*

This system contains measures 136, 137, and 138. The music is in a key with three sharps (F#, C#, G#) and a common time signature. The upper staff features a melodic line with a crescendo leading to a fortissimo piano (*fp*) dynamic. The piano accompaniment consists of a rhythmic pattern in the right hand and a more active bass line in the left hand, also marked with a crescendo and *fp*.

139

139

This system contains measures 139, 140, and 141. The melodic line continues with a series of eighth notes and quarter notes. The piano accompaniment features a complex texture with many beamed notes in the right hand and a steady bass line in the left hand.

142

142

cresc. *f* *p dim.*

cresc. *f* *p dim.*

This system contains measures 142, 143, and 144. The dynamics in both staves increase from a crescendo to fortissimo (*f*) and then decrease to piano (*p*) with a diminuendo (*dim.*) in the final measure.

145

145

f *p dim.* *mf*

pp *f* *p dim.* *pp* *mf*

This system contains measures 145, 146, and 147. The dynamics fluctuate, including fortissimo (*f*), piano (*p*) with a diminuendo, mezzo-forte (*mf*), and pianissimo (*pp*).

148

mp *cresc. 4* *f* *dim.*

151

p *cresc. 4* *f* *dim.* *tr*

153

p *poco cresc.* *cresc.*

156

ff *p* *sempre p*

159

Musical score for measures 159-161. The system consists of three staves: a single treble clef staff at the top and a grand staff (treble and bass clefs) below. The music is in a key with three sharps (F#, C#, G#) and a 3/4 time signature. Measure 159 features a melodic line in the treble staff with a fermata over the final note, and a piano accompaniment in the grand staff. Measure 160 continues the melodic line with a fermata. Measure 161 shows the melodic line ending with a fermata, while the piano accompaniment continues with sustained chords.

162

Musical score for measures 162-164. The system consists of three staves. The tempo marking **Tranquillo** is placed above the first staff. The dynamics *dim.* and *pp* are indicated. Measure 162 shows a melodic line with a fermata and a piano accompaniment. Measure 163 continues the melodic line with a fermata. Measure 164 shows the melodic line with a fermata and a piano accompaniment.

165

Musical score for measures 165-167. The system consists of three staves. The tempo marking **In tempo** is placed above the first staff. The dynamics *ten.* and *p pesante* are indicated. Measure 165 shows a melodic line with a fermata and a piano accompaniment. Measure 166 continues the melodic line with a fermata. Measure 167 shows the melodic line with a fermata and a piano accompaniment.

168

Musical score for measures 168-170. The system consists of three staves. Measure 168 shows a melodic line with a fermata and a piano accompaniment. Measure 169 continues the melodic line with a fermata. Measure 170 shows the melodic line with a fermata and a piano accompaniment.

171

mp *sf* *sf*

mp

174

cresc. accel.

cresc. accel.

176

Più mosso

f cresc. *tr* *tr* *tr*

Più mosso

f cresc.

178

ff *sf* *In tempo* *p*

ff *sf* *p* *dim.* *rallen.* *pp* *p*

Δημήτρης Λιάλιος

Smyrna

Tanzballade No. 1

TAL 318

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Smyrna

Tanzballade No. 1

TAL 318

Δημήτρης Λιάλιος

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Sostenuto ed appassionato

Measures 1-4: *f*, *f*, *p*, *f*. Includes triplets and accents.

Measures 5-8: *p*, *mp*. Includes triplets and slurs.

Measures 9-11: *mf*, *p*, *p*. Includes triplets and a sextuplet.

Measures 12-14: *ten.*, *6*, *10*. Includes a trill and slurs.

Measures 15-20: **Allegro**, *p*, *lunga*, *mf*. Includes slurs and a long note.

Measures 21-25: *mf*, *f*. Includes slurs and accents.

Measures 26-30: *dim.*, *p*, *sempre p*. Includes slurs and accents.

Measures 31: Includes slurs and accents.

Βιολί

36 *cresc.* *molto cresc.* *f*

41 *p* *f*

46 *p* *fp* *fp* *più p*

52 *sempre p*

56 *poco a poco cresc.*

60 *f* *cresc.* *ff*

65 *subito p* *cresc.* *f*

70 *f* *b*

Βιολί

73 *V* *V* *b* *tr*
sul A
poco dim. *mf*

77 *sul G*
f *dim.* *poco rall.* *p*

83 *A tempo* *pizz.*

89

95 *arco* *V* *V*
p *cresc.*

100 *sul A* *V* *sul E*
f *f*

Molto meno mosso ed espressivo

106 *f*

111 *f* *dim.* *sul A*

116 *A tempo leggero* *p* **3**

Βιολί

Violin score for measures 120-158. The score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#). It includes various musical notations such as dynamics (p, mf, ff, f, mp), articulation (accents, breath marks), and performance instructions (cresc., rit., Adagio, Tempo I Sostenuto). Fingerings and bowing techniques (sul A, sul D, sul E) are indicated throughout. The piece concludes with a 6-measure phrase.

120 *p* *mf*

125 *p* *sul A*

130 *cresc.*

135 *cresc. molto*

139 *ff* *p* *cresc.*

143 *sul D* *rit.* *f*

147 *Adagio* *Tempo I Sostenuto* *f* *p* *f* *p*

152 *sul E* *f* *p* *sul A* *mp* *sul A*

156

158 *f* *dim.* *p* 6

Βιολί

Molto espressivo

161 *f* *dim.* *p* *pp* *mp* *cresc.* *f* *p*

165 *f* *mf* *p*

Allegro con brio

169 *f*

173 *f*

177 *f*

180 *f*

183 *f*

187 *f*

191 *f*

194 *f*

Δημήτρης Λιάλιος

Smyrna

Tanzballade No.1

TAL 318

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Smyrna

Tanzballade No. 1

TAL 318

Δημήτρης Λιάλιος
Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Sostenuto ed appassionato

First system, right hand. Treble clef, 4/4 time. The first two measures feature a triplet of eighth notes with a forte (*f*) dynamic. The third measure is a half note with a piano (*p*) dynamic. The fourth measure is a quarter note with a forte (*f*) dynamic. The fifth measure is a quarter note with a forte (*f*) dynamic.

Sostenuto ed appassionato

First system, left hand. Treble and bass clefs, 4/4 time. The first two measures feature a triplet of eighth notes with a forte (*f*) dynamic. The third measure is a half note with a piano (*p*) dynamic. The fourth measure is a quarter note with a forte (*f*) dynamic. The fifth measure is a quarter note with a forte (*f*) dynamic.

Second system, right hand. Treble clef, 4/4 time. Measure 5 starts with a piano (*p*) dynamic. Measure 6 has a mezzo-forte (*mp*) dynamic. Measure 7 has a mezzo-forte (*mp*) dynamic.

Second system, left hand. Treble and bass clefs, 4/4 time. Measure 5 starts with a piano (*p*) dynamic. Measure 6 has a forte (*f*) dynamic. Measure 7 has a forte (*f*) dynamic. Measure 8 has a forte (*f*) dynamic. Measure 9 has a piano (*p*) dynamic.

Third system, right hand. Treble clef, 4/4 time. Measure 9 starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. Measure 10 has a piano (*p*) dynamic. Measure 11 has a piano (*p*) dynamic. Measure 12 has a piano (*p*) dynamic.

Third system, left hand. Treble and bass clefs, 4/4 time. Measure 9 has a forte (*f*) dynamic. Measure 10 has a forte (*f*) dynamic. Measure 11 has a piano (*p*) dynamic. Measure 12 has a piano (*p*) dynamic.

12 *ten.*

6 10 *p* *mf*

15 **Allegro**

p **Allegro** *mf* *p*

20 *lunga*

lunga *mf* *lunga* *f* *mf* *f*

25

dim. *p* *sempre p* *dim.* *p* *sempre p*

30

Musical score for measures 30-34. The system includes a vocal line and a piano accompaniment with treble and bass staves. The piano part features a steady eighth-note accompaniment in the right hand and chords in the left hand. Dynamics are not explicitly marked in this system.

35

cresc. *molto cresc.*

cresc. *molto cresc.*

Musical score for measures 35-39. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a steady eighth-note accompaniment in the right hand and chords in the left hand. Dynamics include "cresc." and "molto cresc." in both the vocal and piano parts.

40

f *p* *f*

f *p* *f*

Musical score for measures 40-45. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a steady eighth-note accompaniment in the right hand and chords in the left hand. Dynamics include "f" and "p" in both the vocal and piano parts.

46

p *fp* *fp*

fp *fp*

Musical score for measures 46-50. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a steady eighth-note accompaniment in the right hand and chords in the left hand. Dynamics include "p" and "fp" in both the vocal and piano parts.

51

più p *sempre p*

p *p*

55

poco a poco cresc.

poco a poco cresc.

59

f *cresc.*

f *cresc.*

63

ff

ff

67

subito p *cresc.* *f*

subito p *cresc.* *f*

71

poco dim.

dim. *poco dim.*

75

mf *f* *dim.*

p *f* *p* *mp*

sul G

80

poco rall. *p*

p *poco rall.* *p*

85 *A tempo* pizz.

A tempo

p *mf*

90

p *mf* *p*

95 arco

p *cresc.*

cresc.

99

f *f*

f *f*

103

Musical score for measures 103-106. The top staff features a melodic line with slurs and accidentals. The middle staff contains chords and some triplets. The bottom staff has a bass line with slurs and accidentals.

Molto meno mosso ed espressivo

107

f

Molto meno mosso ed espressivo

Musical score for measures 107-111. The top staff has a melodic line with triplets. The middle staff contains chords and triplets with dynamics like *f*, *mf*, *dim.*, and *p*. The bottom staff has a bass line with triplets and dynamics.

112

Musical score for measures 112-115. The top staff has a melodic line with slurs and dynamics like *f* and *dim.*. The middle staff contains chords and triplets with dynamics like *f* and *dim.*. The bottom staff has a bass line with triplets and dynamics.

A tempo leggiero

116

p

A tempo leggiero

Musical score for measures 116-119. The top staff has a melodic line with slurs and dynamics like *p*. The middle staff contains chords and slurs with dynamics like *p*. The bottom staff has a bass line with slurs and dynamics.

120

p *mf*

124

p

128

p

132

cresc. *cresc. molto*

136

ff

ff

Ped. *

140

p *cresc.*

p *cresc.*

145

rit. **Adagio**

f *rit.* **Adagio**

f *fp*

Tempo I Sostenuto

149

f *p* *f* *p* *f*

Tempo I Sostenuto

sf *p* *sf* *p* *f* *>* *p*

f *f*

153

p *mp*

156

mp *sf* *f* *dim.*

Molto espressivo

159

p *f* **Molto espressivo** *dim.*

162

p *pp* *mp* *cresc.* *f* *p*

165

f *mf* *p*

f *mf* *p*

169

Allegro con brio

f *mf* *f*

Allegro con brio

173

178

182

186

190

194

Βιολί

Δημήτρης Λιάλιος

Sonata
in La mineur
pour Violon et Piano

TAL 323

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Sonata

TAL 323

I

Δημήτρης Λιάλιος

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Allegro moderato (appassionato)

3 2 2 sul G 1 2 2 3 2 1 2

6 3 1 3 1 2 sul G sul D sul A 1 2 3 2 2 3 3

11 3 2 4 1 2 2 sul A sul E 1 4 4 0

16 3 4 3 4 3

23 4 1 1 3 1 2 4 1 2 2 1

Meno mosso

27 3 2 4 3 2 3 1 3 1

Tempo I.

31 4 3 2 3 1 4 3 1 1

37 4 1 2 2 3 2 2 3 3 3

Violini

41 *p* *molto cresc.*

44 *ff* *mf* *con calore* **A tempo**

47 *f* *dim.* *dolce*

51 *p* *sf*

55 *espressivo ma a tempo*

57 *p* *cresc.* *f* *molto dim.*

poco a poco più tranquillo

61 *p* *dim.*

65 *pp* *f* **A Tempo** 2

71 *dim.* *p*

75 *pizz.* *f* *arco* *p* *pizz.* 2 3 1 7

Detailed description: This is a page of a violin score, measures 41 through 75. The music is written in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). Measure 41 starts with a piano (*p*) dynamic and a *molto cresc.* instruction. Fingerings are indicated with numbers 1, 2, 3, 4. Measure 44 features a *ff* dynamic, a *mf* dynamic, and the instruction *con calore*. A tempo change to **A tempo** occurs here. Measure 47 has a *f* dynamic, *dim.*, and *dolce* markings. Measure 51 begins with a piano (*p*) dynamic and ends with a *sf* dynamic. Measure 55 is marked *espressivo ma a tempo*. Measure 57 starts with a piano (*p*) dynamic, includes *cresc.*, and ends with *f* and *molto dim.*. A section starting at measure 61 is marked **poco a poco più tranquillo**. Measure 61 has a piano (*p*) dynamic and *dim.*. Measure 65 starts with *pp* and *f* dynamics, and includes the instruction **A Tempo** with a '2' below it. Measure 71 has *dim.* and *p* dynamics. Measure 75 includes *pizz.*, *f*, *arco*, *p*, and *pizz.* dynamics, with a '7' at the end of the line.

Βιολί

86 arco
 89 *p*
 92 *sempre p*
 94
 97 *mf*
 102 *f mf f p*
 106 *f dim.*
 110 *p f p più p*
 115 *f f mf dim.*
 120 *p* poco rall. *mf* *dim.*

86 arco
 89 *p*
 92 *sempre p*
 94
 97 *mf*
 102 *f mf f p*
 106 *f dim.*
 110 *p f p più p*
 115 *f f mf dim.*
 120 *p* poco rall. *mf* *dim.*

Violini

Meno Mosso

124 *p* *espress.* *restez* *dim.* *pp* *sul A* *sul D*

128

131 *p* **Tempo I.**

136 *p* *cresc.* *f* *sul A*

140 *p* *molto cresc.* *ff* *mf* *A Tempo con calore* *sosten.*

144 *f* *dim.* *dolce*

149 *sf*

153 *espressivo ma a tempo*

156 *p* *cresc.* *f* *molto dim.* *p* *e sempre più tranquillo* *sul A*

161 *dim.*

Βιολί

II

Moderato

Violin score for the second movement, Moderato. The score is written in treble clef with a 3/4 time signature. It consists of ten staves of music. The first staff starts with a dynamic of *p* and includes a *V* marking. The second staff has a *sul A* marking. The third staff includes *p*, *dim.*, and *p* dynamics. The fourth staff includes *cresc.* and *f* dynamics. The fifth staff includes *dim.* and *p* dynamics. The sixth staff starts with *poco sosten.* and *A Tempo* in 4/4 time, with *p* and *cresc.* dynamics. The seventh staff includes *dim.* and *ritard.* markings. The eighth staff starts with *A Tempo* and *mf* dynamic, with *cresc.* marking. The ninth staff includes *sul A*, *dim.*, and *p* dynamics. The tenth staff includes *sul A* and *p* dynamics. The score is filled with various musical notations including slurs, accents, and fingering numbers.

Βιολί

65 *cresc.* *f*

70 *f* *cresc.* *ff*

74 *mp* *cresc.*

80 *f* *rit.* *dim.*

85

90

96 *p* *sul A* *sul E*

101 *dim.*

103 *ten.* *p*

108 *cresc.* *f* *dim.*

114 *p* *poco sosten.* *p*

Detailed description: This is a page of a violin score, numbered 223 at the bottom. It contains ten staves of music, numbered 65 through 114. The music is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings. Fingerings are indicated by numbers 1-4 above or below notes. Performance instructions include *cresc.* (crescendo), *f* (forte), *ff* (fortissimo), *mp* (mezzo-piano), *rit.* (ritardando), *dim.* (diminuendo), *p* (piano), and *poco sosten.* (poco sostenuto). Specific techniques like *sul A* and *sul E* are marked. The score features complex passages with triplets, sixteenth-note runs, and slurs. Measure 101 has a large slur over a 12-measure passage. Measure 103 has a slur over a 6-measure passage. Measure 108 has a slur over a 3-measure passage. Measure 114 has a slur over a 3-measure passage.

Βιολί

III

1 **Agitato** ♩=96

mf con calore *cresc.*

7 *f* *f*

13 *dim.*

19 *p* *cresc.*

23 *f* *dim.*

29 *p* *p*

36 *p*

41 *sempre p*

45 *mf con calore*

sul A

sul E

restez

sul A

sul D

Βιολί

49 3 sul D 2 sul G sul D 4 3 1 3 4 1 4

poco a poco cresc.

54 4 1 4 2

cresc. *f*

58 3 2 3 2

Andante

sempre f con espressione *f*

62 1 1 4 2 2 1 2 1 2

mf dolce

67 2 1 2 3 sul D 3 1 1 4 2 1 3 sul D 2 3 1 3

dim. *p* *poco cresc.*

72 1 2 4 2 3 4 4

dim. *p* *cresc.*

77 3 4 2 2 3 4 3 4 3 4 1 3 sul A

f *dim.*

82 3 3 4 3 2

pp *mp*

86 1 2 1 1 3 3

Agitato (Tempo primo)

ritard *p dim.* *pp* **11**

Βιολί

101 *mf* *sul A*

106 *cresc.* *f*

111 *f*

117 *dim.*

121 *p*

124 *cresc.*

128

133 *p* *dim.* *Rall*

Βιολί

A Tempo

136 *f*

140

♩.=72

144 *con molto arco*

1 2 3 4 0

sempre f *mf*

147

150

153 *ff*

158 *p* *cresc.*

162 *f*

165 *rit.*

Δημήτρης Λιάλιος

Sonata
in La mineur
pour Violon et Piano

TAL 323

Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Sonata

TAL 323

I

Δημήτρης Λιάλιος
Επιμέλεια: Ευτυχία Ταλακούδη

Allegro moderato (appassionato)

First system of the musical score, measures 1-3. The upper staff (treble clef) begins with a *mf* dynamic. The lower staff (piano) begins with a *mp* dynamic. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 6/8.

Second system of the musical score, measures 4-6. Measure 4 starts with a *f* dynamic. Measure 5 has a *mf* dynamic. Measure 6 has a *f* dynamic. The lower staff features a triplet of eighth notes in measure 5.

Third system of the musical score, measures 7-9. Measure 7 has a *f* dynamic. Measure 8 has a *p* dynamic. Measure 9 has a *f* dynamic. An 8-measure slur is indicated over measures 7 and 8 in the lower staff.

Fourth system of the musical score, measures 10-13. Measure 10 has a *cresc.* dynamic. Measure 11 has a *f* dynamic. Measure 12 has a *dim.* dynamic. Measure 13 has a *p* dynamic. The lower staff also features a *cresc.* dynamic in measure 10.

14

f *p* *più p*

f *p* *più p* *espress.* *cresc.*

18

f

f 3 3

21

mf *dim.* *p*

8va 3 3 *mf* *dim.* *p dolce espress.*

25

poco rall. *Meno mosso*

dim. *p espress.* *dim.*

poco rall. *Meno mosso*

dim. *p* *dim.*

29

pp

pp

ppp

32 **Tempo I.**

Tempo I.

p

p

36

p

39

p

p

42

molto cresc. *ff*

sosten. *ff*

molto cresc. *ff*

45 **A tempo**

mf *con calore* *f*

A tempo

mp *f*

48

dim. *dolce* *p*

dim. *p*

52

sf *p*

p *8*

55

espressivo ma a tempo *p* *cresc.*

mf espressivo ma a tempo *dim.* *p* *cresc.*

59

f molto *dim.* *p* *dim.* *pp*

poco a poco più tranquillo

f molto *dim.* *p* *dim.* *pp*

67 A Tempo

f

A Tempo

piano solo

f

risolutamente

70

dim. *p*

dim.

74

pizz. *f* arco *p*

77

pizz. *f*

80

cresc. *ff*

84

arco *p* *p* *sf* *p*

88

sempre p

sempre p

92

p

96

mf

mp

100

f

mf

f

mp

104

Musical score for measures 104-106. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line starts with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5. The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth notes in the right hand and quarter notes in the left hand. Dynamics include forte (f) and piano (p).

107

Musical score for measures 107-110. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line features a melodic line with slurs and dynamics like crescendo (cresc.), forte (f), decrescendo (dim.), and piano (p). The piano accompaniment has a similar dynamic structure with chords and moving lines.

111

Musical score for measures 111-114. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has dynamics like forte (f), piano (p), and più piano (più p), along with the instruction 'espress.'. The piano accompaniment includes 'cresc.' and 'più p' markings.

115

Musical score for measures 115-118. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has forte (f) dynamics. The piano accompaniment features octaves (8va) and triplets (3) in the right hand, with forte (f) dynamics.

119

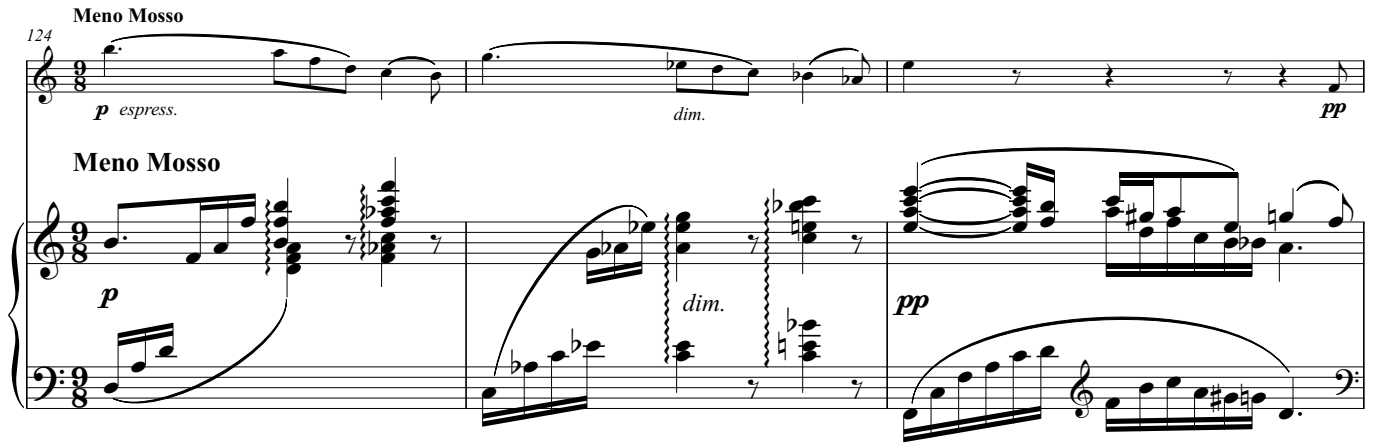

mf *dim.* *p* *poco rall.*

mf *dim.* *p dolce espress.* *poco rall.*

124

Meno Mosso

p espress. *dim.* *pp*

Meno Mosso

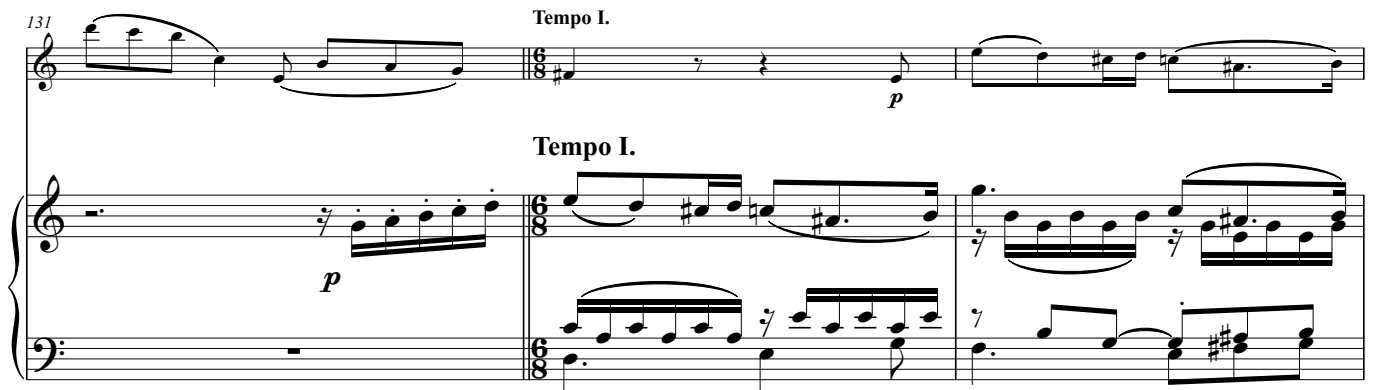
p *dim.* *pp*

127

131

Tempo I.

p

Tempo I.

p

134

137

141

144

147 *dim.* *dolce* *V*

151 *sf* *espressivo ma a tempo* *mf* *dim.*

154 *p* *cresc.* *p* *cresc.*

158 *f* *molto dim.* *p* *e sempre più tranquillo* *dim.* *pp*

II

Moderato

Musical score for the first system, measures 1-8. The top staff is a single melodic line in 3/4 time, marked *Moderato*. The bottom staff is a piano accompaniment in 3/4 time, also marked *Moderato*, starting with a *p* dynamic. The piano part features a steady accompaniment of chords and moving lines in both hands.

Musical score for the second system, measures 9-16. The top staff continues the melodic line, marked *p*. The bottom staff continues the piano accompaniment, with dynamics including *poco cresc.*, *p*, and *poco cresc.* across the system.

Musical score for the third system, measures 17-24. The top staff features a melodic line with a *dim.* dynamic, a triplet of eighth notes, and a *p* dynamic, ending with a *cresc.* dynamic and another triplet. The bottom staff continues the piano accompaniment, marked *p* and *cresc.*, with a triplet in the final measure.

Musical score for the fourth system, measures 25-32. The top staff begins with a *f* dynamic, followed by a triplet and a *dim.* dynamic, ending with a *p* dynamic. The bottom staff continues the piano accompaniment, marked *f*, *dim.*, and *p*, with a triplet in the final measure.

32 poco sosten. A Tempo

p

poco sosten. A Tempo

p *mp*

37

p *cresc.*

cresc.

41

dim.

dim.

45 ritard. A Tempo

mf

ritard. A Tempo

pp *p*

50

cresc.

cresc.

54

3

57

dim.

3

p

3

3

dim.

p

3

3

61

3

3

3

3

3

3

3

3

65

65

cresc.

f

66

cresc.

f

67

68

This system contains measures 65 through 68. The upper staff features a melodic line with triplets and a dynamic marking of *f*. The lower staff has a bass line with triplets and a dynamic marking of *f*. The piece is in a key with one sharp (F#).

69

69

f

cresc.

ff

70

f

cresc.

ff

71

72

This system contains measures 69 through 72. The upper staff continues the melodic line with triplets, reaching a dynamic of *ff*. The lower staff has a bass line with triplets, also reaching a dynamic of *ff*. The key signature remains one sharp.

73

73

mp

p

74

75

76

77

This system contains measures 73 through 77. Measure 73 begins with a sixteenth-note scale in the upper staff, marked *mp*. The lower staff has a bass line with a dynamic marking of *p*. The key signature changes to one flat (Bb) at measure 74.

78

78

cresc.

f

rit.

dim.

79

cresc.

f

rit.

dim.

80

81

82

This system contains measures 78 through 82. The upper staff has a melodic line with a dynamic of *f*, followed by a *rit.* and *dim.* section. The lower staff has a bass line with a dynamic of *f*, also followed by a *rit.* and *dim.* section. The key signature remains one flat.

84 A Tempo

A Tempo

III

1 *Agitato* ♩=96
mf con calore

Agitato ♩=96
mf

6 *cresc.* *f* *f*

cresc. *f* *f*

12

cresc. *f* *f*

17 *dim.* *p* *restez*

dim. *p* *restez*

22

cresc. *f*

cresc. *f*

27

dim. *p*

dim. *p*

33

p *p*

p *p*

37

p

p

42

sempre p

sempre p

47

poco a poco cresc.

poco a poco cresc.

52

cresc.

cresc.

57

poco ritard

f

Andante

sempre f con espressione

poco ritard.

f

Andante

mf

61

f *mf dolce*

mf

66

dim. *p* *poco cresc.*

dim. *p* *poco cresc.*

71

dim. *p* *cresc.*

dim. *p* *cresc.*

76

f

f

80

dim. *pp* *mp*

dim. *p*

84

ritard

p *dim.* *pp*

Agitato (Tempo primo)

pp

90

94

poco a poco cresc.

98

Musical score for measures 98-101. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line starts with a rest and then has a note marked *mf*. The piano accompaniment features a complex rhythmic pattern with chords and moving lines in both hands. Dynamics include *f*, *ff*, and *mf*. An *8va-1* marking is present above the right-hand piano part.

102

Musical score for measures 102-106. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has a melodic line with a crescendo marking *f cresc.*. The piano accompaniment has a steady rhythmic accompaniment with some chordal textures. Dynamics include *f* and *cresc.*. There are *4* and *2* markings below the piano parts.

107

Musical score for measures 107-110. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has a melodic line with some rests. The piano accompaniment features a complex rhythmic pattern with chords and moving lines in both hands.

111

Musical score for measures 111-114. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has a melodic line with a *v.* marking. The piano accompaniment features a complex rhythmic pattern with chords and moving lines in both hands. Dynamics include *f*.

115

Musical score for measures 115-118. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a complex texture with arpeggiated chords and moving lines in both hands.

119

Musical score for measures 119-122. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. Dynamic markings *dim.* and *p* are present. The piano part has a rhythmic pattern of eighth notes in the bass line.

123

Musical score for measures 123-126. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. Dynamic marking *cresc.* is present. The piano part features block chords and a triplet in the right hand.

127

Musical score for measures 127-130. The system includes a vocal line and a piano accompaniment. Dynamic marking *dim.* is present. The piano part features a triplet in the right hand and doublets in the bass line.

131 *Rall*

p

Rall

p

135 *A Tempo*

f

A Tempo

f

139

♩ = 72

144 *con molto arco*

sempre f

mf

♩ = 72

sempre f

149

V

mf

153

ff

ff

158

p

cresc.

sempre p

cresc.

162

f

f

rit.

rit.

8va

5 ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΗ

Η ηχογράφηση των έργων για βιολί και πιάνο του Δημήτρη Λιάλιου έγινε από την ερευνήτρια με συντελεστές την ίδια στο βιολί και τον Βασίλη Βαρβαρέσο στο πιάνο (βλ. ενσωματωμένο δίσκο ακτίνας). Έλαβε χώρα στην αίθουσα προβών της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης «Σόλων Μιχαηλίδης». Την ηχοληψία έκανε ο Γιώργος Παπαδόπουλος.

Πρόκειται για έργα που δεν έχουν ηχογραφηθεί στο παρελθόν, έτσι η ηχογράφηση αυτή ζωντανεύει τη μουσική και επιτρέπει τη διάχυση του έργου του συνθέτη. Είναι πολύ πιθανό να προσελκύσουν μεγάλο φάσμα ερμηνευτών, από σπουδαστές μέχρι και αναγνωρισμένους καλλιτέχνες.

Η επιλογή των έργων έγινε με μουσικά και αισθητικά κριτήρια και είναι κατά την άποψη της γράφουσας από τα έργα του συνθέτη για βιολί και πιάνο που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Το επίπεδο δυσκολίας τους είναι μέτριο προς υψηλό.

5.1 Συναυλίες και αρχειακές ηχογραφήσεις

Προηγήθηκαν της τελικής ηχογράφησης οι παρακάτω πέντε συναυλίες και αρχειακές ηχογραφήσεις. Πρόκειται για δεκατέσσερα συνολικά έργα της μουσικής δωματίου του Δημήτρη Λιάλιου στα οποία συμπεριλαμβάνονται έργα για βιολί και πιάνο, ντουέτο για δύο βιολιά και τρίο για βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο:

- α) Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο. Θεσσαλονίκη (2006). Συναυλία Μουσικής Δωματίου. **Σονάτα για βιολί και πιάνο σε Λα ελάσσονα** του Δημήτρη Λιάλιου. Ευτυχία Ταλακούδη, βιολί / Jean Christoph Charron, πιάνο.
- β) Αίθουσα Τελετών Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη (2007). Συναυλία Μουσικής Δωματίου. **Σονάτες για βιολί και πιάνο** του Δημήτρη Λιάλιου και του Richard Strauss. Ευτυχία Ταλακούδη, βιολί / Νίκος Κυριόσογλου, πιάνο.
- γ) Warner και Kulas Recital Halls, Oberlin Conservatory, Οχάιο (Μάιος-Ιούνιος 2009). Ηχογραφήσεις έργων: **Illusion, Meditation, Mein Leid, Bagatelle no. 5, Tanzballade no. 1 «Smyrna», Tanzballade no. 2, Ballade no. 1, Ballade no. 2 και Ballade no. 3, Duetto για δύο βιολιά, Σερενάτα για τρίο με πιάνο**. Ευτυχία Ταλακούδη, βιολί / David Bogorad, βιολί / Steuart Pincombe, βιολοντσέλο / Chien Lin Lu, πιάνο.
- δ) Kendal Retiring Home, Oberlin, Οχάιο (2009). Ρεσιτάλ-ομιλία. Έργα για βιολί και πιάνο του Δημήτρη Λιάλιου. **Illusion, Tanzballade no. 1 «Smyrna», Tanzballade no. 2, Ballade no. 1, Ballade no. 2, Meditation** Ευτυχία Ταλακούδη, βιολί / Chien Lin Lu, πιάνο.
- ε) Αίθουσα Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης (2015, Μάιος 25). Συναυλία με τίτλο: Έργα μουσικής δωματίου του Δημήτρη Λιάλιου. **Illusion, Ballade no. 1, Bagatelle no. 3, Tanzballade no. 1 «Smyrna» και Τρίο για βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο**. Ευτυχία Ταλακούδη, βιολί / Νίκος Ζαφρανάς, πιάνο / Μυρτώ Ταλακούδη, βιολοντσέλο.

στ) Αίθουσα Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός, Αθήνα (2015, Μάιος 28). Βιντεοσκόπηση από την κρατική τηλεόραση (NEPIT) της συναυλίας με τίτλο: Έργα μουσικής δωματίου του Δημήτρη Λιάλιου.⁹⁵ *Illusion, Ballade no. 1, Bagatelle no. 3, Tanzballade no. 1 «Smyrna» και Τρίο για βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο*. Ευτυχία Ταλακούδη, βιολί / Νίκος Ζαφρανάς, πιάνο / Μυρτώ Ταλακούδη, βιολοντσέλο.

5.2 Σύντομα σχόλια για το κάθε έργο

Η μουσική του Λιάλιου είναι βαθύτατα ρομαντική. Οι τίτλοι των έργων του πολλές φορές φανερώνουν ότι απευθύνεται σε κάποιο γυναικείο πρόσωπο. Διαλογίζεται και αναλογίζεται πώς θα ήταν η ζωή αν δεν ήταν αυτή που είναι. Μέσω των συνθέσεών του βρίσκει έκφραση της εσωτερικής, μυστικής ζωής που κανείς δεν τη βλέπει.

Η *Illusion [Ψευδαίσθηση]*, σε Φα μείζονα (7:30'), είναι αχρονολόγητο έργο αλλά εκτιμάται ότι ανήκει στην ίδια περίοδο με την *Meditation* (ΜΧΣ 1909). Είναι έργο ρομαντικό, ονειροπόλο, μελωδικό, δυναμικό, εξωστρεφές, αισιόδοξο, με θετική ενέργεια που ανυψώνει τη διάθεση. Ο Λεωτσάκος (2015: 3) το περιγράφει ως «διαμαντάκι κλασικορομαντικής γραφής μεταγενέστερης του Μπραμς».

Το *Mein Leid [Ο καημός μου]*, σε Λα ελάσσονα (6'), δίνει την εντύπωση ότι περιγράφει μια ερωτική απογοήτευση. Σαν ένας εσωτερικός διάλογος, είναι μελαγχολικό, τρυφερό, αλλά και δραματικό. Αναπολεί και αναστενάζει. Το έργο αυτό ταιριάζει πολύ με απόσπασμα του κειμένου *Το Πάσχα μας στη Βάδη* του συνθέτη (Λιάλιος Δημήτρης 1885: 9) το οποίο παρατίθεται στη Βιογραφία (κεφ. 2.2.3).

Η *Ballade no. 1*, σε Σι ελάσσονα (11'), είναι γραμμένη το 1904 στην Πάτρα, αμέσως μετά την επταετία κατά την οποία ο Δημήτρης Λιάλιος εργάστηκε σκληρά για να σωθεί η οικογενειακή επιχείρηση από τη χρεοκοπία, κάτι που τον είχε αναγκάσει να εγκαταλείψει μια πολύ δημιουργική καλλιτεχνική περίοδο στο Μόναχο. Αρχικά της έδωσε τον τίτλο *Legende no. 1* αλλά στη συνέχεια μετονόμασε την αναθεωρημένη εκδοχή του έργου *Ballade no. 1*. Ο Λεωτσάκος (2015: 3) γράφει: «Απότομες αντιθέσεις πιάνου, εύστοχες μετατροπίες σε προσδοκώμενες καταλήξεις φράσεων, ένα αιφνίδιο χορευτικότατο πέρασμα 16ων, δημιουργούν εντύπωση συνθέσεως προγραμματικής, δίχως πρόγραμμα. Σύνοψη-συμπύκνωση του ευγενέστερου γερμανικού ρομαντισμού». Στην ηχογράφιση του έργου έχει επιλεχθεί η εκδοχή 1B της εισαγωγής του πιάνου. Η εκδοχή 1A είναι ηχογραφημένη ξεχωριστά από το υπόλοιπο έργο.

Η *Ballade no. 2*, σε Λα μείζονα (11'), πρωτοπαίχτηκε το 1915 από τον Γιώργο Λυκούδη και τον Λώρη Μαργαρίτη και την ίδια χρονιά για δεύτερη φορά από τον ίδιο βιολονίστα και τον μεγάλο αρχιμουσικό Δημήτρη Μητρόπουλο στο πιάνο. Είναι έργο με τραγουδιστική διάθεση και αποτελείται από πολλά μικρά επεισόδια διαφορετικού χαρακτήρα. Αρχίζει και τελειώνει με ένα ζεστό Allegretto. Στο μεσαίο τμήμα γίνονται πολλές αλλαγές στη ρυθμική αγωγή: ξεκινάει με ένα ήρεμο και αργό κομμάτι, ακολουθεί Presto, Moderato, Allegro, Moderato και πάλι Allegro.

⁹⁵ Ο Γιώργος Λεωτσάκος (2015: 3) κάνει κριτικό σχολιασμό της παραπάνω συναυλίας.

Η *Tanzballade no. 1 «Smyrna»*, σε Λα ελάσσονα (8'), είναι η πρώτη από τις τρεις χορευτικές μπαλάντες. Ο τίτλος *Smyrna* δηλώνει ότι αναφέρεται στη Σμύρνη με την οποία δεν είχε κάποιον ιδιαίτερο δεσμό. Για το λόγο αυτό είναι πιθανό να γράφτηκε μετά τα τραγικά γεγονότα της Μικρασιατικής Καταστροφής. Όπως γράφει ο Λεωτσάκος (2015: 3), το έργο «ἀναπέμπει στην εύζωϊα καὶ τὴ χλιδὴ τῆς οὐσιαστικῶς ἑλληνοκρατούμενης Φραγκολεβαντίνικης Σμύρνης πρὸ τοῦ 1922!» Αρχίζει με ένα σοβαρό και δραματικό *Sostenuto ed appassionato*. Ακολουθεί το χορευτικό *Allegro* με ανάλαφρο και χαρούμενο χαρακτήρα το οποίο διακόπτεται από ένα δεύτερο *Sostenuto ed appassionato*. Το έργο ολοκληρώνεται με ένα θριαμβευτικό *Allegro con brio*. Είναι το μόνο έργο που υπάρχει σε μεταγραφή για βιολί και ορχήστρα, αλλά έχει μείνει ημιτελές.

Η *Σονάτα σε Λα ελάσσονα* (19') ολοκληρώθηκε το 1938 στην Αθήνα. Είναι έργο με δραματικό και ρομαντικό χαρακτήρα και διακρίνεται επιρροή από τη μουσική του R. Schumann. Στο πρώτο μέρος τα έντονα συναισθήματα εναλλάσσονται με στιγμές γαλήνης και νηφαλιότητας. Το δεύτερο μέρος έχει χορευτικό χαρακτήρα, το διακρίνει απλότητα, είναι πιο τρυφερό και διαυγές. Στην επεξεργασία υπάρχει ένα ξαφνικό ξέσπασμα το οποίο καταλήγει σε μια σύντομη *cadenza* του βιολιού και ακολουθεί ένα σκοτεινό θέμα. Αυτό όμως χάνεται απροσδόκητα εύκολα και γρήγορα και επανέρχεται το ανάλαφρο αρχικό θέμα. Το τρίτο μέρος υπάρχει, πιθανότατα από το 1916, ως αυτοτελές έργο (*Romance*) με τίτλο *Desespair*. Έχει έναν μελαγχολικό δυναμισμό, είναι όμως ελπιδοφόρο. Οι πολλές μετατροπές και η ρυθμική γραμμή δίνουν την αίσθηση μιας διαρκούς κίνησης. Μεσολαβούν μεγαλειώδεις και λυρικές κορυφώσεις. Το μέρος ολοκληρώνεται με μία δεξιοτεχνική και θυελλώδη *coda*. Η πρώτη εκτέλεση έγινε το 1940 στην Αθήνα, δύο μήνες μετά τον θάνατο του συνθέτη από το ζεύγος Λυκούδη.

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Μουσικό αρχείο

Αρχείο πρωτότυπων χειρόγραφων και εκδομένων μουσικών έργων του Δημήτρη Λιάλιου, Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας «Λίλιαν Βουδούρη».

Καταγεγραμμένες προφορικές μαρτυρίες

Έλσας Σκλαβούνου, πρόσωπο με πρόσωπο συνεντεύξεις, Αθήνα 2006-2011.

Μαρίας Τζίνη, πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, Πάτρα 2006.

Γιώργου Λιάλιου, πρόσωπο με πρόσωπο συνεντεύξεις, Αθήνα 2006-2009.

Μαίρης Σκλαβούνου, πρόσωπο με πρόσωπο συνεντεύξεις και τηλεφωνικές επαφές, Αθήνα 2008-2019.

Κείμενα του οικογενειακού αρχείου του Δημήτρη Λιάλιου

Λιάλιος, Λουκάς (1895-1918). *Ο Βίος μου* [Δακτυλογραφημένο κείμενο, μεταφορά του Γιώργου Λιάλιου από το πρωτότυπο χειρόγραφο].

Λιάλιος, Δημήτρης (1885). *Απομνημονεύματα της εν Ζυρίχη Διαμονής μου* [Χειρόγραφο κείμενο. Μεταφορά και δακτυλογράφηση του χειρόγραφου κειμένου από τη γράφουσα].

- I. 1η του έτους
- II. Εκδρομή στο Ούτλιβερν
- III. Το Πάσχα μας στη Βάδη

Λιάλιος, Δημήτρης (χ.χ.). *Περί παγοδρομίας* [Χειρόγραφο κείμενο. Μεταφορά και δακτυλογράφηση του χειρόγραφου κειμένου από τη γράφουσα].

Διάφοροι ποιητές (χ.χ.). *Συλλογή ποιημάτων/στίχων (Λεύκωμα)* [Χειρόγραφα κείμενα].

Σκλαβούνου, Μαίρη (2017). *Βιογραφικές σημειώσεις Δημήτρη Λιάλιου* [Ανέκδοτο κείμενο].

Αλληλογραφία

1. Βλασόπουλος, Χαρ., εμπορικός αντιπρόσωπος των αδελφών Λιάλιου. Επιστολή προς υποπρόξενο της Ελλάδας στη Σομαλία. (χ.χ.)[1887].
2. Βλασόπουλος, Χαρ., εμπορικός αντιπρόσωπος των αδελφών Λιάλιου. Επιστολή προς υποπρόξενο της Ελλάδας στη Σομαλία. 1877.
3. Ζυγαλάκης (Αθήνα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 25-06-1904.
4. Λιάλιος, Δημήτρης. Γερμανική επιστολή προς άγνωστη δεσποινίδα. 03-1908.
5. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς μουσικό εκδοτικό οίκο Fr. Kistner (Λειψία). 28-03-1908.
6. Λιάλιος, Δημήτρης. Γερμανική επιστολή προς μουσικό εκδοτικό οίκο B. Schott's Söhne (Μάιντς). (χ.χ.). [Μάρτιος 1908].

7. Λιάλιος, Δημήτρης. Γερμανική επιστολή προς μουσικό εκδοτικό οίκο Dr. Heinrich Lewy. (Μόναχο). (χ.χ.) [1908].
8. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Felix Mottl. 25-01-1909.
9. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Felix Mottl. (χ.χ.) [1909].
10. Mottl, Felix Josef, διευθυντής της Βασιλικής όπερας της αυλής της Βαυαρίας. Γερμανική επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Πάτρα). 31-01-1909.
11. Λιάλιος, Δημήτρης. Γερμανική επιστολή προς μουσικό εκδοτικό οίκο C. F. Kahnt Nachfolger (Λειψία). (χ.χ.) [1909].
12. C. F. Kahnt Nachfolger (Λειψία). Γερμανική επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Glückstrasse 9, Μόναχο). 06-03-1909.
13. Dr. Heinrich Lewy, μουσικός εκδοτικός οίκος (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Πάτρα). 04-05-1909.
14. Dr. Heinrich Lewy, μουσικός εκδοτικός οίκος (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Πάτρα). 19-05-1909.
15. Κατσιγιαννης, Γ. (Ρίο). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 14-10-1910.
16. Stich, Jos. Γερμανική επιστολή προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Πάτρα). 08-10-1911.
17. Γραμματέας, Μουσικός Σύλλογος Απόλλων (Αθήνα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Πάτρα). 08-03-1912.
18. Παρρά, Κ., πρόεδρος Λυκείου Ελληνίδων. Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 10-04-1912.
19. Λιάλιος, Δημήτρης (Πάτρα). Γερμανική επιστολή προς Dr. Heinrich Lewy (Μόναχο). 21-11-1912.
20. Andlovitz. A. (Londra, Αυστρία). Ιταλική επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 25-03-1914.
21. Gundert, αυτοκρατορικός πρόξενος γερμανικού προξενείου (Πάτρα). Γερμανική επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Πάτρα). 09/22-04-1914.
22. Άγνωστος (Lier Λιέγη, Βέλγιο). Γερμανική επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 03-01-1915.
23. Άγνωστος (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 18-01-1915.
24. Λιάλιος, Δημήτρης. Επιστολή προς Ειρήνη Πάλλη. (χ.χ.). [Για συναυλία 04-01-1915].
25. Άγνωστος Έλληνας μουσικός (Αργοστόλι). Επιστολή προς Σπύρο Ζούλλα (Πάτρα). 16-06-1915.
26. Ευσταθίου-Λυκούδης, Γιώργος (Αθήνα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 11-1915.
27. Ζαχαρίου, Αλέξανδρος και Σια (Αθήνα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 13-02-1916.
28. Λιάλιου, Πανωραία (Αθήνα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 01-11-1917.
29. Λιάλιου, Πανωραία (Αθήνα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 30-11-1917.
30. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. 17-01-1918.
31. Ζαχαρίου, Αλέξανδρος και Σια, (Αθήνα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 13-02-1918.
32. Σοφιανόπουλος. Επιστολή προς Μιχάλη Κόλλα. 13-03-1918.
33. Ρούφου, Σοφία (Αθήνα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Πάτρα). 04-10-1918.
34. Ρηγόπουλος, Χαράλαμπος (Αθήνα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 23-10-1918.
35. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Πέτρο Κρούκη, μεσίτη (Αθήνα). 10-01-1919.
36. Λιάλιος, Λουκάς (Πάτρα) Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 15-02-1919.
37. Λιάλιος, Κωνσταντίνος (Πάτρα). Τηλεγράφημα προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 08-03-1919.
38. Επιστολή προς Αδαμάντιο Παραμυθιώτη. 18-05-1919.
39. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς άγνωστη τραγουδίστρια. 12-05-1919.
40. Αντωνόπουλος, Ιωάννης (Πειραιάς). Επιστολή προς Ειρήνη Δ. Λιάλιου (Αθήνα). 02-12-1919.
41. Ειρήνη Φωτιάδου. Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο κ.ά. 25-12-1919.
42. Λιάλιος, Δημήτρης. Γερμανική επιστολή προς Bote und Bock (Βερολίνο). (χ.χ.) [1920].
43. Λιάλιος Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 14/27-10-1920.
44. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 19-10-1920.
45. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 21-10-1920.
46. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Benz und Cie (Μάνχαϊμ). 21-11-1920.
47. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Industrienverband für den Osten. 23-11-1920.
48. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 10/23-11-1920.
49. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Αλέξανδρο Ζαχαρίου (Αθήνα). 27/30-11-1920.

50. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 14/27-11-1920.
51. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 30-11-1920.
52. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 02-12-1920.
53. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 07-12-1920.
54. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 09-12-1920.
55. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 14/27-12-1920.
56. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 24-12-1920.
57. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 25-12-1920.
58. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 16/29-12-1920.
59. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 29-12-1920.
60. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 11/24-01-1921.
61. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 13/26-01-1921.
62. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 22-01-1921.
63. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Γιαγκο (Πάτρα). 22-01-1921.
64. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 25-01-1921.
65. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 25-01/07-02-1921.
66. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 06/13-02-1921.
67. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 18-02/3-03-1921.
68. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Industrieverband für den Osten (Hier). 23-02-1921.
69. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 19-02/04-03-1921.
70. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Περικλή Νούρη, επιτετραμμένο της Ελληνικής Βασιλικής Κυβέρνησης (Βερολίνο). 22-02/07-03-1921.
71. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 08-03-1921.
72. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Deutsche Bank Filiale (Μόναχο). 16-03-1921.
73. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμάκη και Σία (Αθήνα). 27-03/09-04-1921.
74. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Königliche Niederländische Generalkonsulat (Μόναχο). 28-03-1921.
75. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Ευθύμιο Παπαγεωργιάδη (Πάτρα). 02-04-1921.
76. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 03-04-1921.
77. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Γιαγκο (Πάτρα). 06-04-1921.
78. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 08-04-1921.
79. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Industrieverband für den Osten (Hier). 11-04-1921.
80. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμάκη και Σια (Αθήνα). 11/24-04-1921.
81. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Bank für Handel und Industrie (Μόναχο). 14-04-1921.
82. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 14/27-04-1921.
83. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμάκη και Σια (Αθήνα). 14/27-04-1921.
84. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 15-04-1921.
85. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμάκη και Σια (Αθήνα). 16/29-04-1921.
86. Καπνεμπόρειον «Η Δήμητρα» Αντωνίου & Κωνστ. Πολυκάλα (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 16-04-1921.
87. Γεροκωστόπουλος, Σ. (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 22-04-1921.
88. Lintl, Anny (Moosthann). Γερμανική επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο, πρόξενο (Μόναχο). 24-04-1921.
89. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 26-04-1921.
90. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Joh. Ferd. Langreaeter (Νυρεμβέργη). 30-04-1921.
91. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Anton Heim und Co (Αμβούργο). 30-04-1921.
92. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 13/26-05-1921.

93. Εργοστάσια Μεταλλουργίας και Αποθήκαι Μετάλλων Αδελ. Π. Πραπόπουλων (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 18/31-05-1921.
94. Γεροκωστόπουλος, Σ. (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 24-04/06-05-1921.
95. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Αντώνιο & Κωνσταντίνο Πολυκάλα (Πάτρα). 10-05-1921.
96. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο. 10-05-1921.
97. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς J. C. Müller & Co, Cigarettenmaschinen Fabrik (Δρέσδη). 23-05-1921.
98. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Industrieverband für den Osten (Hier). 23-05-1921.
99. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 27/10-05-1921.
100. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Αντώνιο & Κωνσταντίνο Πολυκάλα (Πάτρα). 16-05-1921.
101. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμακίδη (Αθήνα). 24-05/06-06-1921.
102. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 27-05/09-06-1921.
103. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς J. C. Müller & Co, Cigarettenmaschinen Fabrik (Δρέσδη). 30-05-1921.
104. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 04-06-1921.
105. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 10/23-06-1921.
106. Γεροκωστόπουλος, Σ. (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 14/27-06-1921.
107. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 05-07-1921.
108. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 07/20-08-1921.
109. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 10/23-08-1921.
110. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμάκη και Σια (Αθήνα). 11/24-08-1921.
111. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 13-08-1921.
112. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 20-08/02-09-1921.
113. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Βιομηχανική Τράπεζα (Αθήνα). 23-08/05-09-1921.
114. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 23-08/05-09-1921.
115. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 03-09-1921.
116. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμάκη και Σια (Αθήνα). 08/22-09-1921.
117. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 23-09-1921.
118. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 26-09/10-10-1921.
119. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 29-09-1921.
120. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 07/20-10-1921.
121. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 09-10-1921.
122. Μεσσηνέζης, Μίλτος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 09/22-10-1921.
123. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 12-10/03-11-1921.
124. Μεσσηνέζης, Μίλτος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 14/27-10-1921.
125. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 20-10-1921.
126. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 27-10-1921.
127. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Βιομηχανική Τράπεζα (Αθήνα) 30-10/12-11-1921.
128. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 30-10/12-11-1921.
129. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 02-11-1921.
130. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 04/17-11-1921.
131. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 06-11-1921.
132. Μεσσηνέζης, Μίλτος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 10/23-11-1921.
133. Μεσσηνέζης, Μίλτος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 12/25-11-1921.
134. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 19-11-1921.
135. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Wanderer Werke vory. Winklhofer und Jaenicke (Schönau bei Kemnitz). 19-11-1921.
136. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 13/26-11-1921.
137. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 05-12-1921.

138. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμάκη και Σια (Αθήνα). 07/20-012-1921.
139. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 15-12-1921.
140. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμάκη και Σια (Αθήνα). 18/31-12-1921.
141. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμάκη και Σια (Αθήνα). 20-12-1921/02-01-1922.
142. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 31-12-1921.
143. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 26-01-1922.
144. Μεσσηνέζης, Μίλτος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 27-01/09-02-1922.
145. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 28-01-1922.
146. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 07-02-1922.
147. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 17-02-1922.
148. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 24-02-1922.
149. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 08/21-03-1922.
150. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Φαρμάκη και Σια (Αθήνα). 09/22-03-1922.
151. Μεσσηνέζης, Μίλτος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 11/24-03-1922.
152. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 20/03/1922.
153. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 22-03/04-04-1922.
154. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 27-03-1922.
155. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 31-03-1922.
156. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Deutsche Bank (Βερολίνο). 10-04-1922.
157. Μεσσηνέζης, Μίλτος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 11/24-04-1922.
158. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 12/25-04-1922.
159. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 20-04-1922.
160. Λιάλιος, Κωνσταντίνος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 22-04-1922.
161. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 27-05-1922.
162. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 13-06-1922.
163. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 10-07-1922.
164. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Ευθύμη (Πάτρα). 10-07-1922.
165. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 25-07-1922.
166. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 28-07-1922.
167. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 30-07-1922.
168. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 03-08-1922.
169. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 08/21-08-1922.
170. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 16-08-1922.
171. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 22-08-1922.
172. Εκδοτικός οίκος Carl Fischer (Νέα Υόρκη). Αγγλική επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 15-09-1922.
173. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 03/16-10-1922.
174. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 14-10-1922.
175. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 18-10-1922.
176. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 01-12-1922.
177. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Αντώνιο Καρατσά, αργυραμοιβό (Πειραιά). 01/14-12-1922.
178. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 15-12-1922.
179. Κόλλας, Μιχάλης Α. (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 17/30-12-1922.
180. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 24-12-1922.
181. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 28-12-1922.
182. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 06-01-1923.
183. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 12-01-1923.
184. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 16-01-1923.
185. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 31-01-1923.
186. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 01-02-1923.
187. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Deutsches Industrieverband. 01-02-1923.

188. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 04-02-1923.
189. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 05-02-1923.
190. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 07-02-1923.
191. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 14/27-02-1923.
192. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 12-03-1923.
193. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 13-03-1923.
194. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 15-03-1923.
195. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 18-03-1923.
196. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 23-03-1923.
197. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 27-03-1923.
198. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 14-04-1923.
199. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Αλέξανδρο Ζαχαρίου και Σια (Αθήνα). 19-04-1923.
200. Loehr, Julia (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Ειρήνη Λιάλιου (Μόναχο). 25-04-1923.
201. Mayr, Ely (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Ειρήνη Λιάλιου (Μόναχο). 25-04-1923.
202. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 28-04-1923.
203. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 09-05-1923.
204. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 17-05-1923.
205. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 21-05-1923.
206. Λιάλιος, Παναγιώτης και Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 01-06-1923.
207. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 07-06-1923.
208. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 09-06-1923.
209. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 16-06-1923.
210. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 28-06-1923.
211. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 13-07-1923.
212. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 16-07-1923.
213. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 20-07-1923.
214. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Αλέξανδρο Ζαχαρίου (Αθήνα). 25-07-1923.
215. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 13-09-1923.
216. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 27-09-1923.
217. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 09-10-1923.
218. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 18-10-1923.
219. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 23-10-1923.
220. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 08-11-1923.
221. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 15-11-1923.
222. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 15-11-1923.
223. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 16-11-1923.
224. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 27-11-1923.
225. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 30-11-1923.
226. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 11-12-1923.
227. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 17-12-1923.
228. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 14-01-1924.
229. Πέτας, Κ., αντιπρόεδρος διοικητικού συμβουλίου Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου (Ωδείον) (Πάτρα). Τηλεγράφημα προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). [Μετά τις 27-01-1924].
230. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 08-02-1924.
231. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 09-02-1924.
232. Ρηγόπουλος, Χαράλαμπος Α. (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 09-02-1924.
233. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 14-02-1924.
234. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 14-02-1924.
235. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 29-02-1924.
236. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 24-03-1924.
237. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 25-03-1924.
238. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 02-04-1924.

239. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 02-04-1924.
240. Ρηγόπουλος, Ιωάννης Α. (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 07-04-1924.
241. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 14-04-1924.
242. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 18-04-1924.
243. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 22-06-1924.
244. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Ευθύμιο Παπαγεωργιάδη (Πάτρα). 30-06-1924.
245. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Deutscher Industrieverband. 03-07-1924.
246. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Ευθύμιο Παπαγεωργιάδη (Πάτρα). 09-06-1924.
247. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 15-07-1924.
248. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 15-06-1924.
249. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Ευθύμιο Παπαγεωργιάδη (Πάτρα). 19-06-1924.
250. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 02-08-1924.
251. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 04-08-1924.
252. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 05-08-1924.
253. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 11-08-1924.
254. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 16-08-1924.
255. Ευσταθίου-Λυκούδης, Γιώργος (Βρυξέλλες). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 20-08-1924.
256. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 21-08-1924.
257. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 21-08-1924.
258. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Χαράλαμπο Α. Ρηγόπουλο (Πάτρα). 25-08-1924.
259. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 03-09-1924.
260. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 11-09-1924.
261. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 11-09-1924.
262. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 15-09-1924.
263. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Αλέξανδρο Ζαχαρίου και Σια (Αθήνα). 18-09-1924.
264. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 23-09-1924.
265. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 26-09-1924.
266. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 26-09-1924.
267. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Αλέξανδρο Ζαχαρίου και Σια (Αθήνα). 26-09-1924.
268. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 30-09-1924.
269. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Χαράλαμπο Α. Ρηγόπουλο (Πάτρα). 30-09-1924.
270. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 30-09-1924.
271. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 06-10-1924.
272. Ρηγόπουλος, Χαράλαμπος Α. (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 09-10-1924.
273. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 12-10-1924.
274. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Αλέξανδρο Ζαχαρίου και Σια (Αθήνα). 15-10-1924.
275. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 16-10-1924.
276. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Χαράλαμπο Α. Ρηγόπουλο (Πάτρα). 22-10-1924.
277. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 26-10-1924.
278. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 29-10-1924.
279. Ρηγόπουλος, Χαράλαμπος Α. (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 29-10-1924.
280. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 30-10-1924.
281. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 03-11-1924.
282. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 03-11-1924.
283. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Χαράλαμπο Α. Ρηγόπουλο (Πάτρα). 04-11-1924.
284. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 04-11-1924.
285. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Αλέξανδρο Ζαχαρίου και Σια (Αθήνα). 10-11-1924.
286. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 13-12-1924.
287. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 22-12-1924.
288. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 22-12-1924.
289. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 29-12-1924.
290. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 31-12-1924.

341. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Handelskammer (Μόναχο). 08-07-1925.
342. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 16-07-1925.
343. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 20-07-1925.
344. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma "Mag" Maschinenfabrik A.G. (Geislingen an der Steige). 18-08-1925.
345. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 20-08-1925.
346. Ρηγόπουλος, Χαράλαμπος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 22-08-1925.
347. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 29-08-1925.
348. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 31-08-1925.
349. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 15-09-1925.
350. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma "Mag" Maschinenfabrik A.G. (Geislingen an der Steige). 16-09-1925.
351. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma J. G. Weisser Söhne (St. Georgen Baden). 16-09-1925.
352. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma "Mag" Maschinenfabrik A.G. (Geislingen an der Steige). 26-09-1925.
353. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 28-09-1925.
354. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 27-09-1925.
355. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 02-10-1925.
356. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 15-10-1925.
357. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 15-10-1925.
358. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 19-10-1925.
359. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 26-10-1925.
360. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 28-10-1925.
361. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 30-10-1925.
362. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Actien Gesellschaft "Neptun" (Rostock). 30-10-1925.
363. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 28-10-1925.
364. Λιάλιος, Παναγιώτης και Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 02-11-1925.
365. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Societe Anonyme Technique et Commercial (Αθήνα). 07-11-1925.
366. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 09-11-1925.
367. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 10-11-1925.
368. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 26-11-1925.
369. Ρηγόπουλος, Χαράλαμπος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 28-11-1925.
370. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 02-12-1925.
371. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 16-12-1925.
372. Λιάλιου, Κωνσταντίνος, Παναγιώτης και Αγλαΐα (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 17-12-1925.
373. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 28-12-1925.
374. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 28-12-1925.
375. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 04-01-1926.
376. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 18-01-1926.
377. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 19-01-1926.
378. Λιάλιος, Παναγιώτης και Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 23-01-1926.
379. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma Gebrüder Böhringer (Göppingen). 25-01-1926.
380. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma Görickewerke A. G. (Bielefeld). 27-01-1926.
381. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma Gebrüder Böhringer (Göppingen). 01-02-1926.
382. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 04-02-1926.

383. Ρηγόπουλος, Χαράλαμπος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 04-02-1926.
384. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 05-02-1926.
385. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Χαράλαμπο Α. Ρηγόπουλο (Πάτρα). 06-02-1926.
386. Λιάλιος, Παναγιώτης και Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 10-02-1926.
387. Ρηγόπουλος, Χαράλαμπος (Πάτρα). Ταχυδρομική κάρτα Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 12-02-1926.
388. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma Görickewerke A. G. (Bielefeld). 14-02-1926.
389. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 19-02-1926.
390. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Deutsche Werft (Αμβούργο). 02-03-1926.
391. Λιάλιος, Παναγιώτης και Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 02-03-1926.
392. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 10-03-1926.
393. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma Görickewerke A. G. (Bielefeld). 12-03-1926.
394. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Deutsche Werft (Αμβούργο). 13-03-1926.
395. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 13-03-1926.
396. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 15-03-1926.
397. Ρηγόπουλος, Χαράλαμπος (Πάτρα). Ταχυδρομική κάρτα προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 17-03-1926.
398. Ρηγόπουλος, Χαράλαμπος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 20-03-1926.
399. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma Görickewerke A. G. (Bielefeld). 22-03-1926.
400. Λιάλιος, Παναγιώτης και Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 23-03-1926.
401. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 26-03-1926.
402. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Χαράλαμπο Α. Ρηγόπουλο (Πάτρα). 29-03-1926.
403. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma J. G. Weisser Sonne (St. Georgen Baden). 30-03-1926.
404. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma "Mag" Maschinenfabrik A.G. (Geislingen an der Steige). 30-03-1926.
405. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 31-03-1926.
406. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 31-03-1926.
407. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 05-04-1926.
408. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 16-04-1926.
409. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 17-04-1926.
410. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 18-04-1926.
411. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 19-04-1926.
412. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma J. G. Weisser Sonne (St. Georgen Baden). 19-04-1926.
413. Λιάλιος, Παναγιώτης και Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 26-04-1926.
414. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma J. G. Weisser Sonne (St. Georgen Baden). 01-05-1926.
415. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 01-05-1926.
416. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 07-05-1926.
417. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 08-05-1926.
418. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Α. Μπενικόπουλο (Αθήνα). 08-05-1926.
419. Λιάλιος, Παναγιώτης και Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 14-05-1926.
420. Πυλός (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 25-05-1926.
421. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 27-05-1926.
422. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 02-06-1926.
423. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 04-06-1926.
424. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma Deurer und Kaufmann (Αμβούργο). 07-06-1926.
425. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς Firma Heumann Haase. 07-06-1926.

676. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 02-01-1935.
677. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 12-01-1935.
678. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 18-01-1935.
679. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 22-01-1935.
680. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 23-02-1935.
681. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 15-03-1935.
682. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 25-03-1935.
683. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 01-04-1935.
684. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 01-04-1935.
685. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 18-04-1935.
686. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 24-04-1935.
687. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 04-06-1935.
688. Konsular-Vereinigung München [Ένωση Προξένων του Μονάχου] (Μόναχο). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 30-05-1935.
689. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 14-06-1935.
690. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 04-07-1935.
691. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 28-07-1935.
692. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 05-08-1935.
693. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 24-08-1935.
694. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). 26-08-1935.
695. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 30-08-1935.
696. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Επιστολή προς Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (Αθήνα). 07-09-1935.
697. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 16-09-1935.
698. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 27-03-1936.
699. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 01-04-1936.
700. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 08-04-1936.
701. Άγνωστος. Ταχυδρομική κάρτα προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 09-04-1936.
702. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 22-04-1936.
703. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 24-04-1936.
704. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 30-04-1936.
705. Λιάλιος, Κωνσταντίνος (Κηφισιά). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 30-04-1936.
706. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 14-05-1936.
707. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Γεώργιο Αργυρόπουλο, δικηγόρο. 12-06-1936.
708. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 01-07-1936.
709. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 07-07-1936.
710. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 20-10-1936.
711. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 08-11-1936.
712. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 16-11-1936.
713. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 23-12-1936.
714. Σοφούλης (Μπεγουλάκι). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 28-12-1936.
715. Λιάλιος, Παναγιώτης (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 02-01-1937.
716. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Γεώργιο Αργυρόπουλο, δικηγόρο. 24-03-1937.
717. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 27-03-1937.
718. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Γερμανική επιστολή προς Frau Köhler (Μόναχο). 17-05-1937.
719. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Γεώργιο Αργυρόπουλο, δικηγόρο. 01-06-1937.
720. Χλιάπας, Ιωάννης Π., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Σοφία Λιάλιου-Παπαγεωργιάδου. 15-06-1937.
721. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 16-06-1937.
722. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 21-08-1937.
723. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 28-08-1937.
724. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 05-09-1937.
725. Διευθυντής Αγροτικής Τράπεζας (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 06-09-1937.

726. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα). 24-09-1937.
727. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Γεώργιο Αργυρόπουλο, δικηγόρο. 25-09-1937.
728. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Πανουτσόπουλο, δικηγόρο (Πάτρα). 19-01-1938.
729. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Πανουτσόπουλο, δικηγόρο (Πάτρα). 11-04-1938.
730. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 23-04-1938.
731. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 29-05-1938.
732. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 28-06-1938.
733. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 08-06-1938.
734. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 03-07-1938.
735. Λιάλιος, Δημήτρης (Αθήνα). Επιστολή προς Πανουτσόπουλο, δικηγόρο (Πάτρα). 19-01-1939.
736. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 21-03-1939.
737. Οικονόμου, Μίμης Ε., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Αθήνα). 04-05-1939.
738. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 05-06-1939.
739. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 03-08-1939.
740. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 20-08-1939.
741. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 07-09-1939.
742. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 13-09-1939.
743. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 23-10-1939.
744. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 01-11-1939.
745. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 14-11-1939.
746. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 22-11-1939.
747. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 28-11-1939.
748. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 26-12-1939.
749. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 03-01-1940.
750. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 13-01-1940.
751. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 30-01-1940.
752. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 03-02-1940.
753. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 24-02-1940.
754. Πανουτσόπουλος, Θεόδωρος Α., δικηγόρος (Πάτρα). Επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο. 13-03-1940.
755. Bender, Paula. Γερμανική επιστολή προς Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο). (χ.χ.) [πριν από το 1915].
756. Λιάλιος, Δημήτρης (Μόναχο). Γερμανική επιστολή προς άγνωστο, Commerzienrat⁹⁶ (χ.χ.), [πιθανότατα πριν το 1915].
757. Λιάλιος, Δημήτρης. Γερμανική επιστολή προς άγνωστη «κυρία Καθηγητού» (Σανατόριο Hundseck, Καρλσρούη). (χ.χ.).
758. Λιάλιος, Δημήτρης. Γερμανική επιστολή προς άγνωστη. (χ.χ.).
759. Λιάλιος, Δημήτρης. Γερμανική επιστολή προς άγνωστη κυρία. (χ.χ.).
760. Λιάλιος, Δημήτρης. Γερμανική επιστολή προς άγνωστη δεσποινίδα. (χ.χ.).

Επίσημα έγγραφα

Επίσημα έγγραφα από το οικογενειακό αρχείο του Δημήτρη Λιάλου.

1. Έγγραφο σχετικό με την αλλαγή της επωνυμίας της επιχείρησης [1893].
2. Προικοσυμβόλαιο σε συμβολαιογράφο Πατρών (Βασ. Ανδρικόπουλος) μεταξύ Ανδρέα Καλετζιώτη, Λουκά Λιάλιο, Αναστασιάδη και Ντουνίκη, 02-12-1898 (Αντίγραφο του αρχικού, 1868, προικοσυμβολαίου).
3. Αίτηση της Κατίνας στον υποθηκοφύλακα του Δήμου Πατρών, 10-08-1900.
4. Αγωγή της Κατίνας κατά Λουκά Λιάλιο, 20-08-1902.

⁹⁶ Commerzienrat: Τιμητικός τίτλος σημαντικής προσωπικότητας της οικονομίας του τόπου, π.χ. τραπεζίτης ή βιομήχανος, με μεγάλη προσφορά στο κοινωνικό σύνολο. Ο τίτλος αυτός δεν υπάρχει πλέον στη Γερμανία από το 1919, διατηρείται όμως στην Αυστρία.

5. Πρωτοδικείο Πατρών. Αγωγή του Δημήτρη Λιάλιου κατά Βασιλείου Μανιάκη, 15-11-1903.
6. Αποδεικτικό πρωτοδικείου Πατρών, 18-03-1904. Γεώργιος Αργυρόπουλος [δικηγόρος, πληρεξούσιος Δημήτρη Λιάλιου] κατά Βασιλείου Μανιάκη, Πάτρα.
7. Δικηγόρος Γεώργιος Αργυρόπουλος, πληρεξούσιος Λουκά Λιάλιου, διαχειριστή προίκας Κατίνας Λιάλιου. Αθήνα, 15-06-1904.
8. Προσημείωση της Κατίνας Λιάλιου κατά Λουκά Λιάλιο, 18-06-1904. Δικηγόρος, Γ. Αργυρόπουλος.
9. Υποθηκοφύλακας του Δήμου Πατρών, Κατίνα Λιάλιου, Λουκάς Λιάλιος, 19-06-1904.
10. Κατίνα Λιάλιου κατά Λουκά Λιάλιο, Δικογραφία, Πρωτοδικείο Πατρών, 18-02-1904.
11. Υποθηκοφύλακας του Δήμου Πατρών, Κατίνα Α. Καλετζιώτη, 04-12-1904.
12. Δικογραφία Αικατερίνης Καλετζιώτη κατά Λουκά Λιάλιο προς το Πρωτοδικείο Πατρών Αναγγελτήριο, πλειστηριασμός, 02-02-1906.
13. Αναγγελτήριο του Γεωργίου Αργυρόπουλου για λογαριασμό της Κατίνας συζύγου Λιάλιου, 31-10-1906.
14. Επιδοτήριο, 03-11-1906.
15. Επιδοτήριο του δικαστικού κλητήρα του Πρωτοδικείου Πατρών (επιμελητή) Δημ. Γιαννόπουλου, κατόπιν παραγγελίας του δικηγόρου Πατρών Γεωργίου Αργυρόπουλου, πληρεξούσιου της Κατίνας συζύγου Λουκά Λιάλιου, στον Παναγιώτη Θεοφίλου, διαχειριστή της περιουσίας του οφειλέτη Λουκά Λιάλιου, 14-11-1906.
16. Αποδεικτικό, 16-11-1906.
17. Συμφωνητικό διάλυσης επιχείρησης, 1914.
18. Συμφωνητικό μεταξύ Δημήτρη Λιάλιου και ηθοποιών για συμμετοχή τους σε συναυλία, 28 Απριλίου χ.χ.
19. Εξώδικος διαμαρτυρία του Εμμανουήλ Μπαλτατζή κατά της Σοφίας Μπενιζέλου Ρούφου και του Δημητρίου Λιάλιου, Αθήνα, 30-07-1918.
20. Εξώδικος ανταπάντηση του Εμμανουήλ Μπαλτατζή προς Δημήτρη Λιάλιο, Αθήνα, 25-08-1918.
21. Πληρεξούσιο των αδελφών Πάλλη (Δωροθέα Σωτήρη Μεσσηνέζη, Σοφία Μπενιζέλου Κανακάρη Ρούφου και Ελένη Εμμανουήλ Μπαλτατζή) το οποίο ορίζει τον Δημήτρη Λιάλιο πληρεξούσιο για την πώληση της οικοδομής στην πλατεία Συντάγματος, 08-01-1919.
22. Επίσημο έγγραφο Ειρηνοδικείου Αθηνών Χλέντζου Φρόσω και Δημητρίου Λιάλιου, Αθήνα, 13-05-1919.
23. Ειρηνοδικείο Αθηνών, 13-05-1919.
24. Καταστατικό Πατραϊκού Μουσικού Συλλόγου, 1923.
25. Ψήφισμα Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου (Ωδείου), 04-04-1923.
26. Αντίγραφο Ισολογισμού Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου, 26-04-1928.
27. Πρωτοδικείο Πατρών, 05-10-1928.
28. Πρωτοδικείο Πατρών. Λιάλιος, Κωνσταντίνος (Πάτρα). Εξώδικος επιστολή προς Παναγιώτη Λιάλιο (Πάτρα) και Δημήτρη Λιάλιο (Μόναχο), 19-10-1928.
29. Κλήση Κωνσταντίνου Λιάλιου (δικηγόρος Α. Λαμπρόπουλος) κατά Παναγιώτη Λιάλιου και Δημήτρη Λιάλιου, 11-06-1929.
30. Πρωτοδικείο Πατρών. Κλήση Κωνσταντίνου Λιάλιου κατά Παναγιώτη Λιάλιου και Δημήτρη Λιάλιου, 03-07-1930.
31. Πρωτοδικείο Πατρών. Αίτηση οικ. Ρηγόπουλου κατά οικ. Λιάλιου, 06-08-1935.
32. Πρωτοδικείο Πατρών. Αίτηση οικ. Ρηγόπουλου κατά οικ. Λιάλιου, 04-10-1936.

33. Χειρόγραφο ανάθεση του Μιχάλη Α. Κόλλα ως επιτρόπου και διαχειριστή της περιουσίας των παιδιών του Δημήτρη Λιάλιου, 04-02-1937.
34. Ειρηνοδικείο Πατρών. Αίτηση Μενέλαου Νεστορίδη (πληρεξούσιος δικηγόρος Σακαλής), κατοίκου Πατρών κατά Δημήτρη Λιάλιου, Πανωραίας Στεκούλη, Σοφίας Παπαγεωργιάδου, κατοίκων Αθηνών και Κωνσταντίνου Λιάλου και Αγλαΐας Μανιάκη, κατοίκων Πατρών, κληρονόμων Παναγιώτη Λιάλιου, 04-04-1938.
35. Αίτηση Μενέλαου Νεστορίδη κατά των κληρονόμων του Παναγιώτη Λιάλιου προς το Ειρηνοδικείο Πατρών, 07-04-1938.
36. Υπόμνημα του Δημήτρη Λιάλιου προς Πρόεδρο της Κυβέρνησης και Υπουργό Αγορανομίας σχετικά με νόμο που αφορά τη λειτουργία του κυλινδρόμυλου.
37. Συμφωνητικό 20-10-1939 μεταξύ Κωνσταντίνου Λιάλιου και Θεόδωρου Πανουτσόπουλου, πληρεξούσιο Πανωραίας Στεκούλη και Σοφίας Παπαγεωργιάδου.
38. Κατασχετήριο Κατίνας Θυγ. Μιχαήλ Ρηγοπούλου κατά Κωνσταντίνου Λιάλιου εις χείρας του τρίτου Δημήτρη Λιάλιου. Πρωτοδικείο Πατρών, 04-11-1939.
39. Αποδεικτικό σχετικά με διεκδικήσεις της Κατίνας Ρηγοπούλου από τον Κωνσταντίνο Λιάλιο με εγγυητή τον Δημήτρη Λιάλιο, 10-11-1939.
40. Έγγραφο μεταξύ του δικηγόρου Θ. Πανουτσόπουλου και του Κωνσταντίνου Λιάλιου, 11-01-1940.
41. Πωλητήριο του Δημήτρη Λιάλιου 3 στρεμμάτων του κτήματος στο Μπεγουλάκι, 02-02-1940.
42. Κατασχετήριο Δημήτρη Λιάλιου κατά Κωνσταντίνου Λιάλιου. Πρωτοδικείο Πατρών, 06-03-1940.
43. Αγωγή Κωνσταντίνου Λιάλιου (δικηγόρος Κοντουνής) κατά Πανωραίας, Σοφίας, Γεωργίου, Έλσας και Μαρίας Λιάλιου. (Διεκδικεί το 1/6 της περιουσίας). Πρωτοδικείο Πατρών, 05-04-1940.
44. Κατασχετήριο Βασιλείου Χ. Ραστή, δικηγόρου Έλσας, Μαρίας και Γιώργου Λιάλιου κατά Κωνσταντίνο Λιάλιο. Πρωτοδικείο Πατρών, 04-05-1940.

Προγράμματα συναυλιών 1887-1940

1. Abschiedsconcert. Odeonsaal, Μόναχο, 28 Δεκεμβρίου 1887.
2. Theatre de la Chaux-De-Fonds, Ελβετία, 2 Μαΐου 1888.
3. "Italienisches Concert". Saale des Bayerischen Hof, Μόναχο, 10 Μαρτίου 1892.
4. Συναυλία υπέρ της Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών. Θέατρο "Απόλλων", Πάτρα, 15 Ιανουαρίου 1894.
5. Συναυλία υπέρ του Βρεφοκομείου Πατρών. Θέατρο «Απόλλων», Πάτρα, 5 Μαΐου 1894.
6. Εσπερίς. Φιλαρμονική Εταιρεία Πατρών, Πάτρα, 27 Δεκεμβρίου 1895.
7. Πανηγυρική συναυλία τιμηθείσα υπό των Α.Α. Μεγαλειοτήτων και της Βασιλικής Οικογένειας. Φιλαρμονική Εταιρεία Πατρών, Πάτρα, 13 Μαΐου 1898.
8. Μουσική συναυλία υπέρ των πτωχών της πόλεως. Αίθουσα Δημαρχείου, Πάτρα, 1 Απριλίου. (χ.χ.) [1899].
9. Concert de la Colonie Italienne de Patras. Πάτρα, 28 Ιανουαρίου, 1900.
10. Soiree Musicale. Πάτρα, 15 Δεκεμβρίου 1901.
11. Soiree Musicale. Πάτρα, 29 Δεκεμβρίου 1901.
12. Soiree Musicale. Πάτρα, 26 Ιανουαρίου 1902.
13. Μουσική Συναυλία της Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών. Θέατρο Απόλλων, Πάτρα, 30 Ιανουαρίου 1902.
14. Soiree Musicale. Πάτρα, 15 Φεβρουαρίου 1902.

15. Συναυλία της δεσποινίδος Λουΐζας Αντωνάκη. Αίθουσα Παρνασσού, Αθήνα, 18 Μαρτίου 1902.
16. Πάτρα, 22 Ιουνίου. (χ.χ.) [πιθανότατα μεταξύ 1894-1902].
17. Συναυλία της Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών. Πάτρα, 16 Δεκεμβρίου 1902.
18. Συναυλία του Ελληνικού Κουϊντέτου με έργα Ελλήνων Συνθετών. Φιλαρμονική Εταιρεία Πατρών, Αθήνα, 15 Μαρτίου 1911.
19. Δεύτερη συναυλία συνδρομητών του Ελληνικού Κουϊντέτου. Μουσική Δωματίου. Αίθουσα Ωδείου Αθηνών, Αθήνα, 4 Δεκεμβρίου 1911.
20. Συναυλία Νίνας Α. Φωκά. Δημοτικό Θέατρο, Αθήνα, 18 Δεκεμβρίου 1911.
21. Μουσική - Φιλολογική προεσπερίς και κλήρωσις του λαχείου της αγοράς του Συνδέσμου Ελλήνων Καλλιτεχνών. Αίθουσα Φιλολογικού συλλόγου «Παρνασσού», Αθήνα, 29 Δεκεμβρίου 1911.
22. Συναυλία Ελπίδος Καλογεροπούλου. Βασιλικό Θέατρο, Αθήνα, 5 Ιανουαρίου 1912.
23. Τρίτη συναυλία του Ελληνικού Κουϊντέτου. Αίθουσα Ωδείου Αθηνών, Αθήνα, 12 Φεβρουαρίου 1912.
24. Συναυλία Τέταρτη συνδρομητών της σχολής της ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών. Δημοτικό Θέατρο, Αθήνα, 26 Φεβρουαρίου 1912.
25. Neunundzwanzigstes Volks-Symphonie-Konzert. Tonhalle Konzertverein, Μόναχο, 30 Απριλίου 1913.
26. Πρώτη συναυλία του Ελληνικού Κουϊντέτου με έργα Ελλήνων συνθετών. Αίθουσα του Ωδείου Αθηνών, Αθήνα, 23 Φεβρουαρίου 1914,
27. Συναυλία Τέταρτη συνδρομητών της σχολής της ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών. Δημοτικό Θέατρο, Αθήνα, 2 Μαρτίου 1914.
28. Lieder Abend von Eirene Palli. Städtisches Kaufhaus, Λειψία, 26 Οκτωβρίου 1914.
29. Συναυλία Νίνας Α. Φωκά. Δημοτικό Θέατρο, Αθήνα, 2 Νοεμβρίου 1914.
30. Συναυλία δοθησομένη υπό των καθηγητών Lina von Lottner και Carl Bemmer υπό τη ευγενει σύμπραξι Ειρήνης Πάλλη και Σοφίας Πάλλη. Αίθουσα του Ωδείου Λόττνερ, Μουσικός Σύλλογος «Απόλλων», Αθήνα, 22/4 Ιανουαρίου 1915.
31. Εσπερίς υπό την προστασίαν της Α.Β.Υ. του πρίγκηπος Χριστοφόρου, υπέρ των παιδικών εξοχών της Βουλιαγμένης. Αίθουσα του Ξενοδοχείου Μελά της Κηφισιάς, Αθήνα, 2 Αυγούστου 1915.
32. Συναυλία του Γ. Ευσταθίου Λυκούδη τη ευγενεί συμπράξι του Λώρη Μαργαρίτη και του Πέτρου Μποτάση υπό την υψηλήν προστασίαν της Α.Β.Υ. του διαδόχου. Αίθουσα Ξενοδοχείου Μελά της Κηφισιάς, Αθήνα, 16 Αυγούστου 1915.
33. Συναυλία της Αλεξάνδρας Δημητρακοπούλου. Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, Αθήνα, 1 Νοεμβρίου 1915.
34. Έκτακτος συναυλία Ειρήνης Πάλλη υπέρ του Πατριωτικού Συνδέσμου των Ελληνίδων. Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, Αθήνα, 19 Δεκεμβρίου 1915.
35. Συναυλία υπέρ του Πατριωτικού Συνδέσμου των Ελληνίδων. Αίθουσα Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών, Πάτρα, 17 Ιανουαρίου 1916.
36. Συναυλία του βιολιστή Johannes Schaeffer. Ωδείο Λόττνερ, Αθήνα, 6/19 Μαρτίου 1916.
37. Μεγάλη Συναυλία του καλλιτέχνου βιολιστού Γεωργίου Α. Ευσταθίου Λυκούδη. Αίθουσα Φιλαρμονικής, Πάτρα, 10 Μαρτίου 1916.
38. Συναυλία. Μουσικός σύλλογος «Απόλλων», Ωδείο Λόττνερ, Αθήνα, 18 Μαΐου 1916.
39. Συναυλία Τετάρτη Συνδρομητών υπό της ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών. Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, Αθήνα, 12 Μαρτίου 1918.
40. Συναυλία Έργων Δημητρίου Λιάλιου. Αίθουσα Ωδείου Αθηνών, Αθήνα, 8 Απριλίου 1918.
41. Συναυλία Πέμπτη και τελευταία συνδρομητών υπό της ορχήστρας Ωδείου Αθηνών.

- Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, Αθήνα, 12 Απριλίου 1918.
42. Συναυλία Τέταρτη Συνδρομητών υπό της ορχήστρας Ωδείου Αθηνών. Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, Αθήνα, 18 Μαρτίου 1919.
 43. Συναυλία Τέταρτη Συνδρομητών υπό της ορχήστρας Ωδείου Αθηνών. Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, Αθήνα, 27 Ιανουαρίου 1920.
 44. Τέταρτη Συμφωνική Συναυλία της μεγάλης ορχήστρας του Ελληνικού Ωδείου. Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, Αθήνα, 22 Μαρτίου 1920.
 45. Το Ελληνικό Τραγούδι, Πέμπτη Διάλεξις - Συναυλία υπό του κυρίου Θεοδ. Ν. Συναδινού, Το τεχνικό τραγούδι. Αίθουσα Ωδείου Αθηνών, Αθήνα, 15 Απριλίου 1922.
 46. Kammermusik-Abend, Schachtebeck-Streichquartett. Städtisches Kaufhaus, Μόναχο, 15 Ιανουαρίου 1923.
 47. Μεγάλη μαθητική συναυλία. Πατραϊκός Μουσικός Σύνδεσμος, Πάτρα, 1 Απριλίου 1923.
 48. Wohltätigkeits-Konzert. Tonhalle, Μόναχο, 24 Απριλίου 1923.
 49. Πρώτη συναυλία της συμφωνικής ορχήστρας και χορωδίας. Ωδείο Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου, Πάτρα, 27 Ιανουαρίου 1924.
 50. Συναυλία της Ηλέκτρας Γεωργά, δραματικής υψιφώνου. Αίθουσα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών, Πάτρα, 30 Μαρτίου 1924.
 51. Δευτέρα Συναυλία της συμφωνικής ορχήστρας και χορωδίας. Ωδείο Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου, Πάτρα, 11 Μαΐου 1924.
 52. Καλλιτεχνική εσπερίς με το κοινωνικόν δράμα του κ. Μακ - Αθαν. «Χιονισμένη Άνοιξη». Ωδείο Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου, Πάτρα, 21 Μαΐου 1924.
 53. Γ' Συναυλία καθηγητών του Ωδείου Πατρών. Ωδείο Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών, Πάτρα, 25 Μαΐου 1925.
 54. Γ' Λαϊκή Συναυλία της Συμφωνικής Ορχήστρας του Ωδείου Πατρών. Ταράτσα του «Πανθέου», Πάτρα, 10 Ιουνίου 1926.
 55. Πρώτη συμφωνική συναυλία. Ωδείο Πατρών, Πάτρα, 19 Δεκεμβρίου 1926.
 56. Lieder und Arien Abend Wilma Flasser. Museum, Μόναχο, 27 Μαρτίου 1927.
 57. Lieder Abend Marta Baumgartner. Hercules-Saal, Μόναχο, 1 Απριλίου 1927.
 58. Lieder und Arien Abend, Kakia Skliros. Bayer. Hof, Μόναχο, 24 Φεβρουαρίου 1932.
 59. Βραδιά τραγουδιού της Κάκιας Σκληρού. Θέατρον Ολύμπια, Αθήνα, 9 Μαρτίου 1939.
 60. Συναυλία κυρίου και κυρίας Λυκούδη. Αίθουσα Ωδείου Αθηνών, Αθήνα, 11 Μαΐου 1940.

Κριτικές/άρθρα στον Τύπο της εποχής 1887-1940

1. *Allgemeine Zeitung* [εφημερίδα] (1887, Δεκέμβριος 30). Στο Mary Pascalides-Basta, *Auszüge aus verschiedenen Urtheilen bedeutender Zeitungen über die letzten Gastspiele und Concerte von Frau Mary Pascalides-Basta*, kgl. bayer. Hofopernsängerin (σ. 1). Μόναχο: J. Gotteswinter. [Για συναυλία 27 Δεκεμβρίου 1887].
2. *Münchener Fremdenblatt* [εφημερίδα] (1887, Δεκέμβριος 30). Στο Mary Pascalides-Basta, *Auszüge aus verschiedenen Urtheilen bedeutender Zeitungen über die letzten Gastspiele und Concerte von Frau Mary Pascalides-Basta*, kgl. bayer. Hofopernsängerin (σ. 2). Μόναχο: J. Gotteswinter. [Για συναυλία 27 Δεκεμβρίου 1887].
3. *Porges* (1887, Δεκέμβριος 30). *Neuesten Nachrichten* [εφημερίδα]. Στο Mary Pascalides-Basta, *Auszüge aus verschiedenen Urtheilen bedeutender Zeitungen über die letzten Gastspiele und Concerte von Frau Mary Pascalides-Basta*, kgl. bayer. Hofopernsängerin (σ. 2). Μόναχο: J. Gotteswinter. [Για συναυλία 27 Δεκεμβρίου 1887].
4. Junod, Bernard (1888, Μάιος 4). *Le National suisse* [εφημερίδα]. Στο Mary Pascalides-Basta, *Auszüge aus verschiedenen Urtheilen bedeutender Zeitungen über die letzten*

- Gastspiele und Concerte von Frau Mary Pascalides-Basta, kgl. bayer. Hofopernsängerin (σ. 12). Μόναχο: J. Gotteswinter. [Για συναυλία 2 Μαΐου 1888].
5. Beaujun, Eduard M. (1888 Μάιος 4). *Impartial* [εφημερίδα]. Στο Mary Pascalides-Basta, Auszüge aus verschiedenen Urtheilen bedeutender Zeitungen über die letzten Gastspiele und Concerte von Frau Mary Pascalides-Basta, kgl. bayer. Hofopernsängerin (σ. 12). Μόναχο: J. Gotteswinter. [Για συναυλία 2 Μαΐου 1888].
 6. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Νέος Έλλην Μουσουργός. [Για συναυλία 28 Δεκεμβρίου 1887].
 7. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Μελοποιία Λειτουργίας υπό Έλληνας. [μεταφορά ειδήσεων από την εφημερίδα του Μονάχου «Νεώτερες ειδήσεις του Μονάχου»]. [Για συναυλία 2/14 Μαΐου 1888].
 8. [άγνωστη εφημερίδα] (1888, Μάιος 2). Η εν Μονάχω Ελληνική εκκλησία. Μόναχο. [Για συναυλία 2/14 Μαΐου 1888].
 9. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). [μεταφέρει πληροφορίες από την εφημερίδα του Μονάχου «Νεώτερες ειδήσεις του Μονάχου»]. Πάτρα. [Για συναυλία 2/14 Μαΐου 1888].
 10. Έκτακτος ανταποκριτής (χ.χ.). Δοξολογία επί ταις εορταίς του Βασιλέως ημών εν Μονάχω. [Αναδημοσίευση σε άγνωστη ελληνική εφημερίδα από άγνωστη εφημερίδα του Μονάχου]. [Για συναυλία 19/31 Οκτωβρίου 1888].
 11. [άγνωστη εφημερίδα]. Εκ Μονάχου. [Για συναυλία 19/31 Οκτωβρίου 1888].
 12. *Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος* (1890, Φεβρουάριος 24, αρ. 63). «Η επί των Ολυμπίων και των κληροδοτημάτων επιτροπή Μουσικόν Διαγώνισμα Δ' Ολυμπιάδος». Ο πρόεδρος της Επιτροπής των Ολυμπίων Α. Βαλέττας. Αθήνα.
 13. *Νεολόγος Πατρών* [εφημερίδα] (1931, Ιούνιος 5). [αναδημοσίευση άρθρου της πατρικής εφημερίδας *Ο Φορολογούμενος* (1890, Φεβρουάριος)]. Πάτρα. [για τη βράβευση στον Διαγωνισμό Δ' Ολυμπιάδος].
 14. *Münchener Neueste Nachrichten*. [εφημερίδα] (1892, Μάρτιος). Μόναχο. [Για συναυλία Μάρτιο 1892].
 15. *Λυγξ*, (1894, Ιανουάριος 15). Η χθεσινή συναυλία. [άγνωστη εφημερίδα]. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1894].
 16. *Νεολόγος Πατρών* [εφημερίδα] (1894, Ιανουάριος 16). Μουσική συναυλία. Πάτρα. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1894].
 17. *Λυγξ*, (1894, Ιανουάριος 16). Η χθεσινή συναυλία εν τω χειμερινώ θεάτρω. [άγνωστη εφημερίδα]. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1894].
 18. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Η πρώτη συναυλία. Πάτρα. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1894].
 19. *Πατρινά Νέα* [εφημερίδα] (1893 Ιανουάριος 16). [Πιθανότατα τυπογραφικό λάθος, πρέπει να είναι 1894]. Η συναυλία της χθες - Ο κ. Λιάλιος και οι ερασιτέχναι. Πάτρα. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1894].
 20. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Πάτρα. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1894].
 21. *Bull-Dog* (1894, Ιανουάριος 17). Μια συναυλία. [άγνωστη εφημερίδα]. Πάτρα. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1894].
 22. *Εμπορικός Παρατηρητής* [εφημερίδα] (1894, Ιανουάριος 20). Η συναυλία υπέρ της Φιλαρμονικής. Πάτρα. [πρωτοσέλιδο]. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1894].
 23. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). [πιθανότατα *Νεολόγος Πατρών*]. [Για τη συναυλία 5 Μαΐου 1894].
 24. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Η Μεγάλη Συναυλία. Πάτρα. [Για συναυλία 5 Μαΐου 1894].

25. Λυσσαλέα γαλή (χ.χ.). Η συναυλία των ερασιτεχνών εν Πάτραις. [άγνωστη εφημερίδα]. Πάτρα. [Για συναυλία 5 Μαΐου 1894].
26. [άγνωστη εφημερίδα (χ.χ.). Η συναυλία του Σαββάτου. Πάτρα [Για συναυλία 1 Απριλίου 1899].
27. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ. 22 Ιουνίου). Η υπέρ των Λεχαινιτών συναυλία. Πάτρα. [Για συναυλία 22 Ιουνίου]. Ιδιαίτερος ανταποκριτής. [1902]
28. *Εμπρός* [εφημερίδα] (1912, Φεβρουάριος 13). Πεννιές. Αθήνα. [Για συναυλία 12 Φεβρουαρίου 1912].
29. *Πατρίς* [εφημερίδα] (1912). Ένας νεοέλληνας μουσουργός. Αθήνα. [Για συναυλία 12 Φεβρουαρίου 1912].
30. *Πινακοθήκη* [περιοδικό] (έτος ΙΒ', τεύχος 133) (Μάρτιος 1912). Αθήνα. [Για συναυλία 12 Φεβρουαρίου 1912].
31. Φιλύρας, Ρώμος (1912, Φεβρουάριος 19). Χρονογράφημα, Κουϊντέτο και Κουαρτέτο. *Εικονογραφημένος Παρνασσός* [περιοδικό] (έτος Β', φύλλο 43). Αθήνα. [Για συναυλία 12 Φεβρουαρίου 1912].
32. ΒΕΚ. (χ.χ.). Η χθεσινή του Κουϊντέττου. [άγνωστη εφημερίδα]. [Για συναυλία 12 Φεβρουαρίου 1912].
33. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Η χθεσινή συναυλία. [Για συναυλία 12 Φεβρουαρίου 1912].
34. Ε.Σ. (1912). [άγνωστη εφημερίδα]. Η χθεσινή μας... [Για συναυλία 12 Φεβρουαρίου 1912].
35. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Από την προσχθεσινή του ωδείου. [Για συναυλία 12 Φεβρουαρίου 1912].
36. Παπαντωνίου, Ζαχαρίας (1912, Φεβρουάριος 27). Κοντσέρτο. *Εμπρός* [εφημερίδα]. Αθήνα. [Για συναυλία 26 Φεβρουαρίου 1912].
37. Φιλύρας, Ρώμος (1912, Μάρτιος 4). *Εικονογραφημένος Παρνασσός* [περιοδικό] (έτος Β', φύλλο 45). Αθήνα. [Για συναυλία 26 Φεβρουαρίου 1912].
38. Ει.Π.Δ (1912). Έργα Ελλήνων με την ορχήστραν του Ωδείου, στο Δημοτικόν. *Παναθήναια* [περιοδικό] (έτος ΙΒ', τεύχος 275). Αθήνα. [Για συναυλία 26 Φεβρουαρίου 1912].
39. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Η χθεσινή συναυλία του Ωδείου. [για τη συναυλία 26 Φεβρουαρίου 1912].
40. Σ. (1914). Το Έργον του Λιάλιου. *Νεολόγος Πατρών* [εφημερίδα]. Πάτρα. [Για συναυλία 2 Μαρτίου 1914].
41. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Εις Έλληνα Μουσικός. [Για συναυλία 2 Μαρτίου 1914].
42. Ο κ. Οξυβόας (χ.χ.). Της ορχήστρας του Ωδείου. [άγνωστη εφημερίδα]. [Για συναυλία 2 Μαρτίου 1914].
43. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Η χθεσινή της ορχήστρας. Αθήνα. [Για συναυλία 2 Μαρτίου 1914].
44. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Αθήνα. [Για συναυλία 2 Μαρτίου 1914].
45. C. Mac. (χ.χ.). *L' Echo d' Athènes* [γαλλόφωνη εφημερίδα] Αθήνα. [Για συναυλία 2 Μαρτίου 1914].
46. *Εστία* [εφημερίδα]. (χ.χ.). Η χθεσινή του ωδείου. Αθήνα. [Για συναυλία 2 Μαρτίου 1914].
47. *Νέα Ημέρα* [εφημερίδα] (χ.χ.). Η χθεσινή συναυλία. [Για συναυλία 1 Νοεμβρίου 1915].
48. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Η χθεσινή συναυλία. [Για συναυλία 1 Νοεμβρίου 1915].
49. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Η χθεσινή συναυλία. [Για συναυλία 19 Δεκεμβρίου 1915].
50. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). [Για συναυλία 19 Δεκεμβρίου 1915].
51. Ζούλλας, Σπύρος (1916, Ιανουάριος 15). Το μουσικόν έργον του Λιάλιου. *Νεολόγος Πατρών* [εφημερίδα]. [πρωτοσέλιδο]. Πάτρα.
52. Ζούλλας, Σπύρος (1916, Ιανουάριος 16). Το μουσικόν έργον του Λιάλιου Β'. *Νεολόγος*

- Πατρών* [εφημερίδα]. [πρωτοσέλιδο]. Πάτρα.
53. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Η χθεσινή συναυλία. [Για συναυλία 17 Ιανουαρίου 1916].
 54. Ορφικός (1917, Δεκέμβριος 10). Μουσική κριτική, Το δαχτυλίδι της μάννας. Ελεύθερος Τύπος [εφημερίδα]. Αθήνα.
 55. Παλαμάς, Κωστής (1918, Μάρτιος 22). Μουσική Παρένθεσις. *Εμπρός* [εφημερίδα]. Αθήνα. [Για συναυλία 12 Μαρτίου 1918].
 56. Μπόνης, Ι. (χ.χ.). Μουσικά επιφυλλίδες. Η συναυλία του Ωδείου. *Πρόοδος* [εφημερίδα]. Τόπος. [Για συναυλία 12 Μαρτίου 1918].
 57. Καλομοίρης, Μανώλης (1918, Μάρτιος 13). Η συναυλία της ορχήστρας. *Εστία* [εφημερίδα]. Αθήνα. [Για συναυλία 12 Μαρτίου 1918].
 58. Λ-ίδης. (1918, 13 Μαρτίου). Η χθεσινή της ορχήστρας του Ωδείου. *Πατρίς* [εφημερίδα]. Αθήνα. [Για συναυλία 12 Μαρτίου 1918].
 59. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). [Το ύφος της γραφής οδηγεί στην υπόθεση ότι ο αρθρογράφος είναι ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου] Αθήνα. [Για συναυλία 12 Μαρτίου 1918].
 60. ΓΒΣ (χ.χ.). Στήλη: Από τον κόσμο της μουσικής, Συναυλία του Δημοτικού. *Ακρόπολις* [εφημερίδα]. Αθήνα [Για συναυλία 12 Μαρτίου 1918].
 61. Χ. (1918, Μάρτιος 13). Στήλη: Μουσική κίνησις, Η συναυλία του ωδείου. *Νέα Ημέρα Τεργέστης* [εφημερίδα]. Αθήνα. [Για συναυλία 12 Μαρτίου 1918].
 62. Ο οργανοπαίκτης (1918, Μάρτιος 15). Στήλη: Μουσική, Νέος συνθέτης. *Αθήναι* [εφημερίδα]. Αθήνα. [Για συναυλία 12 Μαρτίου 1918].
 63. *Αθήναι* [εφημερίδα] (χ.χ.). Έργα Έλληνοσ συνθέτου [Ανακοίνωση]. Αθήνα. Για συναυλία 8 Απριλίου 1918].
 64. *Πρόοδος* [εφημερίδα] (χ.χ.). Ο άξιος τον αντάξιον. [Για συναυλία 8 Απριλίου 1918].
 65. Μπόνης, Ι. (χ.χ.). Στήλη: Μουσικά εντυπώσεις, Η Συναυλία έργων Δ. Λιάλιου. *Νέα Ελλάς* [εφημερίδα]. Τόπος. [Για συναυλία 8 Απριλίου 1918].
 66. *Ακρόπολις* [εφημερίδα] (1918, Απρίλιος 10). Στήλη: Από τον κόσμο της μουσικής, Η μουσικοεσπερίς του κ. Λιάλιου. Αθήνα. [Για συναυλία 8 Απριλίου 1918].
 67. *Βαλκανικός Ταχυδρόμος* [εφημερίδα] (1918, Απρίλιος 9). Η συναυλία Λιάλιου. Αθήνα. [Για συναυλία 8 Απριλίου 1918].
 68. *Πινακοθήκη* [περιοδικό] (έτος ΙΗ', τεύχος 206-207) (Απρίλιος-Μάιος 1918). Αθήνα. [Για συναυλία 8 Απριλίου 1918].
 69. *Βαλκανικός Ταχυδρόμος* [εφημερίδα]. (1919, Ιούλιος 16). Αι εξετάσεις της αθηναϊκής Μανδολινάτας. Αθήνα.
 70. Ζς. (χ.χ.). Μουσική κίνησις. [Για συναυλία 27 Ιανουαρίου 1920].
 71. [άγνωστη εφημερίδα] (χ.χ.). Η χθεσινή συναυλία. [Για συναυλία 27 Ιανουαρίου 1920].
 72. Φιλόμουσος (χ.χ.). Στήλη: Από την μουσικήν, Η χθεσινή της ορχήστρας. [άγνωστη εφημερίδα] [Για συναυλία 27 Ιανουαρίου 1920].
 73. Don Basile (χ.χ.). Concert de l' Odeon (Συναυλία του Ωδείου). *L' Echo d' Athènes* [γαλλόφωνη εφημερίδα]. Αθήνα. [Για συναυλία 27 Ιανουαρίου 1920].
 74. Μπόνης, Ι. (χ.χ.). Στήλη: Μουσικά χρονικά, Εντυπώσεις από μίαν συναυλίαν. [άγνωστη εφημερίδα, πιθανότατα *Πρόοδος* ή *Νέα Ελλάς*]. [Για συναυλία 22 Μαρτίου 1920].
 75. [άγνωστη εφημερίδα] (1920, Μάρτιος 25). Ελληνικός κόσμος. Δύο συνθέσεις του κ. Λιάλιου. [Για συναυλία 22 Μαρτίου 1920].
 76. Συναδινός, Θ. Ν. (χ.χ.). Δύο συνθέσεις. [άγνωστη εφημερίδα]. [Για συναυλία 22 Μαρτίου 1920].
 77. *Zeitschrift für Musik* [περιοδικό] (1923, Φεβρουάριος 6). Streichquartett von Lialios. Λειψία. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1923].

78. *Leipziger Volkszeitung* [εφημερίδα] (1923, Ιανουάριος 22). [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1923].
79. *Νεολόγος Πατρών*. [εφημερίδα] (1923, Φεβρουάριος 15). Νέον μουσικόν έργον του κ. Δημήτρ. Λιάλιου - Κρίσεις Γερμανικού τύπου. [Μετάφραση από τα Γερμανικά: Παπαθεοδώρου] [περιέχει άρθρα των *Allgemeine Zeitung für Mitteldeutschland*, *Hallische Nachrichten* και *Leipziger Volkszeitung*] Πάτρα. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1923].
80. *Νεολόγος Πατρών*. [εφημερίδα] (1923, Μάρτιος 22). Συναυλία. Πάτρα.
81. *Εστία* [εφημερίδα] (1923, Μάρτιος 29). Οι μουσικοί μας εις την ξένην. Αθήνα. [Για συναυλία 15 Ιανουαρίου 1923].
82. Γ.Α.Β. (1923, Μάιος 6). Μια συναυλία της παροικίας Μονάχου. *Πολιτεία* [εφημερίδα]. Αθήνα. [Για συναυλία 24 Απριλίου 1923].
83. Ru., H. (1923, Μάιος 13). *Münchner Neueste Nachrichten* [εφημερίδα]. Münchner Konzerte [Για συναυλία 24 Απριλίου 1923].
84. *Νεολόγος Πατρών* [εφημερίδα] (1923, Ιούνιος 4). Συναυλία εν Μονάχω. [μετάφραση από τη γερμανική εφημερίδα *Münchener Neueste Nachrichte*] [πρωτοσέλιδο]. Πάτρα. [Για συναυλία 24 Απριλίου 1923].
85. *Νεολόγος Πατρών* [εφημερίδα] (1923, Ιούνιος 6). Συναυλία εν Μονάχω. [πρωτοσέλιδο]. Πάτρα. [Για συναυλία 24 Απριλίου 1923].
86. Ζούλλας, Σ. (1924, Ιανουάριος 29). Η συναυλία του πατραϊκού. *Νεολόγος Πατρών* [εφημερίδα]. Πάτρα. [Για συναυλία 27 Ιανουαρίου 1924].
87. *Tonkünstler Zeitung* [εφημερίδα] (χ.χ.) [Σχητικό με την έκδοση των *Drei Salonstücke*].
88. Λιάλιος, Π. Λ. (1926, Φεβρουάριος 28). Η Μουσική κίνησις. *Νεολόγος Πατρών* [εφημερίδα]. Πάτρα.
89. *Dur und Moll* [περιοδικό] (1927, Μάρτιος 29). Ανακοίνωση. [Για συναυλία 1 Απριλίου 1927].
90. *Νεολόγος Πατρών* [εφημερίδα]. (1931, Ιούνιος 5). Πατρινή ζωή προ 41 ετών, από πατρινά φύλλα, εκ του «Φορολογούμενου». Πάτρα.
91. *Traunstein Tagblatt* [εφημερίδα] (1932, Φεβρουάριος 20). Lieder und Arien Abend Kakia Skliros. Traunstein. [Για συναυλία 24 Φεβρουαρίου 1932].
92. *Ημέρα* [εφημερίδα] (1999, Μάιος 23). Ο εξαίρετος μουσικός Δημήτρης Λιάλιος [αναδημοσίευση από τα Αχαϊκά, έτος Β, αρ. 8, Δεκέμβριος 1938].
93. Καλομοίρης, Μανώλης (1939, Οκτώβριος). Ακούοντας ένα κουαρτέττο του Ριάδη [άγνωστη εφημερίδα].
94. *Πρωϊά* [εφημερίδα] (1940, Μάιος 20). Αθήνα. [Για συναυλία 11 Μαΐου 1940].
95. Ψαρούδας (χ.χ.). Στήλη: Μουσική κίνησις, Συναυλία κ. & κ. Γ. Λυκούδη. [άγνωστη εφημερίδα]. Αθήνα. [Για συναυλία 11 Μαΐου 1940].
96. *Messenger d' Athène* [γαλλόφωνη εφημερίδα] (χ.χ.). Αθήνα. [Για συναυλία 11 Μαΐου 1940].
97. Λαλαούνη, Αλεξάνδρα (1940, Μάιος 14). Συναυλία Λυκούδη. *Βραδυνή* [εφημερίδα]. Αθήνα. [Για συναυλία 11 Μαΐου 1940].
98. Λαλαούνη, Αλεξάνδρα (χ.χ.). Μια χρονιά ραδιοφωνίας [άγνωστη εφημερίδα]. [Για ραδιοφωνική μετάδοση του Ave Maria].

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Blyth, Alan (2009, Μάιος 15). Ivogün, Maria. *Grove Music Online*. Ανακτήθηκε στις 26 Νοεμβρίου 2020, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000014007?rskey=oS8nwi>.

Bosl, Karl (επιμ.) (1983). *Bosls bayerische Biographie*. Regensburg: Pustet.

Caldwell, John (1995). *Editing Early Music*. Oxford: Clarendon Press.

Celletti, R., & Blyth, A. (2013, Φεβρουάριος 11). Caruso, Enrico. *Grove Music Online*. Ανακτήθηκε στις 26 Νοεμβρίου 2020, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-1002234670>.

Cohen, Louis & Manion, Lawrence (1994). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας. Μτφρ. Χ. Μητσοπούλου & Μ. Φιλοπούλου. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Dreyfus, L. (2001). Levi, Hermann. *Grove Music Online*. Ανακτήθηκε στις 8 Ιουνίου 2019, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000016515>.

Eggebrecht, H., & Göllner, M. (2001). Georgiades, Thrasybulos G(eorgios). Στο *Grove Music Online*. Ανακτήθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου 2020, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000010888>.

Greene, David Mason & Greene, Constance (1985). *Greene's Biographical Encyclopedia of Composers*. Cleveland, Ohio: The Reproducing Piano Roll Foundation.

Grier, James (1996). *The Critical Editing of Music: History, Method, and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Grier, James (2001). Editing. *Grove Music Online*. Ανακτήθηκε στις 21 Φεβρουαρίου 2021, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000008550>.

Grove Music Online (2020). <https://www.oxfordmusiconline.com>.

Grove Music Online (2003). Nightclubs and other venues. Ανακτήθηκε στις 12 Νοεμβρίου 2020, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-2000330000>.

Istel, Edgar & Strunk, W. Oliver (1932). Ludwig Thuille (November 30, 1861-February 5, 1907). Στο *The Musical Quarterly*, τ. 18 (3). Oxford University Press, σ. 463-470. Ανακτήθηκε στις 8 Ιουνίου 2019, από: <http://www.jstor.org/stable/738888>.

Kinkeldey, Otto (1950). To Alfred Einstein: 30 December 1950, Notes, Second Series, τ. 8 (1), σ. 33-39. Music Library Association. Ανακτήθηκε στις 11 Ιουνίου 2020, από: <https://www.jstor.org/stable/890274>.

Kravitt, Edward F. (1972). Reviewed work(s): Richard Strauss und Ludwig Thuille: Briefe der Freundschaft 1877-1907 by Alfons Ott, Notes, Second Series, τ. 29 (2). Music Library Association, σ. 255-256. Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2020, από: https://www.jstor.org/stable/896087?refreqid=excelsior%3A206e8f672142bd1ebde0275a7d527cb4&seq=1#metadata_info_tab_contents.

Kravitt, Edward F. & McCredie, Andrew D. (2001). Thuille, Ludwig. Στο *Grove Music Online*. Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2018, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000027906>.

Lenman, Robin (1982). A Community in Transition: Painters in Munich, 1886-1924, Central European History, τ. 15, (1). Cambridge University Press on behalf of Conference Group for Central European History of the American Historical Association, σ. 3-33. Ανακτήθηκε στις 20 Μαΐου 2019, από: <https://www.jstor.org/stable/i411857>.

Leuchtman, H., & Münster, R. (2001). Munich. Στο *Grove Music Online*. Ανακτήθηκε στις 25 Νοεμβρίου 2019, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000019360>.

Miller, Malcolm (2001). Mottl, Felix. *Grove Music Online*. Ανακτήθηκε στις 26 Νοεμβρίου 2020, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000019231>.

Plumley, Gavin (2014). The A-Z of Richard Strauss: R is for Alexander Ritter. Ανακτήθηκε στις 24 Απριλίου 2019, από: <http://www.roh.org.uk/news/the-a-z-of-richard-strauss-r-is-for-alexander-ritter>.

Rosendorfer, Herbert (χ.χ.). Strauss, Thuille and "Taillefer" or when someone sings so loudly that the walls shake. Ανακτήθηκε στις 9 Ιανουαρίου 2021, από: <http://www.richardstrauss.at/memoirs.html>.

Sadie, Stanley & Tyrrell, John (2001). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. London: Macmillan.

Sakallieros, Georgios (2014, Σεπτέμβριος 3). Lialios, Dēmētrios. Στο Diane Root (επιμ.), *Grove Music Online*. Ανακτήθηκε στις 8 Ιουνίου 2019, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0002270966>.

Stephan-Kaissis, Christine (2006). Στο *Έλληνες καλλιτέχνες στην ακαδημία του Μονάχου τον 19ο και τον 20ο αιώνα* (σ. 85-91). Θεσσαλονίκη: Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών ΑΠΘ.

Thalmann, Karl-Heinz (2006). Εισαγωγή. Στο *Έλληνες καλλιτέχνες στην ακαδημία του Μονάχου τον 19ο και τον 20ό αιώνα* (σ. 21). Θεσσαλονίκη: Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών ΑΠΘ.

Würz, A., & Gmeinwieser, S. (2001). Rheinberger, Joseph. Στο *Grove Music Online*. Ανακτήθηκε στις 27 Απριλίου 2019, από: <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000023317>.

Ανδριόπουλος, Παναγιώτης Αντ. (2017, Οκτώβριος 21). Για τον Πατρινό συνθέτη Δημήτρη Λιάλιο [ομιλία]. Εκδήλωση αφιερωμένη στο έργο των συνθετών Δημήτρη Λιάλιου (Πάτρα 1869-Αθήνα 1940) και Ανδρέα Νεζερίτη (Πάτρα 1897-Αθήνα 1980). Πάτρα.

Αρώνη-Τσίχλη, Καίτη (2008, Νοέμβριος 28). Ο πόλεμος της σταφίδας. *Το Βήμα*. Ανακτήθηκε στις 8 Ιουνίου 2019, από: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/o-polemos-tis-stafidas/>.

Βούβαρης, Πέτρος (χ.χ.). [Επι]κριτικές και [παρ]ερμηνευτικές μουσικές εκδόσεις: μια ιστορική ανασκόπηση. Ανακτήθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2020, από: <http://www.muse.gr/el/mus-e-journal/78-2008-03-28-12-07-40>.

Γουλάκη-Βουτυρά, Αλεξάνδρα (2006). Στο *Έλληνες καλλιτέχνες στην ακαδημία του Μονάχου τον 19ο και τον 20ό αιώνα* (σ. 31-41). Θεσσαλονίκη: Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών ΑΠΘ.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (1975). Τόμος ιβ'. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (1977). Τόμος ιγ'. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (1977). Τόμος ιδ'. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (1978). Τόμος ιε'. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Καλομοίρης, Μανώλης (1998). *Η ζωή μου και η τέχνη μου: Απομνημονεύματα 1883-1908/Μανώλης Καλομοίρης*. Νεφέλη. Αθήνα.

Κανελλόπουλος, Παναγιώτης (1978). Η Πάτρα της Μπελ Επόκ. Στο Αλέκος Μαρασλής, *Πάτρα 1900* (σ. 7-41). Πάτρα.

Κώστιος, Απόστολος (2000). Μέθοδος μουσικολογικής έρευνας. Αθήνα: Κ. Παπαγρηγορίου & Χ. Νάκας.

Λεωτσάκος, Γιώργος (2015, Ιούνιος). *11ες Ελληνικές Μουσικές Γιορτές*. Critic's Point – Ηλεκτρονικό περιοδικό κριτικής μουσικής και θεάτρου (τεύχος 21). Ανακτήθηκε στις 16 Μαΐου 2020, από: <http://critics-point.gr/11ες-έλληνικές-μουσικές-γιορτές-2015/>.

Μαρασλής, Αλέκος (1978). *Πάτρα 1900*. Πάτρα.

Μεντζαφού-Πολύζου, Όλγα (1999). *Ιακωβίδης*, Αδάμ-Πέργαμος. Αθήνα.

Μουγγολιάς, Γιάννης (2002). Η εκπληκτική συμφωνία του Δημήτρη Λιάλιου σε CD της LYRA. «Όνειρο του Μεσονυκτίου». *Τα Γεγονότα* [εφημερίδα]. Πάτρα.

- Μόσχος, Κώστας & Ξανθουδάκης, Χάρης (επιμ.) (1990). *Γιάννης Α. Παπαϊωάννου - Πλήρης κατάλογος έργων*. Αθήνα: Νάκας.
- Μούλιας, Χρήστος Αθ. (2000). *Το λιμάνι της σταφίδας, Πάτρα 1828-1900*. Πάτρα: Περί Τεχνών.
- Μούλιας, Χρήστος Αθ. (επιμ.) (2012). *Φιλαρμονική Εταιρεία Ωδείο Πατρών (1892-2012)*. Πάτρα.
- Μπόλης, Γιάννης (2006). Στο *Έλληνες καλλιτέχνες στην ακαδημία του Μονάχου τον 19ο και τον 20ο αιώνα* (σ. 51-63). Θεσσαλονίκη: Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών ΑΠΘ.
- Παπανικολάου, Μιλτιάδης (2006). Η «Σχολή του Μονάχου» και η ελληνική εκδοχή της (1850-1912). Στο *Έλληνες καλλιτέχνες στην ακαδημία του Μονάχου τον 19ο και τον 20ό αιώνα* (σ. 42-49). Θεσσαλονίκη: Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών ΑΠΘ.
- Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα* (1996). Αθήνα: Πάπυρος.
- Πολίτης, Λίνος ([1978] 2009). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Σκλαβούνου, Μαίρη (2017). Η ζωή και το έργο του Δημητρίου Λιάλιου. [Ανέκδοτο κείμενο].
- Ταλακούδη, Ευτυχία (2013). Δημήτρης Λιάλιος (1869-1940): Σονάτα για βιολί και πιάνο αρ. 3 σε Λα ελάσσονα. *Ελληνικές Μουσικές Γιορτές 9ος κύκλος* [πρόγραμμα συναυλιών]. Αθήνα.
- Ταλακούδη, Ευτυχία (2015). Έργα μουσικής δωματίου του Δημητρίου Λιάλιου. *Ελληνικές Μουσικές Γιορτές 11ος κύκλος* [πρόγραμμα συναυλιών]. Αθήνα (Ταλακούδη 2015: 73)
- Ταμβάκος, Θωμάς (2002, Ιούνιος). Δημήτρης Λιάλιος Όνειρο του Μεσονυκτίου Lyra. Jazz & Jazz [περιοδικό]. Αθήνα.
- Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών ΑΠΘ (2006). *Έλληνες καλλιτέχνες στην ακαδημία του Μονάχου τον 19ο και 20ο αιώνα*. Θεσσαλονίκη.
- Τριανταφύλλου, Κώστας (1980). *Ιστορικών Λεξικόν των Πατρών*, Μ.Γ.Σ. (σ. 342). Πάτρα.
- Τσαλαχούρης, Φίλιππος (2003). *Μανώλης Καλομοίρης 1883-1962 Νέος Κατάλογος Έργων*. Αθήνα: Σύλλογος «Μανώλης Καλομοίρης».
- Φιδετζής, Βύρων (1998). Δημήτριος Λιάλιος (1869-1940). Ένας Ευρωπαίος συνθέτης απ' την Πάτρα. *Μουσικολογία* [περιοδικό], (διπλό τεύχος αρ. 10-11. σ. 265-286). Αθήνα.
- Φιδετζής, Βύρων (2001). «Όνειρο Μεσονυκτίου (στο νότο)» ή μία πρώτη νεοελληνική συμφωνία. [ένθετο του δίσκου ακτίνας (CD) Δημήτρης Λιάλιος Όνειρο του μεσονυκτίου της LYRA].
- Χριστοπούλου, Βάλια (2011). *Κατάλογος έργων Γιώργου Σισιλιάνου*. Αθήνα: Παπααργυρορίου Νάκας.

Δισκογραφία

LYRA (2001). *Δημήτριος Λιάλιος «Όνειρο του μεσονυκτίου»*. Συμφωνική ορχήστρα του Πάζαρτζικ, αρχιμουσικός Β. Φιδετζής. [δίσκος ακτίνας (CD)]. Αθήνα.

Legend Classics (2009). *Πατρινοί συνθέτες Λιάλιος, Νεζερίτης, Κάβθουρας, Κουαρτέτα εγχόρδων*. Νέο Ελληνικό Κουαρτέτο. (Δεμερτζής Γ., Χανδράκης Δ., Σειρά Χ., Χανδράκης Α.) [δίσκος ακτίνας (CD)]. Αθήνα.

Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε. - Πολιτιστικής Ολυμπιάδας σε συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Μουσουργών (2004). *«Αντίς για Όνειρο». Έργα Ελλήνων Συνθετών / 19ος – 20ος αιώνας*. Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ, διεύθυνση Βύρων Φιδετζής. [3ος δίσκος ακτίνας (CD)]. Αθήνα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Χρονολόγιο καλλιτεχνικής δραστηριότητας (1887-1940)

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται χρονολογικά οι πληροφορίες σχετικά με το συνθετικό έργο και γενικότερα την καλλιτεχνική δραστηριότητα του Δημήτρη Λιάλιου κατά τη διάρκεια της ζωής του που εμφανίζονται στις γραπτές πηγές.

Το χρονολόγιο δίνει τη δυνατότητα στον αναγνώστη να έχει μία συνολική εικόνα της πορείας του έργου του Δημήτρη Λιάλιου καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Σκοπός του είναι να αποτελέσει μια ολοκληρωμένη και αξιόπιστη πηγή αναφοράς και για τους επόμενους μελετητές.

Η συγκέντρωση και ταξινόμηση ενός σημαντικού μέρους των πηγών στο χρονολόγιο βοήθησε στην εξαγωγή πολύτιμων συμπερασμάτων για το έργο του συνθέτη. Αποτελεί σημείο αναφοράς για τη συγγραφή του κειμένου της βιογραφίας και του καταλόγου και πολύ συχνά γίνεται παραπομπή σε αυτό.

Οι περισσότερες καταχωρήσεις ανήκουν στις εξής τρεις μεγάλες κατηγορίες:

A. ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται:

1. Ολοκληρωμένα έργα χρονολογημένα από τον συνθέτη.
2. Αχρονολόγητα έργα για τα οποία γίνεται μία χρονολογική τοποθέτηση με βάση τις πηγές. Στην περίπτωση καταχώρησης έργου σε χρονολογία βάσει στοιχείων για τη μέγιστη χρονολογία σύνθεσής τους ακολουθεί η παρένθεση (ΜΧΣ). Σε διαφορετική περίπτωση ακολουθεί η παραπομπή στον κατάλογο (ΤΑΛ).

Ο τίτλος του έργου αναγράφεται με πλάγια και έντονη γραφή. Όπου κρίνεται χρήσιμο, ο τίτλος μεταφράζεται και στα ελληνικά μέσα σε αγκύλη. Για λόγους συντομίας, ακολουθεί η γενική κατηγορία στην οποία τοποθετείται το έργο στον κατάλογο και όχι η πλήρης σύνθεση των οργάνων/φωνών.

B. ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ

Στη δεύτερη κατηγορία καταχωρούνται τα έργα που παρουσιάζονται σε συναυλία. Εδώ η κύρια πηγή είναι τα προγράμματα συναυλιών μέχρι το 1940. Γίνεται πιστή και λεπτομερής καταγραφή των παρακάτω στοιχείων:

- α) ο τόπος
- β) η ακριβής ημερομηνία
- γ) ο τίτλος της συναυλίας
- δ) ο τίτλος του έργου του Δημήτρη Λιάλιου (με έντονους χαρακτήρες), με αντίστοιχη απόδοση στα ελληνικά, όπου αυτό χρειάζεται

ε) τα ονόματα των συντελεστών που ερμήνευσαν το έργο του Δημήτρη Λιάλιου (αναφέρονται μόνο όσοι ερμηνεύουν έργο του Δημήτρη Λιάλιου)

στ) τα ονόματα των άλλων συνθετών των οποίων έργα επίσης ακούστηκαν.

Παραλείπονται όσες από τις παραπάνω πληροφορίες δεν αναφέρονται στις πηγές.

Γ. ΚΡΙΤΙΚΕΣ – ΣΧΟΛΙΑ – ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Οι παραπάνω καταχωρήσεις συναυλιών συχνά συνοδεύονται από δημοσιεύματα του ελληνικού και γερμανικού τύπου της εποχής. Πρόκειται συνήθως για κριτικές ή και άλλα σχετικά με τον Δημήτρη Λιάλιο κείμενα, όπως επιστολές, ανακοινώσεις και σχολιασμοί στο έργο του. Τα κείμενα αυτά που ως επί το πλείστον είναι γραμμένα στην καθαρεύουσα έχουν επεξεργαστεί και αποδοθεί στη νεοελληνική γλώσσα με τον πιστότερο δυνατό τρόπο, με σκοπό τη διευκόλυνση του αναγνώστη. Επειδή κάποιες επιστολές στην καθαρεύουσα είναι λιγότερο επίσημες και με ύφος πιο προσωπικό, η γλώσσα έχει παραμείνει όσο γίνεται πιο κοντά στην αρχική της μορφή, ώστε να διατηρηθεί η αυθεντικότητα του κειμένου. Επίσης, έχει γίνει προσεκτική επιλογή των πληροφοριών που εμφανίζονται σε κάθε κριτικό λήμμα, έτσι ώστε: α) να απομονώνονται και να προβάλλονται οι πληροφορίες που αφορούν τον Δημήτρη Λιάλιο μέσα στην πληθώρα άλλων πληροφοριών, β) όταν υπάρχουν παραπάνω από μία κριτικές για την ίδια συναυλία να αποφεύγονται οι περιττές επαναλήψεις στοιχείων που έχουν ήδη δοθεί. Όσα από τα κείμενα των επιστολών και κριτικών είναι γραμμένα στη γερμανική, γαλλική ή ιταλική γλώσσα παρατίθενται μεταφρασμένα. Αυτό διευκρινίζεται σε παρένθεση.

Αναφέρεται το όνομα και το επίθετο του αρθρογράφου, όποτε υπάρχει. Επισημαίνεται ότι την εποχή εκείνη ήταν σύνηθες οι αρθρογράφοι να χρησιμοποιούν ψευδώνυμο (καλλιτεχνικό όνομα) ή να υπογράφουν μόνο με αρχικά. Σε τέτοια περίπτωση αναφέρεται το ψευδώνυμο και όχι το πραγματικό όνομα του αρθρογράφου. Στην περίπτωση που λόγω της σοβαρής φθοράς που έχουν υποστεί τα αποκόμματα δεν υπάρχουν πλήρη στοιχεία (π.χ. αρθρογράφος, στήλη, τίτλος άρθρου, εφημερίδα, κτλ.) η αντίστοιχη κατηγορία παραμένει κενή. Τέλος, όταν το άρθρο είναι πρωτοσέλιδη δημοσίευση, αυτό επισημαίνεται σε αγκύλες.

1887	
Σύνθεση	<i>Sul Lembo [Στα άκρα]</i> , μουσική δωματίου (ΜΧΣ) ⁹⁷ <i>Lamento d' una Schiava [Ο θρήνος μιας σκλάβας]</i> , μουσική δωματίου, (ΜΧΣ) <i>Preghiera dell' Orfano [Η προσευχή του ορφανού]</i> , ⁹⁸ τραγούδι (ΜΧΣ) <i>Ad una Fumatrice [Σε μία καπνίστρια]</i> , τραγούδι (ΜΧΣ)
Συναυλία	Odeonsaal, Μόναχο, 28 Δεκεμβρίου 1887 <i>Ad una Fumatrice [Σε μία καπνίστρια]</i> , τραγούδι Συντελεστές: Marie Basta, σοπράνο και Heinrich Schwartz, πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: R. Schumann, W. A. Mozart, Ch. Oberthür, C. Grammann, A. Alabieff, J. S. Bach, Fr. Liszt, G. Verdi, H. Wieniawski και Ch. Gounod-Bach.
Κριτική	«Νέος Έλληνας Μουσουργός», ανταπόκριση από το Μόναχο σε άγνωστη ελληνική εφημερίδα Στην τελευταία επίσημη συναυλία νέος Έλληνας ονόματι Λιάλιος, ήταν αποδέκτης πλήρους επιδοκμασίας από Γερμανούς και από των εκεί διατριβώντων ξένων, και επανειλημμένως του ζητήθηκε η επανάληψη του κομματιού του. Πολύ θετικά έκριναν τον κ. Λιάλιο και τα σπουδαιότερα γερμανικά φύλλα, σύμφωνα με τα οποία, ο κ. Λιάλιος είναι καταπληκτικός και οι δύο νέες του συνθέσεις «Η προσευχή του ορφανού» και η «Μελαγχολία» ⁹⁹ είναι έκτακτες. Στο «Ad una Fumatrice» τόσο επιτυχώς απέδωσε μουσικά τη ζωή και τη μελαγχολική αυτή γλυκύτητα ώστε ηλέκτρισε το ακροατήριό του το οποίο ενθουσιωδώς επιδοκίμασε τον νέο Έλληνα. Η ελληνική κοινότητα έστειλε πολλές ανθοδέσμες και στεφάνια με γαλανόλευκη ταινία «Die Hellenen». Ο κ. Λιάλιος είναι αυτοδίδακτος ως επί το πλείστον στη μουσική. Έκανε μαθήματα για τρεις μήνες και μετά έδωσε εξετάσεις στις οποίες διέπρεψε και εισήλθε μόλις φέτος στην προτελευταία τάξη του ωδείου του Μονάχου. Στην Ιταλία στάλθηκαν για να τυπωθούν κάποια έργα του.
1888	
Συνθέσεις	Από τη συλλογή PLC[1], 1888-1889, Μόναχο <i>Idyllio</i> , μουσική δωματίου <i>Σε υμνούμεν</i> , χορωδιακό <i>Der Frühling [Η άνοιξη]</i> , μουσική δωματίου <i>Preghiera [Προσευχή]</i> , μουσική δωματίου <i>Ad una Morta, [Σε μια νεκρή]</i> , μουσική δωματίου <i>Griechische Messe [Ελληνική Λειτουργία]</i> , χορωδιακό <i>Ευσχήμων Ιωσήφ</i> , χορωδιακό <i>Ερωτική απελπισία</i> , μουσική δωματίου <i>Σ'αγαπώ</i> , μουσική δωματίου Εκτός συλλογής: <i>Ελληνική Λειτουργία σε Ντο μείζονα</i> , χορωδιακό

⁹⁷ Όπως φαίνεται στην παρακάτω κριτική, το 1887 τα έστειλε στην Ιταλία για να τυπωθούν. Επομένως, γράφτηκαν το αργότερο εκείνη τη χρονιά και εκδόθηκαν πιθανότατα το 1888.

⁹⁸ Στο χειρόγραφο δεν αναγράφεται η χρονολογία ολοκλήρωσης του έργου, αλλά σύμφωνα με την παρακάτω δημοσίευση είναι έργο αυτής της περιόδου.

⁹⁹ Αν και αναφέρεται εδώ το συγκεκριμένο έργο, ο συνθέτης στο χειρόγραφο σημειώνει σαν ημερομηνία ολοκλήρωσής του το τέλος Δεκεμβρίου 1891.

	<i>Fantasia orientale [Ανατολίτικη φαντασία]</i> , σόλο πιάνο ¹⁰⁰
Συναυλία 1η	Theatre de la Chaux-De-Fonds, Ελβετία, 2 Μαΐου 1888 <i>Ad una Fumatrice</i> , Mazurka di concerto για σοπράνο κολορατούρα Συντελεστές: Maria Paschalides-Basta, σοπράνο και Mlle Miersch, πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: H. Vieuxtemps, G. G. Verdi, H. Wieniawski, M. Bruch, Ch. Gounod και J. Raff.
Συναυλία 2η	Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία του Μονάχου, 2/14 Μαΐου 1888 <i>Griechische Messe [Ελληνική Λειτουργία]</i> σε Ντο μείζονα για διπλή χορωδία Συντελεστές: μέλη του Ωδείου και του Βασιλικού Θεάτρου του Μονάχου
Κριτικές	1) «Μελοποιία Λειτουργίας υπό Έλληνας», εφημ. <i>Νεώτερες ειδήσεις του Μονάχου</i> (πρωινό φύλλο, μετάφραση από τα γερμανικά): <i>Την Κυριακή του Θωμά ο 19χρονος Δημήτρης Λιάλιος μαθητής της Σχολής Μουσικής του Μονάχου μελοποίησε πρωτότυπα τη θεία λειτουργία. Ο ίδιος ο συνθέτης διηύθυνε τη χορωδία. Παρευρίσκονταν και ο διάσημος βαρόνος Πέρφαλ, ο οποίος, επανειλημμένα συνεχάρη τον συνθέτη, απροκάλυπτα αναγνωρίζοντας σε αυτόν μεγάλο μουσικό χάρισμα. Να τι γράφει ο ειδικός κριτικός τέχνης της εφημερίδας: «Εκκλησιαστική σύνθεση αξιοσημείωτης αξίας εκτελέσθηκε στην ελληνική εκκλησία κατά τη λειτουργία της Κυριακής. Ο 19χρονος Έλληνας Δημήτριος Λιάλιος μαθητής της Βασιλικής Ακαδημίας της Μουσικής μελοποίησε λειτουργία φωνητικής μουσικής αποδεικνύοντας με αυτό το έργο ότι κατέχει σημαντικά χαρίσματα στη σύνθεση. Το έργο διακρίνεται για το πλήρες εκκλησιαστικό ύφος που είναι γεμάτο θρησκευτικό αίσθημα, για την καθαρή αρμονική [...] και το πλήθος εύηχων και βαθύτατα συγκινητικών μελωδιών του».</i> 2) «Η εν Μονάχω Ελληνική εκκλησία» (μετάφραση από τα γερμανικά) <i>Δοξολογία για τη γιορτή των 25 χρόνων βασιλείας του Βασιλιά.¹⁰¹ Στις 10 το πρωί ο από την Πάτρα μουσικός Δημήτρης Λιάλιος 19 ετών που σπουδάζει στο Ωδείο και έχει και άλλοτε παράσχει ικανά δείγματα των μουσικών του χαρισμάτων κατέλαβε τη θέση του αρχιμουσικού και ξεκίνησε να διευθύνει τη χορωδία που αποτελούνταν από 18 άτομα, μέλη του Ωδείου και του βασιλικού θεάτρου, η οποία σε οκταφωνία με πολύ ευχάριστο και κατανυκτικό τρόπο έψαλε τη μελοποιημένη του Δοξολογία και απέσπασε τον θαυμασμό και έπαινο όλων των παρευρισκομένων για το ελληνικό πνεύμα. Ιδιαίτερα η κυριαρχούσα μεταβολή των τόνων, που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη χάρη και εξυψώνει το αίσθημα, και η μελωδικότατη αρμονία της πρωτότυπης λειτουργίας αποδεικνύουν πως η Ελλάδα μπορεί να προσδοκά πολλά από τον εξαίρετο αυτό νέο και να εύχεται να έχει πολλούς παρόμοιους στην Ευρώπη που να τιμούν την πατρίδα. Με το ακροατήριο εκτός από τους Έλληνες υπήρχε πλήθος Γερμανών, Άγγλων, Αμερικανών και Σέρβων, όπως επίσης και ο Ρώσος πρεσβευτής με τη σύζυγό του. [...]</i> 3) «Νεώτατες ειδήσεις του Μονάχου» (μετάφραση από τα γερμανικά) <i>[...] Χθές 2/14 Μαΐου κατά τη λειτουργία της Κυριακής εκτελέσθηκε εκκλησιαστική σύνθεση μέγιστης αξίας στην ελληνική εκκλησία. [...]</i>
Συναυλία 3η	Στον Ναό της Τεργέστης (βλ. παρακάτω)

¹⁰⁰ Η σύνθεση του ολοκληρώθηκε το αργότερο μεταξύ 1888-1889. Κέρδισε Α' βραβείο στον Διαγωνισμό Μουσικής Ολυμπιάδας το 1890. Η προκήρυξη του διαγωνισμού έγινε τον Μάιο του 1888.

¹⁰¹ Αναφέρεται στον Βασιλιά Γεώργιο τον Α' της Ελλάδος (1845-1913), ο οποίος βασιλέψε την περίοδο 1863-1913.

Συναυλία 4η	Ελληνική ορθόδοξη εκκλησία του Μονάχου, 19/31 Οκτωβρίου 1888 Γιορτή για τα 25 χρόνια του βασιλιά Ελληνική Λειτουργία , σε Ντο μείζονα για διπλή χορωδία Συντελεστές: Μέλη του Βασιλικού Θεάτρου του Μονάχου
Κριτικές	1) «Εκ Μονάχου» (μετάφραση από τα γερμανικά) Παρουσία του Ρώσου πρέσβη, του Έλληνα προξένου, του φιλέλληνα Ernst-Jordan von Bassermann, των Ελλήνων και Ελληνίδων σπουδαστών και εμπόρων του Μονάχου και πλήθους Γερμανών, πραγματοποιήθηκε δέηση προς Θεό, Βασιλιά και πατρίδα. Αρχιμανδρίτης ο Δαμασκηνός Σπηλιωτόπουλος. Στον πανηγυρικό της ημέρας συντέλεσε και η νέα λειτουργία μετά δοξολογίας του γνωστού νεαρού Έλληνα μουσουργού κ. Δημήτρη Λιαλιου ο οποίος ανήκει στον υψηλό ευρωπαϊκό κόσμο της μουσικής. Η λειτουργία αυτή είναι μουσικό έργο καθόλου μικρής αξίας σύμφωνα με την κρίση των ειδικών και παραβάλλεται προς όμοια έργα του Beethoven, Bach κ.λ.π. Τραγουδήθηκε με μεγάλη επιτυχία από τραγουδιστές του βασιλικού θεάτρου του Μονάχου και έκανε πολύ βαθειά εντύπωση στους παρισταμένους όπως γράφουν οι γερμανικές εφημερίδες. Παρεμπιπτόντως αναφέρουμε ότι σύμφωνα με έντυπο πρόγραμμα του ναού της Τεργέστης, τραγουδήθηκε και εκεί η λειτουργία του κ. Δημήτρη Λιάλιου και χαιρόμαστε για τη διάδοση των έργων του. 2) Έκτακτος ανταποκριτής, «ΔΟΞΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙ ΤΑΙΣ ΕΟΡΤΑΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΗΜΩΝ ΕΝ ΜΟΝΑΧΩ» ¹⁰² Πανηγυρισμός για τα 25 χρόνια βασιλείας του βασιλιά Γεωργίου Α΄ της Ελλάδος. Η λαμπρή μουσική χορωδία της εκκλησίας, που αποτελείται ως γνωστόν από πρόσωπα του μεγάλου θεάτρου του Μονάχου τραγούδησε τα μελοποιημένα τραγούδια της ιερής μας λειτουργίας υπό τον νεαρό κ. Δημήτρη Λιάλιο. Ο Έλληνας μουσουργός, μαθητής μόλις προ δύο ετών της Ακαδημίας του Μονάχου, έδειξε και με αυτό του το έργο, ότι αν συνδυάσει την ασυνήθιστη για τους Έλληνες μουσική ευφυΐα του με την ανάλογη επιμέλεια μπορεί να κάνει πολλά σημαντικά πράγματα στο μέλλον. Οι εφημερίδες του Μονάχου έγραψαν για τη μελοποιία του νεαρού αυτού Έλληνα πολύ καλά σχόλια.
1889	
Συνθέσεις	Missa pro Defunctis [Λειτουργία υπέρ των τεθνεότων] , ορχήστρα και χορωδία Από τη συλλογή PLC III Duetto , μουσική δωματίου Ad un Angello [Σε έναν άγγελο] , μουσική δωματίου Dolor di Denti [Πονόδοντος] , τραγούδι Pena D'amore [Βάσανο από αγάπη] , τραγούδι Türkisches Lied [Τούρκικο τραγούδι] , τραγούδι Andante Fuga , μουσική δωματίου Es erklingt wie Liebestöne [Ακούγονται σαν ήχοι αγάπης] , τραγούδι Wehmut der Liebe [Η μελαγχολία της αγάπης] , τραγούδι Ei du närrisches Herz [Αχ τρελή καρδιά] , τραγούδι Neig schöne Knospe [Γείρε ωραίο μπουμπούκι] , τραγούδι Congedo [Αποχαιρετισμός] , τραγούδι
1890	
Συνθέσεις	συνέχεια από τη συλλογή PLC III, 1889-1890, Μόναχο

¹⁰² Αναδημοσίευση σε ελληνική εφημερίδα από άγνωστη εφημερίδα του Μονάχου.

	<p><i>Das macht den Menschen Glücklich</i> [Αυτό κάνει τους ανθρώπους ευτυχισμένους], τραγούδι</p> <p><i>Augen die ich längst vergessen</i> [Μάτια που από καιρό έχω ξεχάσει], τραγούδι</p> <p><i>Malìa</i>, τραγούδι</p> <p><i>A che mi val che brillano</i> [Σε τι με οφελούν που λάμπουν], τραγούδι</p> <p><i>Chi sa!...</i> [Ποιος ξέρει!...] τραγούδι, Ιούλιος, Λονδίνο</p> <p><i>To míσος</i>, τραγούδι, 24 Ιουλίου, Λονδίνο</p> <p><i>Come voi</i> [Όπως εσείς], τραγούδι, 27 Αυγούστου, Λονδίνο</p> <p><i>Impronviso</i> [Απρόσμενο], πιάνο, Αύγουστος, Λονδίνο</p> <p><i>Idilio, Gli amanti odiato</i> [Οι μισητοί εραστές], τραγούδι</p> <p><i>Baci Colprevoli</i> [Ενοχα φιλιά] τραγούδι, 17 Οκτωβρίου, Πάτρα</p> <p><i>Es glänzt so schön</i> [Λάμπει τόσο όμορφα] τραγούδι, 31 Οκτωβρίου, Πάτρα</p> <p><i>Nur wer die Sehnsucht kennt</i> [Μόνο όποιος ξέρει τη νοσταλγία], τραγούδι, 17 Νοεμβρίου, Πάτρα</p> <p><i>Ich lieb dich unendlich</i> [Σ' αγαπώ απέραντα], τραγούδι, 6 Νοεμβρίου, Πάτρα</p> <p><i>Pressentimenti</i> [Προαισθήματα] τραγούδι, 14 Νοεμβρίου, Πάτρα</p> <p>Από συλλογή PLC V</p> <p><i>Mozartina</i>, ορχήστρα, 3-12 Αυγούστου, Λονδίνο</p> <p><i>Vergebliche Werbung</i> 12 Μαρτίου, Πάτρα</p> <p><i>Gli amanti odiati</i>, τραγούδι, Αύγουστος, Λονδίνο</p> <p><i>In Musica</i>, τραγούδι, Δεκέμβριος, Πάτρα</p> <p>Από τη συλλογή PLC II</p> <p><i>Λύπη και Ελπίδα</i>, χορωδιακό, 19 Νοεμβρίου, Πάτρα</p> <p><i>Η Παναγία του Τιτιανού</i>, χορωδιακό, 30 Δεκεμβρίου, Πάτρα</p> <p><i>Fantasia Orientale</i>, πιάνο (ΜΧΣ)</p> <p>Εισαγωγή για μεγάλη ορχήστρα (ΜΧΣ)</p>
Βράβευση	<p>Εφημ. Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος (αρ. 63/Β' /24.02.1890)</p> <p>Μουσικόν Διαγώνισμα Δ' Ολυμπιάδος, Αθήνα</p> <p>Συνθέσεις:</p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Fantasia Orientale</i> για σόλο πιάνο <i>Εισαγωγή για μεγάλη ορχήστρα</i> <p>Πρόεδρος της Επιτροπής των Ολυμπίων, Α. Βαλέττας, «Η επί των Ολυμπίων και των κληροδοτημάτων επιτροπή¹⁰³ Μουσικόν Διαγώνισμα Δ' Ολυμπιάδος»,¹⁰⁴ (τα παρακάτω είναι μεταφρασμένα από τα γαλλικά).</p>
	<p>Ανακοίνωση για την «Ανατολική Φαντασία»:</p> <p>Στη Β' κατηγορία «Διάφορα κομμάτια για σόλο πιάνο», βραβεύονται εξ' ίσου η σύνθεση «Ανατολική Φαντασία» του κ. Δημητρίου Λιάλιου από το Μόναχο, και η σύνθεση «Έλληνική ραψωδία» του κ. Λουδοβίκου Σπινέλη από τη Σύρο, με χρηματική αμοιβή 150 δρχ. η καθεμία, που χορηγήθηκε από την επιτροπή των Ολυμπίων.</p>

¹⁰³ Η επιτροπή αποτελούνταν από Γάλλους καθηγητές σύνθεσης και ανώτερων θεωρητικών του Κονσερβατουάρ του Παρισιού, τους Leo Delibes, Ernest Guiraud και Th. Dubois.

¹⁰⁴ Η προκήρυξη του Μουσικού Διαγωνισμού Δ' Ολυμπιάδος έγινε στις 17 Μαΐου 1888.

	<p>Σχόλια της επιτροπής: <i>Δεν έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον πιανιστικά ή δεξιοτεχνικά αλλά έχει χαρακτήρα. Το τοπικό χρώμα εμφανές και βασίζεται συνήθως στη χρήση της επαυξημένης 2ας. Κάποια κομμάτια τραβούν σε μάκρος περισσότερο απ' όσο χρειάζεται.</i></p>
	<p>Ανακοίνωση για την Εισαγωγή για μεγάλη ορχήστρα: <i>Στην Ε' κατηγορία «Συμφωνία και παντός είδους κομμάτια για ορχήστρα και στρατιωτική μουσική», το 2ο βραβείο απονέμεται στον κ. Δημήτριο Λιάλιο από το Μόναχο για την «Εισαγωγή για μεγάλη ορχήστρα», με χρηματική αμοιβή 200 δρχ. που χορηγήθηκε από την επιτροπή των Ολυμπίων.</i></p>
	<p>Σχόλια της επιτροπής: <i>Κάποια σημεία δεν έχουν αρκετή φαντασία και δεν ικανοποιούν πλήρως τον ακροατή. Υπάρχει έμπνευση από την κλασική φόρμα. Η επιλογή των μετατροπιών δεν είναι πάντα η καλύτερη. Πρέπει να αναγνωρίσουμε κάποια ικανότητα στην ενορχήστρωση. Αξίζει να ενθαρρυνθεί.</i></p>
Δημοσιεύματα	<p>1) Εφημ. <i>Ο Φορολογούμενος</i>, Φεβρουάριος 1890¹⁰⁵ <i>Οι μουσικές συνθέσεις που κατατέθηκαν στην τελευταία Ολυμπιακή έκθεση στην Αθήνα και υποβλήθηκαν στην κρίση διακεκριμένων μουσικοδιδασκάλων του Παρισιού, εκδικάσθηκαν ήδη και δημοσιεύθηκε η περί αυτών κρίση των Ελλανοδίκων.</i> <i>Ευχαρίστως μεταξύ των βραβευθέντων συνθέσεων βλέπουμε στις πρώτες και δύο του νεαρού συμπολίτη μας κ.Δημητρίου Λιάλιου. Ο νεαρός αυτός συμπολίτης μας έχοντας πλούσιο μουσικό ταλέντο το οποίο καλλιεργεί από παιδική ηλικία, νωρίς απέσπασε τους επαίνους διακεκριμένων μουσικοδιδασκάλων στο Μόναχο όπου συμπληρώνει τις μηχανολογικές και μουσικές σπουδές του και αποκτάει τα εφόδια λαμπρού σταδίου. Νέα απόδειξη της μουσικής επίδοσής του παρέχουν τα απονεμηθέντα βραβεία για τα έργα του, και σε σύγκριση με πολλές άλλες μουσικές συνθέσεις, από σπουδαίους μουσικοδιδασκάλους, για τις οποίες συγχαίρουμε αυτόν και την αξιότιμη οικογένειά του.</i></p> <p>2) Άρθρο¹⁰⁶ <i>Μεταξύ των βραβευθέντων μουσικών έργων, είδαμε και δύο του πολύ νεαρού συνθέτη Δημ. Λιάλιου από την Πάτρα, ο οποίος συνεχίζει τις μουσικές σπουδές του στο Μόναχο. Είμαστε πεπεισμένοι, γνωρίζοντας από κοντά το ταλέντο του νεαρού μουσικού, ότι η κρίση της επιτροπής των αγώνων ήταν μικρότερη από αυτήν που έπρεπε σε σχέση με την αξία των βραβευθέντων και άλλων, ιδιαιτέρως ως προς την «Ερωτικήν Απελπισίαν» η οποία κρίθηκε τόσο ευνοϊκά στη Γερμανία. Το μέλλον της υψηλής μουσικής του κ. Λιάλιου διαγράφεται αληθινά ελπιδοφόρο και σύντομα θα παιχθεί στην αυτοκρατορική εκκλησία Michels Kirche του Μονάχου μέγα Requiem. Τα εγκάρδιά μας συγχαρητήρια στον κ. Λιάλιο και στην έγκριτή του οικογένεια στην Πάτρα.</i></p> <p>3) Άρθρο πατρικής εφημερίδας <i>Βραβεύτηκαν τα μουσικά έργα που στάλθηκαν στην Ολυμπιακή έκθεση του νεαρού Πατρινού κ. Δημητρίου Λ.Λιάλιου, γιου του φιλοπρόοδου συμπολίτη μας, εργοστασιάρχη κ. Λουκά Λιάλιο. [...] Πολύ κολακευτικό για τον καλλιτέχνη συμπολίτη μας είναι ότι τα έργα του βραβεύτηκαν από επιφανείς κριτές, Λεώ Δελίβ, περίφημου συνθέτη της Λακμέ και των κ.κ. Γκυιρώ και Δυβοά, καθηγητές του Ωδείου του Παρισιού, οι οποίοι κλήθησαν να είναι στην επιτροπή για να αναλάβουν να κρίνουν</i></p>

¹⁰⁵ Το άρθρο αυτό αναδημοσιεύθηκε στη στήλη «Πατρινή ζωή προ 41 ετών» στην εφημ. *Νεολόγος Πατρών*, 5 Ιουνίου 1931.

¹⁰⁶ Λόγω της φθοράς που έχει υποστεί δεν είναι ξεκάθαρη η πηγή, πιθανότατα είναι η εφημερίδα *Νεολόγος Πατρών*, 5 Μαΐου 1890.

	τα μουσικά διαγωνίσματα χωρίς αμοιβή. Έτσι αναγνωρίστηκε επίσημα η αξία του κ. Δ. Λιάλιου, ο οποίος τελειοποιήθηκε στη Μουσική στο Μόναχο και ο οποίος υπόσχεται λαμπρό μέλλον στον καλλιτεχνικό χώρο διότι έχει ιδιαίτερη κλίση στην οποία τόσο πολύ ευδοκίμησε λόγω της φυσικής του ιδιοφυΐας.
1891	
Συνθέσεις	Από συλλογή PLC V Μόναχο, 1889-1890 Türkisches Lied [Τούρκικο Τραγούδι] , ορχηστρικό, 10 Ιανουαρίου, Πάτρα Orientalische Overture , ορχηστρικό, 8 Ιουλίου, Μόναχο The lad the lasses loved , τραγούδι Από τη συλλογή PLC VII και άλλα Σονάτα σε Λα ελάσσονα , μουσική δωματίου, 22 Φεβρουαρίου, Πάτρα Das Lied von der Schönheit [Το τραγούδι της ομορφιάς] , τραγούδι, 27 Φεβρουαρίου, Πάτρα Die hielt mich auf der Strasse an [Με σταμάτησε στον δρόμο] , τραγούδι 15 Μαρτίου, Κέρκυρα An die Entferne [Σ'αυτήν που είναι μακριά] , τραγούδι, 3 Απριλίου, Κέρκυρα Wenn du am Abend zu mir kommst [Όταν το βράδυ έρθεις σε μένα] , τραγούδι, 25 Απριλίου, Πάτρα Orientalische Overture [Ανατολίτικη εισαγωγή] , ορχηστρικό, 8 Ιουλίου, Μόναχο Mitternachts Traum (im Süden) [Όνειρο Μεσονυκτίου (του νότου)] , ορχηστρικό, 16 Νοεμβρίου, Μόναχο Melancholie , τραγούδι, τέλη Δεκεμβρίου, Μόναχο
1892	
Συνθέσεις	Wie ein Klang aus ferner Zeiten , τραγούδι, 26 Μαρτίου Ich fürchte mich , τραγούδι, 5 Οκτωβρίου, Μόναχο Trois morceaux de Salon , μουσική δωματίου
Συναυλία 1η	Μόναχο, Μάρτιος 1892 Orientalische Ouverture [Αναθεωρημένη εκδοχή της Ouverture] Συντελεστές: R. Stolz διευθυντής ορχήστρας, συμφωνική ορχήστρα Επίσης ακούστηκαν έργα των: F. Liszt, A. F. Servais, L. Spohr και L. van Beethoven.
Κριτική	Εφημ. <i>Münchener Neueste Nachrichten</i> , Μάρτιος 1892, (μετάφραση από τα γερμανικά): <i>Το έργο Orientalische Ouverture παρουσιάζει ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά, συχνά πολύ πρωτότυπα θέματα και έντονο ορχηστρικό χρώμα. Η δομή του έργου είναι τέτοια που θα του ταίριαζε περισσότερο ο χαρακτηρισμός Ραιψωδία. Η αίθουσα ήταν γεμάτη.</i>
Συναυλία 2η	Saale des Bayerischen Hof, Μόναχο, 10 Μαρτίου 1892 Italienisches Concert Chi sa! , για φωνή και πιάνο op. 5 no. 3 Συντελεστές: A. Nantus, τραγούδι και Theodor Sachsenhauser, πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: S. Scuderi, N. Porpora, G. Donizetti και G. B. Pergolesi.
1893	
Συνθέσεις	Pensieri [Σκέψεις] , τραγούδι

	Πολυχρόνιον , χορωδιακό, 22 Οκτωβρίου, Πάτρα Το νέον έτος 1894 , χορωδιακό, 31 Δεκεμβρίου
1894	
Συνθέσεις	Trois morceaux de Salon , μουσική δωματίου (1890-1894) Poesies , πιάνο Από τη συλλογή <i>Verschiedenes</i> 1894 Die unvergängliche Liebe , τραγούδι, 9 Μαρτίου, Πάτρα Vergebliche Werbung , τραγούδι, 12 Μαρτίου 1894, Πάτρα Romanza , τραγούδι, 29 Μαρτίου, Πάτρα
Συναυλία 1η	Θέατρο «Απόλλων», Πάτρα, 15 Ιανουαρίου 1894 Συναυλία υπέρ της Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών Εισαγωγή για ορχήστρα Συντελεστές: Μέλη της Φ.Ε.Π. ερασιτέχνες (Ι. Καρόκης, Η. Πέτας, Σ. Ζούλλας, Ν. Ευσταθίου, Σ. Στάμος και Ν. Μανιάκης, Γ. Νικολάου, Δ. Μανιάκης, Δ. Στάμος, Ι. Γεωργακόπουλος και Α. Γεωργακόπουλος, Γιακουίντος) υπό τη διεύθυνση του Δημήτρη Λιάλιου . Επίσης ακούστηκαν έργα των: F. Liszt, F. Schubert, J. Haydn, E. Gillet και A. Foote.
Κριτικές	1) Λυγξ ¹⁰⁷ , «Η χθεσινή συναυλία», 15 Ιανουαρίου 1894 ¹⁰⁸ <i>Έκτακτη η επιτυχία της σημερινής συναυλίας. Ο όμιλος ερασιτεχνών εκτέλεσε πρόγραμμα με πρωτοφανή εκπληκτική επιτυχία και το εκλεκτό κοινό κατέκλησε το θέατρο με διαρκή χειροκροτήματα. Γενική προσοχή ήλκυσε ο διευθυντής της ορχήστρας νεαρός Λιάλιος δεχόμενος πολλά συγχαρητήρια. Η άριστη έκβαση της σημερινής συναυλίας θεωρείται σταθμός μεγάλης μελλοντικής προόδου.[...] Και όμως το όλον του προχθεσινού θριάμβου των ερασιτεχνών πρέπει να αποδοθεί στον ακάματο ζήλο, την ευγενή αφοσίωση και την ειδικότητα του κ. Λιάλιου. Χωρίς αυτόν δεν θα είχαμε αυτήν τη συναυλία. Σχεδόν δημιούργησε τον όμιλο εντός βραχυτάτου διαστήματος. Μόρφωσε τους ερασιτέχνες και τους έκανε μουσικούς ερμηνευτές, προπάντων τους έκανε να αγαπήσουν την κλασική τέχνη την οποία τόσο καλά διερμήνευσαν. Από την άποψη αυτήν προσέφερε πολλά υπέρ των φίλων των ερασιτεχνών αλλά βεβαίως κάτι προσέφερε και σε εμάς, τρέφοντας την ευγενή φιλοδοξία να συνδέσει το όνομά του με τη μουσική αναγέννηση της συγχρονης νεολαίας.</i> 2) «Μουσική συναυλία», άγνωστη πατρινή εφημερίδα, 16 Ιανουαρίου 1894 <i>Το θέατρο ήταν πλήρες και ωραίου κόσμου. Παν ό,τι ωραίο και εκλεκτό έχει να επιδείξει η Πάτρα ήταν εκεί μια και πρώτη φορά δόθηκε δημόσια συναυλία από Πατρινούς ερασιτέχνες στο μεγάλο θέατρο «Απόλλων», δις επαναληφθήσα. Όταν ολοκληρώθηκε το τελευταίο κομμάτι η φιλαρμονική εταιρία προσέφερε στον Δ. Λιάλιο μεγαλοδάφνινο στεφάνι.</i> 3) Αρθρογράφος Λυγξ, «Η χθεσινή συναυλία εν τω χειμερινώ θεάτρω», άγνωστη πατρινή εφημερίδα, 16 Ιανουαρίου 1894 <i>[...] Τις εντυπώσεις αυτές σχημάτισαν οι ακροατές της χθεσινής συναυλίας και για αυτό το κάθε έργο ακολουθούσαν δυνατά χειροκροτήματα επιβραβεύοντας τις</i>

¹⁰⁷ Πρόκειται για ψευδώνυμο αρθρογράφου της εποχής αγνώστων λοιπών στοιχείων.

¹⁰⁸ Στο συγκεκριμένο άρθρο αναφέρεται ότι αποστάλθηκε «τηλεγραφικώς». Αυτό αιτιολογεί και την αυθημερόν δημοσίευσή του.

προσπάθειες που κατέβαλαν οι δώδεκα νέοι καλών οικογενειών της Πάτρας υπό την πολύτιμη διεύθυνση του νεαρού μουσικού Δ. Λιάλιου. Το πρόγραμμα εκτελέστηκε με πολύ τέχνη και επιτυχία. Αποτελούνταν από εκλεκτά έργα επιφανών μουσουργών της Γερμανίας Haydn, Schubert κτλ. και μιας οβερτούρας του κ.Λιάλιου, η οποία δέχτηκε έξαλλα χειροκροτήματα. Κατά τη διάρκεια της συναυλίας και μετά το πέρας αυτής ο διευθυντής του αρίστου συνόλου μουσικής δωματίου ζωηρώς χειροκροτήθει. Ο κ. Λιάλιος χθές εγνωρίσθη πρώτη φορά δημοσίως και έτυχε των κολακευτικότερων εντυπώσεων της πατραϊκής κοινωνίας. Η Πάτρα πρέπει να είναι περήφανη για τον Λιάλιο ο οποίος είναι μουσική ιδιοφυΐα από εκείνες που μια κοινωνία θεωρεί ως το πολυτιμότερο καλλώπισμα.

4) «Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΑΥΛΙΑ»

Προχθές δόθηκε η πρώτη συναυλία των ερασιτεχνών. Αν και θεωρούνταν βέβαια η επιτυχία της, αφού οι μετέχοντες ερασιτέχνες ήταν γνωστοί στους φιλόμους, ποτέ δεν περιμέναμε ωραιότερη διεξαγωγή και ζωηρότερη εκδήλωση του ενθουσιασμού των φιλόμουσων. [...] Συνολικά, ποτέ το θέατρό μας δεν φάνηκε ωραιότερο και αρμονικότερο, αλλά και ποτέ δεν ακούστηκε εκεί πιο εκλεκτή μουσική και σοβαρότερη τέχνη.

5) «Η συναυλία της χθες», εφημ. Πατρικά Νέα, 16 Ιανουαρίου 1893¹⁰⁹

Έχασαν κυριολεκτικά όσοι δεν παρεβρέθησαν χθες στο θέατρο. [...] Παρά την αυλαία είχε κατασκευασθεί έδρα στην οποία τακτοποιήθηκε η μικρή ορχήστρα λίγο μετά τις εννέα το βράδυ εν μέσω διαρκών χειροκροτημάτων από τα θεωρεία. Πρώτο μέρος του προγράμματος ήταν μία εισαγωγή του διευθυντή της ορχήστρας, κυρίου Λιάλιου. Ο νεαρός μουσικός συνθέτης έλκυε τα βλέμματα όλων και δια του παραστήματός του και δια της τέχνης του, διαρκώς δε στρεφόταν στο κοινό με ευχαριστίες για τα επανηλημμένα χειροκροτήματα των θαυμαστών του.

6) Λίγο μετά τον Ιανουάριο 1894

[...] Ο εκτάκτου μουσικής ιδιοφυΐας Δ. Λιάλιος τιμά αληθινά την Πάτρα με τις ωραίες του συνθέσεις εκ των οποίων, μια οβερτούρα χειροκροτήθηκε ενθουσιωδώς στην πρόσφατη συναυλία της φιλαρμονικής στο χειμερινό θέατρο υπό τη διεύθυνση του ιδίου.

7) Αρθρογράφος Bull-Dog, «Μια συναυλία», εφημ. άγνωστη πατρική, 17 Ιανουαρίου 1894

[...] Εύγε στους Μανιάκιδες, στους Γεωργακόπουλους, στους Καρόκιδες, τους Λιάλιους - για τον Λιάλιο ιδιαίτερος θα γράψω άλλη φορά - στους Ζούλιδες, τους Πέτιδες, τους Ευσταθίους, τους Δαμίριδες. Εύγε τους, εύγε τους. Εύγε και της φιλαρμονικής του δήμου. Και αυτή και εκείνοι είναι άξιοι, όχι μόνο συγχαρητηρίων, αλλά και της ευγνωμοσύνης της πόλης. Σηκώθηκαν από το χάος και με το δαδί στο χέρι μας έδειξαν τί έχει η πόλη μας. [...] Η προχθεσινή συναυλία που δώσανε ήταν έξοχη στο σύνολό της, με όλη τη σημασία της λέξης. Αν η εκτέλεση των τεμαχίων ήταν τέλεια ή όχι το γνωρίζει ο κ. Λιάλιος και οι συνεργάτες του, εμείς διστάζουμε να πούμε τη γνώμη μας στερούμενοι των αναγκαίων στοιχείων κριτικής τέχνης.

8) «Η συναυλία υπέρ της Φιλαρμονικής», εφημ. Εμπορικός Παρατηρητής, 20 Ιανουαρίου 1894 (πρωτοσέλιδο)

[...] Θέλουμε να πούμε πολλά για την **Ouverture**, το πρώτο εκτελεσθέν κομμάτι, έργο του Δ. Λιάλιου, ο οποίος σπούδασε εντατικά στο Μόναχο και πρόκοψε πολύ εκεί. Πολύ ευχάριστο είναι ότι έχει αποκτήσει ήδη κάποια φήμη, νομίζουμε πρώτη φορά

¹⁰⁹ Πιθανότατα τυπογραφικό λάθος, πρέπει να είναι 1894.

	<p>ακούγεται δημοσίως σε εμάς, είναι Πατρινός και θα θέλαμε να πούμε πολλά γι' αυτόν αλλά η του χώρου τυραννία δεν το επιτρέπει και αναγκάζει τα πολλά να μεταβάλλουμε σε λίγα. Δε γνωρίζουμε τί είναι τα άλλα έργα του, αλλά η οβερτούρα μας φαίνεται μουσικότητα, αρμονικότητα και ποικιλότητα, διαπνέεται από κάποιο μυστικισμό, παρεμφερή με εκείνον που διακρίνει τη μουσική του Γκουνώ.[...] Οι απαιτητικότεροι κατενθουσιάστηκαν όπως και όλος ο κόσμος από το έργο του Δ. Λιάλιου. Όλοι είναι άριστα προσιωνιζόμενοι για το μέλλον του και τον καταχειροκρότησαν ζωηρότατα, ακαθέκτως και επαξίως. Η επιτροπή της οργάνωσης του έδωσε δάφνινο στεφάνι.</p>
Συναυλία 2η	<p>Θέατρο «Απόλλων», Πάτρα, 5 Μαΐου 1894 Συναυλία υπέρ του Βρεφοκομείου Πατρών Συντελεστές: κ.κ. ερασιτέχνες: Α' βιολιά: Ι. Καρόκης, Ν. Μανιάκης, Σ. Ζούλλας, Β' βιολιά: Η. Πέτας, Α. Γεωργακόπουλος, Ν. Ευσταθίου¹¹⁰, Χ. Ρηγόπουλος, βιόλες: Σ. Στάμος, Γ. Νικολάου, βιολοντσέλα: Α. Μανιάκης, Φ. Κοντογούρης, κοντραμπάσα: Α. Στάμος, Η. Γεωργακόπουλος. Διεύθυνση Δημήτρης Λιάλιος ο οποίος επίσης έπαιξε Α' βιολί στα δύο μέρη του κουαρτέτου του Mozart μαζί με τους Σ. Ζούλλα, Γ. Νικολάου και Φ. Κοντογούρη. Ακούστηκαν τα έργα: <i>Overture</i> από την <i>Αρπαγή απ' το Σεράι</i> του W. A. Mozart, <i>Elegia</i> του Tchaikovsky, <i>Entr'acte-gavotte</i> του Gillet, <i>Allegro</i> και <i>Menuett</i> από το κουαρτέτο σε Σολ μείζονα του W. A. Mozart, <i>Adagio</i> από την <i>Παθητική Σονάτα</i> του Beethoven, <i>Barcarolle Italienne</i> και <i>Songue d' amour</i> του Czibulka και <i>Serenade</i> σε Σολ μείζονα του W. A. Mozart.</p>
Κριτικές	<p>1) «Η Μεγάλη Συναυλία» Όλα τα της συναυλίας ήταν κάτι τι εξόχως καλλιτεχνικό και εξόχως ευρωπαϊκό. Το γεγονός ήταν και <i>great attraction</i>. Είναι η δεύτερη συναυλία που δίδεται στην Πάτρα με τέτοιους πολύ καλώς καταρτισμένους ερασιτέχνες. Πατρινοί είχαν την ιδέα, πατρινοί ήταν οι εκτελεστές, πατρινοί συνέδραμαν (παρακολούθησαν με εισιτήριο) και κατενθουσιάστηκαν. Όλα εν γένει πατρινά. Ω χαρμόσυνο και έκτακτο θαύμα! Η εντύπωση ήταν μεγαλύτερη των προσδοκιών μας. Το θέατρο ήταν υπερπλήρες. Το κοινό ουδέποτε τόσο εκλεκτό πλήθος με τέτοια περιέργεια δε γέμισε το θέατρο. Πλουσιότητα η ποικιλία των περιβολών και των κομμώσεων και των κοσμημάτων των καλλονών. Η τάξης αρκετά καλή. Η εκτέλεση. Όσο πλησιάζει η ώρα της έναρξης τόσο βαθύτερα επικρατεί η σιγή. Τελικά εισέρχονται με φράκα οι νεαροί ερασιτέχνες οι οποίοι όπως και στην πρώτη συναυλία τους θα μεταρσιώσουν τις ψυχές μας σε ουράνιους αιθέρες αρμονιών. Είναι όλοι συμπαθητικοί με κάποια διαφέρουσα έκφραση αρτίστα. Είναι οι: σεφ ντ'ορκέστρα Δ. Λιάλος, 1ο <i>violino</i> Ι. Καρόκης, Ν. Μανιάκης, Σπύρος Ζούλλας 2ο <i>violino</i> Η. Πέτας, Α. Γεωργακόπουλος, Ν. Ευσταθίου, Χ. Ρηγόπουλος <i>viola</i> Σ. Στάμος, Γ. Νικολάου, βιολοντσέλο Α. Μανιάκης, Φ. Κοντογούρης κοντραμπάσο Α. Στάμος, Η. Γεωργακόπουλος καταλαμβάνουν τις θέσεις τους και επικρατεί αγωνιώδης σιγή. Έργα: <i>Overture</i> από <i>Αρπαγή απ' το Σεράι</i> Mozart, <i>Elegia</i> Tchaikovsky, <i>Gavotte de Gillet</i>, <i>Quartet G dur</i> Mozart, <i>Adagio Sonate Pathetique</i> Beethoven, <i>Barcarolle Italienne</i> και <i>Songue d'amur</i> Czibulka, <i>Serenade G dur</i> Mozart. Όταν με το τελευταίο έργο έληξε το παραδείσιο ακρόαμα όλος ο κόσμος εξεράγει σε επευφημίες και φρενιτώδη χειροκροτήματα. Το αίσθημα που κατείχε τις καρδιές μας μετά τις δύο τρεις ώρες κατά τις οποίες οι ερασιτέχνες μας κράτησαν τις καρδιές μας ανηρητημένες από τις μαγικές χορδές τους και βουτηγμένες σε θεϊκή θάλασσα θεοπρεπούς απόλαυσης, ήταν όχι μόνο γεμάτες μακαριότητα αλλά και θάμβος για το ανέλπιστο έκτακτο πρωτοφανές πράγμα αλλά και κάποια θλίψη διότι</p>

¹¹⁰ Ίσως πρόκειται για πρόγονο του Γιώργου Ευσταθίου Λυκούδη.

	<p>τελείωσε. Ήταν τόσο γλυκιά η μεταρσίωση, τόσο απολαυστικός ο ρεμβασμός στα οποία το κοινό μετέπιπτε καθώς λικνιζόταν εντός των αβρών κυμάτων της αρμονίας.</p> <p>Για τον σκοπό αυτόν βοήθησε και η φιλαρμονική η οποία αξίζει επαινους καθώς προσέφερε ευγενώς στους ερασιτέχνες βιβλία, παρτιτούρες, μουσικά όργανα, αναλόγια κτλ χωρίς τα οποία ούτε θα πετύχαινε ο φιλανθρωπικός σκοπός αυτός, ούτε θα ήμασταν εμείς στην ευχάριστη θέση να απολαύσουμε αυτό το παραδείσιο ακρόαμα.</p> <p>2) Αρθρογράφος Λυσσαλέα γαλή, «Η συναυλία των ερασιτεχνών εν Πάτραις», χ.χ. [...] Μία νύχτα της περασμένης εβδομάδας το θέατρο ωραία διακοσμημένο με άνθη, κισσούς, σημαίας και πολύφωτα έλαμπε και άστραφτε. Το θέαμα της ορχήστρας στο σύνολό της, αποτελούμενης από δεκατέσσερις νέους ερασιτέχνες, ήταν γραφικώτατο. Το θέατρο ήταν υπερπλήρες με εκλεκτό κόσμο, που τον είχε προσελκύσει πρωτίστως η επιτυχία της πρώτης συναυλίας. [...] Την αψεγάδιαστη εκτέλεση του προγράμματος διήυθνε ο πολύτιμος για την Πάτρα νέος κ. Λιάλιος. [...] Στο κουαρτέτο έλαβαν μέρος οι κ.κ. Λιάλιος, Κοντογούρης, Ζούλλας, Νικολάου. Η Πάτρα δύναται να καυχήται ότι απέκτησε και αυτή τους καλλιτέχνες της.</p>
1895	
Συνθέσεις	Κουαρτέτο εγχόρδων σε Μι μείζονα , μουσική δωματίου, 16 Οκτωβρίου, Πάτρα
Συναυλία	Φιλαρμονική Εταιρεία Πατρών, 27 Δεκεμβρίου 1895 Εσπερίδα με διάλεξη του Χρ. Παλαμά με θέμα «Η Μουσική εν τη κοινωνιολογία» και μουσική Valse , για πιάνο. Συντελεστής: Λουίζα Αντωνάκη, πιάνο Επίσης ακούστηκαν δύο έργα του Μ. Moszkowski.
1896	
Συνθέσεις	Addio/Addio , σόλο πιάνο, 12 Μαρτίου, Πάτρα Rondo , σόλο πιάνο, 31 Δεκεμβρίου, Πάτρα
1898	
Συναυλία	Φιλαρμονική Εταιρεία Πατρών, 13 Μαΐου 1898 Πανηγυρική συναυλία τιμηθείσα υπό των Α.Α. Μεγαλειοτήτων και της Βασιλικής Οικογένειας. Λύπη και Ελπίδα και Η Παναγία του Τιτιανού για χορωδία, Ave Maria για σοπράνο, βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο σε στίχους Angelo Bignotti και Serenade ¹¹¹ για κουαρτέτο εγχόρδων Συντελεστές: Πανωραία Λιάλιου, τραγούδι, Λουίζα Αντωνάκη, πιάνο, Αναστασία Λιάλιου, βιολί και Γ. Νικολάου, βιολοντσέλο. Κουαρτέτο εγχόρδων: Δ. Λιάλιος, βιολί, Ν. Μανιάκης, βιολί, Α. Μανιάκης, βιόλα και Γ. Νικολάου, βιολοντσέλο. Χορός Κυρίων και Κυριών υπό τη διεύθυνση

¹¹¹ Ίσως το πιο δημοφιλές και πολυπαιγμένο έργο του. Εκτελέστηκε για πρώτη φορά σε μορφή κουαρτέτου εγχόρδων το 1898 από τον ίδιο και τους Ν. Μανιάκη, Α. Μανιάκη και Γ. Νικολάου στην Πάτρα. Το 1901, πάλι στην Πάτρα, παίχτηκε σε μεταγραφή για τρίο με πιάνο. Το 1920 το διήυθνε ο ίδιος σε σύνολο ορχήστρας εγχόρδων σε συναυλία της ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών. Στις 27-01-1924 ξαναπαίχτηκε σε συναυλία της ορχήστρας του Ωδείου του Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου υπό τη διεύθυνση του Ε. Μαθαρίκου. Τον Μάιο του 1924 η ορχήστρα του Ωδείου του Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου το ξαναέπαιξε κατά τα διαλείμματα θεατρικής βραδιάς (Ταλακούδη 2015: 73).

	του συνθέτου. Επίσης ακούστηκαν έργα των: W. A. Mozart, S. Heller, F. Schubert, F. Liszt, M. Moszkowski, F. Mendelssohn και K. Komzak.
1899	
Συναυλία	Αίθουσα Δημαρχείου, Πάτρα, 1 Απριλίου ¹¹² Μουσική συναυλία υπέρ των πτωχών της Πόλεως Ακούστηκαν έργα των: C. M. Weber, H. Wieniawski, F. Chopin, G. Braga, C. A. Beriot, E. Pauer, Wagner-Liszt, F. Schubert Συντελεστές: Δ. Λ. πιάνο στο τρίο για βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο <i>La Serenata</i> του G. Braga, δις Λιάλιου βιολοντσέλο, δις Αντωνάκη, πιάνο, δις Τζέντζου, δις Πέτα, κ. και κα. Μεσσηνέζη, δις Φραγκοπούλου, Γ. Νικολάου και Σ. Ζούλλας.
Ανακοίνωση	«Η συναυλία του Σαββάτου», άγνωστη πατρινή εφημερίδα <i>Δύο συμπαθείς και αληθινοί καλλιτέχνες, η δεσποινίς Αντωνάκη και ο κ. Δημήτριος Λιάλιος, είχαν πρόσφατα μια ωραία ιδέα, όπως ωραία είναι και η ψυχή τους, να διοργανώσουν το προσεχές Σάββατο μία συναυλία υπέρ των πτωχών της πόλης. Ποιά θα είναι η επιτυχία της συναυλίας αυτής, δεν είναι ανάγκη να το συζητήσει κανείς, αφού η αξία και η καλλιτεχνική περιωπή της δεσποινίδος Αντωνάκη και του κ. Λιάλιου εγγυώνται περισσότερα από όσα θα περίμενε κανείς, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψιν και ότι σε αυτήν τη συναυλία θα συμμετέχουν και όλοι όσοι εκπροσωπούν την καλλιτεχνική πρόοδο της πόλης μας.</i>
1901	
Σύνθεση	Κουαρτέτο σε φα, Menuetto , μουσική δωματίου (ΜΧΣ) Serenade , μουσική δωματίου (ΜΧΣ)
Συναυλία	Soiree Musicale, Πάτρα, 29 Δεκεμβρίου 1901 Κουαρτέτο σε Φα, Menuetto και Serenade ¹¹³ [Σερενάτα] για πιάνο, βιολί και βιολοντσέλο Επίσης ακούστηκαν έργα των: W. A. Mozart, K. Komzak, C. Dancla, L. van Beethoven, M. Moszkowski και C. M. Weber.
1902	
Συναυλία 1η	Soiree Musicale, Πάτρα, 26 Ιανουαρίου 1902 Addio για σόλο πιάνο ¹¹⁴ Επίσης ακούστηκαν έργα των: G. Meyerbeer, W. A. Mozart, F. Chopin, J. Haydn, J. Swendsen, M. Moszkowski και C. M. Weber.
Συναυλία 2η	Παρνασσός, Αθήνα, 18 Μαρτίου 1902 Συναυλία της δεσποινίδος Λουίζας Αντωνάκη Addio και Poesie no. 1 για σόλο πιάνο Συντελεστές: Λουίζα Αντωνάκη, πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: F. Mendelssohn, F. Liszt, C. M. Weber, R. Wagner και M. Moszkowski.

¹¹² Η χρονολογία δεν αναγράφεται στο πρόγραμμα ούτε και στο δημοσιευμένο άρθρο. Η 1η Απριλίου ήταν ημέρα Σάββατο το 1893, 1899 και 1905. Με βάση όσα γνωρίζουμε για τη ζωή του από τις πηγές, από τις τρεις παραπάνω χρονολογίες το 1899 είναι η πιθανότερη.

¹¹³ *Serenade* (TAL 339).

¹¹⁴ Δεν αναγράφεται στο πρόγραμμα αλλά πιθανότατα πιανίστα ήταν η Λουίζα Αντωνάκη, η οποία ερμήνευσε το ίδιο έργο του Δημήτρη Λιάλιου σε ρεσιτάλ της στην Αθήνα δύο μήνες αργότερα.

Συναυλία 3η	Πάτρα, 22 Ιουνίου ¹¹⁵ Συναυλία υπέρ των Λεχαινιτών. Ακούστηκαν έργα των: W. A. Mozart, F. Schubert, C. M. von Weber. Συντελεστές: Λουίζα Αντωνάκη σόλο πιάνο, διεύθυνση ορχήστρας Δημήτρης Λιάλιος και ορχήστρα ερασιτεχνών Πάτρας.
Κριτική	«Η υπέρ των Λεχαινιτών συναυλία», 22 Ιουνίου, Πάτρα [...] Το πρόγραμμα υπό τη διεύθυνση του κ. Λιάλιου, εκτέλεσαν με έξοχη ακρίβεια, καλαισθησία και έμπνευση οι κ.κ.ερασιτέχνες, ερμηνεύοντας πιστά τις υψηλές έννοιες των θείων εμπνεύσεων του Mozart [...] Εύγε στη νεαρά καλλιτέχνη, κ.Λουίζα Αντωνάκη, η οποία σα γνήσια Ελληνίδα ποδοπατώντας το γελοίο παραπέτασμα των προλήψεων, περήφανη αλλά και σεμνή ανέβηκε στη σκηνή ανακουφίζοντας έτσι τη θλίψη αναξιοπαθόντων αδελφών μας.
1904	
Σύνθεση	Legende no. 1 , μουσική δωματίου, 23 Οκτωβρίου, Πάτρα
1907	
Σύνθεση	Ζακυνθινή Σερενάτα , τραγούδι
1908	
Σύνθεση	Vier Lieder 1) Es klingt wie Lieberstöne 2) Ein Stüdchen lang 3) Warum 4) Weiss keiner den Heimlichen Platz (ΜΧΣ)
Εκδόσεις	Εκδίδονται από τον εκδοτικό οίκο Lewy τα τραγούδια op. 6 no.1-4: Nur wer die Sehnsucht kennt [Μόνο όποιος ξέρει τη νοσταλγία] Es glänzt so schön [Λάμπει τόσο όμορφα] Reichtum des Frühlings [Ο πλούτος της άνοιξης] Das Lied von der Schönheit [Το τραγούδι της ομορφιάς] και τα τραγούδια op. 7 no. 1-4 Es erklingt wie Liebestöne [Ακούγονται σαν ήχοι αγάπης] Ein Stündchen lang [Μια ωρίτσα] Warum [Γιατί] Weiss keiner den heimlichen Platz [Κανείς δεν γνωρίζει το κρυφό μέρος]
Επιστολή 1η	Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς εκδοτικό οίκο Fr. Kistner (Επιστολή 28-03-1908 αρ. 5, μετάφραση από τα γερμανικά): Προς τον Εκδοτικό Μουσικό Οίκο Fr. Kistner Λειψία Αξιότιμε κύριε, όπως θυμάμαι σας παρέδωσε ο κύριος Ed. Müller, ο οποίος είναι μέλος της στρατιωτικής ορχήστρας της Λειψίας κάποιες συνθέσεις μου. Θεώρησα ότι ίσως σας φάνηκαν μακροσκελείς και γι' αυτό σας αποστέλλω προς κρίσιν σας ένα μικρότερο κομμάτι. Είναι μία σύντομη γοητευτική σύνθεση που αρέσει σε όλους διότι και εδώ άρεσε πολύ. Με αυτήν την ευκαιρία θα σας παρακαλούσα να μου πείτε αν σας ενδιαφέρουν γενικότερα τα μικρότερα κομμάτια. Ο πρώην δάσκαλός μου Prof. Thuille μου συνέστησε παλαιότερα τον μουσικό σας οίκο. Τότε όμως αναγκάστηκα δυστυχώς να διακόψω την εργασία μου. Αναμένοντας γρήγορη απάντησή σας, παραμένω με ιδιαίτερη εκτίμηση, δικός σας

¹¹⁵ Δεν αναφέρεται η χρονολογία αλλά πιθανότατα η συναυλία αυτή έγινε μεταξύ του 1894-1908, την περίοδο δηλαδή κατά την οποία ο Δημήτρης Λιάλιος ιδρύοντας την Ορχήστρα Εγχόρδων της «Φιλαρμονικής» δραστηριοποιούνταν στην Πάτρα, οργανώνοντας και διευθύνοντας συναυλίες.

	Δ. Λ. Λιάλιος
Επιστολή 2η	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον εκδοτικό οίκο B. Schott's Söhne (Επιστολή χ.χ. [03-1908] αρ. 6, μετάφραση από τα γερμανικά): <i>Προς μουσικό εκδοτικό οίκο B. Schott's Söhne</i></p> <p style="text-align: right;"><i>Μάιντς</i></p> <p><i>Αξιότιμε κύριε,</i> <i>επιτρέψτε μου να σας στείλω στον ίδιο φάκελο και μια μικρή μουσική σύνθεση για βιολί για τον εκδοτικό σας οίκο. Είναι μια σύντομη, ευχάριστη σύνθεση, η οποία θα αρέσει παντού, όπως άλλωστε συνέβη κι εδώ. Επί τη ευκαιρία, θα ήθελα να σας παρακαλέσω να με ενημερώσετε εάν ενδεχομένως ενδιαφέρεστε για τραγούδια, μεγαλύτερες συνθέσεις για βιολί και μικρά ορχηστρικά έργα. Ο παλιός μου δάσκαλος, καθηγητής Thuille, μου είχε υποδείξει ήδη πριν από πολλά χρόνια τον εκδοτικό σας οίκο, αλλά την εποχή εκείνη διέκοψα το έργο μου. Περιμένω με ανυπομονησία τη σεβαστή σας απάντηση και υπογράφω με ιδιαίτερη εκτίμηση.</i> <i>Ελικρινά δικός σας</i></p>
Επιστολή 3η	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον Dr. Heinrich Lewy (Επιστολή χ.χ. [1908] αρ. 7, μετάφραση από τα γερμανικά): <i>Προς μουσικό εκδοτικό οίκο Dr. Heinrich Lewy στο Μόναχο</i></p> <p><i>Αξιότιμε κύριε.</i> <i>Αναφορικά με την τελευταία συνομιλία μας, τώρα πλέον είμαι σε θέση να σας κοινοποιήσω την απάντησή μου, καθώς έπρεπε πρώτα να βεβαιωθώ σχετικά με το εάν θα δεχτώ το ποσό που μου αναφέρατε.</i> <i>Θα βρισκόταν αργά ή γρήγορα κάποιος χορηγός για το συγκεκριμένο ποσό, αλλά θα έπρεπε κι εγώ από την πλευρά μου να μπορώ να παρουσιάσω έναν συγκεκριμένο αριθμό τυπωμένων τραγουδιών. Για μένα θα είχε μικρή αξία να έχω μόνο πέντε τυπωμένα τραγούδια προς επιλογή, ενώ θα ήταν και προς το δικό σας συμφέρον να έχουμε μια μεγαλύτερη γκάμα τυπωμένων τραγουδιών για τον χειμώνα. Σας παρακαλώ να μοιραστείτε μαζί μου την άποψή σας το συντομότερο δυνατό και υπογράφω με ιδιαίτερη εκτίμηση.</i> <i>Διάλεξα οκτώ τραγούδια, τα οποία, σύμφωνα με την εμπειρία μου, αρέσουν πάντα πολύ. Είναι και από τα πιο σύντομα και, κατά συνέπεια, σίγουρα θα έχουν την επιθυμητή επιτυχία. Ελπίζω ότι το οικονομικό ζήτημα δε θα με δυσκολέψει περαιτέρω. Τώρα μένει να συζητήσουμε το συντομότερο δυνατό λόγω πίεσης κλπ. Επειδή σε δυο-τρεις εβδομάδες φεύγω, θα ήθελα να συζητήσω το θέμα μαζί σας με ηρεμία και γι' αυτό τον λόγο σας παρακαλώ να μου πείτε πότε θα μπορούσαμε να βρεθούμε. –</i></p> <p style="text-align: right;"><i>Με εκτίμηση</i></p>
1909	
Επιστολή 1η	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον Felix Mottl (Επιστολή 25-01-1909 αρ. 8, μετάφραση από τα γερμανικά): <i>Αξιότιμε κύριε,</i> <i>ο φίλος μου κύριος Ελευθεριάδης με πληροφόρησε για την καλοσύνη σας να ενδιαφερθείτε για κάποια από τα τραγούδια μου. Γι' αυτό παίρνω το θάρρος να σας στείλω οκτώ από αυτά που εκδόθηκαν πρόσφατα καθώς και τρία σε χειρόγραφα. Με μεγάλο ενδιαφέρον και χαρά θα ακούσω τη γνώμη σας γι' αυτά. Αν αυτά τα χειρόγραφα τραγούδια τύχουν της έγκρισής σας, θα ήταν τιμή μου να σας τα αφιερώσω, σαν έκφραση της μεγάλης εκτίμησης που τρέφω για σας.</i> <i>Σας ευχαριστώ για το φιλικό σας ενδιαφέρον και παραμένω μετά τιμής,</i> <i>Δ. Λ. Λιάλιος</i></p>
Επιστολή 2η	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον Felix Mottl [1909] (Επιστολή χ.χ. [1909] αρ. 9, μετάφραση από τα γερμανικά): <i>Αξιότιμε Κύριε,</i> <i>Σήμερα έστειλα στον εκδοτικό οίκο Kahnt της Λειψίας, τον οποίο είχατε την</i></p>

	<p>καλοσύνη να μου συστήσετε, τα τρία τραγούδια για τενόρο που μου κάνατε την τιμή να σας αφιερώσω. Τώρα έρχομαι πάλι, κύριε αρχιδιευθυντή της ορχήστρας να σας παρακαλέσω θερμά να υποστηρίξετε την υπόθεσή μου με μερικά καλά λόγια στον Kahnt, πράγμα για το οποίο θα σας ήμουν πολύ ευγνώμων. Συγχωρείστε μου το θάρρος που πήρα να σας παρακαλέσω γι' αυτό το θέμα και παραμένω μετά τιμής, Δ. Λ. Λιάλιος</p>
Επιστολή 3η	<p>Από τον Felix Josef Mottl προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 31-01-1909 αρ. 10, μετάφραση από τα γερμανικά): Λογότυπο: Ο Διευθυντής της Βασιλικής Όπερας της Αυλής της Βαυαρίας Königliche Bayerische Hofoper¹¹⁶</p> <p style="text-align: right;">Μόναχο 31-01-1909</p> <p>Αξιότιμε κύριε, Σας ευχαριστώ πολύ για τα τραγούδια σας. Είναι πολύ όμορφα και εκτελούνται ωραία. Ευχαρίστως θα δεχτώ την τιμή που μου κάνετε να τα αναλάβω! Με πολλούς χαιρετισμούς! Ειλικρινά δικός σας Υπογραφή του Felix Josef Mottl</p>
Επιστολή 4η	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον εκδοτικό οίκο C. F. Kahnt Nachfolger (Επιστολή χ.χ. [1909] αρ. 11, ¹¹⁷ μετάφραση από τα γερμανικά): Αξιότιμε κύριε, Με σύσταση του αρχιμουσικού Felix Mottl, που θα σας γράψει και ο ίδιος, παίρνω το θάρρος να σας στείλω τρία τραγούδια για τενόρο για να τα εξετάσετε για πιθανή έκδοση από τον οίκο σας. Επίσης σας στέλνω άλλα οκτώ τραγούδια μου, που εκδόθηκαν εδώ προσφάτως. Ελπίζω πως θα σας αρέσουν τα τρία μου τραγούδια που έχω αφιερώσει στον κύριο Felix Mottl, περιμένω τη γρήγορη απάντησή σας που θα με χαροποιήσει ιδιαίτερω και παραμένω με ιδιαίτερη εκτίμηση, δικός σας,</p>
Επιστολή 5η	<p>Από τον εκδοτικό οίκο C. F. Kahnt Nachfolger προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 06-03-1909 αρ. 12, μετάφραση από τα γερμανικά): Αξιότιμε κύριε, είδαμε με ενδιαφέρον τα χειρόγραφα που είχατε την καλοσύνη να μας στείλετε, λυπούμαστε όμως που δεν καταλήξαμε στην απόφαση να τα τυπώσουμε. Σας επιστρέφουμε συνημμένα τα χειρόγραφα καθώς και τα 8 τραγούδια σας. Μετά τιμής, C. F. Kahnt</p>
Επιστολή 6η	<p>Από τον εκδοτικό οίκο Dr. Heinrich Lewy προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 04-05-1909 αρ. 13, μετάφραση από τα γερμανικά): Μουσικός Εκδοτικός Οίκος Dr. Heinrich Lewy Μόναχο 1 Τηλ. 886</p> <p>Κύριον Δ. Λ. Λιάλιον Πάτρα Αξιότιμε κύριε, σε απάντηση της από το περασμένο έτος επιστολή σας, θα ήθελα να σας γνωστοποιήσω, ότι αφού έλεγξα προσωπικά τους καταλόγους, σας βεβαιώνω πως</p>

¹¹⁶ Σήμερα Bayerische Staatsoper.

¹¹⁷ Η επιστολή είναι αχρονολόγητη αλλά από το περιεχόμενο φαίνεται ότι γράφτηκε μεταξύ του Ιανουαρίου και του Μαρτίου του 1909.

	<p>τα τραγούδια σας είναι σωστά καταχωρημένα έτσι ώστε το κάθε κατάστημα μουσικής να μπορεί να τα βρει εύκολα, εφόσον το επιθυμεί. Επίσης έστειλα τις νότες (πάρτες) σε όλα τα καταστήματα μουσικών ειδών στο Μόναχο. Είναι πιθανόν κάποιος να έχουν πουλήσει μερικά, αλλά δεν είμαι σε θέση να τους παρακινήσω να τα ξαναπαραγγείλουν. Εάν όμως οι ενδιαφερόμενοι για τη μουσική σας επιθυμούν σοβαρά να τα αποκτήσουν, μπορούν να τα παραγγείλουν σε οποιοδήποτε κατάστημα μουσικής του κόσμου. Ξέρω δυστυχώς εκ πείρας, ότι αυτά που σας λέω δεν ακούγονται πάντοτε πειστικά.</p> <p>Σχετικά με τα λάθη του τυπογραφείου, σας συνιστώ να τα διορθώσετε άμεσα και να μου στείλετε ένα διορθωμένο αντίγραφο. Θα δώσω έτσι παραγγελία να διορθωθούν οι πλάκες του τυπογραφείου όταν αυτό δεν έχει πολύ δουλειά έτσι ώστε όταν χρειαστεί μία νέα εκτύπωση να μπορεί να γίνει άμεσα.</p> <p>Με θερμούς χαιρετισμούς πιστός σας, Dr. Heinrich Lewy</p>
Επιστολή 7η	<p>Από τον εκδοτικό οίκο Heinrich Lewy προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 19-05-1909 αρ. 14, μετάφραση από τα γερμανικά):</p> <p>Μουσικός Εκδοτικός Οίκος Dr. Heinrich Lewy Μόναχο 1 Τηλ. 886</p> <p>Κύριον Δ. Λ. Λιάλιον Πάτρα Αξιότιμε κ. Λιάλιε, μαζί με αυτό το γράμμα σας επιστρέφω και τα χειρόγρατά σας και σας πληροφορώ ότι θα αναλαμβάνουμε με χαρά να τα εκδόσουμε αν δεν είχαμε δεσμευθεί με ένα μεγαλύτερο μουσικό έργο που μας εμποδίζει να αναλάβουμε κάτι καινούριο, εφόσον δεν πληρώνει τα έξοδά του ο ίδιος ο συνθέτης.</p> <p>Το <i>Berceuse</i> και το <i>Meditation</i> δε μπορούμε να τα αναλάβουμε γιατί δεν έχουμε καθόλου έργα βιολί, και αυτά θα χρειάζονταν ειδική προώθηση.</p> <p>Με ιδιαίτερη εκτίμηση, Dr. Heinrich Lewy</p>
1911	
Συνθέσεις	<p>Πόσο ποθούσα, τραγούδι (ΜΧΣ) Andante (μέρος κουαρτέτου), μουσική δωματίου (ΜΧΣ)</p>
Συναυλία	<p>Η υπό την επίτιμον προεδρεία της Α. Μ. του Βασιλέως Κωνσταντίνου Φιλαρμονική Εταιρεία Πατρών, 15 Μαρτίου 1911</p> <p>Συναυλία του Ελληνικού Κουιντέτου¹¹⁸ με έργα Ελλήνων συνθετών.</p> <p>Πόσο ποθούσα για μια φωνή και πιάνο σε ποίηση Α. Σκιαδαρέση (1877-1941) και Andante για κουαρτέτο εγχόρδων</p> <p>Συντελεστές: Ειρ. Σκέπερς¹¹⁹ τραγούδι, Μ. Καλομοίρης πιάνο, Γ. Χωραφάς Α' βιολί, Μ. Καζάζης Β' βιολί, Φ. Οικονομίδης βιόλα και Ρ. Γαϊδεμβέργερ βιολοντσέλο</p> <p>Επίσης ακούστηκαν έργα των: Κ. Goldmark, Σ. Σαμάρα, Μ. Καλομοίρη και Μ. Βάρβογλη</p>
Επιστολή	<p>Από τον Jos Stich προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 08-01-1911 αρ. 17, μετάφραση από τα γερμανικά):</p>

¹¹⁸ Ελληνικό Κουιντέτο: Ιδρύθηκε το 1911 στην Αθήνα και αποτελούνταν από τους καθηγητές του Ωδείου Αθηνών Μ. Καλομοίρη, (πιάνο), Γ. Χωραφά, (Α' Βιολί), Μ. Καζάζη (Β' Βιολί), Φ. Οικονομίδα (Βιόλα), Ρ. Γαϊδεμβέργερ (Βιολοντσέλο).

¹¹⁹ Καθηγήτρια τραγουδιού στο Ωδείο Αθηνών.

	<p>Προς κύριο Δ. Λ. Λιάλιο, συνθέτη Πάτρα Ελλάδα Αγαπητέ κε Λιάλιο! Όταν στα τέλη Σεπτεμβρίου επέστρεψα από τις καλοκαιρινές μου διακοπές, μου παρέδωσαν τα τραγούδια σας, για τα οποία σας ευχαριστώ πάρα πολύ. Είναι υπέροχα, πλούσια σε εφευρετικότητα και σύνθεση και επίσης πολύ μελωδικά και τραγουδιστικά. Σύμφωνα με την επιθυμία σας, θα δείξω τα τραγούδια στους νέους Έλληνες στην Ακαδημία. Θα με χαροποιούσε υπερβολικά, να μπορούσαμε να μιλήσουμε και πάλι διά ζώσης. Με εγκάρδιους χαιρετισμούς και από τη σύζυγό μου. Δικός σας, Jos Stich</p>
1912	
Σύνθεση	Quasi Adagio από το κουαρτέτο αρ. 3 σε Μι ύφεση μείζονα (ΜΧΣ) Ρομαντική Ποίησης , ορχηστρικό (ΜΧΣ)
Συναυλία 1η	Αίθουσα του Ωδείο Αθηνών, 12 Φεβρουαρίου χ.χ. και επανάληψη στην Αίθουσα του Πειραιϊκού Συνδέσμου χ.χ. ¹²⁰ Τρίτη συναυλία του Ελληνικού Κουιντέτου Quasi Adagio για κουαρτέτο εγχόρδων Συντελεστές: Γ. Χωραφάς Α' βιολί, Μ. Καζάζης Β' βιολί, Φ. Οικονομίδης βιόλα και Ρ. Γαϊδεμβέργερ βιολοντσέλο Επίσης ακούστηκαν έργα των: C. Franck, N. Συναδινού και C. Saint-Saens.
Κριτικές	<p>1) «Πεννιές», εφημ. <i>Εμπρός</i>, 13 Φεβρουαρίου 1912 [...] Όλος ο κόσμος των καλών τεχνών και των γραμμάτων παρευρέθηκε στο Ωδείο Αθηνών για να παρακολουθήσει το Ελληνικό Κουϊντέτο. Το ενδιαφέρον του ακροατηρίου εστιάστηκε ιδίως στα ονόματα των δύο Ελλήνων συνθετών που ήταν σχεδόν άγνωστοι στην Αθήνα. Πρόκειται για τον κ. Δ. Λιάλιο και τον Ν. Συναδινό των οποίων τα έργα προκάλεσαν φρενίτιδα χειροκροτημάτων και επευφημιών. Αξέχαστη θα μείνει η εντύπωση που άφησε ο πλούτος των μελωδιών οι οποίες χρωματίζουν με ποικίλα ελληνικότατα θέματα το <i>Quasi Adagio</i> του κ. Λιάλιου. Ο κ. Σαμάρας που βρισκόταν στην αίθουσα, σηκώθηκε με ενθουσιασμό και έσφιξε το χέρι του Πατρινού μουσουργού.</p> <p>2) «Ένας νεοέλληνας μουσουργός», εφημ. <i>Πατρίς</i> [...] Είναι απεριγραπτός ο ενθουσιασμός ο οποίος κατέλαβε τους ακροατές μετά την εκτέλεση των αγνών Ελληνικών έργων, του κ. Δ. Λιάλιου ιδίως εκ των συνθετών. Το κοινό χειροκρότησε, ζητωκραύγασε και ζήτησε επίμονα την επανάληψη των ωραίων συνθέσεων του κ. Λιάλιου. Και τούτο είναι αρκετά παρήγορο. Μαρτυρεί ότι το Ελληνικό κοινό γνωρίζει να εκτιμά τα έργα εκείνα που του ομιλούν απευθείας προς την ψυχή του, την τόσο ωραία και ευγενική. Τέτοιου είδους είναι τα έργα του Νεοέλληνα συνθέτη, ο οποίος μαζί με λίγους άλλους συνθέτες μας, αγωνίζεται τον καλό αγώνα της αναγέννησής της Ελληνικής μουσικής.</p> <p>3) περ. <i>Πινακοθήκη Έτος ΙΒ'</i>, τεύχος 133, Μάρτιος 1912 Το Ελληνικό Κουϊντέτο έπαιξε σύνθεση του εκ Πατρών νέου μουσουργού κ. Δ. Λιάλιου, το <i>Quasi Adagio</i> το οποίο άρεσε πάρα πολύ για την πρωτοτυπία και τη γλυκύτητά του. Η εκτελεσθήσα σύνθεση ανέδειξε τον κ. Δ. Λιάλιο σε έναν ικανότατο συνθέτη γεμάτο έμπνευση και αισθητικότητα.</p>

¹²⁰ Δεν υπάρχει χρονολογία αλλά πιθανολογείται ότι η συναυλία πραγματοποιήθηκε το 1912.

	<p>4) Ρώμος Φιλύρας, «Χρονογράφημα, Κουϊντέτο και Κουαρτέτο», περ. <i>Εικονογραφημένος Παρνασσός Έτος Β'</i> Αρ. Φύλλου 43, 19 Φεβρουαρίου 1912</p> <p>[...] Ένας τέτοιος κ. «Ειδικός» ρωτήθηκε την περασμένη Κυριακή κατά τη συναυλία του Κουϊντέτου στο Ωδείο για το ποιο θεωρεί καλύτερο από τα δύο ελληνικά κομμάτια, του κ. Δ. Λιάλιου και του κ. Ν. Συναδινού. Εκείνος απάντησε με τουπέ: το <i>Andante</i> του κ. Συναδινού επειδή είναι για σόλο βιολί φαίνεται καλύτερο από το <i>Quasi Adagio</i> του κ. Λιάλιου το οποίο είναι για τέσσερα όργανα και επομένως είναι πολυπλοκώτερο. Ήθελε δηλαδή να πει ο κ. «Ειδικός» ότι αυτός ως ειδικός βεβαιώνει το δεύτερο σαν καλύτερο, ενώ οι αδαείς θα θεωρούσανε το πρώτο. Για αυτό και τον συγχαίρουμε! [...]</p> <p>5) Στήλη: Σφαίρα, «Η Χθεσινή συναυλία» Συναυλία στην αίθουσα του Πειραϊκού Συνδέσμου [...] ιδίως δε η συμμετοχή του ελληνικού κουιντέτου στην εκτέλεση θαυμασίας σύνθεσης του εκ Πατρών διαπρεπούς συνθέτη κ. Λιάλιου προκάλεσε τα ζωηρά χειροκροτήματα του εκλεκτού ακροατηρίου.</p> <p>6) Αρθρογράφος Ε. Σ., «Η Χθεσινή μας...», 1912 Η χθεσινή επανάληψη της τόσο πετυχημένης τρίτης συναυλίας του κουϊντέτου στην αίθουσα του ωδείου ήταν πολύ ενδιαφέρουσα επειδή για πρώτη φορά εκτελέστηκαν ανέκδοτες συνθέσεις δύο συγχρόνων Ελλήνων μουσικών, των Δ. Λιάλιου και Ν. Συναδινού. [...] Του κ. Δημήτρη Λιάλιου ιδίως το <i>quasi adagio</i> παρμένο από κάποιο ανέκδοτο κουαρτέτο του, αποτέλεσε αληθινή μουσική αποκάλυψη για το αθηναϊκό κοινό. Διότι ο κ. Λιάλιος αν και προ πολλού γνωστός στο εξωτερικό ως ευδόκιμος συνθέτης, στο αθηναϊκό κοινό μόλις χθες αποκαλύφθηκε το μουσικό του ταλέντο. Και το χθεσινό του <i>adagio</i> έδειξε ότι αυτός με τον Δ. Λαυράγκα, τον Μ. Καλομοίρη και τους άλλους, που δε θα αργήσουν να αναδεικτούν, θα είναι οι σκαπανείς της αναγεννημένης ελληνικής μουσικής, προορισμένοι να θέσουν τις ασφαλείς βάσεις της νεώτερης ελληνικής μουσικής τέχνης. Η μουσική που γράφει ο Δημήτρης Λιάλιος είναι ελληνική. Δε μπορεί να αρνηθεί κανείς την επίδραση νεότερων σχολών αλλά έχει τούτο το προσόν η μουσική του, κατορθώνει να γίνεται αυτοτελής, να αποκτά δική της προσωπικότητα.</p> <p>ΒΕΚ., «Η χθεσινή του Κουϊντέτου», χ.χ. [...] Ελληνικά έργα σε Α' εκτέλεση ακούσαμε ένα κουάζι αντάζιο του εκ Πατρών Έλληνα συνθέτη κ. Λιάλιου. Δε γνωρίζουμε αν το έργο αυτό είναι αυτοτελές, ή αν είναι απόσπασμα από κανένα άλλο έργο του, μπορούμε όμως ευθύς εξ αρχής να πούμε ότι είναι πολύ ενδιαφέρον. Αρχίζει με το θέμα στο πρώτο βιολί ένα θέμα αισθηματικό, γεννημένο κάτω από τον γαλάζιο ουρανό του τόπου μας, που περνά αλληλοδιαδόχως από όλα τα όργανα. Αρκετά πρωτότυποι, ως συνοριτέ είναι το ενδιαμέσο μέρος με τις ερωταποκρίσεις των δύο βιολιών και της βιόλας, ενώ από κάτω το βιολοντσέλο συνοδεύει με συγκοπές πολύ ενδιαφέρουσες. [...]</p>
Συναυλία 2η	<p>Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, 26 Φεβρουαρίου 1912</p> <p>Ρομαντική Ποίησης για ορχήστρα Συντελεστές: Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών υπό τη διεύθυνση του Armand Marsick. Επίσης ακούστηκαν έργα των: Μ. Καλομοίρη, Μ. Moszkowski, L. Delibes, A. Glazounov.</p>
Κριτικές	<p>1) Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Στήλη: Από ημέρας εις ημέραν «Κοντσέρτο», εφημ. <i>Εμπρός</i>, 27 Φεβρουαρίου 1912</p>

Ένας Πατρινός εργοστασιάρχης αμυλωδών τροφών, μας έδωσε χθες την αμβροσία της μουσικής, που είχε παρασκευασθεί όχι στο εργοστάσιό του, όπου ο ίδιος παράγει θρεπτική πάστα, αλλά εις το άδυτο της ψυχής του όπου αποσύρεται μετά το εργοστάσιο. Είναι ο κ. Λιάλιος, ο συνθέτης της «Ρομαντικής ποιήσεως» που επευφημήθηκε χθες στη συναυλία του Δημοτικού. Ω αστεία ζωή, φάμπρικα των εκπλήξεων και των γρονθοκοπημάτων του πενταγράμμου μετά των μακαρονιών! Γκουάντα, άνθρωπε, ε πάσα. Έτσι ζούμε κινούμαστε και υπάρχουμε. Η ύψιστη ελευθερία του ανθρώπου - το να δώσεις το άνθος της υπαρξής σου - σχεδόν δεν υπάρχει. Δούλοι της άλλης ζωής, δεν έχουμε εκείνη που αξίζει να ζήσουμε, παρά μόνο σε ορισμένες και σπάνιες ώρες, τις οποίες κλέβουμε. Αυτό το εγώ μας, το οποίο μας απαγορεύουν, το κλέβουμε. Και τότε κρατώντας στο χέρι, σαν λάφυρο, έναν πίνακα, ένα στίχο, μια σελίδα μουσικής τρέχουμε να τη σώσουμε, λαχανιασμένοι και με τρόμο, όπως έκανε χθες ο καταδιωκόμενος από το εργοστάσιό του Πατρινός συνθέτης.

Το συμφωνικό του ποίημα είναι από τα σοβαρότερα έργα που έχει να επιδείξει η Ελληνική μουσική. Η μεγάλη ευγένεια της φράσεως που ακούσαμε χθες, η υψηλή γαλήνη του και το σφοδρό πάθος, η λιτότης με την οποία τη συγκράτησε και απέφυγε τη σύγχρονη μανία των διακοσμήσεων, η στερεότητά του στην ορχήστρα, μας αποκάλυψε ένα συνθέτη θρεμμένο με τη μεγάλη μουσική. Ο Λιάλιος σπούδασε στη Γερμανία και οι συνθέσεις του αποτελούν ήδη μία μικρή βιβλιοθήκη. Στη Γερμανία είχε την ευτυχία να εκτελεσθούν έργα του. Έγραψε μελωδίες σε γερμανικούς στίχους που τυπώθηκαν εκεί. Ήρθε στην Πάτρα, την πατρίδα του και ίδρυσε εργοστάσιο το οποίο μάλιστα, προς δυστυχία της ελληνικής μουσικής, είναι και από τα μεγαλύτερα της ανατολής! Αλλά αυτοί που άκουσαν χθες βράδυ εκείνο το έργο και βλέποντας τον συνθέτη, έναν νέο άνδρα, ο οποίος με το κανονικό αστικό του παρουσιαστικό και με τη μέχρις ελαττώματος μετριοφροσύνη του κρύβει σπανίες υποσχέσεις για την ελληνική τέχνη, βέβαια οργίζονται. Ο χθεσινός ενθουσιασμός του κοινού της συναυλίας ήταν χαρμόσυνος χαιρετισμός προς την ανατολή ενός μεστού Έλληνα τεχνίτη και άγρια διαδήλωση κατά του εργοστασίου των αμυλωδών τροφών.

Η πρώτη χθεσινή ήταν η πρώτη συναυλία του Ωδείου της οποίας το μισό πρόγραμμα κατείχε η ελληνική μουσική. Παιζόταν και η Ρωμέϊκη σουίτα του κ. Καλομοίρη, πολύ γνωστού πλέον για το διπλό μουσικό του έργο-όχι μόνο συνθέτου αλλά και δημιουργού μιας σπουδαίας προόδου του κουϊντέτου στο οποίο μας απέδειξε ότι είναι «ντουμπλέ» και με θαυμαστή τέχνη πιανίστα. Σημειώνω τη χθεσινή τους αντίθεση απλά ως ενδιαφέρουσα και έξω από την ουσία του έργου των δύο συνθετών. Ο κ. Καλομοίρης μουσικός με πατρίδα, ο κ. Λιάλιος χωρίς πατρίδα. Ο πρώτος με μία σύνθεση αφηρημένη, χωρίς όρια, με μια μουσική στην οποία και ο Γερμανός και ο Ιταλός και ο Έλληνας και ο Ιάπωνας μπορούν να βάλουν τα διανοήματά τους. Ο δεύτερος, μουσικός μιας φυλής στο χθεσινό του έργο, ψάλλοντας σε μια γλώσσα διεθνή ένα λαό συγκεκριμένο, μουσικός μιας λαογραφίας. Ο κ. Λιάλιος κοσμοπολίτης, ο κ. Καλομοίρης φολκλοριστής. Η ωραία αυτή αντίθεση διπλασίασε το ενδιαφέρον της χθεσινής συναυλίας, μόνο για αυτό την τονίζω. Σημασία για την αξία των δύο έργων που παίχθηκαν δεν έχει άλλωστε καμία γιατί και ο χωρίς πατρίδα συνθέτης μπορεί να γίνει από το έργο του μουσικός μιας πατρίδας και ο μουσικός ενός λαού να γίνει παγκόσμιος, όπως ο Γκριγκ στη μουσική ή όπως, για να αναφέρω τη σύγχρονη φιλολογία ο Πολ Φορ στην ποίηση. Με τη «Ρωμέϊκη σουίτα» του κ. Καλομοίρη, η οποία είναι περιττό να σας προσθέσω ότι έφερε όλο το χαρακτήρα της τέχνης του μαέστρου, η ελληνική λαογραφία εκτείνεται για πρώτη φορά σε τόσο μεγάλο έδαφος της μουσικής τέχνης. [...]

2) Αρθρογράφος Ρ. Φ., περ. *Εικονογραφημένος Παρνασσός* Έτος Β΄ Αρ. Φύλλου 45, 4 Μαρτίου 1912

Την περασμένη Κυριακή πραγματοποιήθηκε στο Δημοτικό Θέατρο η συναυλία της

	<p>ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών. Πρώτα εκτελέστηκε η «Ρομαντική ποίηση» του Πατρινού συνθέτη κ. Δ. Λιάλιου. Ο νεαρός συνθέτης του οποίου προ ημερών ακούσαμε και ένα περιπαθέστατο <i>Quasi Adagio</i>, στο έργο του αυτό έχει σκορπίσει με απλοχεριά, ανάλογη με τον πλεοναστικό και γλυκό τίτλο σωρούς λουλουδιών λυρισμού, ο οποίος, σε μερικά μέρη όμως, γίνεται γλυκοαισθηματικός, λιγώνων, πληθωρικός. Η «Ρωμέϊκη σουίτα» του μεγάλου συνθέτη μας, κ. Μ. Καλομοίρη, που στα έργα του για πρώτη φορά ακούγεται η φωνή της φυλής, πλατιά, υψηλή, που πηγάζει από τα όνειρα που τη δονούν και τις ελπίδες που τη θαυμάζουν, είναι αυτή η ίδια η αποκρυστάλλωση της ρωμαϊκής ψυχής, σε όλες τις εκφάνσεις της. Ο κ. Καλομοίρης, είναι αναμφισβήτητα ο πρώτος Έλληνας μουσουργός.</p> <p>3) Ει.Π.Δ. 1912, περ. Παναθήναια Έτος ΙΒ' Τεύχος 275 (1912) σελ.315 [...]<i>Αγαπά περισσότερο τις ημέρες νύχτες του φεγγαριού, τα ήσυχα νερά, τα δειλινά που σβήνουν στη νέκρα- έτσι φανερώνει το έργο του. Αγαπά και θέλει παντού τη γαλήνη και τη μονοτονία της γαλήνης. Δεν είναι ο μεγαλύτερος, μα ο ολιγαρκής.</i> [...]</p> <p>4) «Η χθεσινή συναυλία του Ωδείου» <i>Το Ωδείο είχε την ευτυχία χθες να αναγράψει για πρώτη φορά στα προγράμματα των εκλεκτών συναυλιών τις οποίες δίνει, τα έργα δύο Ελλήνων συνθετών, του ενός γνωστού ήδη ενταύθα εκ του μέχρι του δεν έργου του διά την πρόοδο της μουσικής στην Ελλάδα και της Ελληνικής μουσικής, και ενός άλλου, για πρώτη φορά εμφανιζόμενου στο πολύ κοινό, για τον οποίο όμως οι ευτυχήσαντες που άκουσαν προ ημερών για πρώτη φορά το πρώτο που εκτελέστηκε εδώ μέρος κουαρτέτου του είχαν στηρίξει σε αυτόν τις αγαθώτερές τους ελπίδες. Μιλάμε για τους κυρίους Μ. Καλομοίρη και Δ. Λιάλιο. [...] Το ρομαντικό ποίημα του κ. Λιάλιου είναι από τα πλέον σοβαρά έργα της νεότερης Ελληνικής μουσικής. Ο κ. Λιάλιος έβαλε ό,τι ευγενέστερον μπορούσε να αισθανθεί η ψυχή του στο γεμάτο μυστικοπάθεια συμφωνικό τούτο ποίημα. Και το αίσθημα αυτό το επένδυσε με θαυμάσια ενορχήστρωση η οποία εκφράζει ένα μεγαλείο ακριβώς επειδή στερείται τις συνήθεις πομπώδεις διακοσμήσεις και έτσι προχωρεί [...]</i></p>
Επιστολή 1η	<p>Από τον μουσικό σύλλογο «Απόλλων» της Αθήνας προς τον Δημήτρη (Επιστολή 08-03-1912 αρ. 17)</p> <p><i>Τω Κυρίω Δημητρίω Λιάλιω Μουσικοσυνθέτη Πάτρας Λαμβάνουμε την τιμή να σας ανακοινώσουμε με ευχαρίστηση, ότι το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μας, κατά τη σημερινή συνεδρίασή του μετά από πρόταση των κ.κ. Κλεάνθου Ι. Ζάννου και Πέτρου Σαρόγλου σας εξέλεξε επίτιμο μέλος του. Μετά πάσης τιμής, Ο Πρόεδρος, Κ. Ι. Ζάννου</i></p>
Επιστολή 2η	<p>Από το Λύκειο Ελληνίδων Αθηνών προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 10-04-1912 αρ. 18)</p> <p style="text-align: right;"><i>Εν Αθήναις</i></p> <p><i>Αξιότιμε κύριε, το Λύκειο Ελληνίδων κατήρησε επιτροπή από τους επιφανέστερούς μας μουσουργούς, ώστε να επιτευχθεί σε συνεργασία η ενορχήστρωση των ελληνικών χορών και η εναρμόνιση των δημοτικών μας τραγουδιών. Μεταξύ των εκλεγέντων κκ. Σαμάρα, Καλομοίρη, Λαμπελέτ και Λαυράγκα συγκαταλέγεστε και εσείς και θα σας ήμασταν ευγνώμονες αν σας ήταν δυνατόν να παρευρεθείτε έως την επόμενη Παρασκευή στην Αθήνα για κοινή σύσκεψη και λήψη οριστικών μέτρων για το εν λόγω ζήτημα. Με την ελπίδα, αξιότιμε Κύριε, ότι θα ανταποκριθείτε στην παράκλησή μας, σας</i></p>

	ευχαριστούμε εκ των προτέρων, η πρόεδρος κ. Παρρά, η γραμματέας Ει. Νικολαΐδου
Επιστολή 3η	Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον Dr. Heinrich Lewy (Επιστολή 21-11-1912 αρ. 19, μετάφραση από τα γερμανικά): Αξιότιμε κύριε Dr., το από τις 17 Ιουλίου γράμμα σας έλαβα στο Μόναχο και ζητώ συγγνώμη που δε σας απάντησα αμέσως τότε. Για τις συστάσεις που δώσατε για μένα στον κ. διευθυντή Mädler σας ευχαριστώ πολύ. Δεν είχα όμως αυτό κατά νου. Σας είχα παρακαλέσει αν μπορούσατε να μου συστήσετε κάποιον μουσικό οίκο που θα είχε ενδιαφέρον για σύγχρονη μουσική. Αν ήταν να καλύψω εγώ τα έξοδα του τυπογραφείου δε θα είχα ανάγκη από κάποιον εκδότη. Όσον αφορά τον Schmitt διαπίστωσα για άλλη μία φορά με λύπη πως δεν είχε ποτέ ιδέα για τα τραγούδια μου. Θα έπρεπε εσείς να του αφήσετε από ένα αντίγραφο με την υποχρέωση να αντικαταστήσετε όποιο πουληθεί. Αυτό θα ήταν και προς το δικό σας συμφέρον. Το θέμα είναι ότι ενδιαφερθήκατε πολύ λίγο για τις συνθέσεις μου, ίσως διότι δε με εμπιστευτήκατε αρκετά. Κι όμως τα τραγούδια μου είναι πολύ πιο όμορφα και αξιόλογα σε σχέση με ορισμένα τραγούδια δικών σας διάσημων σύγχρονων συνθετών. Με τους χαιρετισμούς μου, Δ. Λ. Λιάλιος
1913	
	Παρακολουθεί συναυλία στο Μόναχο: 30 Απριλίου 1913 Tonhalle, Konzertverein, München Neunundzwanzigstes Volks-Symphonie-Konzert Έργα: 2η συμφωνία Beethoven και 7η συμφωνία Bruckner διευθυντής Paul Prill.
1914	
Σύνθεση	Τα κοράλλια , τραγούδι (ΜΧΣ)
Συναυλία 1η	Αίθουσα του Ωδείου Αθηνών, 23 Φεβρουαρίου 1914 Πρώτη ¹²¹ συναυλία του Ελληνικού Κουιντέτου με έργα Ελλήνων συνθετών Andante για κουαρτέτο εγχόρδων Συντελεστές: Γ. Χωραφάς, Μ. Καζάζης, Φ. Οικονομίδης, Ρ. Ραΐδεμπεργερ Επίσης ακούγονται έργα των: Μ. Βάρβογλη, Δ. Λαυράγκα, Σ. Σαμάρα, Κ. Ψάχου και Μ. Καλομοίρη.
Συναυλία 2η	Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, 2 Μαρτίου 1914 Moriska ¹²² συμφωνικό ποίημα δι' ορχήστραν. Α' εκτέλεσις υπό την διεύθυνση του συνθέτου . Τη συναυλία ετίμησαν οι Βασιλείς. Συντελεστές: Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών υπό τη διεύθυνση του Armand Marsick και του Δημήτρη Λιάλιου. Επίσης ακούστηκαν έργα των: J. Massenet, F. Liszt, R. Wagner, H. Vieuxtemps και G. Rossini.
Δημοσίευμα	«Εις Έλλην Μουσικός» [...] ο οποίος στον έξω κόσμο και ιδιαίτερα στη Γερμανία θεωρείται μουσικό τάλαντο πρώτης γραμμής. Στην Αθήνα είναι γνωστά μόνο λίγα τραγούδια του, στη

¹²¹ Αφού ήδη πραγματοποιούνται συναυλίες του κουιντέτου από το 1911, μάλλον το «πρώτη» αναφέρεται στην πρώτη συναυλία του κουιντέτου για τη χρονιά 1914.

¹²² Το πρώτο μέρος από το συμφωνικό ποίημα με τίτλο *Αναμνήσεις* (TAL 511 A).

	<p>Γερμανία όμως ο Δημήτρης Λιάλιος είναι γνωστότατος, η δε γερμανική κριτική ασχολήθηκε πολλάκις ευφύμως για τις λειτουργίες και τα κοντσέρτα του τα οποία παίζονται παντού. Κατά τη χθεσινή δοκιμή της ορχήστρας του Ωδείου, ο κ. Σαμάρας, παρακολουθώντας τη Μόρισκα εκφράστηκε ενθουσιωδώς για το έργο του Έλληνα μουσικοσυνθέτη. Οι Αθηναίοι με πολύ ευχαρίστηση θα χειροκροτήσουν σήμερα τον κ. Λιάλιο.</p>
<p>Κριτικές</p>	<p>1) Αρθρογράφος Σ., «Το Έργον του Λιάλιου», εφημ. Νεολόγος Πατρών</p> <p>Ζήτησα από ένα φίλο μου που ζει στην Αθήνα και που μπορεί να ακούσει σοβαρή μουσική εκτέλεση, να μου γράψει τις εντυπώσεις του για τη σύνθεση του Λιάλιου στη συναυλία του ωδείου. Ο φίλος μου μου έγραψε τα εξής: "Αγαπητέ μου θα σου έστειλα τις αθηναϊκές εφημερίδες αν έγραφαν λεπτομέρειες ή αναλυτική κριτική για τις συνθέσεις του συμπολίτη σου Λιάλιου, αλλά δυστυχώς μόνο επαίνους γράφουν και τίποτα περισσότερο. Έτσι κολακεύομαι με την ιδέα ότι εγώ θα είμαι ο κριτικός του. Και επιχειρώ: Η Μόρισκα είναι ποίημα συμφωνικό με μουσική νεώτερη. Έχει φόρμα της τελευταίας σχολής και υπόθεση όχι εντελώς προσδιορισμένη. Την υπόθεση βέβαια δε μπορώ να την καθορίσω εγώ εντούτοις τολμώ να φανταστώ από την εντύπωση του όλου έργου ότι πρόκειται για ψυχικές μεταπτώσεις ενός και του αυτού ατόμου-αφού και ο τίτλος το δείχνει- που μπορούν να θεωρηθούν τα κυριώτερα στοιχεία ενός χαρακτήρα. Πάντως πρόκειται για γυναίκα που έχει μια παραφορά, μια νευρική αν όχι παθολογική, πάντως έντονη. Αυτό είναι το πρώτο και κύριο μοτίβο που παρουσιάζεται στις αρχές του αλλέγγρου. Μοτίβο ιδιόρρυθμο και ζωντανό. Αμέσως αφήνει μια εντύπωση που αξίζει να την προσέξεις. Από τη μια η εξέλιξη., ο χρωματισμός και η κανονικότητα με τα οποία ο συνθέτης πλουτίζει το χαρακτηριστικό μοτίβο του και απο την άλλη η ποικιλία στην εναλλαγή των τόνων, οι ομαλές ντισονάνς μέσα σε μια έντονη έκφραση πλούσιας ενορχήστρωσης, αποκρυσταλλώνουν τον τύπο που θέλει να περιγράψει ο συνθέτης, τόσο καλά που προς στιγμήν τον είδα μπροστά μου. Τον είδα και παρακολουθούσα τη διαρκή ψυχική ταραχή του. Αισθανόμουν την παραφορά του, τη συμπαθητική, παραφορά και διέκρινα το πάθος που υπήρχε στο πνεύμα του, στην ψυχή του, σε αυτόν τον οργανισμό του και το οποίο πάθος εντούτοις μεταβλήθηκε ξαφνικά σε έκφραση αισθηματικότητας, λεπτής, ευγενικής, ιδανικής.</p> <p>Το δεύτερο μέρος είναι το Andante. Δε θα φανώ υπερβολικός αν πω ότι ο Λιάλιος μελέτησε σε βάθος την ψυχή κάθε μουσικού οργάνου. Δεν έχω την τιμή να γνωρίζω το συνθέτη για να φοβηθώ κάποια επιρροή και τονίζω ότι δε θυμάμαι να άκουσα ποτέ κάποια συνοχή, τέτοια συγγένεια όλων μαζί των οργάνων της ορχήστρας για να αναπαραστήσουν ένα αίσθημα που εκφράζεται ολοκληρωτικά. Ο καθένας από μας έχει τις συμπάθειές του για το ένα ή το άλλο μουσικό όργανο και όμως πείθομαι ότι όλα έχουν τη μεγάλη ψυχή τους την οποία ο συνθέτης μπορεί να δείξει σε όλη της τη μεγαλοπρεπή υπόσταση. Η ορχήστρα του Λιάλιου έπασχε όπως η ψυχή της Μόρισκας. Έχυνε δάκρυα όπως τα μάτια της και λυπόταν όπως εκείνη. Η νευρική ένταση έδωσε τη θέση της στο βαθύ πόνο σα να έπρεπε να αποδειχθεί ότι και οι ζωντανοί, οι ανήσυχοι, οι νευρικοί χαρακτήρες έχουν ανάγκη αναπαύσεως, όχι ηρεμίας, αλλά βαθύ πόνο. Η ψυχή της Μόρισκας αισθάνθηκε την ανάγκη να κλάψει πικρά και τα δάκρυά της χύθηκαν περισσότερα και τρέχαν πιο γρήγορα από τα κοινά δάκρυα.</p> <p>Αλλά το ψυχικό Andante της Μόρισκας ήταν μια στιγμή ένα μικρό φως μέσα στην ιδιοσυγκρασία της, στο χαρακτήρα της και να το πρώτο μοτίβο επανέρχεται με όλο του το χρωματισμό, με όλη του τη ζωή, για να καταλήξει σε ένα σπασμό. Γιατί η τελευταία λέξη της Μόρισκας, ήταν ένας ψυχικός σπασμός, μια λέξη ημιτελής, μια φωνή κομμένη.</p> <p>Μήπως ήθελε με αυτό ο συνθέτης να δείξει ότι αυτοί που δεν είναι ήρεμοι στην ψυχή, αυτοί που δεν είναι πράοι στον χαρακτήρα, οι ανήσυχοι, περνάνε τη ζωή σαν σε σπασμό.</p>

	<p><i>Ο Λιάλιος, επίτρεψέ μου να ομιλήσω με κύρος κριτικού, είναι πρωτοτυπίας εντελώς εξαιρετικής, γνώστης δε της ορχήστρας όπως πολύ πολύ λίγοι. Κατά πόσο η πατρίδα του θα υπερηφανευτεί για αυτόν θα το δείξει το μέλλον.</i></p> <p><i>Με στοργή παραδίδω την παραπάνω επιστολή στους αναγνώστες του Νεολόγου υποσχόμενος πως με τις λίγες μου δυνάμεις θα παρουσιάσω σύντομα αναλυτικότερα το συνολικό μουσικό έργο του συνθέτη.</i></p> <p>2) Ο κ. Οξυβόας, «Συναυλία, Της ορχήστρας του Ωδείου» <i>[...] Αλλά επαναλαμβάνουμε το καθαρό μέρος της ορχήστρας άφησε ασυγκίνητο το ακροατήριο. Αυτό χωρίς αντίρρηση είναι μειονέκτημα, που δε παρουσιάστηκε άλλη φορά, τουλάχιστο κατά τη φετινή περίοδο, για το οποίο δεν είναι υπεύθυνη η εκτέλεση της ορχήστρας-η πάντοτε άψογη-αλλά η εκλογή των τεμαχίων του προγράμματος.</i></p> <p>3) «Η χθεσινή της ορχήστρας»¹²³ <i>[...] Κατόπιν εκτελέστηκε το συμφωνικό ποίημα του Έλληνα συνθέτη κ. Δ. Λιάλιου «Μόρισκα», του οποίου ο διαυγής και έντονος λυρισμός απέσπασε τα χειροκροτήματα του ακροατηρίου. Η συμφωνία αυτή του κ. Λιάλιου αποδεικνύει ότι ο εκ Πατρών συνθέτης θα επιβληθεί πολύ σύντομα. Η ενορχήστρωση της συμφωνίας του μπορεί να πει κανείς ότι είναι τέλεια όπως και η απόδοση του ποιήματος. Ο κ. Λιάλιος μπορεί να είναι ευτυχής για αυτήν τη σύνθεσή του.</i></p> <p>4) Άγνωστη Αθηναϊκή εφημερίδα <i>[...] Το μέρος το οποίο περισσότερο κράτησε το ενδιαφέρον του κοινού ήταν ένα νέο κομμάτι του Έλληνα μουσουργού Λιάλιου, το οποίο προκάλεσε θύελλα χειροκροτημάτων και επευφημιών. Η σύνθεση έχει τον τίτλο «Μόρισκα». Είναι συμφωνικό ποίημα από μια σειρά με τίτλο «Επεισόδια από τη ζωή μου».</i> <i>Ο κ. Λιάλιος δε μας είναι άγνωστος. Στα προγράμματα των αυστηρότερων συναυλιών του Ωδείου το όνομά του πολλές φορές κατέλαβε θέση μεταξύ των ονομάτων των μεγάλων διδασκάλων και πολλές φορές δόθηκε αφορμή να γίνει λόγος περί του ταλέντου του. Η τελευταία του όμως σύνθεση, που εκτελέστηκε και αποδόθηκε χθες τόσο τέλεια από την πολυάριθμη ορχήστρα του Ωδείου μας αποκάλυψε όλη την καλλιτεχνική του ψυχή και τη δημιουργική του δύναμη.</i></p> <p>5) C. Mac., γαλλόφωνη εφημερίδα L' Echo d' Athènes <i>Παίχθηκε για πρώτη φορά. Ένα πραγματικό έργο σύγχρονης μουσικής, πολύ καλά ενορχηστρωμένο, πολύ εκφραστικό και ανά τμήματα πολύ επιτυχημένης έμπνευσης. Δυστυχώς δε βρήκε την επιτυχία που του άξιζε και αυτό οφείλεται στο κοινό.</i></p> <p>6) «Η χθεσινή του ωδείου», εφημ. Εστία <i>Και είχε κάτι το εξαιρετικό η χθεσινή συναυλία, καθώς εκτελέστηκε για πρώτη φορά ένα ανέκδοτο μουσικό συμφωνικό ποίημα του ευφήμως ήδη γνωστού στον μουσικό κόσμο, κ. Δ. Λιάλιου. [...] Κατορθώνει με φαινομενικά απλά μέσα μεγάλα αποτελέσματα. Καλογραμμένο και καλά ισορροπημένο, εξελίσσεται φωτεινό και ωραίο έχοντας ενορχήστρωση απλή αλλά τέλεια. Βεβαίως δεν έχει την Ελλάδα ως πατρίδα ούτε έχει ελληνική έμπνευση, αλλά μπορεί επάξια να αντιπροσωπεύσει την ελληνική μουσική δεξιότητα μπροστά στο ευρή κοινό. Το έργο επρόκειτο να διευθύνει ο ίδιος ο συνθέτης, αλλά λόγω κακοδιαθεσίας τον αντικατέστησε επάξια ο κ. Μαρσίκ. Ο διευθυντής και η ορχήστρα του Ωδείου περιέλαβαν με στοργή το έργο του Έλληνα συνθέτη και το εκτέλεσαν με ακρίβεια και τελειότητα.</i></p>
Συναυλία 3η	Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, 2 Νοεμβρίου 1914

¹²³ Αθηναϊκή εφημερίδα.

	<p>Τα κοράλλια για φωνή και πιάνο σε ποίηση Ι. Πολέμη (1862-1924) Συντελεστές: Νίνα Α. Φωκά, φωνή και Θ. Πίνδιος, πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: G. F. Handel, W. A. Mozart, F. J. Haydn, L. van Beethoven, H. Berlioz, L. Delibes, Σ. Σαμάρα, Μ. Καλομοίρη, Γ. Λαμπελέτ.</p>
Επιστολή 1η	<p>Από τον Andlovitz. Α. (υποσημείωση 47), Ιταλική επιστολή προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 25-03-1914 αρ. 20, μετάφραση από τα ιταλικά): Ο Andlovitz στέλνει θερμά συγχαρητήρια στον Έλληνα μαέστρο που είχε μεγάλη επιτυχία στην εκτέλεση του επιβλητικού έργου Moriska. Εύχεται στην ανανεωμένη Μητέρα Ελλάδα να προστατέψει ένα τόσο καλό και ταλαντούχο παιδί. Του εύχεται να προχωρήσει και να έχει ένα λαμπρό μέλλον. Υπόσχεται να γράψει περισσότερα στο επόμενο του γράμμα και στέλνει χαιρετισμούς στον Σπύρο Ζούλλα.</p>
Επιστολή 2η	<p>Από το Αυτοκρατορικό Γερμανικό Προξενείο της Πάτρας προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 09/22-04-1914 αρ. 21)</p> <p><i>Κύριον Δ. Λιάλιον</i> <i>Μέσω του κυρίου Σ. Ζούλλα έλαβα τις μουσικές σας συνθέσεις με την παράκληση να τις κάνω γνωστές στη μεγαλειότητά του τον Αυτοκράτορα ως το αποτέλεσμα των σπουδών σας στη Γερμανία. Από την αίτησή σας αυτή προέκυψε μία αλληλογραφία μεταξύ της Αυτοκρατορικής Αντιπροσωπίας και του εδώ εγκαταστημένου Προξενείου και σας ανακοινώνω σήμερα το αποτέλεσμα όλης αυτής της προσπάθειας.</i></p> <p><i>Η εξοχότητά του ο κόμης Α. Quadt, Αυτοκρατορικός αντιπρόσωπος της Γερμανίας και εξουσιοδοτημένος υπουργός που βρίσκεται αυτήν την εποχή στην Κέρκυρα (Ξενοδοχείο Bella Venezia) μου έγραψε τα ακόλουθα:</i></p> <p><i>«Η Μεγαλειότητά του ο Αυτοκράτωρ και Βασιλεύς έχει την ευχαρίστηση να δεχθεί τις συνθέσεις του κυρίου Δ. Λιάλιου. Συγχρόνως η Μεγαλειότητά του ο Αυτοκράτωρ και Βασιλεύς με επιφόρτησε να μεταβιβάσω εις τον κύριο Λιάλιο τη μεγάλη του ευγνωμοσύνη». Η εξοχότης του (ο κόμης Α. Quadt) μου αναθέτει να μεταβιβάσω αυτήν την απόφαση ώστε να γίνει γνωστό και σε σας.</i></p> <p><i>Υποθέτω λοιπόν ότι θα θελήσετε να εκφράσετε τις ευχαριστίες σας στην εξοχότητά του (τον κόμη Α. Quadt) για το ενδιαφέρον που έδειξε εις το να προωθηθούν οι συνθέσεις σας στον Μεγαλειότατο και θα σας ήμουν ευγνώμων αν μου προσκομίζατε ένα τέτοιο γράμμα ώστε να το προωθήσω.</i></p> <p><i>Ο Αυτοκρατορικός Πρόξενος</i> <i>Gundert</i></p>
1915	
Εκδόσεις	<p>Τρία τραγούδια (αφιερωμένα στον Γ. Χατζόπουλο) 1) Δε σε ξεχάνω εσέ 2) Τ' άνθη που μάσαμε 3) Πόσο ποθούσα ορ. 8 no. 1, no. 2, no. 3 εκδοτικός οίκος Γεωργίου Δ. Φεξή (TAL 203)</p>
Επιστολή 1η	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς την Ειρήνη Πάλλη (Επιστολή χ.χ. [Για συναυλία 22/4-01-1915] αρ. 24): <i>Αξιότιμη Δεσποινίς,</i> <i>χάρη στις ευγενείς συστάσεις της επιτίμου κ. Οθωνίου ζήτησα επανειλημμένα να έχω τη χαρά να σας γνωρίσω αλλά δυστυχώς δε σας βρήκα εδώ και καιρό.</i> <i>Επιτρέψτε μου στα άπειρα συγχαρητήρια που έχετε πάρει να προσθέσω και τα δικά μου θερμά συγχαρητήρια. Επειδή ασχολούμαι και εγώ λίγο με τη μουσική και ζώντας πολύ στην Ευρώπη είμαι συνήθως φειδωλός στους επαίνους. Ομολογώ όμως ότι χθες το βράδυ αισθάνθηκα εξαιρετική απόλαυση, μοναδική που ξεπερνάει τη φήμη</i></p>

	<p>σας εξαιτίας της οποίας ζήτησα να σας γνωρίσω. Χωρίς να έχω την αξίωση στους διάφορους συνθέτες τους οποίους τόσο θαυμάσια ερμηνεύσατε να προσθέσω και τον εαυτό μου, πιστεύω πως ένα από τα ελληνικά μου τραγούδια που έχουν εκδοθεί «Τ' άνθη που μάσαμε», σας αρμόζει ιδιαίτερος και παίρνω το θάρρος να σας τα στείλω και υποθέτω ότι, αφού τα εξετάσετε θα σας αρέσουν. Ελπίζω πάντοτε ότι θα τύχει να έχω την τιμή να σας γνωρίσω προσωπικά, Διατελώ μεθ' υπολήψεως, Δ. Λ. Λιάλιος</p>
Επιστολή 2η	<p>Άγνωστος Έλληνας μουσικός από το Αργοστόλι προς τον Σπύρο Ζούλλα (Επιστολή 16-06-1915 αρ. 25): Αγαπητέ μου Σπύρο, Το έργο του κ. Λιάλιου εμελέτησα επισταμένως και με όλον το ιδιαίτερον ενδιαφέρον το οποίον μου επεβάλετο κατόπιν της συστάσεώς σου. Και είναι μεν τούτο γραμμένον με αξιέπαινον ζήλον και ευσυνείδητην προσπάθειαν καλλιτεχνικής εργασίας εξαιρετικής, εντούτοις όμως ανόμοιον εν πολλοίς κατά την κατάστασιν και εξέλιξιν των θεμάτων στερείται αληθούς εμπνεύσεως [...] το παρά εις το ύψος του θέματος του [...] τουτέστιν από αυτό η [...] εκείνη πνοή η οποία ζωντανεύει και [...] κάθε αληθινή καλλιτεχνική εκτέλεσιν. Αλλά καίτινας τελικής ατελείας παρατήρησα εις τη σύνθεσιν και την ενορχήστρωσιν εξ [...] εσημείωσα δι' ερυθράς μολυβδίδος εις το περιθώριον της παρτιτούρας. Ταύτα περίπου μου προέκυψαν και εκ της μελέτης του έργου του άλλου διαγωνιζομένου. Τας εντυπώσεις μου αυτάς απορρέουσες από μόνον την ανεπηρέαστον αντίληψιν διετύπωσα εν τη εισηγητική μου εκθέσει ευχηθεί ένα εν τω μέλλοντι οι Έλληνες συνθέται εργαζόμενοι πάντοτε φιλοτίμως παράγωσιν έργα τελειότερα. Με πολλήν αγάπην ιδικός σου, [Δυσανάγνωστη υπογραφή]</p>
Συναυλία 1η	<p>Αίθουσα του Ξενοδοχείου Μελά της Κηφισιάς, Αθήνα, 2 Αυγούστου 1915 Εσπερίς υπό την προστασίαν της Α.Β.Υ. του πρίγκηπος Χριστοφόρου, υπέρ των παιδικών εξοχών της Βουλιαγμένης Berceuse για βιολί και πιάνο op. 9 no. 2 Συντελεστές: Γ. Ε. Λυκούδης, βιολί και Λ. Μαργαρίτης, πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: C. Saint-Saens, Σ. Σαμάρας, Wilhelmy-Wagner.</p>
Συναυλία 2η	<p>Αίθουσα του Ξενοδοχείου Μελά της Κηφισιάς, Αθήνα, 16 Αυγούστου 1915 Υπό την υψηλήν προστασίαν της Α.Β.Υ. του διαδόχου Συναυλία του Γ. Ευσταθίου Λυκούδη με την ευγενή σύμπραξη του Λώρη Μαργαρίτη και του Πέτρου Μποτάση Ballade σε Λα ελάσσονα και η Berceuse για βιολί και πιάνο Συντελεστές: Γ. Ε. Λυκούδης, βιολί και Λ. Μαργαρίτης, πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: W. A. Mozart, L. van Beethoven, T. Traetta, Λ. Μαργαρίτη, Diaz, G. Rossini και F. Mendelssohn.</p>
Συναυλία 3η	<p>Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, 1 Νοεμβρίου 1915 Συναυλία της Αλεξάνδρας Δημητρακοπούλου, contralto Berceuse και Ballade σε Λα ελάσσονα για βιολί και πιάνο Συντελεστές: Γ. Λυκούδης βιολί, Δ. Μητρόπουλος πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: L. von Beethoven, J. S. Bach, W. Fridemann, R. Wagner, C.W.Gluck, W.A.Mozart, A.Ponkielli, G.Bizet, C.Saint-Saens, A.Holmes, M.Καλομοίρη, Σακελλαρίδου. Τη συναυλία τίμησε με την</p>

	παρουσία του η Α.Μ. ο Βασιλεύς.
Κριτικές	<p>1) «Η χθεσινή συναυλία», εφημ. <i>Νέα Ημέρα</i> <i>Ο κ. Λυκούδης [...] γλυκύτατα έπαιξε το «Berceuse» του κ. Λιάλιου, το οποίο έχει βαθύτερο αίσθημα και μουσική ιδέα απλούστερη και γι' αυτό πιο εύκολα κατανοητή στο ευρύ κοινό από τη γνωστή «Μπερσέζ» του Βιετάν. Συνθετώτερος στην τέχνη του φαίνεται ο κ. Λιάλιος στην «Μπαλλάντ» την οποία ο κ. Λυκούδης απέδωσε με όλη την ποικιλία και τη χάρη των μεταπτώσεων, χειροκροτούμενος ζωηρότατα μετά από κάθε εκτέλεση.</i></p> <p>2) «Καιροί. Η χθεσινή συναυλία» <i>[...] Το βιολί του κ. Ευσταθίου - αρκετά γνωστό, ώστε να μη του χρειάζονται νέες συστάσεις- μίλησε δυνατότερα στην ψυχή του ακροατηρίου ιδίως κατά την εκτέλεση του "Νανουρίσματος" του κ. Λιάλιου - σύνθεσης γεμάτης αίσθημα και αφέλεια - και της "Μπαλλάντ" του ίδιου, λιγότερο γλυκιάς και περισσότερο δυνατής.</i></p>
Επιστολή 3η	<p>Από τον Γ. Ευσταθίου Λυκούδη προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 11-1915 αρ. 26): <i>Αθήναι, Τετάρτη¹²⁴</i></p> <p><i>Αγαπητέ Κύριε Λιάλιε,</i> πολύ λυπήθηκα που δεν κατόρθωσα να σας σφίξω το χέρι κατά την τελευταία διαμονή σας εδώ, αλλά νομίζω ότι το λάθος δεν είναι όλο δικό μου. Δύο φορές σας περίμενα επάνω στου Γιώργη αλλά δυστυχώς δεν ήταν κατορθωτό να έρθετε. <i>Σας στέλνω εσωκλείστως το πρόγραμμα της προχθεσινής συναυλίας στην οποία έπαιξα τις δύο σας συνθέσεις. Θεώρησα την ευκαιρία κατάλληλη να ακούσει και ο βασιλέας μας δύο καθαρά ελληνικές συνθέσεις. Ευχαριστήθηκα ιδιαίτερω που ο τύπος έκανε ιδιαίτερη μνεία των κομματιών σας αν και βεβαίως δεν περιμένετε εσείς από Έλληνες δημοσιογράφους κρίσεις, εν τούτοις είναι ευχάριστο ότι προσπάθησαν να καταλάβουν την αξία σας.</i> <i>Κατά τις αρχές Δεκεμβρίου δίδεται μία μεγάλη συναυλία υπό την προστασία της βασιλίσσης για το οικονομικό συσσίτιο στο οποίο λοιπόν αυτό τραγουδάει η Δεσποινίς Πάλλη και επειδή πρόκειται να λάβω μέρος και εγώ, αποφασίσαμε με τη σύμπραξη του Bemmer να παίξουμε το Ave Maria σας, ελπίζω ότι δε θα έχετε καμία αντίρρηση και ότι εν τω μεταξύ θα σας δοθεί η ευκαιρία να μας ακούσετε.</i> <i>Σας στέλνω ταυχοδρομικώς την «Εστίαν» και την «Νέαν Ημέραν».</i> <i>Με τους φιλικώτερους χαιρετισμούς</i> <i>εκ μέρους του πατρός μου και εμού</i> <i>Γ. Ευσταθίου</i></p>
Συναυλία 4η	<p>Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, 19 Δεκεμβρίου 1915 Έκτακτη συναυλία της Ειρήνης Πάλλη υπό την υψηλή προστασία της Α. Μ. της Βασιλίσσης. (Οι εισπράξεις θα διατεθούν υπέρ του Πατριωτικού Συνδέσμου των Ελληνίδων) <i>Ave Maria</i> και <i>Η φαρμακωμένη βρύση</i> Συντελεστές: Ειρ. Πάλλη, Γ. Ευσταθίου-Λυκούδης βιολί, οι Α. Πάλλη και Καην πιάνο και ο κ. Bemmer βιολοντσέλο. Επίσης ακούστηκαν έργα των: L. van Beethoven, J. Brahms, W. A. Mozart και Μ. Καλομοίρη.</p>
Κριτικές	<p>1) «Η χθεσινή συναυλία» <i>[...] Το Ave Maria του κ. Λιάλιου, η κατακλείδα της συναυλίας ενθουσίασε τους πλέον βαθύτατα αισθανόμενους τη μουσική με την υπέροχη έμπνευση και λεπτότατη</i></p>

¹²⁴ Η ημερομηνία δεν αναγράφεται στην επιστολή, όμως αλλά στοιχεία οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η επιστολή γράφτηκε τον Νοέμβριο του 1915.

	<p>επεξεργασία των διαφόρων θεμάτων. Ο συνθέτης υποχρεώθηκε να εμφανιστεί και στη σκηνή από τα χειροκροτήματα ολόκληρου του θεάτρου.</p> <p>2) Χωρίς λοιπά στοιχεία</p> <p>[...] Η δις Πάλλη πρωτοεμφανιζόμενη στο αθηναϊκό κοινό έχει φωνή δραματικής υψιφώνου τεχνικότατη και πολύ ευχάριστη. Καταγοήτευσε με τα παθητικά τσιγγάνικα τραγούδια. Τραγούδισε αγγλιστή με ζηλευτή ακρίβεια τα σκοτικά τραγούδια του Μπετόβεν, ιδιαιτέρως όμως άρεσε στο ωραιότατο Άβε Μαρία του διακεκριμένου Έλληνα συνθέτη Λιάλιου ο οποίος υποχρεώθηκε να εμφανιστεί και στη σκηνή από τα χειροκροτήματα ολόκληρου του θεάτρου. Ο Λυκούδης όπως πάντα τέλειος κύριος του βιολιού του. [...]</p>
1916	
Συνθέσεις	<p>Συνθέσεις που δεν έχουν αναφερθεί ως τώρα αλλά δημοσιεύονται στον κατάλογο του Ζούλλα, άρα ολοκληρώθηκαν το αργότερο μέχρι το 1916:</p> <p>Desespair [Απελπισία], μουσική δωματίου</p> <p>Romanze, μουσική δωματίου</p> <p>Τρίο, μουσική δωματίου</p> <p>Vierstimmige Messe [Τετράφωνη λειτουργία], χορωδιακό</p> <p>Δοξολογία, χορωδιακό</p> <p>Reverie, ορχηστρικό</p> <p>Die gute alte Zeit [Ο παλιός καλός καιρός], ορχηστρικό</p> <p>Griechische Ballade no. 2 [Ελληνική Μπαλάντα αρ. 2], ορχηστρικό</p> <p>Ξημέρωμα, έργο για ορχήστρα, χορωδία και σολίστ τραγουδιστές</p>
Δημοσίευμα 1ο	<p>Σπύρος Ζούλλας, Το μουσικόν έργο του Λιάλιου, εφημ. Νεολόγος Πατρών, πρωτοσέλιδο, 15 Ιανουαρίου 1916</p> <p>Ίσως φανεί ακατάλληλη η στιγμή - κατά τον αλληλοσπαραγμό του πολιτισμένου κόσμου - για μία ανάλυση μουσικού έργου. Ακατάλληλη και ξένη προς τις εντυπώσεις που γεννιούνται από το κοσμοϊστορικό γεγονός. [...] Ίσως, μετά την οδυνηρή κόπωση της τραγικής περιόδου αντί να στραφεί η ανθρώπινη διάνοια και πάλι προς τη χημεία και με αυτή να συνεχίσει την καταστροφή, να αφήσει το βλέμμα να αναπαύεται στη θεία Τέχνη. [...] Και αν όλες οι Τέχνες ανοίξουν την αγκαλιά τους στον καταστροφέα άνθρωπο, η Μουσική θα είναι εκείνη που θα χαϊδέψει μητρικά τον εκνευρισμένο, τον πάσχοντα, τον απελπισμένο και με την αθάνατη αρμονία της θα τον βοηθήσει τουλάχιστο για μια χρονική περίοδο να πνίξει το άγριο ένστικτό του. [...]</p> <p>Ο Λιάλιος. Δε θα αναλύσω το έργο του Λιάλιου, για το διεθνές μουσικό κοινό, ούτε θα τολμήσω να προσδιορίσω τη θέση του Πατρινού συνθέτη στο παγκόσμιο καλλιτεχνικό Πάνθεον. Εκεί αν τοποθετηθεί μια μέρα, άλλοι ανώτεροι από μένα θα ασχοληθούν και θα κρίνουν και θα προσδιορίσουν τη θέση του. [...]</p> <p>Έχω μπροστά μου σχεδόν όλα τα έργα του. Από τη νεανική του ηλικία όταν σπούδαζε μουσική στη Γερμανία μέχρι σήμερα:</p> <p>Δύο Λειτουργίες για μικτή χορωδία.</p> <p>Μία Δοξολογία για μικτή χορωδία.</p> <p>Διάφορα χορωδιακά έργα για μικτή χορωδία.</p> <p>Πολλές μικρές συνθέσεις για ορχήστρα εγχόρδων.</p> <p>Δύο Ουβερτούρ για μεγάλη ορχήστρα.</p> <p>Δύο Μπαλλάντες χαρακτηριστικές για μικρή ορχήστρα.</p> <p>«Ρομαντική ποίηση». Συμφωνικό λυρικό έργο για μεγάλη ορχήστρα.</p> <p>«Μορίσκα». Συμφωνικό δραματικό έργο για μεγάλη ορχήστρα.</p> <p>«Ξημέρωμα». Συμφωνικό έργο για μονωδία, χορωδία και μεγάλη ορχήστρα.</p> <p>Διάφορα μικρά συμφωνικά έργα για τραγούδι με συνοδεία περισσότερων οργάνων.</p> <p>Δύο κουαρτέτα για έγχορδα όργανα.</p>

	<p>Ένα Τρίο.</p> <p>Διάφορες συνθέσεις για βιολί και πιάνο, όπως σονάτες, μπαλάντες, ρομάντζες και περίπου πενήντα τραγούδια λυρικά και δραματικά, ελληνικά και ξένα.</p> <p>Αυτή είναι η μέχρι σήμερα εργασία του μουσικού συνθέτη από την οποία φαίνεται σε όλη της την έκλαμψη η καλλιτεχνική του διάνοια. Ο ατομισμός, η ωραία έμπνευση, η μεγάλη ευγένεια στην εκλογή, μία αιθέρια γαλήνη στο πάθος, η υψηλή σκέψη και η επιβλητική απλότητα στην εξωτερίκευση είναι τα υλικά εκείνα που χρησίμευσαν για την ανέγερση του ωραίου αρχιτεκτονικού έργου, προς το οποίο σφείλει να στρέψει με ευγνωμοσύνη το Πατρινό βλέμμα.</p> <p>Η πρώτη εντύπωση από τη μεγάλη γραμμή του όλου έργου, είναι ο ατομισμός. Το ύφος - στυλ είναι το οποίο από την αρχική εργασία, μέχρι τη σημερινή έμπνευση διατηρείται αναλλοίωτο. Μέσω αυτού βλέπει κανείς ότι το άτομο του τότε είναι το άτομο του σήμερα. Ο η πνοή, ο ιδιαίτερος, ο ατομικός τόπος. Είναι ο ξεχωριστός τρόπος του να σκέπτεται, να αισθάνεται και να εκφράζει κανείς τις σκέψεις και τα αισθήματα. Είναι ο ατομικός τρόπος που με την τέχνη μεταμορφώνει και προσωποποιεί την πραγματικότητα.</p> <p>Ο κοινός καλλιτέχνης δεν έχει στυλ. Δεν έχει ατομισμό. Σκέπτεται και αισθάνεται όπως όλοι οι άνθρωποι.[...] Αλλά ο Λιάλιος έχει τον ιδιαίτερό του τόνο και την απειχίση της ψυχής. Και σε αυτήν την απήχηση είναι κλεισμένη η ευγένεια, η λεπτότητα και η χάρη που σαγηνεύουν και λικνίζουν.</p>
Δημοσίευμα 2ο	Σπύρος Ζούλλας, «Το μουσικόν έργον του Λιάλιου Β'», εφημ. Νεολόγος Πατρών, πρωτοσέλιδο, 16 Ιανουαρίου 1916
Συναυλία 1η	Αίθουσα Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών, 17 Ιανουαρίου 1916 Συναυλία υπέρ του Πατριωτικού Συνδέσμου των Ελληνίδων (φιλανθρωπική) Bercece και Serenade για βιολί και πιάνο και Ave Maria για βιολί, βιολοντσέλο, φωνή και πιάνο Συντελεστές: Γ. Ε. Λυκούδης, βιολί, Bemmer βιολοντσέλο, Ειρήνη Πάλλη σοπράνο και Α. Πάλλη ¹²⁵ πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: F. J. Haydn, L. van Beethoven, F. Schubert, R. Schumann και Μ. Καλομοίρη.
Κριτική	«Η χθεσινή συναυλία» [...] Κατόπιν ο κ. Ευσταθίου και η δις Αγγ. Πάλλη εκτέλεσαν με πολλή επιτυχία δύο εκλεκτές συνθέσεις του συμπολίτου μας κ. Δ. Λιάλιου, οι οποίες προκάλεσαν θύελλα χειροκροτημάτων. Μετά από αυτό τραγούδησε η δις Πάλλη τέσσερα τραγούδια από τα οποία το Ave Maria ήταν τονισμένο από τον κ. Δ. Λιάλιο με υπέροχη μουσική δύναμη [...]
Συναυλία 2η	Ωδείο Λόττνερ, Αθήνα, 6/19 Μαρτίου 1916 Συναυλία του βιολιστή Johannes Schaeffer Nur wer die Sehnsucht kennt, Η Φαρμακωμένη θρύση και Ich fürchte mich για σοπράνο και πιάνο Συντελεστές: Ειρήνη Πάλλη σοπράνο και Ελένη Πάλλη ¹²⁶ πιάνο. Επίσης ακούστηκαν έργα των: L. van Beethoven, J. Brahms, W. A. Mozart και Ries.
1917	
Σύνθεση	Ντέρτι , τραγούδι
Συναυλία	[Πιθανή συναυλία στο Ωδείο Λόττνερ, Αθήνα, χ.χ.]

¹²⁵ Αγγελική Πάλλη, αδελφή της Ειρήνης Πάλλη.

¹²⁶ Ελένη Πάλλη, αδελφή της Ειρήνης Πάλλη.

	Συμφωνικό έργο <i>Ξημέρωμα</i> ¹²⁷
1918	
Σύνθεση	30 Σεπτεμβρίου 1918, Πάτρα αναθεώρηση του <i>κουαρτέτου σε Μι ύφεση μείζονα</i>
Συναυλία 1η	Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, 12 Μαρτίου 1918 α) <i>Δε σε ξεχάνω εσέ</i> β) <i>Πόσο ποθούσα</i> γ) <i>Ντέρτι</i> Συντελεστές: Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών, διεύθυνση Armand Marsick, τραγούδι Ειρήνη Λιάλιου Επίσης ακούστηκαν έργα των: A. Borodin, A. Marsick, C. Saint-Saens, C. Frank. (Εισιτήρια εξαντλημένα)
Κριτικές	1) Κωστής Παλαμάς, «Μουσική Παρένθεσις», εφημ. <i>Εμπρός</i> , 22 Μαρτίου 1918 [...] Αλλά το ενδιαφέρον της εσπερίδας συγκεντρώθηκε στα τραγούδια του κ. Λιάλιου, εκτελεσθέντα για πρώτη φορά με συνοδεία ορχήστρας από την κυρία του, με όλη τη μουσική έκφραση της οποίας «γνωρίζει να είναι κάτοχος» (μ' αρέσει ο λεπτός πλατυασμός της φράσεως) η κυρία Λιάλιου. [...] Πάντοτε, λέει, παρακολουθούσε με πολλή συμπάθεια τον ακαταπόνητο Έλληνα συνθέτη, τα δε τρία εκτελεσθέντα τραγούδια του μαρτυρούν το πόσο καλλιτεχνικά και πόσο πρωτότυπα φτιάχνει το τραγούδι, και πόσο εύκολα μας κάνει να επικοινωνήσουμε με την πραγματική ατμόσφαιρα του ποιήματος μέσω της λεπτής έμπνευσής του και με τη δυνατή απόχρωση της εναρμόνισης. Χάρη στην πρωτοβουλία με την οποία μεταχειρίζεται τη μουσική μορφή, το τραγούδι του μπορεί να χαρακτηριστεί συμφωνικό. Η φωνή, κοντά στα άλλα όργανα της ορχήστρας, γίνεται και αυτή ένα όργανο, συνεργάζεται και κατά κάποιον τρόπο διαμοιράζεται σε όλη την ορχήστρα, χωρίς εξάλλου να αποβάλλει την αυτοτελεία της. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί και το μουσικό και έντεχνο της φωνής της κυρίας Λιάλου, προπαντός στην απόδοση των συμφωνικών στοιχείων των τραγουδιών αυτών. Εύλογα δεν από τις τρεις συνθέσεις του κ. Λιάλιου άρεσε περισσότερο το «Ντέρτι», σε στίχους δημοτικού τραγουδιού, χάρη στο Ελληνικό του χρώμα και πάθος και στην τεχνική ανάπτυξη του θέματος. Δυστυχώς - προσθέτει με κάποιον τόνο η γράφουσα - η εκτέλεση της ορχήστρας υστερούσε κατά πολύ στη συνοδεία των τραγουδιών και του πιάνου, ενώ δε συνέβη το ίδιο με τις χαριτωμένες άλλωστε και καλώς επεξεργασμένες συνθέσεις του κ. Μαρσίκ. [...] «Είναι καιρός να τονισθεί ότι απαιτούνται μεγαλύτερη προσοχή και αγάπη εκ μέρους της ορχήστρας όταν πρόκειται για συνθέσεις Ελλήνων καλλιτεχνών».
	2) Ι. Μπόνης, «Μουσικές επιφυλλίδες. Η συναυλία του Ωδείου», εφημ. <i>Πρόδος</i> [...] Ακούστηκαν για πρώτη επίσης φορά και τρία τραγούδια του εκ Πατρών μουσουργού κ. Δ. Λιάλιου. Συνοδευμένη από την ορχήστρα τα απέδωσε με συμπαθή εκφραστικότητα η καλλιτέχνις σύζυγος του συνθέτου κ Ειρήνη Λιάλιου. Από τα τρία και μόνο αυτά τραγούδια εάν επρόκειται τώρα να αποφανθούμε για το συνθέτη τους, οποίος έχει άλλωστε παρουσιάσει πολλές συνθέσεις -δυστυχώς εντελώς άγνωστες εδώ γνωστές όμως και δεόντως εκτιμώμενες σε άλλα μουσικά κέντρα του εξωτερικού- ανεπιφύλακτα θα τον ονομάζαμε έναν αληθινό μουσικό. Είναι λοιπόν μαέστρος, ποιητής και δημιουργός. Το γράψιμό του, γράψιμο εγκρατέστατο της τέχνης του μουσικού, ειλικρινές, διαυγές, απέριπτο, ακριβώς διότι έχει και λέει κάτι

¹²⁷ Η μόνη πηγή για αυτήν την καταχώρηση είναι ένα συμφωνητικό (Επίσημο έγγραφο αρ. 18) κατά το οποίο ο Δημήτρης Λιάλιος αποζημιώνει ηθοποιούς και μουσικούς για τη συμμετοχή τους σε δοκιμές και σε συναυλία στο Ωδείο Λόττνερ. Δεν υπάρχουν όμως άλλα στοιχεία που να τεκμηριώνουν την πραγματοποίηση της εκτέλεσης του έργου.

αντλημένο από την ατομικότητά του. Και το λέει μάλιστα αυτό το κάτι με τρόπο αρκετά προσωπικό. Η μελωδική του γραμμή είναι έκδηλη, αλλά και συγχωνευμένη τόσο αδιαχώριστα μέσα στο αρμονικό της πλαίσιο ώστε [...] Τα τραγούδια αυτά μάλιστα ξεφεύγουν κάπως από τον συνήθη τύπο της ρομάντζας, η τεχνοτροπία τους έχει κάτι το ορατορικό. Αλλά για τον Έλληνα μουσικό θα επιχειρήσουμε να κάνουμε ευρύτερο λόγο προσεχώς από τη στήλη αυτήν της «Προόδου».

3) Μανώλης Καλομοίρης, Στήλη: Από την μουσικήν, «Η συναυλία της ορχήστρας», εφημ. *Εστία*, 13 Μαρτίου 1918

[...] Τα τραγούδια του κ. Λιάλιου τραγουδημένα από την κ. Λιάλιου είχαν και αυτά αληθινή επιτυχία. Το κοινό μας παρακολούθησε με προσοχή την εργασία του πατρινού συνθέτη που εργάζεται πάντα με ειλικρίνεια και ευσυνειδησία, ενός από τους πολύ ολίγους αληθινούς συνθέτες που έχουμε. Ιδιαίτερως άρεσε το «Ντέρτι» του σε στίχους δημοτικού τραγουδιού της συλλογής του κ. Ν. Πολίτη.

4) Αρθρογράφος¹²⁸

Είναι μία εθνική ευχαρίστηση ότι όλοι οι ειδικοί μουσική κριτικοί εκφράστηκαν για τα νέα τραγούδια του Λιάλιου που ακούστηκαν στην τελευταία συναυλία του Ωδείου με μια θαυμαστή ομοφωνία του ταλέντου, του φόντου, της πρωτοτυπίας, της τέχνης και της ειλικρίνειας ενός μουσουργού του οποίου το όνομα ήταν δεν ήταν γνωστό σε λίγους μόνο μουσικούς κύκλους. Πιο γνωστό ήταν το όνομά του ως βιομηχάνου, ιδιοκτήτη αλευρόμυλου στην Πάτρα. Αλλά μήπως δεν είναι κάποιος από τους σύγχρονους Ρώσους μουσικούς χημικός; Και ο μέγας Ίψεν δεν έγραψε το πρώτο του δράμα ως φαρμακοποιός; Αλλά ο κ. Λιάλιος δεν είναι ο πρώτος τυχόν ερασιτέχνης. Είναι ο βαθύς καλλιτέχνης που ασχολήθηκε με τη μουσική μελετώντας και συνθέτοντας μία εικοσαετία. Δηλαδή μια ολόκληρη ζωή. Υποθέτουμε ότι θα δοθεί ευκαιρία στο μουσόληπτο κοινό να επικοινωνήσει πλατύτερα με την ξεχωριστή αυτή μουσική ψυχή.

5) ΓΙΒΣ, Στήλη: Από τον κόσμο της μουσικής, «Συναυλία του Δημοτικού», εφημ. *Ακρόπολις*

Το δεύτερο μέρος άρχισε με εκτελέσεις συνθέσεων του Έλληνα μουσουργού (και του μη εξ επαγγέλματος) κ. Λιάλιου. Τέλεια απόλαυση. Νομίσαμε προς στιγμή πως κάνοντας λάθος στο δρόμο μας εισήλθαμε σε ήρεμο οικογενειακό κύκλο όπου ακούγαμε τη σεμνή ομιλία των ευδαιμόνων ενοίκων, ενώ έρχονταν στα αυτιά μας οι ωραίες φωνές των ευθυμούντων φίλων. Μουσική ήρεμη και καθαρά εύτονη, μουσική γραμμή όχι εξημεμένη – όπως τα ξελαρυγγίσματα κάποιου άλλου Έλληνα συνθέτη - ούτε όμως μαλθακή. Η εκτέλεση της κ. Λιάλιου απέρριπτε, πειθαρχική, με τη μεταλλική φωνή που τόσο περιποιείται η βιεννέζικη σχολή. Η ορχήστρα όμως απειθάρχητη, παρασυρόμενη επεδίωκε να εξάρει το δικό της πάθος καταστρέφοντας έτσι δια της ατασθαλίας της.

6) Στήλη: Μουσική κίνησης, «Η συναυλία του ωδείου», εφημ. *Νέα Ημέρα Τεργέστης*, 13 Μαρτίου 1918

[...] Το μάλλον ενδιαφέρον σημείο του όλου προγράμματος [...], και ιδιαίτερα τα ωραία τραγούδια του κ. Λιάλιου, τα οποία έψαλε με πολλή σεμνότητα και χάρη, αλλά και συνάμα και πραγματική τέχνη η σύζυγος του συνθέτη. Ομολογούμε την εξαιρετική εντύπωση την οποία μας άφησαν τα τρία τραγούδια αυτά, στα οποία ο κ. Λιάλιος χωρίς να προσφύγει ούτε μία φορά στην Ελληνική κλίμακα, κατόρθωσε να μας παρουσιάσει ωραίες μελωδικές γραμμές, απαλλαγμένες από νεωτεριστικές διαφωνίες με μια απαλή ενορχήστρωση που αποτελούσαν ένα εξόχως καλλιτεχνικό

¹²⁸ Από το ύφος της γραφής πιθανολογείται ότι ο αρθρογράφος είναι ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου.

	<p>σύνολο.</p> <p>7) Ο οργανοπαίκτης, Στήλη: Μουσική, «Νέος συνθέτης», εφημ. Αθήναι, 15 Μαρτίου 1918 [...]<i>Τα τραγούδια του Λιάλιου, λεπτά στην έκφραση, πολύ μελωδικά και με πολλές εναρμονικές μεταπτώσεις, άξιζαν κάποιας μεγαλύτερης προετοιμασίας εκ μέρους της ορχήστρας για να αποδοθούν ακριβώς όλοι οι χρωματισμοί και να γίνει πιο κατανοητή αυτή η νεοτερίζουσα μουσική. Δραματική ψυχή και δημώδης πνοή χαρακτηρίζει το Ντέρτι. Η φωνή της κυρίας Λιάλιου προσαρμοζότανε τέλεια με την ορχήστρα και απέδωσε τα τραγούδια με την ιδιαίτερη μουσική της μόρφωση.</i></p> <p>8) Λ-ίδης, Η καλλιτεχνική κίνησης, Η χθεσινή της ορχήστρας του Ωδείου. Εφημ Πατρίς, 13 Μαρτίου 1918. [...]<i>Τα τραγούδια του Λιάλιου, τα οποία επηκολούθησαν, και τα οποία και αυτά παρουσιάζονται, ως Ελληνικά, αρκετά ασήμαντα και μάλλον κακώς, πολύ Γερμανικώς, τραγουδημένα.</i></p>
Επιστολή	<p>Από τον Ι. Σοφιανόπουλο προς τον Μ. Κόλλα (Επιστολή 13-03-1918 αρ. 33) [...]<i>Για κάθε λόγο πρέπει να είμαστε περήφανοι που έχουμε ανάμεσά μας έναν μουσουργό τέτοιας περιοχής, που δεν είναι μόνο προικισμένος με όλα τα φυσικά χαρίσματα της τέχνης, αλλά είναι επίσης εφοδιασμένος με εξαιρετική μουσική μόρφωση. Πραγματικά δεν υπάρχουν γι' αυτόν μυστικά στην τέχνη της ενορχήστρωσης και της αρμονίας. Έχει πλουσιότητα έμπνευσης, την οποία η αληθινά καλλιτεχνική του ψυχή αποδίδει με ζωντανή παραστατικότητα, που συγχρόνως είναι επεξεργασμένη με εξαιρετική από κάθε άποψη τέχνη και λεπτότητα.</i> <i>Αυτές είναι οι ειλικρινείς μου εντυπώσεις για τις συνθέσεις του κ. Λιάλιου, τις οποίες όμως το κοινό εδώ δεν είναι σε θέση να καταλάβει και να εκτιμήσει επαρκώς. Απεναντίας όμως τέτοιες συνθέσεις είναι, τουλάχιστον για μένα, προορισμένες να θριαμβεύσουν σε άλλα σπουδαιότερα μουσικά κέντρα.</i> <i>Όμως είναι αλήθεια ότι η εκτέλεση της ορχήστρας η οποία ήταν εντελώς απροετοίμαστη, όχι μόνο αδίκησε πολύ τον συνθέτη, αλλά εμπόδισε και την κ. Λιάλιου να αποδώσει, όπως και σε άλλη περίπτωση, τέλεια το μέρος του τραγουδιού.</i> <i>Με φιλικούς χαιρετισμούς,</i> <i>Ιωάννης Σοφιανόπουλος</i></p>
Συναυλία 2η	<p>Αίθουσα του Ωδείου Αθηνών, 8 Απριλίου 1918 Συναυλία Έργων Δημητρίου Λιάλιου Από το Τρίο σε Φα μείζονα για βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο: Andante, Scherzo (2ο και 3ο μέρος) Τρία τραγούδια για φωνή και πιάνο α) Τα κοράλλια β) Εξομολόγησις γ) Ντέρτι Drei Salonstücke για βιολί και πιάνο α) Romance β) Berceuse γ) Serenade Ave Maria για βιολί, βιολοντσέλο, τραγούδι και πιάνο. Συντελεστές: Ειρήνη Λιάλιου τραγούδι, Γ. Ε. Λυκούδης βιολί, Ρ. Γαϊδεμβέργερ βιολοντσέλο και Θ. Πίνδιος πιάνο</p>
Ανακοίνωση	<p>«Έργα Έλληνας συνθέτου», εφημ. Αθήναι <i>Στην αίθουσα του Ωδείου μας δίνεται την προσεχή Κυριακή συναυλία αποκλειστικά με έργα του Έλληνα συνθέτη κ. Δ. Λιάλιου. Ο κ. Λιάλιος είναι γνωστός στη μουσική μας κοινωνία κυρίως από συμφωνικά έργα τα οποία το Ωδείο μας είχε την πρωτοβουλία να παρουσιάσει. Η συναυλία της Κυριακής δίνεται από τους καθηγητές του Ωδείου κ.κ. Γ. Λυκούδη, Ρ. Γαϊδεμβέργερ και Θ. Πινδίου και την ευγενή σύμπραξη της γνωστής αριστοτέχνιδος του τραγουδιού κυρίας Δ. Λιάλιου.</i></p>

	<p>Νομίζουμε ότι το φιλόμουσο κοινό της πρωτεύουσας δε θα παραλείψει μία συναυλία τόσο ενδιαφέρουσα από εθνικής και καλλιτεχνικής άποψης. Εισιτήρια πωλούνται στον μουσικό οίκο Καζάζη, στο βιβλιοπωλείο Ελευθερουδάκη και στο Ωδείο.</p>
Σχολιασμός	<p>για την παρακάτω κριτική του Ι. Μπόνη «Άξιος τον αντάξιον», εφημ. Πρόοδος <i>Ο εκ των συνεργατών της «Προόδου» κ. Ι. Μπόνης δημοσίευσε στο πασχαλινό φύλλο της «Νέας Ελλάδος» ωραιότατη και επιστημονικώτατη κριτική σχετικά με τον Έλληνα μουσουργό κ Λιάλιο, με την ευκαιρία της εκτέλεσης έργων του κατά την τελευταία συναυλία που δόθηκε στην αίθουσα του ωδείου Αθηνών. Είναι η μοναδική μουσική κριτική που διαβάσαμε τα τελευταία έτη. Όχι λόγια, ούτε τετριμμένες φράσεις, ούτε παράταξη μουσικών όρων, ούτε επίδειξη μουσικών γνώσεων. Ανάλυση επιστημονική, στο κάθε τι, ασυνήθιστη αντίληψη για τους μουσικοκριτικούς μας. Ο άξιος μουσουργός βρήκε τον αντάξιο κριτή του.</i></p>
Κριτικές	<p>1) Ι. Μπόνης, Στήλη: Μουσικά εντυπώσεις, «Η Συναυλία έργων Δ. Λιάλιου», εφημ. Νέα Ελλάς <i>Μπροστά σε εκλεκτό ακροατήριο και ίσως αρκετό για συνηθισμένες μουσικές ακροάσεις, όχι όμως δυστυχώς και ανάλογο προς το εξαιρετικό ενδιαφέρον που θα έπρεπε να έχει προκαλέσει η ευκαιρία να επικοινωνήσει το Αθηναϊκό κοινό με κάποιο μέρος του δημιουργικού έργου του Έλληνα συνθέτη, ο οποίος έχει ήδη επισύρει πολύ την προσοχή των ειδημόνων κύκλων στο εξωτερικό αλλά σχεδόν αγνοείται στον τόπο του, δόθηκε πριν λίγες ημέρες στην αίθουσα του Ωδείου Αθηνών μία συναυλία πρωτότυπων έργων του κ. Δ. Λιάλιου. [...] Νομίζουμε πράγματι ότι όσο ασκημένη και να έχει κανείς τη μουσική του αντίληψη, είναι απολύτως αδύνατο να επιχειρήσει ικανοποιητική και αλάνθαστη τεχνική ανάλυση με την πρώτη ακρόαση. Μπορεί όμως, αν έχει κάποια εξοικείωση με τα μουσικά αυτής της τέχνης και δεν είναι κακοεπηρεασμένος ακροατής, να διακρίνει με ευχέρεια και ασφάλεια από μία πρώτη έστω μουσική γνωριμία αν έχει ενώπιόν του καλλιτέχνη κάποιας περιωπής, και να συλλάβει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τέχνης του. Ως προς αυτό δεν επιτρέπεται να απατηθεί κανείς οπωσδήποτε ειδήμων, εκτός εάν έτσι θέλει. Τα τελευταία αυτά παρενθέτουμε εδώ έχοντας υπόψιν μας το συνηθέστατο στον τόπο φαινόμενο και μιας κάποιας μουσικοκριτικής, που θα ονομάζαμε διακοσμητική, πρόθυμη να παραγεμίζει κάθε τόσο με θαυμαστικά μερικά ολοστρόγγυλα μηδενικά, να αντιπαρέρχεται όμως με σιωπή ή με επιφυλάξεις μπροστα στην πραγματική αξία. Αλλά αν το ψέμα φωνάζει συνήθως για να συγκαλύψει και να ξεγελάσει, ηχεί επίσης θέλοντας και μη και η αλήθεια.</i></p> <p><i>Λοιπόν και από κάμποσες πρώτες ακόμη μπατούτες οποιουδήποτε συνθέματος του κ. Λιάλιου δε μπορεί παρά να προδιατεθεί ο μουσικός ακροατής να προσέξει ολόψυχα. Μετά από λίγο θα πεισθεί οριστικότερα ότι βρίσκεται ενώπιον μουσουργού σοβαρού με άδολο ταλέντο και ατομικότητα. Και όσο περισσότερο αυξάνει η γνωριμία με τη μουσική του τόσο και επαληθεύεται εκ των υστέρων πληρέστερα η πρώτη αυτή εντύπωση. Συνοψίζω κάποιες γενικές παρατηρήσεις. Γνώση βαθιά της συνθετικής τεχνικής και λεπτή εκμετάλλευση των σχετικών μέσων έκφρασης και των ελευθεριζόντων νεότατων μέσων. Από τα τελευταία όμως η χρήση είναι πολύ μετρημένη χωρίς υπερβολές και ντεμπουσισμούς. Διδάσκαλοι του προπαντός οι μεγάλοι παλιοί και σχολή του η γερμανική. Οι συνθέσεις διαμορφώνονται αρτιότατα. Πρότυπα είναι οι μορφές της κλασικής παράδοσης υποβεβλημένες αναλόγως σε κάποιες ελαφρές τροποποιήσεις από το σύγχρονο μουσικό πνεύμα. Σύνταξη της φράσεως, μελωδική διατύπωση, εύστροφη και ευκολονόητη, με περιόδους κάποιου μάκρους, όχι ασυνήθιστου, εν πάσει περιπτώσει χωρίς να χαλαρώνει από περιττολόγους πλατυασμούς. Επεξεργάζεται με πολυσύνθετο τρόπο και αναπτύσσει χωρίς να δείχνει ιδιαίτερη προσπάθεια και κόπο. Ένα στυλ ενιαίο τόσο στο γράψιμο όσο και στην ιδεολογία αναγνωρίζεται σε</i></p>

όλες του τις συνθέσεις. Στυλ προσωπικό και ιδιόρρυθμο τόσο κατά την εσωτερικότητά του όσο και κατά την τεχνική του, ταιριαστό με την ιδιοσυγκρασία του, συνεπές και σταθερό, τύπου μάλλον νεοκλασικού. Κάτι πολλές φορές από Brahms. Κατ' εξοχήν όμως εκείνο που χαρακτηρίζει την τεχνική της μουσικής του Δημήτρη Λιάλιου είναι η αδιάλειπτη σχεδόν διαχείριση κοντραπουντιστικής τεχνοτροπίας σε ό,τι κι αν γράφει. Ακόμη και στα μονωδιακά τραγούδια του. Η συνοδεία τους δεν είναι απλώς έρισμα και δεν είναι ποτέ υπόκρουση. Τα συμπλέκει με αυτήν αρμονικά και πολυφωνικά με τρόπο που η φωνή δεν αποτελεί ως επί το πλείστον το κύριο αλλά φαίνεται σαν ένα όργανο και αυτή μαζί με τα άλλα. Το ταλέντο του είναι προπαντός συμφωνικό.

Ως προς το περιεχόμενο αυτής της τεχνικής γενικώς θα λέγαμε: μουσική ευδιαθεσία γαλήνιας ψυχής, αν όχι συναρπαστικά έντονη, αδιάπτωτη όμως και ευκολοδιαχυνόμενη. Ένας αισθηματισμός ευγενικός, πράος και ρεμβώδεις διαλογισμοί ισορροπημένης φύσης, αυτοαπολαμβανομένης με κάποιαν αγαπητή της μελαγχολία, μελαγχολία ερωτηματική και κάπως ανήσυχη, αλλά που δεν απαισιοδοξεί. Σχεδόν ποτέ δε και πάθη ορμητικά, πόνος ή αγαλλιάσεις υπέρμετροι, ανησυχίες τραγικές, πτήσεις απέλπιδες, αγωνίες και δραματικότητες. Μεταπτώσεις απροσδόκητες δε συγκλονίζουν τον ήρεμο, ήμερο και καλόθυμο λυρισμό του κ. Λιάλιου. Είναι ένας νους μάλλον νοσταλγικός και γαλήνιων ονειροπολήσεων με μια ιδεολογία και αισθηματικότητα συμπαθέστατης αφέλειας και ειλικρίνειας. Λέγει μαεστρικότατα ό,τι έχει να πει και δε θέλει να φαίνεται περισσότερο απ' ό,τι είναι. Δε μοιάζει με κανέναν.

Το σκέρτσο του τριό σημείωσε ιδιαίτερος λαμπρή εντύπωση με το χιουμοριστικότατο ρυθμικά και μελωδικά θέμα του-ένα θέμα πραγματικό εύρημα. Αλλά και το Αντάντε, πολυπαθές και πλουσιότατα επεξεργασμένο, καλοφορμαρισμένο...

2) Στήλη: Από τον κόσμο της μουσικής, «Η μουσικοεσπερίς του κ. Λιάλιου», εφημ. Ακρόπολις, 10 Απριλίου 1918

Από μερικά έργα του νέου μας συνθέτη κ. Λιάλιου που είχαμε ακούσει μέχρι σήμερα, γνωρίζαμε την ξεχωριστή μουσική του δύναμη. Η προχθεσινή του μουσική εμφάνιση στην αίθουσα του Ωδείου Αθηνών μας παρουσίασε ένα πρώτης τάξεως ταλέντο στη μουσική σύνθεση. Αν έλειπε το όνομά τους από το πρόγραμμα θα νομίζαμε ότι ακούγαμε έργα κλασικών μουσουργών. Τόση δύναμη, τόση συμμετρία, τόση ψυχολογία, τόση ψύχραιμη κυριαρχία της μουσικής έμπνευσης μόνο στα έργα μεγάλων σύνθετών παρατηρείται. Η Ελλάς νομίζουμε αποκτά στο πρόσωπο του κ. Λιάλιου έναν καλλιτέχνη υγιούς συνθέσεως. Ευχόμαστε να τον δούμε στην περαιτέρω εξέλιξή του ως τον Γκλίνκα της αγνής ελληνικής μουσικής.

3) «Η συναυλία Λιάλιου», εφημ. Βαλκανικός Ταχυδρόμος, 9 Απριλίου 1918

Η γενική εντύπωση είναι πολύ ικανοποιητική. Ο μουσικός αυτός έχει έμπνευση, κατέχει δεν καλά και την τεχνική της σύνθεσης. Το χαρακτηριστικό της εργασίας του είναι κάποια στερεότητα, μια ένταση και ένα αίσθημα ολίγον *barbare*. [...] Ιδιαίτερος μας άρεσαν η «Romance», η «Berceuse» και η «Serenade». Είναι τρία μικρά αριστουργήματα για τα οποία μπορεί να είναι περήφανος ο κ. Λιάλιος. Έχουν την πιο ευγενή και αβίαστη έμπνευση. Η «Berceuse», ένα έργο που βγαίνει με μια ενιαία πνοή μπορεί να φιγουράρει λαμπρά ανάμεσα στα καλύτερα κομμάτια της παγκοσμίου μουσικής αυτής της μορφής. Το «Ave Maria» είναι ένα ωραίο άσμα. Ο κ. Λυκούδης έπαιξε ιδιαίτερος καλά χθες. Σημειώνουμε ευχαρίστως την επιτυχία των κ.κ. Γαΐδεμπεργκ και Πινδίου.

4) περιοδικό Πινακοθήκη Έτος ΙΗ', τεύχος 206-207, Απρίλιος-Μάιος 1918.

	<p>Αθήνα.</p> <p><i>En συναυλία έργων του κ. Δημ. Λιάλιου, δοθείση εν τω Ωδείω, εδόθη ευκαιρία να εκτιμήσωμεν την δημιουργικήν εργασίαν του συμπαθούς Έλληνος συνθέτου. Επαίχθη εν trio - βιολί υπό του κ. Λυκούδη, βιολοντσέλλο υπό του κ. Γαϊδεμβέργερ και πιάνο υπό του κ. Πινδίου - ανήκον εις ανώτερον είδος μορφής και του οποίου δύο μόνον μέρη αυτοτελή επαίχθησαν. Κατόπιν η σύζυγος του κ. Λιάλιου ετραγούδησε τρία άσματα, τα Κοράλλια και την Εξομολόγησιν, αμφότερα επί στίχων του κ. Πολέμη και το Ντέρτι επί δημοτικών στίχων. [...] Ο κ. Λιάλιος έχει αρκετά ποικίλην μουσικήν παραγωγήν- διότι έγραψε συμφωνικά έργα, επιθαλάμια, χορωδιακά και εκκλησιαστικά- δύο λειτουργίας που εκτελούνται πάντοτε ει τας Ελλην. Εκκλησίας Τεργέστης και Μονάχου. Συνεπώς εκ της δοθείσης συναυλίας δε δύναται τις να αποκομίση πλήρη εντύπωσιν περί της όλης αξίας του μουσικού του έργου. Φαίνεται όμως το δημιουργικόν του 'ταλαντον και η ατομικότης του. Γνώστης της συνθετικής τέχνης, εκμεταλλεύεται μετά λεπτότητος τα νεώτερα μέσα της εκφράσεως, χωρίς υπερβολάς. Ακολουθεί την Γερμανικήν σχολήν. Η μελωδικότης των συνθέσεών του είνε εύστροφος και, καίτοι ενιαχού έχει μακράς περιόδους, ευκολονόητος. [...] Το Ave Maria, αν δεν είχε την έξαρσιν αναλόγων παλαιότερων συνθεμάτων, διεκρίνετο όμως δια την μελίχιον παρθενικότητα ευλαβούς ψυχής.</i></p>
1919	
	<p>6 Ιουλίου 1919</p> <p>Ο Δημήτρης Λιάλιος μαζί με τους Γ. Λαμπελέτ, Ι. Καίσαρη, Δ. Ροδίου, Ν. και Κ. Λάβδα είναι μέλος της εξεταστικής επιτροπής στις εξετάσεις της Αθηναϊκής Μανδολινάτας.</p>
Επιστολή	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς άγνωστη τραγουδίστρια (Επιστολή 12-05-1919 αρ. 39, μετάφραση από τα γερμανικά):</p> <p><i>Αξιότιμη κυρία Kammer Sänger,</i></p> <p><i>έμαθα από τον κύριο Wiederhold ότι σας άρεσαν πολύ τα τραγούδια μου και ιδιαίτερα αυτό με τον τίτλο «Reichtung des Frühlings» το οποίο λόγω της μεγάλης καλοσύνης σας, λαμβάνω το θάρρος να θέσω εις τη διάθεσή σας.</i></p> <p><i>Με μεγάλη εκτίμηση,</i></p> <p><i>Δικός σας</i></p>
1920	
Συνθέσεις	<p>1920 Τραγούδια για μια φωνή και πιάνο</p> <p>1) Εξομολόγηση 2) Στερνή μου ελπίδα 3) Φαρμακωμένη θρύση 4) Τα κοράλια</p>
Συναυλία 1η	<p>Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, 27 Ιανουαρίου 1920</p> <p>Ραψωδία σε Φα# ελάσσονα για ορχήστρα</p> <p>Συντελεστές: Ορχήστρα του Ωδείου Αθηνών, διεύθυνση Armand Marsick</p> <p>Επίσης ακούστηκαν έργα των: L. van Beethoven, Γ. Σκλάβου, Η. Rabaud, R. Wagner. Συμπράττει ο Maurice Naudin (πιάνο).</p>
Κριτικές	<p>1) Αρθρογράφος Ζς., «Μουσική κίνησις»</p> <p><i>[...] Το πρόγραμμα αυτήν τη φορά, ανομοιογενές και πολυποίκιλο κούρασε οπωσδήποτε τους ακροατές λόγω της μεγάλης του διάρκειας. [...] Ο κ. Λιάλιος με τη Ραψωδία η οποία ακούστηκε προχθές παρουσιάζεται ως ένας ευσυνειδήτος συνθέτης ο οποίος πιθανώς και να φτάσει με το χρόνο σε ανώτερη δημιουργία ελληνικής μουσικής από εκείνη την οποία ακούσαμε προχθές και η οποία εντούτοις δε στερείται απλότητας και ειλικρίνειας.</i></p> <p>2) «Η χθεσινή συναυλία»</p> <p><i>Πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στη Ραψωδία του συμπαθούς συνθέτη κ. Λιάλιου από την Πάτρα που εκτελέσθηκε στη χθεσινή συναυλία της ορχήστρας του</i></p>

	<p>Ωδείου. Ο κ. Λιάλιος σπούδασε σύνθεση στο Μόναχο και έγινε γνωστός πιο γρήγορα από τις συλλογές μελωδιών για τραγούδι και πιάνο, είδος που αρμόζει περισσότερο στη μουσική του ιδιοσυγκρασία. Αλλά όχι και λιγότερο στη μουσική δωματίου. Η εκτέλεση δεν ήταν άψογη. Η Ραψωδία φάνηκε κάπως ξενίζουσα από άποψη μορφής και όχι αρκετά ελληνική στον χαρακτήρα. Παρόλα αυτά είναι έργο καλογραμμένο, διακατέχεται από αρμονία, το θέμα του τέλους είναι πολύ ενδιαφέρον και κάλλιστα επεξεργασμένο και σε αυτό διαφαίνεται ο ελληνικός χαρακτήρας. Ο Δ. Λιάλιος είναι μουσικός άξιος σοβαρής προσοχής, κάτοχος εντελώς της τέχνης του. Είναι ευσυνείδητος και δεν αποβλέπει στην εύκολη επιτυχία του στο μεγάλο κοινό αλλά αποτρέπει στους λίγους και εκλεκτούς μύστες της καλής και πραγματικής μουσικής.</p> <p>3) Αρθρογράφος Φιλόμουσος, Στήλη: Από την μουσικήν, «Η χθεσινή της ορχήστρας» <i>Η Ραψωδία του κ. Λιάλιου υστερεί κάπως στην ανάπτυξη και στη σύνδεση των λαϊκών μοτίβων της.</i></p> <p>4) Concert de l' Odeon [Συναυλία του Ωδείου] (μετάφραση από τα γαλλικά) <i>Τα κομμάτια των Ελλήνων μουσικών εκτελεσθέντα για πρώτη φορά δεν είχαν το καλλιτεχνικό ανάστημα ώστε να δικαιολογούν τη συμμετοχή τους σε ένα τέτοιο πρόγραμμα. Η Ραψωδία του κ. Λιάλιου μας φάνηκε κάπως κουραστική και κενή και δεν έδειχνε την προσωπικότητα που είχαν δείξει προγενέστερα κομμάτια του συμπαθούς συνθέτη.</i></p>
Συναυλία 3η	<p>Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, 22 Μαρτίου 1920 Τέταρτη Συμφωνική Συναυλία της μεγάλης ορχήστρας του Ελληνικού Ωδείου Reverie και Serenade για ορχήστρα εγχόρδων υπό τη διεύθυνση του συνθέτη Δ. Λιάλιου Επίσης ακούστηκαν έργα των: L. van Beethoven και K. Goldmark.</p>
Κριτικές	<p>1) Ι. Μπόνης, Στήλη: Μουσικά χρονικά, «Εντυπώσεις από μια συναυλία»¹²⁹</p> <p><i>Μπορούμε να σημειώσουμε με χαρά ότι μας δίνονται πλέον ευκαιρίες να ακούμε πότε πότε και μερικούς από τους δικούς μας συνθέτες. Στην τελευταία συμφωνική συναυλία του Ελληνικού Ωδείου ακούσαμε και δύο νέες πρωτότυπες ελληνικές συνθέσεις. Ήταν δύο έργα για ορχήστρα εγχόρδων του κ. Λιάλιου, του εκλεκτού μουσουργού μας. Με την «Reverie» και τη «Serenade» ο κ. Λιάλιος παρουσιάστηκε και πάλι ως επιδέξιος συμφωνιστής τον οποίο και προ μηνός εκτιμήσαμε στην ελληνικής έμπνευσης Ραψωδία του από την ορχήστρα του Ωδείου Αθηνών καθώς και από άλλα προγενέστερα έργα του. Αναγνωρίσαμε πάλι τον ειλικρινή μουσικό με τις αβρές του εμπνεύσεις και τη λεπτή του τεχνοτροπία, την τόσο νεωτερίζουσα. Νεωτερίζουσα αλλά και ουδόλως απομακρυσμένη από την καλή παράδοση. Άλλη φορά μας δόθηκε η ευκαιρία να μιλήσουμε διεξοδικά για το έργο του Λιάλιου. Ήδη σημειώσαμε ότι ένα από τα χαρακτηριστικά της τεχνικής του είναι και η ανάπτυξη των θεμάτων του με αδιάκοπες μετατροπές. Οι συχνές αυτές τονικές εναλλαγές και οι απομακρύνσεις από τον κύριο τόνο δε φαίνονται ωστόσο καθόλου εξεζητημένες επιδιώξεις του απροσδόκητου και της διακοσμητικής ποικιλίας. Προσδίδουν στο έργο του Λιάλιου μια ευχάριστη ρευστότητα και ποτέ την εντύπωση του ανερμάτιστου, καθώς επέρχονται ομαλά και ανεπαίσθητα. Η μουσική του σκέψη,</i></p>

¹²⁹ Πιθανότατα στην εφημερίδα Πρόοδος ή Νέα Ελλάς.

	<p>κατ' ουσίαν ονειροπόλος, περιπλανάται και αποπλανάται φευγαλέα ενίοτε αλλά ουδέποτε ασύλληπτη. Όσον αφορά τη ρυθμικώς ευτράπελη Σερενάτα έχουμε να σημειώσουμε ότι μολόντι ως προς τη μελωδική σύσταση είναι επιδεικτική απλής επεξεργασίας, εν τούτοις την ακούσαμε σχεδόν εξ ολοκλήρου αντιστικτικώς επεξεργασμένη κατά πρωτότυπο τρόπο. Είπαμε ότι του κ. Λιάλιου τα συμφωνικά έργα ακούστηκαν σε αθηναϊκές συναυλίες, ισάξια αν όχι και καλύτερα από αυτά τα δύο. Αλλά το κοινό για πρώτη φορά επευφήμησε τόσο ενθουσιωδώς τον συνθέτη και τον ανακάλεσε κατ' επανάληψη και αναζήτησε εκ νέου την εκτέλεση της σερενάτας. Και τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι ο ίδιος ο συνθέτης διηύθυνε τα έργα και με την ασφαλή μαπαγκέτα του κατόρθωσε να τα αποδώσει τέλεια.</p> <p>2) «Ελληνικός κόσμος», 25 Μαρτίου 1920</p> <p><i>Η Reverie και η Serenade είναι συνθέσεις με πολύ μουσική ουσία, μελωδικά αβρότατες, αρμονικά πλούσιες, λεπτότατα επεξεργασμένες πολυφωνικώς και τεχνικότατα ενοργανωμένες. Άρεσαν πολύ και ο συνθέτης τους κλήθηκε στη σκηνή πολλές φορές και αναγκάστηκε να επαναλάβει τη «Σερενάτα» του.</i></p> <p>3) Θ. Ν. Συναδινός, «Δύο συνθέσεις»</p> <p><i>Για τον κ. Λιάλιο επικρατούσε πάντοτε μεταξύ των λιγοστών Ελλήνων καλλιτεχνών που ευτύχησαν να γνωρίσουν το μουσικό του έργο, ότι είναι ένας πολύ ευσυνείδητος καλλιτέχνης του οποίου η φαντασία μπορεί μεν να μην πετάει σε ύψη από τα οποία μπορεί να βλέπει στο άπειρο αλλά ο οποίος έχει σε πολύ μεγάλο βαθμό αναπτυγμένη την αίσθηση του ωραίου και κατέχει όλα τα μυστικά της αυστηρής μουσικής τέχνης. Η προχθεσινή εκτέλεση επιβεβαίωσε αυτήν τη γνώμη. Δεν ήταν μόνο η εύρεση των μελωδιών αλλά και η ανάπτυξη των θεμάτων του όπως και η χρήση των οργάνων της ορχήστρας κατά τρόπο απολύτως μαεστρικό που προκάλεσαν τα χειροκροτήματα και τον ενθουσιασμό του κοινού. Χωρίς καμιά προσπάθεια, χωρίς επιδείξεις, χωρίς να αποβλέπει σε εύκολες εντυπώσεις του κοινού άφησε την ψυχή του να μιλήσει ελεύθερα, αβίαστα, με ειλικρίνεια μέσω της μουσικής. Και επειδή ό,τι είναι αβίαστο είναι αληθινό, και ό,τι αληθινό είναι και ωραίο, οι δύο τελευταίες συνθέσεις του Δ. Λιάλιου φέρουν όλα τα γνωρίσματα των έργων που γράφτηκαν όχι απλώς για να γραφτούν, αλλά από μια εσωτερική ανάγκη που προηγείται κάθε πραγματικής δημιουργίας.</i></p>
	<p>Δημοσιεύματα που αναφέρουν τον Δημήτρη Λιάλιο αλλά δεν σχολιάζουν συγκεκριμένη συναυλία:</p> <p>Θ. Ν. Συναδινός, Στήλη: Μουσικές σελίδες, «Η Βυζαντινή μουσική», Υπογραμμίζει τη σημασία της βυζαντινής μουσικής ως ένα πόλο της μουσικής παράδοσης (ο άλλος είναι τα δημοτικά τραγούδια) καθώς και της απουσίας της σύνδεσής της με σύγχρονες συνθέσεις στην Ελλάδα. Εξαιρεση, κατά κάποιο τρόπο, αποτελούν ο Καλομοίρης και ο Λιάλιος, οι οποίοι συνδέονται με την ελληνική μουσική παράδοση μέσω των δημοτικών τραγουδιών.¹³⁰</p>
1922	
Συναυλία 1η	Halle Σαξωνία, Λειψία 1922 Ολόκληρο το κουαρτέτο ¹³¹ (βλ. Επιστολή παρακάτω)

¹³⁰ Προφανώς δεν είχε υπόψη του τη *Βυζαντινή Λειτουργία* και τη *Δοξολογία* του Δημήτρη Λιάλιου.

¹³¹ Πιθανότατα πρόκειται για το κουαρτέτο σε Μι ύφεση μείζονα, το οποίο παίχτηκε τον Ιανουάριο του 1923 στο Μόναχο (βλ. παρακάτω).

Συναυλία 2η	Μόναχο 20 Μαρτίου 1922 Ολόκληρο το κουαρτέτο (βλ. Επιστολή παρακάτω)
Επιστολή 1η	Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον Παναγιώτη Λιάλιο (Επιστολή 24-12-1922 αρ. 180): [...] Εκ των δύο τραγουδιών δια σορο σου ετοίμασα το εν και σου το στέλνω ταχυδρομικώς, αμέσως δε ακολούθως θα σου στείλω και το άλλο. Το κουαρτέτο μου ολόκληρον επαίχθη εις την Hale της Σαξονίας εις την Λειψίαν και εις τας 20 Μαρτίου ενταύθα. [...]
Επιστολή 2η	Από τον Δημήτρη Λιάλιου προς τον Παναγιώτη Λιάλιο (Επιστολή 27-05-1922 αρ. 161): [...] Σου έγγραψα ότι διά Μπάντα δε τυπώνουν νέα πράγματα διότι η εκτύπωσις στοιχίζει πολύ και μέχρις ότου τυπωθούν γίνονται τετριμμένα και αζητήτα. Αυτό δε που γράφεις να εύρω κάποιον να τα μεταφέρει από ορχήστρα ή πιάνο, είναι δυσκολώτατον και αν ευρεθεί ο κατάλληλος εκ συμπτώσεως, θα στοιχίζει τόσον ώστε να μη συμφέρει κατ' ουδένα λόγον.
Συναυλία 3η	Αίθουσα Ωδείου Αθηνών, 15 Απριλίου 1922 Από τη σειρά: «Το Ελληνικό Τραγούδι» Πέντε διαλέξεις-Συναυλίες υπό του κυρίου Θεοδ. Ν. Συναδινού, η Πέμπτη Διάλεξις-Συναυλία, Το τεχνικό τραγούδι Τραγούδια του Δημήτρη Λιάλιου: Τα άνθη που μάσαμε και Δε σε ξεχάνω εσέ Συντελεστές: Δις Μ. Φιλιππίδου, τραγούδι Επίσης ακούστηκαν τραγούδια των: Δ. Λαυράγκα, Σ. Σαμάρα, Δ. Μητρόπουλου, Γ. Λαμπελέτ, Μ. Καλομοίρη, Α. Ριάδη, Μ. Βάρβογλη, Θ. Σπάθη, Γ. Σκλάβου.
1923	
Συνθέσεις	Η καλόγρια και ο τραγουδιστής , τραγούδι, 18 Οκτωβρίου, Μόναχο In die Welt , μουσική δωματίου, 4 Δεκεμβρίου, Μόναχο
Συναυλία 1η	Städtisches Kaufhaus, Μόναχο, 15 Ιανουαρίου 1923 Κουαρτέτο εγχόρδων σε Μι ύφεση μείζονα (Quartet in Es dur) Συντελεστές: Κουαρτέτο εγχόρδων Schachtebeck: H. Schachtebeck, Alb. Patzak, A. Witter, Alf. Patzak Επίσης ακούστηκαν έργα των: W. A. Mozart και F. Schubert.
Κριτικές	1) «Νέον Μουσικόν Έργον του κ. Δημητρίου Λιάλιου», εφημ. <i>Νεολόγος Πατρών</i> Κρίσεις Γερμανικού Τύπου, ¹³² εφημ. <i>Allgemeine Zeitung für Mitteldeutschland</i> , 3 Ιανουαρίου «Κουαρτέτο Σαχτεμπέκ» [...] Πιστοί στην αρχή τους να παρουσιάζουν νέα έργα, εκτέλεσαν οι κύριοι της ομάδας ένα νέο κουαρτέτο σε Μι μπεμόλ μαντζιόρε του Δ. Λ. Λιάλιου. Ο συνθέτης γεννήθηκε στην Ελλάδα, ήταν μαθητής του Thuille και τώρα ζει στο Μόναχο. Το κουαρτέτο του προσαρμόζεται στην εκ παραδόσεως κλασική φόρμα. Η ευηχοτάτη τετράφωνη φράση του στηρίζεται στη νεορομαντική αρμονική βάση και δε γίνεται χρήση από πολύφωνη διασκευή κατά τη νεωτάτη κατεύθυνση και γενικά είναι

¹³² Η μετάφραση των τριών παρακάτω άρθρων στα ελληνικά έγινε από τον Παπαθεοδώρου, φίλο και παλιό συμφοιτητή του Δημήτρη Λιάλιου από τη Ζυρίχη.

απαλλαγμένο από περιττά νεοτεριστικά σχήματα. Χάρη στη μελωδική κατεύθυνσή του και στην αποφυγή εξεζητημένης προσπάθειας για δημιουργία ισχυρών εντυπώσεων, το έργο θα έχει πάντοτε ασφαλή την επιτυχία του στο κοινό. Σε αξία προηγούνται τα δύο πρώτα μέρη άτινα, όσον αφορά τη διατύπωση της ιδέας και την ευγένεια της έκφρασης, βρίσκονται σε ψηλότερο επίπεδο από τα δύο τελευταία μέρη. Το έργο έτυχε γενικής επιδοκμασίας εκ μέρους του κοινού, αξίζει δε πλήρης αναγνώριση στους εκτελεστές καλλιτέχνες για την ακριβή και καθαρή απόδοση ολόκληρου του έργου.

2) Εφημ. *Hallische Nachrichten*, 3 Ιανουαρίου

[...] Ως δεύτερο νόμμερο εκτέλεσαν οι καλλιτέχνες ένα νέο κουαρτέτο σε Μι μπεμόλ μαντζόρε του Λιάλιου, μαθητή του Thuille, το οποίο αξίζει ιδιαίτερη προσοχή. Διότι, χωρίς να ζητά να επιβληθεί μέσω της βεβιασμένης έκφρασης ισχυρών συγκινήσεων ή μέσω εκρήξεων συσπειρωμένων ψυχικών τάσεων, γενικά αυτό το έργο διακρίνεται από ένα σεβαστό άθροισμα καθαρών μουσικών ιδιοτήτων χωρίς περιττολογία. Επιπλέον, το κουαρτέτο δε στερείται έμπνευσης η οποία είναι πιο σημαντική από την καλλιτεχνική δεξιότητα του τεχνικού μέρους. Τα δύο πρώτα μέρη είναι πιο εμπνευσμένα και η συνολική εντύπωση θα ήταν καλύτερη αν και τα δύο τελευταία προσαρμοζόντουσαν περισσότερο στον χαρακτήρα των προηγουμένων. Με μεγάλη ευηχότητα, πλούσια χρωματισμένο και εκτελεσμένο με ζωντανή και προσεκτική απόδοση, το νέο έργο προξένησε εξόχως ευμενή εντύπωση.

3) Εφημ. *Leipziger Volkszeitung*¹³³

[...] Ο Λιάλιος χειρίζεται τα όργανα με μέγιστη επιδεξιότητα. Το δεύτερο μέρος, *Adagio*, είναι εξαιρετικά συναρπαστικό με τις θερμές και μελωδικές του γραμμές. Επίσης και τα άλλα μέρη είναι ενδιαφέροντα όσον αφορά τη δομή τους. Οι καλλιτέχνες απέδωσαν τη μελωδία και την ηχητικότητα του έργου με τρόπο ώστε ο συνθέτης να μείνει απολύτως ευχαριστημένος.

4) «Οι μουσικοί μας εις την ξένην», εφημ. *Εστία*, 29 Μαρτίου

Οι τελευταίες γερμανικές εφημερίδες δε φείδονται επαίνων για μια νέα σύνθεση του Έλληνα συνθέτη κ. Λιάλιου, που εκτελέστηκε πρόσφατα στη Λειψία. Πρόκειται για ένα κουαρτέτο (σε Μι ύφεση) το οποίον σύμφωνα με τις εγκωμιαστικές εκφράσεις του κριτικού της «Γενικής Εφημερίδος», της Κεντρικής Γερμανίας θα έχει πάντοτε σίγουρη επιτυχία, σε οποιοδήποτε ακροατήριο. Το έργο προσαρμόζεται, όπως λέει αυτός ο κριτικός, «εις την εκ παραδόσεως κλασικήν φόρμαν». Η επεξεργασία του στηρίζεται στη νεορομαντική αρμονική βάση, χωρίς να γίνεται χρήση της πολυφώνου διασκευής κατά τη νεωτάτη κατεύθυνση. Γενικά δε είναι απαλλαγμένο από περιττά νεωτεριστικά σχήματα. Και η «*Leipziger Volkszeitung*» μεταξύ άλλων, ασχολούμενη αρκετά με την κριτική του νέου κουαρτέτου, εξαίρει τις καθαρά μουσικές ιδιότητες του έργου αυτού και χαρακτηρίζει τον Έλληνα μουσουργό ως «συνθέτην μεγάλης διανοητικότητος».

5) «*Streichquartett von Lialios*», άρθρο από γερμανικό περιοδικό *Zeitschrift für Musik*, 6 Φεβρουαρίου

Πρώτη εκτέλεση από το κουαρτέτο *Schachtebeck* τον Ιανουάριο του 1923. Ένα εύηχο, ποιητικό έργο, συχνά με γαλλική πνοή (*Thuille*), αυτόνομο κι όμως συμβατό με τις τωρινές οδούς. Δε φέρνει κάτι ιδιαίτερα καινούριο, δεν εκπλήσει μέσω νέων αρμονιών, παρόλ' αυτά είναι καλοδεχούμενο και ευχάριστο. Είναι ένα έργο με δυνατές εσωτερικές αξίες το οποίο πριν από κάποια χρόνια θα μπορούσε να

¹³³ Δημοσιεύτηκε μεταφρασμένο στην εφημερίδα *Νεολόγος Πατρών*.

	<i>σήμαινε περισσότερα απ' ό,τι σήμερα.</i>
Συναυλία 2η	Πάτρα, 28 Ιανουαρίου 1923 Συναυλία του Παναχαϊκού Μουσικού Συνδέσμου Serenade, Λύπη και Ελπίδα (βλ. Επιστολή παρακάτω)
Επιστολή 1η	Από τον Παναγιώτη Λιάλιο προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 31-01-1923 αρ. 186) <i>[...] Έλαβον την partitur και την έδωκα εις τον διδάσκαλον προς αντιγραφήν. Η συναυλία έγινε προχθές Κυριακή, ήταν πρωτοφανής η συρροή κόσμου, άνω των 1.200 ακροατών, αφού ηναγκάσθημεν να προστρέξουμε εις την αστυνομίαν όπως παρεμποδίσει την περαιτέρω είσοδον. Εσωκλείστως ευρίσκεις και το πρόγραμμα η δε εκτέλεσις εν γενικές γραμμές ήταν αρκετά καλή [...]</i>
Συναυλία 3η	Πάτρα, 4 Φεβρουαρίου 1923 Συναυλία του Παναχαϊκού Μουσικού Συνδέσμου Serenade, Λύπη και Ελπίδα (βλ. Επιστολή παρακάτω)
Επιστολή 2η	Από τον Παναγιώτη Λιάλιο προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 05-02-1923 αρ. 190): <i>[...] Κατά γενικήν απαίτησιν η συναυλία επανελήφθη την παρελθούσαν Κυριακήν, η αίθουσα ήτο πλήρης. Η serenade κατεχειροκροτήθη και επίσης εμπιζαρίσθη το «Στο στρώμ' απάνω [...]¹³⁴</i>
Επιστολή 3η	Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον Παναγιώτη Λιάλιο (Επιστολή 14-04-1923): <i>[...] Είδον και το πρόγραμμα του μουσικού Συνδέσμου και βλέπω μετά χαράς μου ότι προχωρείτε. Κατ' αυτάς είμαι πολύ απασχολημένος με μίαν συναυλίαν ην διοργάνωσα δια την 24 τρέχοντος υπέρ των απόρων φοιτητών, εις ην θα λάβει μέρος η Ειρήνη, ο Λυκούδης, ο Σκόκος και ο Κωνσταντινίδης και θα παιχθούν και ιδικά μου έργα. Ελπίζω να επιτύχει και το αποτέλεσμα, θα γνωρίσω εν καιρώ [...]</i>
Συναυλία 4η	Wohltätigkeits-Konzert, Μόναχο, 24 Απριλίου 1923 Φιλανθρωπική συναυλία της Tonhalle προς ανακούφιση των πτωχών σπουδαστών Glück, Ich fürchte mich, Der ungeschickte Liebhaber, Romanze, Städchen, Wiegenlied, Ave Maria Συντελεστές: Ειρ. Λιάλιου, τραγούδι, Γ. Λυκούδης, βιολί, Α. Σκόκος πιάνο, Γ. Κωνσταντινίδης βιολοντσέλο Επίσης ακούστηκαν έργα των F. Liszt και L. van Beethoven.
Κριτικές	1) Αρθρογράφος Γ. Α. Β., τακτικός συνεργάτης της <i>Πολιτείας</i> στο Μόναχο, «Μια συναυλία της παροικίας Μονάχου», εφημ. <i>Πολιτεία</i> , 6 Μαΐου 1923 Η ελληνική παροικία του Μονάχου έδωσε την 24 Απριλίου ένα ωραίο παράδειγμα αλτρουϊσμού. Προσκάλεσε από το Βερολίνο, όπου έκαναν καλλιτεχνική περιοδία, τους κ.κ. Γ. Λυκούδη, Α. Σκόκο, Γ. Κωνσταντινίδη, διοργάνωσε συναυλία στην Τον-Χάλλε προς ανακούφιση των πτωχών Γερμανών σπουδαστών, που κυριολεκτικά πένονται. Στη συναυλία αυτή συνέπραξε η κυρία Ειρ. Λιάλιου, ευγενώς προσφερθείσα. Το πρόγραμμα ήταν πλούσιο [...]. Η εκτέλεση ήταν άψογη και ικανοποίησε ακόμα κι εκείνους από τους συμπατριώτες μας, που από προκατάληψη δεν ευχαριστιούνται με οτιδήποτε είναι ελληνικό. Η κυρία Ειρ. Λιάλιου τραγούδησε όχι μόνο με δύναμη και τέχνη, αλλά και με τόσο αίσθημα που μας συγκίνησε βαθύτατα προκαλώντας τα παταγώδη χειροκροτήματα του εκλεκτού ακροατηρίου. [...]

¹³⁴ Εννοεί το έργο *Λύπη και Ελπίδα* (TAL 604).

	<p><i>Ιδιαίτερη εντύπωση έκαναν οι συνθέσεις του κ. Λιάλιου για την ευγένεια της έμπνευσής τους και τη μουσική τους επεξεργασία, καθώς και τα δημοτικά τραγούδια μελωποποιημένα από τον ίδιο με έναν εντελώς προσωπικό τρόπο χωρίς να χάνουν τίποτα από τη γοητεία τους. Τα έργα του Δ. Λιάλιου ανοίγουν νέο δρόμο για την ελληνική μουσική που ο συμπαθής καλλιτέχνης τιμά στα ξένα. [...]</i></p> <p><i>Τη συναυλία τίμησαν οι πριγκίπισσες της Βαυαρίας, ο πρωθυπουργός φον Κνίλλινκ, υπό την προστασία του οποίου γινόταν η συναυλία, ο υπουργός της παιδείας κ. Ματ, ο πρύτανης του Πανεπιστημίου, ο διευθυντής του Πολυτεχνείου, ο γενικός πρόξενος της Ελλάδας φον Μπάσσερμαν Γιόρνταν, μεγάλη ομάδα Γερμανών σπουδαστών, τα μέλη της παροικίας μας, οι παρεπιδημούντες Έλληνες και οι καλύτερη κοινωνία του Μονάχου. Ο Τύπος αφιέρωσε κολακευτηκότατα σχόλια τονίζοντας ότι η ελληνική παροικία συνεχίζει τις ευγενικές της παραδόσεις.</i></p> <p><i>Η διοργανωτική επιτροπή-ο αρχιμανδρίτης μας κ. Χρυσόστομος Δημητρίου, ο κ. Λουκάς Κανακάρης Ρούφος και ο κ. Λιάλιος-είναι άξιοι θερμών συγχαρητηρίων [...]</i></p> <p>2) «Συναυλία εν Μονάχω»,¹³⁵ εφημ. Νεολόγος Πατρών, 4 Ιουνίου 1923, (πρωτοσέλιδο)</p> <p><i>Από εφημερίδα του Μονάχου παραλαμβάνουμε τα εξής: [...] Η κ. Ειρήνη Λιάλιου έχει μία από κάθε άποψη εξαιρετική φωνή σοπράνο, καλλιεργημένη και διαυγή. Κάθε τι που τραγούδησε χαρακτηριζόταν από βαθύ αίσθημα και λεπτή έκφραση. Οι συνθέσεις του συζύγου της, ενός πρώην μαθητή του περιφήμου Thuille, τραγούδια και έργα μουσικής δωματίου ανώτερης μουσικής απέδειξαν τη μεγάλη ικανότητα του μουσικού ταλέντου του και είναι εμπνευσμένα και γεμάτα αρμονία.</i></p> <p>3) «Συναυλία εν Μονάχω», εφημ. Νεολόγος Πατρών, 6 Ιουνίου 1923, πρωτοσέλιδο</p> <p><i>Από εφημερίδα του Μονάχου παραλαμβάνουμε τα παρακάτω: [...] Με επιτυχία εκτελέστηκε το «Ave Maria» του κ. Δημ. Λιάλιου. Είναι σύνθεση αρμονική, μελωδική και αποτελεί δείγμα ενός ιδιάζωντος και μεγαλοπρεπούς έργου. Τα τρία θελκτικά έργα του για βιολί και πιάνο, καθιστούν εμφανέστατη την ελληνική του έμπνευση και εκτελέστηκαν από τον βιολονίστα με μαγευτικό και γλυκό τόνο.</i></p>
Επιστολή 4η	<p>Από τη Julia Loehr προς την Ειρήνη Λιάλιου (Επιστολή 25-04-1923 αρ. 200, μετάφραση από τα γερμανικά):</p> <p style="text-align: right;"><i>Leopoldstr. 27 III. 25. IV. 23.</i></p> <p><i>Αγαπητή Κυρία!</i></p> <p><i>Ενώ είμαι ακόμα γεμάτη από τις μεγάλες εντυπώσεις της υπέροχης χτεσινής βραδιάς, θα ήθελα να σας εκφράσω τη μεγάλη καλλιτεχνική απόλαυση για την οποία εγώ και όλοι οι υπόλοιποι ακροατές είμαστε υπόχρεοι σε εσάς και τον κύριο σύζυγό σας. Το δυνατό και ζεστό χειροκρότημα θα σας είπε έτσι κι αλλιώς πόσο ευχάριστη ανταπόκριση βρήκε το θαυμάσιο τραγούδι σας και οι όμορφες και απευθείας στην ψυχή συνθέσεις του κύριου συζύγου σας. Η φωνή σας, που ακόμα και σ' αυτήν τη μεγάλη αίθουσα ηχούσε τόσο υπέροχα στηριγμένη, απαλή και καθαρή, μαζί με την έξοχη κατάρτισή σας, το να ακούει κάποιος την όμορφη και με ψυχή εκτέλεσή σας ήταν μία διαρκής και μεγάλη χαρά. Ο καλός σκοπός, που τόσο ευγενώς υπηρέτησε η τέχνη σας – αφού και οι αποδόσεις των υπόλοιπων συμμετοχόντων ήταν άξιες θαυμασμού και σε μεγάλο βαθμό αναγνωρίστηκαν – έκανε τη βραδιά ακόμα περισσότερο πολύτιμη, και πόσο όμορφο είναι, πως μέλη</i></p>

¹³⁵ Άρθρο μεταφρασμένο από την εφημερίδα *Münchener Neueste Nachrichte*.

	<p>ενός βαριά πονεμένου έθνους αποδέχτηκαν την ανάγκη της πτωχευμένης Γερμανίας με αυτό τον υπέροχο τρόπο.</p> <p>Θα σας μετέφερα ευχαρίστως τα αισθήματά μου στα καμαρίνια προσωπικά, δεν ήθελα όμως να αυξήσω τους ήδη πολλούς που, μετά την κουραστική σας απόδοση σίγουρα θα στριμώχνονταν γύρω σας. Γι' αυτό επιτρέψτε μου να σας στείλω αυτές τις λέξεις με θερμές ευχαριστίες και πολλούς χαιρετισμούς.</p> <p>Είμαι η φιλικά αφοσιωμένη σας</p> <p>Γιούλια Λοερ</p>
Επιστολή 5η	<p>Από την Elly Mayr προς την Ειρήνη Λιάλιου (Επιστολή 25-04-1923 αρ. 201, μετάφραση από τα γερμανικά):</p> <p>Οδός Fürsten 7/1</p> <p>Το υπέροχο κοντσέρτο του Έλληνα συνθέτη με ενθουσίασε τόσο, που αισθάνομαι την ανάγκη να σας εκφράσω τη χαρά μου και πάνω απ' όλα να σας ευχαριστήσω ιδιαίτερωσ γι' αυτήν τη μεγάλη απόλαυση.</p> <p>Η φίλη μου Leila Loehr, όταν τις προάλλες ήμασταν για τσάι μαζί με εσάς στο σπίτι της, ήξερε πολύ καλά γιατί μίλησε τόσο θερμά για την ωραία της τέχνη και δεν υπερέβαλε καθόλου. Η κόρη μου κι εγώ την καταχειροκροτήσαμε με την καρδιά μας.</p> <p>Με ευγενικούς χαιρετισμούς</p> <p>Η ευγνώμων σας Elly Mayr</p> <p>Μόναχο 25.4.23</p>
Επιστολή 6η	<p>Από τον Παναγιώτη Λιάλιο προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 21-05-1923 αρ.205):</p> <p>[...] Σήμερα έδωσα την εφημερίδα που μου έστειλες διά να δημοσιεύσουμε εις τινάς των ενταύθα εφημερίδων και κατόπιν θα το στείλω εις Αθήνας διά να δημοσιευθεί και εις μερικές Αθηναϊκάς. Εσωκλείστως ευρίσκεις το πρόγραμμα της τελευταίας συναυλίας μας. Καλόν νομίζω να μου έστειλλες κανένα ιδικό σου δι' ορχήστραν ή και τραγούδι καθόσον το κόρο δεν κατορθώνει να σχηματισθεί ένεκεν αντιζηλιών μεταξύ των δεσποινίδων.</p>
Επιστολή 7η	<p>Από τον Παναγιώτη Λιάλιο προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 16-11-1923 αρ. 223).</p> <p>[...] Την παρελθούσα Κυριακήν ήκουσα την γενομένην δοκιμήν του κόρου μετά της ορχήστρας, ετραγούδησαν και το δικό σου (Στο στρώμ' απάνω),¹³⁶ έχουμε πρόγραμμα συναυλίας στις 27 Ιανουαρίου, θα κάνει πολύ φιγούρα εις την συναυλίαν καθόσον όσοι το ήκουσαν ενθουσιάσθησαν. Τους έδωσα να μελετήσουν και τα άλλα, αλλά σε παρακαλώ να το γράψεις και δια την ορχήστραν και αν θέλεις πρόσθεσε κάτι στην ορχήστραν δια να μεγαλώσει και να μου το στείλεις γρήγορα διότι θέλω να τοβάλω εις την συναυλίαν που θα δώσουμε τα Χριστούγεννα. Να ετοιμάσεις δε και κανένα άλλο διότι θέλω να μη γίνεται συναυλία χωρίς ένα ή δύο δικά σου. Σε παρακαλώ να μας στείλεις διάφορες χορδές δια βιολιά και βιολοντσέλο.</p>
Επιστολή 8η	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον Παναγιώτη Λιάλιο (Επιστολή 27-11-1923 αρ. 224):</p> <p>[...] Έγραψα ήδη ότι δε μου αρέσει να ασχολούμαι με παλαιά έργα διότι τον ολίγο καιρό που εργάζομαι προτιμώ να ασχολούμαι με νέα και προς τούτο θα κυττάξω καμμία στιγμή αν ημπορώ να κάμω εκτενή την χορωδίαν αυτήν, προσθέτων και</p>

¹³⁶ Εννοεί το έργο *Λύπη και Ελπίδα* (TAL 604).

	ορχήστραν. [...]
1924	
Συναυλία 1η	<p>Ωδείου Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου, 27 Ιανουαρίου 1924</p> <p>Πρώτη συναυλία της συμφωνικής ορχήστρας και χορωδίας</p> <p>Σερενάτα για ορχήστρα εγχόρδων και Λύπη και Ελπίδα για χορωδία και ορχήστρα</p> <p>Συντελεστές: διεύθυνση Ε. Μαθαρίκος, μαθητές του ωδείου και ερασιτέχνες μέλη του συνδέσμου</p> <p>Επίσης ακούστηκαν έργα των: A. Grunfeld, F. Schubert, G. Verdi και L. van Beethoven</p>
Επιστολή 1η	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον Παναγιώτη Λιάλιο (Επιστολή 14-01-1924 αρ. 228):</p> <p>[...] Ταυτοχρόνως δε και την αποστολήν της partitas «Παναγίας Τιτιανού» ην ελπίζω να λάβεις ασφαλώς διότι δεν έχω αντίγραφον και σε παρακαλώ να μου γνωρίσεις την λήψιν προς ησυχίαν μου.</p>
Δημοσίευμα	<p>Σ. Ζούλλας, «Η συναυλία του πατραϊκού», εφημ. <i>Νεολόγος Πατρών</i>, 29 Ιανουαρίου</p> <p>[Δ]ιακρίνω με πολύ συγκίνηση παλιούς συναδέλφους, γερόλυκους των περασμένων τρικυμιών της μουσικής Πατρινης ζωής. Τους διακρίνω να μεθούν ακόμα με τον ωραίο ενθουσιασμό της τέχνης και να κάθονται εκεί ως στύλοι στερεοί και ακλόνητοι για να στηρίξουν το μέγαρο της Μουσικής για τον τόπο μας που πάντα ονειρευόντουσαν. Μέγαρο που για τα θεμέλιά του, με τον αλησμόνητο Μίμη Λιάλιο θελήσαμε ή μάλλον ονειρευτήκαμε να συμβάλλουμε πριν τόσα χρόνια. Δυστυχώς σε τίποτα δε χρησίμευσαν οι λίγες πέτρες που ρίξαμε και μία μεγάλη περίοδος χρόνου πέρασε χωρίς να σημειωθεί καμία πρόοδος, καμία δράση, καμία ελπίδα. Μέχρι τη στιγμή που η «Φιλαρμονική» μας ξαναζωντάνεψε και ο «Πατραϊκός» έβγαλε βλαστούς, ώστε να παρουσιάσουν σήμερα μία εντελώς εκπληκτική συναυλία. [...]</p> <p>Η «Σερενάτα» που εκτελέσθηκε προχθές δεν ήταν αγνό γέννημα της μουσικής ψυχής του Λιάλιου;</p>
Τηλεγράφημα	<p>Από τον Αντιπρόεδρο του Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου κ. Πέτα προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Τηλεγράφημα χ.χ. [Για συναυλία 27-01-1924] αρ. 229):</p> <p>Η συναυλία του ωδείου μας δόθηκε μέσω πρωτοφανούς συρροής, τα έργα σας επεφημήθησαν, καταχειροκροτήθηκαν και σας συγχαίρουμε και σας ευχαριστούμε.</p>
Επιστολή 2η	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τον Παναγιώτη Λιάλιο (Επιστολή 09-02-1924 αρ. 231):</p> <p>[...] Είδον τα της συναυλίας και εχάρην πολύ διά την επιτυχίαν από πάσης απόψεως. Ο Μιχαλάκης¹³⁷ μου γράφει ότι η εκτέλεσις της Serenade ημπορούσε να ήταν καλλιτέρα και εις την καλήν εκτέλεσιν όλων των τεμαχίων πρέπει προ παντός να επιστήσῃ την προσοχήν του ο διδάσκαλός σας διότι διά της καλής εκτελέσεως θα επιτευχθῇ ο σκοπός από μουσικής απόψεως και αποκτήσουν αι συναυλίας σας το δέον κύρος. Διά την «Παναγιάν Τιτιανού» σου έστειλα ήδη οδηγίας και ο διδάσκαλός σας δεν πρέπει να προβεί εις γενικήν δοκιμήν πριν ή τα χάλκινα όργανα δε μάθουν να παίζουν το μέρος των πολύ καθαρά και μαλακά. Ιδιαιτέρως κανείς δεν πρέπει να φωνάζει, το σύνολον κατόπιν θα ομιλήσει αρκούντως. [...]</p>

¹³⁷ Εννοεί τον φίλο του Μιχάλη Κόλλα.

Συναυλία 2η	<p>Αίθουσα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών, 30 Μαρτίου 1924</p> <p>Συναυλία της Ηλέκτρας Γεωργά, δραματικής υψιφώνου</p> <p>Τρία τραγούδια για φωνή και πιάνο Δε σε ξεχάνω εσέ, Τ' άνθη που μάσαμε, Πόσο ποθούσα σε στίχους Α.Σκιαδαρέση.</p> <p>Συντελεστές: πιάνο, Κική Τσακασιάνου και Μάριος Κλάμμερ</p> <p>Επίσης ακούστηκαν έργα των: R. Schumann, E. Grieg, W. A. Mozart, F. Mendelssohn, E. Lalo και G. Fauré.</p>
Συναυλία 3η	<p>Ωδείο Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου, 21 Μαΐου 1924</p> <p>Καλλιτεχνική εσπερίς με το κοινωνικόν δράμα του κ. Μακ - Αθαν.</p> <p>«Χιονισμένη Άνοιξη» εις 3 πράξεις</p> <p>Κατά τα διαλείμματα η ορχήστρα έπαιξε την Serenade του Δημήτρη Λιάλιου και την Suite από την Arlesienne του Bijet.</p>
Επιστολή 3η	<p>Από τον Παναγιώτη Λιάλιο προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 02-08-1924 αρ. 250):</p> <p>[...] Έλαβα τα μουσικά τεμάχια τα οποία παρέδωκα εις το σχολείον. Ένα εξ αυτών θα δώσουν εις το πρώτο βιολί της ορχήστρας του Θεάτρου Σαμαρτζή ο οποίος παίζει κατ' αυτές ενταύθα. Αυτός είναι καθηγητής του Ωδείου Καλομοίρη μου εξήτησε δε και την Σερενάτα σου διά να την παίξουν εις την πρώτην συναυλίαν του ωδείου των. Παρεκάλεσα τον κ. Μαθαρίκο να την αντιγράψει με προσοχή διά να του την δώσω και υποθέτω ότι δε θα έχεις αντίρρησην. Το μουσικοπωλείον ονομάζεται Ευσταθίου και Μακρής [...] Αθήνας και καλόν νομίζω να ορίσεις αυτούς αντιπροσώπους σου, οίτινες επανειλημένως εξήτησαν μουσικήν σου. [...]</p>
Επιστολή 4η	<p>Από τον Γιώργο Λυκούδη προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 20-08-1924 αρ. 255):</p> <p>Βρυξέλλαι 20-8-24 57 Rue Sans Souci</p> <p>Αγαπητέ μου,</p> <p>δε βρίσκω λόγια να σου περιγράψω πόση χαρά μου επροξένησε η αποστολή των τριών κομματιών σου και πόσο είμαι υπερήφανος που μ' εθεώρησες άξιον να μου τ' αφιερώσεις. Ένα μεγάλο μεγάλο <u>ευχαριστώ</u>. Σε παρακαλώ επίσης να μου γνωρίσεις αμέσως μόλις εκδοθεί το <i>Quartetto</i> σου για να το παραγγείλω απ' εδώ στον <i>Leuckart</i>.</p> <p>Τα αντίτυπα τα προοριζόμενα διά τον Πρίγκιπα Χριστόφορο ελπίζω να μου δοθεί προσεχώς η ευκαιρία να του τα δώσω, καθόσον αναμένεται κατ' αυτές [...] στο Παρίσι. Διά της κυρίας δε Στράτου θα μάθω πότε ακριβώς θα βρίσκεται εκεί, εάν ατομικώς δε μου δοθεί ευκαιρία να τον ιδώ. Πάντως θα κατορθώσω να τα λάβει ασφαλώς.</p> <p>Προετοιμάζομαι εδώ αρμονικώς και βιολιστικώς διά να υποστώ εξετάσεις προς απόκτησιν δύο διπλωμάτων του εδώ Ωδείου. <i>Diplome de caracité</i> και <i>Diplome de Virtuosité</i>. Οι καθηγητές μου αισιοδοξούν και εγώ ελπίζω βασιζόμενος εις την τρομακτικήν μελέτη που κάνω. Καθώς βλέπεις δε χάνω τον καιρό μου, απ' εναντίας οπλίζομαι για να εξακολουθήσω τον πόλεμο για τη ζωή και την τέχνη. Ο Μητρόπουλος ευρίσκεται στις Αθήνας ως <i>chef d' Orchestre</i> της Ορχήστρας του Ωδείου Καλομοίρη. Οι άλλοι φαίνεται πως πάνε κατά διαβόλου αφού δεν κατόρθωσαν να βασίσουν για το Ωδείο Αθηνών έναν μουσικό τόσο σοβαρά κατηρησμένο όπως ο Μητρόπουλος. Πιστεύω πως κάποια κατάρα τους βασανίζει. Προς το παρόν δε σκέφτομαι να γυρίσω στην Ελλάδα καθότι εκτός του καλλιτεχνικού ξεπεσμού θα βλέπεις βέβαια πως δεν πρόκειται πλέον περί Κράτους δυναμένου να ληφθεί υπ' όψιν. Αρχίζω σοβαρά να σκέπτομαι εάν δε θα ήτο καλλίτερον ν αλλάξω υπηκοότητα!!! Εκεί μας εκατόνησε ο Βενιζέλος και ο</p>

	<p>Γούναρης. Σ' αφήνω αγαπητέ μου και σε παρακαλώ ακόμα μία φορά να δεχθείς τα πλέον ειλικρινή μου ευχαριστήρια και να με θεωρείς τον πλέον αφοσιωμένον σου. Τους χαιρετισμούς μου στην κυρία σου και στα παιδιά σου. Δικός σου. Γ. Λυκούδης</p>
1925	
Συναυλία	<p>Ωδείο Φιλαρμονικής Εταιρείας Πατρών, 25 Μαΐου 1925 Γ' Συναυλία καθηγητών του Ωδείου Πατρών Serenade και Berceuse (op. 9 no. 2 και no. 3) Συντελεστές: Αγλαΐα Βυζαντή, πιάνο και Nicolas Zardi, βιολί Επίσης ακούστηκαν έργα των: F. Mendelssohn, I. Paderewsky, F. Chopin, S. Pressmann και F. Smetana.</p>
1926	
Δημοσίευμα	<p>Π. Λ. Λιάλιος, «Η μουσική κίνησις», εφημ. <i>Νεολόγος Πατρών</i>, 28-02-1926</p> <p>Παραδόθηκε στους κ. κ. Νομάρχη και Δήμαρχο το παρακάτω έγγραφο σχετικά με την οργάνωση του Ωδείου Πατρών από τον κ. Τάκη Λιάλιο, και το οποίο θα παραδοθεί και στα υπόλοιπα μέλη της μόνιμης Επιτροπής που αναφέρονται σε αυτό.</p> <p>«Λαμβάνω την τιμή να σας γνωστοποιήσω ότι προχώρησα στην οργάνωση ιδρύματος εδώ υπό την επωνυμία «Ωδείο Πατρών» με σκοπό την ανάπτυξη του μουσικού αισθήματος της νεολαίας μας μέσω της κατάρτησης μουσικής πνευστών οργάνων (Μπάντας) καθώς και σχολών έγχορδων οργάνων, πιάνου, χορωδίας και ίδρυσης Δραματικής Σχολής, και ευελπιστώ ότι θα συμπληρωθεί το κενό στις Καλές Τέχνες στην πόλη μας, των οποίων ατυχώς η καλλιέργεια δεν ακολούθησε τη σύγχρονη πρόοδο.</p> <p>Για την πραγματοποίηση του παραπάνω σκοπού του εν λόγω ιδρύματος, ο Πατραϊκός Μουσικός Σύνδεσμος αποποιήθηκε από τα δικαιώματά του όσον αφορά την αίθουσα, όπου και εγκαταστάθηκε το Ωδείο στο οποίο θα περιέρχονται στο εξής και τα τυχόν κέρδη. Εφόσον το Ωδείο επιτύχει στο έργο του, ουδέποτε θέλω να αποτελέσει μέρος της περιουσίας μου, όπως δήλωσα και προς στο εδώ Εμπορικό Επιμελητήριο. Μετά την αποχώρησή μου θα ήθελα να περιέλθει στην κυριότητα της πόλης των Πατρών και να παραδωθεί στη μόνιμη Επιτροπή αποτελούμενη από τον Νομάρχη, τον Δήμαρχο, τους Προέδρους των δύο Επιμελητηρίων, του Εισαγωγικού και Εξαγωγικού Συλλόγου και του Συλλόγου Βιομηχάνων και ενός μέλους του Πατραϊκού Μουσικού Συνδέσμου, εφ' όσον αυτός υφίσταται. Αυτοί θα πρέπει να αποφασίζουν για την περαιτέρω τύχη του και επίσης να λαμβάνουν γνώση του ετήσιου ισολογισμού, ασκώντας τον απαιτούμενο έλεγχο.</p> <p>Προς το παρόν το Ωδείο διευθύνεται από μένα σε συνεργασία με την επιτροπή που κατήρησα η οποία αποτελείται από τους κ. κ. Μ. Αθανασίου, Α. Αντωναρόπουλου, Α. Διδάχου, Γ. Διδυμιώτου, Ν. Ευσταθίου, Δ. Καϊάφα, Ν. Μανιάκη, Α. Ι. Μικρούτσικου, Α. Οικονομόπουλου, Γ. Παπανδρόπουλου, Κ. Πέτα, Χ. Πουλόπουλου και Α. Σακελαρόπουλου ως Νομικού Συμβούλου και που ευγενώς την αποδέχτηκαν. Συνεπώς ο σκοπός του εν λόγω ιδρύματος είναι πολλαπλός και αποβλέπει όπως έχουμε πει στη μουσική μόρφωση, η οποία πραγματοποιείται έναντι όσο το δυνατόν μικρότερων δίδακτρων από αυτούς που μπορούν να τα καταβάλλουν, για τους δε άπορους εντελώς δωρεάν.</p> <p>Έτσι στο Ωδείο φοιτούν δωρεάν και κατά σχολές:</p> <p>α) Σχολή έγχορδων οργάνων 14. β) Σχολή πιάνου 1. γ) Σχολή πνευστών οργάνων και θεωρητικών μαθημάτων 74. Από τους συνολικά 137, δωρεάν διδάσκονται 89 μαθητές, στους οποίους το ίδρυμα</p>

	<p>παρέχει και ηθική υποστήριξη εκτός της μουσικής μόρφωσης, συγκεντρώνοντάς τους κάθε απόγευμα τις ώρες της σχολής.</p> <p>Αυτή η προσπάθεια, ενισχυόμενη οικονομικά από το Δημόσιο και τον Δήμο, θα δώσει μουσικούς πνευστών οργάνων, οι οποίοι θα παίζουν στις δημόσιες πλατείες και θα συμβάλλουν στην καλύτερη παρουσία της πόλης κατά τις εθνικές και θρησκευτικές γιορτές και σε κάθε ανάλογη περίπτωση που παρουσιάζεται. Αλλά εκτός αυτού το θέατρο πρέπει να ενισχυθεί επαρκώς, αφ' ενός με την ίδρυση Δραματικής Σχολής, εφόσον οι πόροι αρκούν, και αφ' ετέρου διότι και αξιόλογοι μουσικοί θίασοι θα εμφανίζονται στην πόλη μας αφού θα βρίσκουν κατάλληλους μουσικούς για τη συμπλήρωση της ορχήστρας τους και της χορωδίας τους, επειδή σήμερα είναι δύσκολο να φέρνουν μαζί τους πλήρεις ορχήστρες και χορωδίες λόγω των υπέρογκων εξόδων (ναύλα, διαμονή και υψηλούς μισθούς). Έτσι και η τιμή των εισιτηρίων θα είναι πιο προσιτή και το θέατρο θα μπορεί να εκτελεί τον σκοπό του με μεγαλύτερη επιτυχία.</p> <p>Ελπίζοντας ότι η ηθική σας βοήθεια θα συμβάλει στο έργο που ανέλαβα, παρακαλώ να δεχθείτε τη διαβεβαίωση της μεγάλης μου εκτίμησης.</p> <p>Π. Λ. Λιάλιος</p>
Συναυλία	<p>Ωδείο Πατρών, στην ταράτσα του «Πανθέου», 10 Ιουνίου 1926</p> <p>Γ' Λαϊκή Συναυλία της Συμφωνικής Ορχήστρας</p> <p>Σερενάτα</p> <p>Συντελεστές: Καθηγητές, μαθητές και μέλη ερασιτέχνες του Ωδείου, διευθυντής Ε. Μαθαρίκος</p> <p>Επίσης ακούστηκαν έργα των: P. I. Tchaikovsky, F. Schubert, Gounod-Wieniavsky και L. van Beethoven.</p>
1927	
Σύνθεση	Κουαρτέτο σε Ρε μείζονα , Μάρτιος, Μόναχο
Συναυλία 1η	<p>Museum, Μόναχο, 27 Μαρτίου 1927</p> <p>Lieder und Arien Abend</p> <p>Συντελεστές: Wilma Flasser, φωνή και Wilfried Reddelien, πιάνο</p> <p>Ακούστηκαν έργα των: H. Wolf, D. Lialios, P. Mascagni και G. Puccini.</p>
Συναυλία 2η	<p>Hercules-Saal, Μόναχο, 1 Απριλίου 1927</p> <p>Lieder Abend (Βραδιά τραγουδιού)</p> <p>Nur wer die Sehnsucht kennt, Es glänzt so schön, Das Lied von der Schönheit, Ein Stündchen lang</p> <p>Συντελεστές: Marta Baumgartner, σοπράνο και Wilfried Reddelien, πιάνο</p> <p>Επίσης ακούστηκαν έργα των: L. van Beethoven, F. Schubert, H. Goetz και H. Wolf.</p>
Επιστολή 1η	<p>Από τη Julia Loehr προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 03-04-1927 αρ. 468).</p> <p>Δυσανάγνωστη γερμανική επιστολή σχετική με την παραπάνω συναυλία.</p>
Επιστολή 2η	<p>Από την Else Philippsen προς τον Δημήτρη Λιάλιο (Επιστολή 04-04-1927 αρ. 469, μετάφραση από τα γερμανικά):</p> <p><i>Αξιότιμε κύριε Πρόξενε</i></p> <p><i>σας ευχαριστώ πολύ που είχατε την καλοσύνη να μου στείλετε την πρόσκληση για το κοντσέρτο. Ήταν για μένα μια απολαυστική βραδιά και χάρηκα πολύ που παραβρέθηκα σε αυτήν την ωραία σας επιτυχία.</i></p> <p><i>Θα χαρώ πολύ να σας συναντήσω και πάλι και παραμένω με φιλικούς χαιρετισμούς,</i></p> <p><i>Else Philippsen</i></p> <p><i>Υ.Σ. Μου δόθηκε επίσης η ευκαιρία να θαυμάσω την πραγματικά χαριτωμένη κορούλα σας που πέρασε από μπροστά μου!</i></p>

1932	
Συναυλία	<p>Bayerischer Hof, Μόναχο, 24 Φεβρουαρίου 1932 Lieder und Arien Abend Barcarole Συντελεστές: Κάκια Σκληρού, φωνή και Dr. F. Hallasch, πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: G. Carissimi, L. Gordigiani, L. van Beethoven, F. Schubert, E. Dell'Acqua, F. Busoni, R. Trunk, G. Charpentier, G. Bizet.</p>
Κριτική	Σώζεται μια θετική κριτική από τη γερμανική εφημερίδα <i>Traunstein Tagblatt</i>
1937	
Επιστολή	<p>Από τον Δημήτρη Λιάλιο προς τη Frau Köhler (Επιστολή 17-05-1937 αρ. 718, μετάφραση από τα γερμανικά): <i>Αθήνα, 17 Μαΐου 1937</i> <i>Αγαπητή κυρία Κέλερ,</i> <i>Η επιστολή σας της 24ης Φεβρουαρίου μου προξένησε μεγάλη χαρά και τη διάβασα αρκετές φορές. Απ' ότι αντιλαμβάνομαι, πήρατε πολύ σοβαρά τα όσα, μάλλον απερίσκεπτα, σας έγραψα την τελευταία φορά. Ίσως όχι εντελώς άδικα, διότι κατά βάθος αισθάνομαι κάπως πληγωμένος που δεν είχατε λίγη περισσότερη υπομονή. Εδώ στην Ελλάδα, όλα θα μπορούσαν να έχουν διευθετηθεί ευκολότερα και καλύτερα. Ωστόσο, δε σκέφτηκα ποτέ εγωιστικά και αναρωτιέμαι γιατί εν τέλει θα έπρεπε να έχετε τόσο μεγάλη υπομονή. Άλλωστε, θα ήσασταν με μια οικογένεια που σας αγαπά, θα είχατε μια ευχάριστη ζωή σε μια όμορφη χώρα. Από την άλλη, τώρα είστε κυρία του εαυτού σας, έχετε το δικό σας σπίτι και μια ασχολία που ταιριάζει καλύτερα στον χαρακτήρα σας. Και για όλα τα παραπάνω χαίρομαι ειλικρινά για εσάς.</i> <i>Για ποιο λόγο απαντώ τόσο αργά; Ούτε εγώ δε το γνωρίζω. Συνηθίζω να αναβάλλω τα πάντα. Με διακατέχει ένα αίσθημα δυσαρέσκειας. Πιστέψτε με, δε μου είναι εύκολο, ιδίως από τότε που η υγεία μου κατέστη ασταθής. Μου λείπει το κίνητρο, η χαρά. Η μόνη μου χαρά είναι η μουσική, αλλά δεν έχω την απαραίτητη ηρεμία για να ασχοληθώ μαζί της και ενοχλούμαι αρκετά, γεγονός που αυξάνει τον εκνευρισμό μου. Το συμφωνικό μου έργο, με το οποίο ασχολούμαι αυτήν την περίοδο, θα ήταν από καιρό έτοιμο εάν είχα περισσότερο χρόνο για τον εαυτό μου. Φέρει τον τίτλο «Αναμνήσεις από τη ζωή μου» (όσον αφορά τους τίτλους των διαφόρων μερών του έργου θα ήθελα πολύ να ακούσω τη γνώμη σας). Το έργο δεν αποτελεί αποκύημα της φαντασίας μου, αλλά πραγματικότητα, και περιγράφει τρεις διαφορετικές γυναίκες. Το πρώτο μέρος φέρει τον τίτλο «Η ατίθαση, παθιασμένη Μορίσκα». Το εν λόγω μέρος το συνέθεσα εδώ και παρουσιάστηκε στη σπουδαστική συναυλία του Ωδείου Αθηνών, πριν φύγουμε για τη Γερμανία. Τα άλλα δύο μέρη ήταν ακόμη στα σχέδια. Το δεύτερο μέρος φέρει τον τίτλο «Η ρομαντική, ονειροπόλα Αμαλία» (παρεμπιπτόντως, έχω γνωρίσει τρεις γυναίκες αυτού του είδους και παραδόξως ήταν όλες ήσυχες και ρομαντικές). Το τρίτο μέρος ονομάζεται «Η αστεία, παιχνιδιάρικη Τζούλια». Το έργο ολοκληρώνεται με έναν ύμνο στη γυναίκα, βάσει ενός ποιήματος ενός Έλληνα ποιητή για τη γυναίκα ως σύζυγο, ερωμένη, μητέρα κ.ο.κ. (δηλαδή μόνο με τα καλά της γνωρίσματα!).</i> <i>Σας ρωτώ, λοιπόν, σας αρέσουν οι τίτλοι έτσι όπως τους έχω διατυπώσει ή έχετε κάποια αντίρρηση; Επαναλαμβάνω:</i> <i>Αναμνήσεις από τη ζωή μου</i> <i>Συμφωνική ποίηση για μεγάλη ορχήστρα</i> <i>Η ατίθαση, παθιασμένη Μορίσκα</i> <i>Η ρομαντική, ονειροπόλα Αμαλία</i> <i>Η αστεία, παιχνιδιάρικη Τζούλια</i></p>

	<p>Είστε λοιπόν σύμφωνη με τα παραπάνω ή έχετε κάποια αντίρρηση; Όπως παντού, έτσι και εδώ, η έξοδος από τη χώρα και το ζήτημα του συναλλάγματος γίνονται ολοένα και δυσκολότερα και, κατά συνέπεια, είναι σχεδόν αδύνατο να ταξιδέψω φέτος υπό αυτές τις συνθήκες, γεγονός που με θλίβει βαθύτατα. Ίσως και να μπορούσα να πάρω άδεια εξόδου από τη χώρα (για λόγους θεραπείας), αλλά έπειτα προκύπτει το ερώτημα του τι θα κάνω με τα παιδιά μου. Το μόνο σίγουρο είναι πως, εάν τελικά ταξιδέψουμε, αυτήν τη φορά θα έρθουμε στο Βερολίνο. Και, εάν δε μπορέσουμε να ιδωθούμε φέτος, τότε σίγουρα, Θεού θέλοντος, θα ιδωθούμε την επόμενη χρονιά. Μαθαίνω από τα παιδιά πως αύριο έχετε γενέθλια και σας εύχομαι να γιορτάζετε αυτήν τη μέρα για πολλά ακόμη χρόνια με υγεία. Με τους πιο εγκάρδιους χαιρετισμούς μου. Φιλικά δικός σας, Δ. Λ. Λιάλιος</p>
1938	
Σύνθεση	Sonata pour Violon et Piano en La mineur [Σονάτα για βιολί και πιάνο σε Λα ελάσσονα] Δεκέμβριος, Αθήνα
1939	
Συναυλία	<p>Θέατρον Ολύμπια, Αθήνα, 9 Μαρτίου 1939 Βραδιά τραγουδιού της Κάκιας Σκληρού Βαρκαρόλα, σε στίχους Μ. Μαλακάση Συντελεστές: Κάκια Σκληρού, σοπράνο Σ. Φαραντάτος, πιάνο Επίσης ακούστηκαν έργα των: G. F. Händel, G. B. Pergolese, L. van Beethoven, A. Bungert, J. Brahms, A. Dvorak, I. Ψαρούδα, Π. Πετρίδη και Θ. Σπάθη.</p>
Δημοσίευμα	<p>Μ. Καλομοίρης, άρθρο σχετικά με έργα του Ριάδη που άκουσε στο ραδιόφωνο, Οκτώβριος [...]<i>Λυπήθηκα ιδιαίτερος που δε μπόρεσα να παρακολουθήσω το μουσούργημα του παλαιού δοκιμασμένου συνθέτη κυρίου Λιάλιου του οποίου γνωρίζω και εκτιμώ την εργασία. [...]</i></p>
Ραδιοφωνική μετάδοση	Ave Maria ¹³⁸
1940	
Συναυλία	<p>Αίθουσα Ωδείου Αθηνών, 11 Μαΐου 1940 Συναυλία κυρίου και κυρίας Λυκούδη. Sonata pour violon et piano [Σονάτα για βιολί και πιάνο σε Λα ελάσσονα] Α' εκτέλεση Επίσης ακούγονται έργα των: W. A. Mozart, A. Honegger, G. Lekeu</p>
Κριτικές	<p>1) Εφημ. <i>Πρωία</i>, 20 Μαΐου <i>Άξιοι ιδιαίτερων συγχαρητηρίων είναι οι μουσικοί διότι έβαλαν στο πρόγραμμά τους έργο ελληνικό-τη σονάτα σε λα ελάσσονα του προ ολίγου καιρού εκλιπόντος Δ. Λιάλιου. Οι συνθέτες μας δεν έχουν ασχοληθεί ακόμα με το είδος αυτό της μουσικής (σονάτα-πιάνο-βιολί), όσο θα μπορούσε να περιμένει κανείς. Γι' αυτό κάθε ελληνική εκδήλωση στο σημείο αυτό είναι φυσικό να προκαλεί το ιδιαίτερο ενδιαφέρον μας. Η σονάτα του Δ. Λιάλιου χωρίς να αποκαλύπτει κάποια ξεχωριστή προσωπικότητα</i></p>

¹³⁸ Η Έλσα Σκλαβούνου (πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, 30 Απριλίου 2007) ανέφερε αυτήν τη ραδιοφωνική μετάδοση και την τοποθέτησε χρονικά κάπου μεταξύ 1938-1940. Επίσης αναφέρεται και στην κριτική αρ. 4 της Αλεξάνδρας Λαλαούνη παρακατω.

(αντιθέτως φανερώνει επιδράσεις ξένων σχολών) εν τούτοις είναι σύνθεση ελικρινής και αυθόρμητη. Το πρώτο ιδίως μέρος έχει μια ζωή και μια ορμητικότητα που του δίνουν κάτι το ιδιαίτερο σε σύγκριση με τα άλλα δύο τα οποία δεν κρατούν ίσως στο ίδιο ύψος το ενδιαφέρον του ακροατή. Πάντως ολόκληρο το έργο είναι τεχνικά γραμμένο και μπορεί κάλλιστα να σταθεί δίπλα σε άλλα ανάλογα του είδους που έχουν επιβληθεί στην παγκόσμια μουσική φιλολογία.

2) Αρθρογράφος Ψαρούδας, Στήλη: Μουσική κίνησης, «Συναυλία κ. & κ. Γ. Λυκούδη», εφημ. *Ελεύθερο Βήμα*

Το ακούραστο αυτό καλλιτεχνικό ζευγάρι δε φιλαργυρείται τις εμφανίσεις του. Πότε στο ραδιοφωνικό σταθμό, πότε σε φιλανθρωπικές συναυλίες, συχνότατα, όσον αφορά την κ. Λυκούδη σε πολύτιμες συνεργασίες με βιολονίστες ή τραγουδιστές, πάντοτε είναι πρόθυμο να συντελέσει στη διάδοση της καλής μουσικής και ιδιαίτερα της μουσικής δωματίου του δυσκολότερου και αγνότερου είδους της μουσικής. Η τελευταία συναυλία της κ. και του κ. Λυκούδη ήταν από τις επιτυχεστέρες και τις απολαυστικότερες, παρουσίαζε δε και το ενδιαφέρον μίας πρώτης εκτέλεσης: της σονάτας σε λα ελάσσονα του προ ολίγου αποθανόντος διακεκριμένου Έλληνα μουσικού Δ. Λιάλιου. Είχα την ευτυχία να γνωρίσω προ ετών τον λαμπρό αυτόν ερασιτέχνη που έκανε σοβαρές σπουδές στο Μόναχο και γνώριζα αρκετά έργα του, ιδίως τραγούδια για φωνή με συνοδεία πιάνου, τα οποία θα έπρεπε να ανασυρθούν από τη λήθη και να πλουτισθεί μ' αυτά το ρεπερτόριο των Ελλήνων τραγουδιστών που δεν είναι πλούσιο σε έργα Ελλήνων συνθετών, περιοριζόμενο στα ίδια πάντα τραγούδια των ίδιων συνθετών, ενώ υπάρχει παραγωγή αυτού του είδους της μουσικής εντελώς άγνωστη ακόμα. Η σονάτα του Λιάλιου μας έκανε την καλύτερη εντύπωση. Είναι ένα έργο καλογραμμένο, μέσα στο οποίο διακρίνει κανείς την επιρροή της νεορομαντικής γερμανικής σχολής, αλλά επίσης με ατομισμό στην έμπνευση, ζωντανό και συναρπαστικό. Η εκτέλεση της σονάτας του Λιάλιου ήταν καθ' όλα θαυμάσια!

3) Άρθρο στη γαλλόφωνη εφημ. *Messenger d' Athènes*

Την προηγούμενη βδομάδα είχαμε την ευχαρίστηση να παρακολουθήσουμε σονάτες για πιάνο και βιολί παιγμένες από το ζεύγος Λυκούδη. Από αυτές αξίζει να σημειώσουμε ιδιαίτερος αυτήν του κ. Λιάλιου. Να ένας αληθινός συνθέτης. Δείχνει ότι η εξάσκηση της μουσικής είναι ένα κάλεσμα και όχι απλά μια επαγγελματική ενασχόληση.

4) Αλεξάνδρα Λαλαούνη, «Συναυλία Λυκούδη», εφημ. *Βραδυνή*, 14 Μαΐου

[...] Εκείνο που κινούσε το περισσότερο ενδιαφέρον ήταν η σονάτα σε λα ελάσσονα του εκλιπόντος Έλληνα συνθέτη Δ. Λιάλιου, ενός μουσικού που οι περισσότεροί μας αγνοούσαμε. Τουλάχιστον εγώ, εκτός από το τραγούδι του, «Ave Maria», που είχε μεταδοθεί πριν από λίγο καιρό από το ραδιοφωνικό μας σταθμό, δεν είχα ιδέα για το έργο του Λιάλιου που φαίνεται πως είναι μεγάλο και άξιο κάθε προσοχής, αν κρίνει κανείς από τη σονάτα που ακούσαμε προχθές- ένα έργο γεμάτο έμπνευση και τεχνικότατα γραμμένο και που ο κ. και η κ. Λυκούδη ερμήνευσαν κατά τον πιο συναρπαστικό τρόπο. Κέρδισαν πολύ χειροκρότημα και εγκάρδια συμπάθεια.

Πορεία του έργου του Δημήτρη Λιάλιου μετά τον θάνατό του

Η Έλσα Σκλαβούνου μετά τον θάνατο του πατέρα της προσπάθησε να αναδείξει το έργο του και απευθύνθηκε στον Μανώλη Καλομοίρη χωρίς όμως επιτυχία. Μέσα στα επόμενα εξήντα χρόνια περίπου πραγματοποιήθηκαν οι εξής συναυλίες στην Αθήνα και στην Πάτρα:

1940 Αίθουσα Ωδείου Αθηνών. Σονάτα για βιολί και πιάνο, ζεύγος Λυκούδη.

1946 Ωδείο Ηρώδου του Αττικού. Ρεμβασμός για ορχήστρα εγχόρδων, ΚΟΑ / διεύθυνση Γ. Λυκούδη.

1947 Θέατρο Ολύμπια. Σερενάτα για ορχήστρα εγχόρδων, ΚΟΑ / διεύθυνση Βαβαγιάννης.

1969 Στέγη καλών τεχνών και γραμμάτων. Πόσο ποθούσα, για υψίφωνο και πιάνο, Μ. Δούλη Πορφύρη / Γ. Παπαδόπουλος.

1970 Αρχαίον Ωδείον, Πάτρα. Λύπη και Ελπίδα για χορωδία, μεικτή χορωδία/διεύθυνση Η. Παπαδόπουλος.

Σταθμός στη διάδοση του έργου του Δημήτρη Λιάλιου υπήρξε η ανακάλυψή του από τον αρχιμουσικό Βύρωνα Φιδετζή και η πραγματοποίηση συναυλιών με την εκτέλεση όλων των συμφωνικών έργων του συνθέτη.

Οι εκτελέσεις που πραγματοποιήθηκαν από το 1998 μέχρι το 2020 δεν συμπεριλαμβάνονται στο χρονολόγιο, οι περισσότερες όμως αναφέρονται στο πεδίο εκτέλεσης του καταλόγου.

Εικόνες

Εικόνα 1 Λουκάς Λιάλιος, λίγο πριν το 1915.

Εικόνα 2 Ελαιογραφία.

Εικόνα 3 Η Αικατερίνη Καλετζιώτη με τα παιδιά της: Δημήτρη, Πανωραία, Παναγιώτη και Ντίνο.

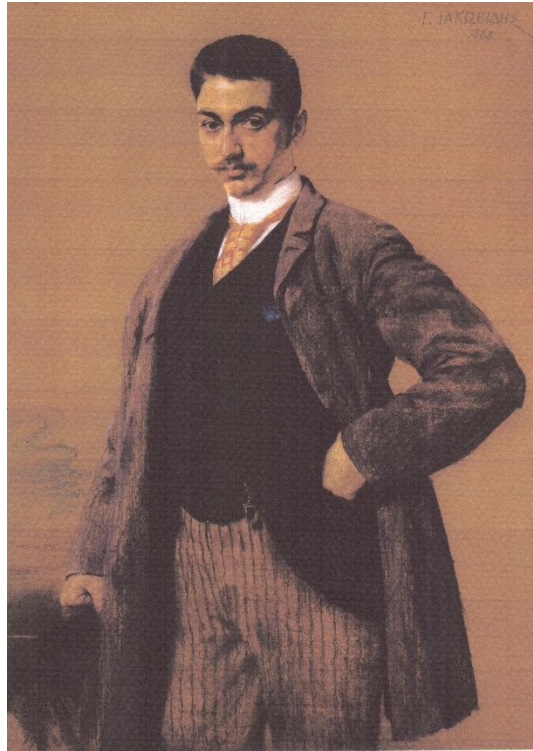
Εικόνα 4 Καρτ ποστάλ: Υδρόμυλος Λιάλιου.

Εικόνα 5 Δημήτρης Λιάλιος, ετών 15, Ζυρίχη.

Εικόνα 6 Ο Δημήτρης Λιάλιος με τους συμφοιτητές του από το Πολυτεχνείο της Ζυρίχης, Χ. Ρηγόπουλο, Α. Ζαχαρίου και Παπαθεοδώρου.

Εικόνα 7 Δημήτρης Λιάλιος, ελαιογραφία που φιλοτέχνησε ο Γιώργος Ιακωβίδης, Μόναχο, 1888.

Εικόνα 8 Ορχήστρα ερασιτεχνών, Πάτρα 1894.

Εικόνα 9 Οικογένεια Λιάλιου και Ρηγόπουλου, Μπεγουλάκι, περίπου 1902.

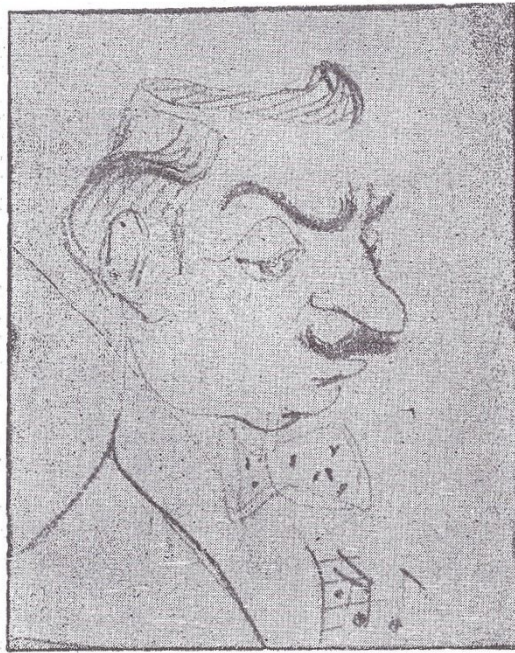
Εικόνα 10 Παναγιώτης (Τάκης) Λιάλιος, Πάτρα, 1905.

Εικόνα 11 Δημήτρης Λιάλιος, Μόναχο, μεταξύ 1907 και 1914.

Εικόνα 12 Δημήτρης Λιάλιος, Μόναχο, την ίδια περίοδο με προηγούμενως.

Ο ΜΟΥΣΟΥΡΓΟΣ Κ. ΛΙΑΛΙΟΣ
(Γελοιογραφία του κ. Ζαχ. Παπαντωνίου)

Εικόνα 13 Γελοιογραφία Δημήτρη Λιάλιου από τον Ζαχαρία Παπαντωνίου, μεταξύ 1912 και 1918.

Εικόνα 14 Δίπλωμα φωνητικής Ειρήνης Πάλλη, Λειψία, 1914.

Εικόνα 15 Ειρήνη Πάλλη, 1916.

Εικόνα 16 Ειρήνη Πάλλη, 1916.

Εικόνα 17 Είρηνη Πάλλη με την πρωτότοκη κόρη της Έλσα.

Εικόνα 18 Francis Luise Barrel, μητέρα Ειρήνης.

Εικόνα 19 Φίλιππος Πάλλη, πατέρας Ειρήνης.

Εικόνα 20 Οδός Erhard Straße 8, Μόναχο, όπου διέμενε ο Δημήτρης Λιάλιος με την οικογένειά του από το 1920 έως και το 1935 (φωτογραφία της γράφουσας).

Εικόνα 21 Δημήτρης Λιάλιος, Μόναχο, περίπου 1930.

Εικόνα 22 Γιώργος Λυκούδης, Μόναχο, 24 Απριλίου 1923. Αφιέρωση: «Στον αγαπητό μου συμπολίτη Δ. Λιάλιο με απέραντο θαυμασμό και φιλία».

Εικόνα 23 Δημήτρης Λιάλιος, Μιχάλης Κόλλας και φιλικά πρόσωπα, Μόναχο, περίπου 1922-1923.

Εικόνα 24 Τα παιδιά του Δημήτρη Λιάλιου και της Ειρήνης Πάλλη Έλσα, Μαρία και Γιώργος, Μόναχο, περίπου 1926.

Εικόνα 25 Τα παιδιά του Δημήτρη Λιάλιου και της Ειρήνης Πάλλη: Μαρία, Γιώργος και Έλσα. Μόναχο, περίπου 1930.

Εικόνα 26 Ο Δημήτρης Λιάλιος (δεξιά), με την αδερφή του Πανωραία Στεκούλη (η πρώτη γυναίκα αριστερά) και τον πρόξενο της Ελλάδας στο Μόναχο, Ernst Jordan von Bassermann, Μόναχο, μεταξύ 1927 και 1935.

Εικόνα 27 Δημήτρης Λιάλιος με τις κόρες του Έλσα (αριστερά) και Μαρία (δεξιά), Ελλάδα, 1939.

Εικόνα 28 Η Έλσα Σκλαβούνου με τη γράφουσα, Αθήνα 2009.

Λεύκωμα ποιημάτων

Το παρακάτω είναι η πιστή μεταφορά από το πρωτότυπο λεύκωμα/συλλογή που βρέθηκε στο οικογενειακό αρχείο του Δημήτρη Λιάλιου. Περιέχει αποφθέγματα, ποιήματα ή άλλα κείμενα το οποία προφανώς τον ενδιέφεραν ίσως και για να τα χρησιμοποιήσει με κάποιο τρόπο στο μουσικό του έργο.

1.

Η Μουσική είναι ψυχή νοσταλγούσα.
Πατρίς αυτής είναι ο ουρανός.

2.

Nell' aria della sera umida e molle
Era l' acuto odor dei campi arati,
E noi salimmo insiem su questo colle
Mentre il grillo stridea laggiu nei prati.

L' occhio tuo di colomba era levato
Quasi muta preghiera al ciel stellato,
Ed'io che intesi quel che non dicevi
M' innamorai di te perche tacevi.

Steccheti

3.

Herr, woher die zagen Träume
Und nun gar in diesen Tagen,
Da auch halberstorb' ne Bäume
Selbst noch einmal Blüten tragen?

Martin Greib

4.

Οι γεωργοί βλέπουν ευχαρίστως κ' προκρίνουν τους στάχεις τους κεκλυμένους κ' νεύοντας προς την γην. Τους δε υψούντας αγερωχως την κεφαλήν περιφρονούν, εννοούντες ότι είναι κενοί κ'ελαφροί.

Ούτω εκ των νέων, οι μάλλον κουφοί κ'στερούμενοι βαρύτητος έχουν το περισσότερο θράσος. Η συμπεριφορά, το βάδισμα, η έκφρασις των μαρτυρούν την αλαζονείαν των κ'την υπεροψίαν των.

Η κουφότης παρέρχεται μόνον καθ'όσον η μάθησις αρχίζει να φέρη καρπούς.

Πλούταρχος

5.

Um groß zu sein vor großer Menge,
Bedarf es nicht des Geisteslicht's
Denn da genügt zu meist die länge
Und das Brutale des gewicht's!

C. Schulte

6.

Wenn man die Treue von der Summe Ehe subtrahiet,
bleibt nichts übrig.

Irene Ollendorff

7.

Αύριον είναι τ'αγίου Βαλεντίνου,
κι' ο κόσμος όλος πρωί θα σηκωθή,
κ'εγώ θα ήμαι εις το παράθυρό σου,
εγώ θα ήμαι η νιά που σε ποθή.

Ξυπνά ο νέος, φορεί το φόρεμά του,
Τρέχει 'ς την θύρα, τη νέαν προσκαλεί.
Μέσα εμπήκε, αφίλητη η καημένη,
πλην δεν εβγήκε αφίλητη η καλή.

Ω Παναγιά μου, ω! Τί κακό με ηύρε!
Τί ήτο τούτο; Θεέ, τί εντροπή!
Α! Όταν εύρουν οι νέοι δεν αφίνουν.
Ω, συμφορά μου, ο κόσμος τί θα πη;

Πριν με φιλήσης μου έταξες του λέγει,
κ'όρκους μεγάλους να με στεφανωθής.
Θα τους κρατούσα, να μα το φως που λάμπει,
αν δε σε είχα εδώ να κοιμηθής.

8.

Ei, der Gesunde hüpfet und lacht,
Dem Wunden ist's vergällt;
Der eine schläft der andere wacht,
Das ist der Lauf der Welt.

Des Meeres Wogen schäumen
Leise zum öden Strand,
Mein Herz muss traumen.... träumen
Vom fernen Heimatland..

Kein Stern will Trost mir winken
Der Hoffnung Strahlenbild-
Seh seh´ die Sonne sinken,
Vom Duft der Nacht umhüllt...

Heis bluten meine Thränen,
Das Herz ist mir so schwer
Ach meiner Seele Sehnen
Hat keine Heimat mehr.

Wilhelm Arent

9.
Zweifle an der Sonne Klarheit,
Zweifle an der Sterne Licht,
Zweifel`ob lügen kann die Wahrheit,
Nur an meiner Liebe nicht.

Jaquette, réspnds-moi! Qu' as-tu fait de ton âme?
Flambeau, qu' as-tu fait de ta flamme?
Cage déserte, qu' as-tu fait
De ton bel oiseau, qui chantait?
Volcan, qu' as-tu fait de ta lave?
Qu' as-tu fait de ton maître, esclave?

Seuyalas

(Ανάις, εγεννήθη τω 1814 εις Παρισίους, δεκαεπταετής εξέδωσε την πρώτην αυτής ποιητικὴν συλλογὴν.)

10.
Einstens, wenn die Leidenschaften schweigen,
Wird das vollbrachte, rein sich zeigen.

11.
Kunstform

Alle Gedanken sind schon gedacht,
Drum sei beim schaffen bescheiden,
Du hast`s als Künstler schon weit gebracht,
Weisst du sie neu zu kleiden.

F. Koegel

(Obige Kunstform kann blos von einem Talent angenommen werden.)

12.

Der Dilettant

Glaubt mir, der junge Mann
Wird's nie zu was bringen;
Eh`er die Noten kann,
Will er schon singen.

F. Koegel

13.

Vergangenheit & Zukunft

Brauchst dich der Vergangenheit nicht zu schämen,
Eh`dir nicht deine Zukunft gestorben,
So lange du die noch nicht verdorben,
Kannst du besseres thun, als dich grämen.

F. Koegel

14.

O primavera gioventu dell anno
O gioventu primavera bella vita.

Petrarche

15.

Σύλληψις καθάρᾳ,
Ορισμένη έκφρασις τῆς καρδιάς
Ὅχι ανακάλυψις τυχαία
Ἀλλ' ελευθέρα δημιουργία τοῦ πνεύματος
Ουδέν έχουσα το πρωτότυπον εν τη φύσει.

16.

Genialer Schein und geniales Sein
Schlissen nicht immer einander ein.
Die apollinische Lockenfülle
Ist manchen Philisterkopfes Hülle,
Und schlicht getragene Häupter hegen
Gedanken, die die Welt bewegen.

A. Stier

17.

Sofort das Geschrei der Tadler
Dem Flug in höh`re Welten,
Was kümmert es den Adler,
Wenn ihn die Spatzen schelten,
Die auf der Regentonne
Der _____ kleinstadt sich blähen,
Auf seinem Flug zur Sonne
Kann sie der Aar nicht sehen.

E. Daelen

18.

Non ragionar di loro, guarda e passa.
(Κόλαση, Divina Commedia) Dante.

19.

Auf dem Teich, dem regungslosen,
Weilt des Mondes holder Glanz,
Flechtend seine bleichen Rosen
In des Schilfes grünen Kranz.

Hirsche wandeln dort am Hügel,
Blicken in die Nacht empor;
Manchmal regt sich das Geflügel
Träumerisch im tiefen Rohr.

Weinend muß mein Blick sich senken;
Durch die tiefste Seele geht
Mir ein süßes Deingedenken,
Wie ein stilles Nachtgebet!

Lenau

20.

Εν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν ἀναμαίνονται
πολλάκις ἄνδρες, ὡς τὰ ἔργα τοῦ λόγου ἢ τῆς τέχνης ὑπεράνω κείμενα τῆς πνευματικῆς κ'
αισθητικῆς ἀναπτύξεως κ' κρίσεως τῆς κοινωνίας, ἐν ἣ ἐβίωσαν ἢ ἦλθον νὰ βιώσωσι,
διέρχονται ἀπαρατήρητοι.

21.

Bitte

Weil auf mir, du dunkles Auge,
Übe deine ganze Macht,

Ernste, milde, träumerische,
Unergründlich süße Nacht!

Nimm mit deinem Zauberdunkel
Diese Welt von hinnen mir,
Daß du über meinem Leben
Einsam schwebest für und für.

Lenau

22.

Μηδέν εν τω νω ο μη πρότερον εν τη αισθήσει.

Αριστοτέλης

23.

Stumme Liebe

Ließe doch ein hold Geschick
Mich in deinen Zaubernähen,
Mich in deinem Wonneblick
Still verglühen und vergehen;

Wie das fromme Lampenlicht
Sterbend glüht in stummer Wonne
Vor dem schönen Angesicht
Dieser himmlischen Madonne!

Lenau

24.

Il ne suffit pas d' avoir la pureté;
il faut encore en garder l' apparence intacte.

25.

Kunst und Künstler

Kunstwerk ist nur dann echt, wenn man ihm ansieht, dass der Künstler überall mit seiner Seele dabei war, d.h. mit seinem göttlichen Teil, denn der sogenannte Wirt ist sterblich und kann auch schlecht sein, die Seele aber nie, denn sie kommt nur in harmonischen Augenblicken des Menschen zum Dasein. Diese Augenblicke können wir in uns nur durch die Tugend der Entsagung des lebenswerten Handelns erzeugen.

Wenn in einem Kunstwerke der Funken göttlich ist, so muss entzünden und in der Begeisterung des Beschauers zur hellen Flamme empor lodern. Das Göttliche dringt zum Göttlichen.

In der Kunst sollen selbst die gewöhnlichsten Motive (--) zufällig erscheinen.
Dem blossen Gedanken in der Form nichts schuldig bleiben, das ist die Kunst.

(--)*laschisch* ist das berufsfreudige in der Gegenwart, alle Sehnsucht aus der Gegenwart heraus in die Vergangenheit und in der Zukunft ist romantisch.

Julius Grosse (μουσικολόγος)

26.

Ήταν τα σκότη ολόμαυρα,
Στον πύργο μιά φωνή δεν αντηχούσε
Μα ο ξανθός νιός στα σίδερα
Μόνος με τον καϋμό του έτσι θρηνούσε:

«Πολύ ψηλά ο κακότυχος
Τον πόθο της καρδιάς μου είχα ριγμένο,
Τη ρηγοπούλα αγάπησα
Και ζωντανόν εδώ μ' έχουν θαμμένον».

«Αχ! Ένα μόνο δάκρυο
Νάχε για μένα, και μια σκέψη μόνο,
Αυτό το κρύο μνήμα μου
Δε τ' άλλαζα με βασιλέως θρόνο».

Όταν μια εικόνα εφάνηκε
Ξάφνου στην πόρτα, κάτασπρα ντυμένη
Κί' ο νιός με τρόμο ερώτησε:
«Ποιά είσαι συ, νεκρή δυστυχισμένη;»

«Νεκρή δεν είμαι – απήντησε
Τ' όμορφο φάσμα - ιδέ με κι άγγιξέ με
Ξέρεις; Κοιμούνται οι φύλακες
Είμ' η βασιλοπούλα. Φίλησέ με.»

Steccheti

Μετάφραση Α. Σ. Μάτεσι

27.

Είναι μηδέν το αγαπάν
Ν' αγαπηθής είναι το παν.

28.

Regarder en soi non pour se connaître ni s' aimer, mais pour connaître et aimer les autres.
Chercher dans le microcosme de son coeur le jeu du coeur humain. Partir de là pour aller plus loin que soi, parce qu' en soi, quoiqu' on dise, se réfléchit le monde.
(Les trois coeurs)

29.

Κόρη μ' όταν σ' εφίλησα, νύχτα ήταν, ποιός μας είδε;
Μας είδ' η νύχτα κι η αυγή, τ' άστρι κ' το φεγγάρι,
Και τ' άστρι εχαμήλωσε, της θάλασσας το λέει,
Η θάλασσα τό ειπε του κουπιού κ' το κουπί του ναύτη,
Κί' ο ναύτης το τραγούδησε σ' της λυγερής την πόρτα.

30.

Εαν αι Αγγλίδες κ' Γερμανίδες δεν έχωσι λάμπουσιν επιφάνεια, ως αι Γαλλίδες κ' λουπαί της λατινικής φυλής, ... ευρίσκεται παρ' εκείναις βαθύτης, αντέχουσα εις πάσαν δοκιμασίαν. Το πνεύμα των πρώτων συντελεί προς αύξησιν της μαθήσεως αυτής, κ' είναι δώρον δια το οποίον ουδόλως ματαιοφονεί. Γινώσκει, θέλει να γινώσκη προς δε θέλει να μεταδίδη ό,τι γινώσκει. Αι δεύτεραι μόνον πνρυματώδεις είναι. Ως προς ταις γνώσεις λίγα γνωρίζουσι κ' ακρετά κακά. Η μάθησις αυτών είναι εν επιπλέον κόσμημα. Δια την Αγγλίδα κ' Γερμανίδα είναι αντικείμενον της πρώτης ανάγκης.

31.

Το άκουσεν η μάυρη γη, τρεις χρόνους δε χορτιάζει
Το άκουσαν κ' τα βουνά, κ' εκείνα ραιϊστήκαν,
Το άκουσε κ' ο ουρανός τρεις χρόνους δε σταλάζει,
Ο Μάρκος εσκοτώθηκε κ' σκότωσε κ' χίλιους.

32.

Nessun maggior dolore
Che ricordarsi del tempo felice
Nella miseria.

Dante

33.

Εγώ ειμ' ενός ψαρά παιδί, του πρώτου καμακιάρη,
Παίρνω το καλαμάκι μου κ' πα' για να ψαρέψω.
Και μεσ' τα ψάρια τα πολλά πιάνω κ' δύο ψαράκια
Πηγαίνω τα της μάνας μου για ναν τα τηγάνιση
Κ' εκεί που τα τηγάνιζε πετιούνται δυό κοπέλλαις,
Η μια ήτανε αρχόντισσα κ' η άλλη φτωχοπούλα.
Μ' εκάλεσ' η αρχόντισσα στο σπίτι της να φάω,
Μου' βγαλε κάτασπρο ψωμί κι' ολόγλυκο κρασάκι,
Μου στρώνει στρώμα μάλλινο, πούπουλο προσκεφάλι.
Πέφτω, αγκαλιάζω κούτσουρο, θεέ μου, να ξημερώση!
Μ' εκάλεσε κ' η φτωχή ιστο σπίτι της να 'φάω,
Μου βγάζει κρίθινο ψυμί, κρασάκι σαν το ξείδι,
Μου στρώνει στρώμ' άχυρο κ' πέτρα προσκεφάλι.
Πέφτω αγκαλιάζω μάλαμα, θέ μου, μην ξημερώση!

Δημώδες

34.

Ωϊμέ δε γείνεται καϋμός στον κόσμο πιο μεγάλος,
Παρά να λαχταράς κορμί οπού το χαίρετ' άλλος.

35.

Keine gröss' re Freude gibt es,
Als der Zeiten schwerer Prüfung
Im Glücke zu gedenken.

36.

Είδον θάλασσών θυέλλους
Είδον γυναικών τοιάυτας
Κ'ερωτήθην πολύ μάλλον
Τους ερώτας ή τους ναύτας.

37.

Μη τη ζητάς την ευτυχία
στην τρέλλα κ'την παραζάλη
Στην σιωπήν στην ησυχία
Εκεί θα βρης την ευτυχία
Πανάγιον αμόλυντον μεγάλη.

38.

Man kann nie sagen, das Heute ist elend, darum
wird das Morgen auch so sein.

Buluer

39.

Μαύρε γιατρέ, που αχόρταγα κυττάζεις
Το σώμα το νεκρό που σούχουν φέρει
κ' το γυμνό μου κρέας κομματιάζεις
μ' ακονισμένο, άπονο μαχαίρι.
Άκουσε! Ξέρεις τ' ήμουν πριν πεθάνω;
Κόψε όσο θέλεις, σχίσε το κορμί μου
Εδώ, σ' αυτό το μάρμαρο επάνω
θα σου ιστορήσω την παλιά ζωή μου!
Στους δρόμους εμεγάλωσα. Πατέρα,
αδέλφια, ούτε συγγενείς...δεν είδα.
Ξυπόλυτη, μισόγυμνη, αγέρα
κ' σύννεφα είχα μόνη μου κοιτίδα.
Δοκίμασα της νύχτας την αγρύπνια,
Την προσευχή που λες και πάει χαμένη
δοκίμασα την κρύα πείνα ξύπνια

κι απελπισιά πικρή, φαρμακωμένη.
Όλους δοκίμασα τους μαύρους κόπους,
της φτώχειας τη ντροπή και τη λαχτάρα...
εγνώρισα εχθρούς, όχι ανθρώπους,
κ' τράφηκα με δάκρυ και τρομάρα.
Μιά μέρα,- ήταν η στερνή μου τύχη!
εις του νοσοκομείου ένα κρεβάτι
χύμηξ' ένα πουλί με μαύρο νύχι,
κ' το φτερό του μούκλεισε το μάτι.
Και πέθανα...τ' ακούς; - έτσι μονάχη,
σαν σκύλος που ψοφάει μες το σκουπίδι,
χωρίς τ' αυτί μου ένα λόγο νάχει
για συντροφιά στο μακρινό ταξίδι
Γιά δες μαλλιά! Γιά κύτταξε πώς λάμπουν
μαύρα, πυκνά, μακρυά! Δεν τάχε άλλη
Αφίλητα κι αχάιδευτα θε νάμπουν
στης κρύας γης την παγωμένη αγκάλη.
Κύτταξε σώμα...λυγερό παρθένο
δεν τ' άγγιξε ποτέ του ξένο χέρι.
Τώρα την παρθενιά του πεινασμένο
παίρνει το κοφτερό σου το μαχαίρι.
Σχίσε το, κόψ' το, κάμε το κομμάτια,
ακούραστος κ' με βουβό το στόμα
χόρτασε το χέρι, χόρτασε τα μάτια
στο σωμ' αυτό, στο πουλημένο σώμα.
Ψάξε με! σκάλισέ με! μη σε νοιάζει!
είμαι σκουπίδι...κρέας πεταμένο.
Σκάψε βαθειά μου, να' βρης πού φωλιάζει
Της πείνας το μυστήριο κρυμμένο.

40.

Της Άρτας το γιοφύρι

Σαρανταπέντε μάστοροι κι εξήντα μαθητάδες
Τρεις χρόνους εδουλεύανε της Άρτας το γιοφύρι.
Ολημερίς εκτίζανε κι' από βραδύ κρεμιέται.
Μοιρολογούν οι μάστοροι κ' κλαιν οι μαθητάδες:
«-Αλλοίμονο στους κόπους μας, κρίμα σταις δουλεψαίς μας,
ολημερίς να χτίζωμε, το βράδυ να κρεμιέται!»
Και το στοιχειό 'ποκρίθηκεν απ' τη δεξιά καμάρα:
«-Αν δε στοιχειώσεται άνθρωπο, τείχος δε θεμελιώνει:
Και μη στοιχειώσεται ορφανό, μη ξένο, μη διαβάτη,
παρά του πρωτομάστορα την ώρα τη γυναίκα,
πώρχετ' αργά τ' αποταχιά, πώρχετ' αργά στο γιώμα».
Τ' άκουσ' ο πρωτομάστορας κ' του θανάτου πέφτει.
Κάνει γραφή κ' στέλνει την με το πουλί τ' αηδόνι:
Αργά 'ντυθή, αργά αλλαχτή, αργά να πάει στο γιώμα,

αργά να πάη κ' να διαβή της Άρτας το γιοφύρι». Και το πολύ παράκουσε κ' αλληώς επήγε κ' είπε. «Ντύσου γοργά, γοργ' άλλαξε, γοργά να πας το γιώμα γοργά να πας κ' να διάβής της Άρτας το γιοφύρι». Νά τηνε κ' εξανάφανεν από την άσπρη στράτα. Την είδ' ο πρωτομάστορας, ραγίζετ' η καρδιά του. Από μακρυνά τους χαιρετά κι από μακρυνά τους λέγει: «-Γειά σας, χαρά σας μάστοροι κι εσείς οι μαθητάδες. Μα τ' έχει ο πρωτομάστορας κ' ειν' έτσι χολιασμένος;» «-Το δαχτυλίδι τούπεσε στην πρώτη την καμάρα, Και ποιός να μπει κ' ποιός να βγη το δαχτυλίδι νάυρη;» «-Μάστορα μην πικραίνεσα κ' εγώ να πα' σ' το φέρω, εγώ να' μπω κ' εγώ να βγω το δαχτυλίδι νάυρω». Μηδέ καλά κατέβηκε, μηδέ στη μέση πήγε: «-Τράβα καλέ μ' την άλυσσο, τράβα την αλυσίδα, Τ' όλον τον κόσμο ανάγυρα κ' τίποτε δεν ηύρα.» Ένας πηχάει με το μυστήρι κι' άλλος με τον ασβέστη, παίρνει κι ο πρωτομάστορας κ' ρίχνει μέγα λίθο. «-Αλλοίμονο στη μοίρα μας, κρίμα στο ριζικό μας, Τρεις αδερφάδες ήμασταν κ' οι τρεις κακογραμμέναις. Η μιά' χτισε το Δούναβη κ' η άλλη τον Αυλώνα κ' εγώ η πλειό στερνότερη της Άρτας το γιοφύρι. Καθώς τρέμ' η καρδούλα μου να τρέμη το γιοφύρι, κι' ως πέφτουν τα μαλλάκια μου να πέφτουν οι διαβάταις! «- Κόρη, τον λόγο άλλαξε κι' άλλη κατάρα δώσε, πώχεις μονάκριβ' άδερφό, μη λάχη κ' περάση». Κι' αυτή τον λόγον άλλαξε κι' άλλη κατάρα δίνει: “-Σίδερο η καρδούλα μου, σίδερο κ' το γιοφύρι, σίδερο τα μαλλάκια μου, σίδερο κι' οι διαβάταις, Τι έχω' δερφό στην ξενιτειά μη λάχη κ' περάση!»

Δημώδες

41.

Ο κοινός των ανθρώπων δε δύναται να αισθανθή παρά πέντε ή έξι μόνον πάθη εν τω κύκλω των οποίων διάγει τον βίον κ' εις α ανάγονται πάσαι του αι ψυχικαί καταστάσεις. Οι ευγενέστεροι όμως χαρακτήρες δύνανται να συνταραχθώσι κατά μυρίους διαφόρους τρόπους. Φαίνεται οι έχουσι πλείστας των 5 αισθήσεων, κ' είναι επιδεκτικοί ιδεών κ' αισθημάτων, υπερβαινούντων τα συνήθη όρια της φύσεως. Η αιδώς είναι εν εκ των βιαιοτέρων παθών των.

42.

Βάλ' το μαχαίρι σου πειό μεσ' ακόμα.
Ξερρίζωσ' την καρδιά μου από τα βάθη,
Κ' ρώτησ' την, ...το άλαλό της στόμα
Του πόνου το μυστήριο να σου μάθη.
Μπροστά σου εδώ, γυμνή, πονώ, στενάζω,

-Το ξέρεις; Υποφέρω ακόμη, ...κλαίω
Με τα γυαλένια μάτια σε κυττάζω,
κ' δε θα με ξεχάσης – σου το λέω!
Γιατί απ' το χέρι μου το πικραμένο
βγαίνει στερνή φωνή, στερνή λαχτάρα,
κι' είναι τ' ακούς; ροχαλητό πνιγμένο,
είναι βλαστήμια, ανάθεμα, κατάρα!

Άδα Νέγρη
Μετάφραση Άγγελου Βλάχου

43.

Ο έχων πνεύμα δύναται πολλάκις να ήναι ανόητος, ουδέποτε όμως ο έχων κρίσην.

44.

Αγάπα με, αγάπη μου, κ' μη μου κάνης νάζι.
Γιατ' ο θεός την ευμορφιά σαν άνθη την τινάζει.

45.

O, sei doch gut, geliebte, mir, leg auf dein spröd gehagen!
Es streue Gott wie Blumenzier auf Dich der Schönheit Farben!

46.

Αγάπα με, πουλάκι μου, καθώς μ' αγάπας πρώτα,
Του κόσμου λόγια μην ακούς, μον' την καρδιά σ' αρώτα.

47.

O, sei mir gut, mein Täubchen lieb, gut wie am ersten Tage!
Und hör nicht auf der Leute Wort! Dein Herz allein befrage!

48.

Sehnsuchtsschwer
sind all die Stunden
Und die Tage sind so lang
Wenn der Abend
Kommt geschlichen,
Wird's im Herzen mir so lang
Und ich möchte zu Dir eilen
betten mich an Deine Brust
dass ich ewig dürft
verweilen unter Schmerz
und süsser Lust.

Grete

49.

Πάρε μαχαίρι σφάξε με
κ' ρίψε τα κομάτια μου
μάτια μου
κ' ρίχτα μέσα στο γιαλό.

Απ'τον καιρό που μ' άφησες
Τον κόσμο εσυχάθηκα
χάθηκα
κ' δεν προσμένω πλειά καλά.

Αν βάζης συ τα άσπρα σου
κ' τα μαλαματένια σου
ένοια σου
θα' ρθη καιρός που θα πονής
να' ρθης στο μνήμα μου να πης
ένα παράπονο
κ' άπονο
θα μ' εύρης όσο κ' αν ποθής

Πάρε φωτιά κ' κάψε με
κ' αντάμα με τη στάχτη μου
τ' άχτι μου
μες τα πελάγια να σκορπάς

Να μη σε βρη το κρίμα μου
Μαριώλα μου Ηπειρώτισσα
ρώτησα
κ' μού πανε πως άλλον αγαπάς

50.

Sie betrachten ihre Liebe als einen Freibrief für ihre gewöhnlichkeit und meinen, sich mit ihrer Schwärmerei aus ihrer Niedrigkeit zu leben...